Het zichtbare slachtoffer:

privacy van slachtoffers binnen het strafproces

Onderzoek in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatiecentrum (WODC)

2015

Mr.dr. Marijke Malsch

Nathalie Dijkman, MSc.

Prof.mr. Arno Akkermans

Voorwoord

Slachtoffers spelen een steeds belangrijker rol binnen het strafproces. Zij mogen op de zitting spreken over de gevolgen van het delict. Ze hebben het recht om schadevergoeding te eisen tijdens het strafproces, en dit recht is al verschillende malen uitgebreid. De media hebben veel belangstelling voor slachtoffers en stellen hen graag vragen over het delict en hoe zij dit hebben ervaren. Facebook en Twitter verspreiden steeds meer informatie, ook over criminaliteit en over slachtoffers.

Door dit soort ontwikkelingen zijn slachtoffers van criminaliteit steeds zichtbaarder geworden. De keerzijde hiervan is dat hun privacy kan worden geschaad. Hun naam en adres komen in het dossier dat de verdachte kan inzien. Ze komen soms de verdachte en zijn vrienden in de rechtbank tegen, terwijl ze hen liever zouden mijden. Beelden van het slachtoffer worden misschien op grote schaal verspreid terwijl zij dat niet willen. Sommige slachtoffers voelen zich ongemakkelijk op de zitting omdat iedereen hen kan zien en hun naam en adres hoort. Slachtoffers zijn zich er lang niet altijd van bewust dat dit de gevolgen zijn van hun optreden in het strafproces.

In dit rapport wordt verslag gedaan van een onderzoek naar de privacy van slachtoffers van criminaliteit en hoe die beschermd wordt tijdens het strafproces. Politiefunctionarissen, officieren van justitie, rechters, advocaten, medewerkers van Slachtofferhulp Nederland en het Schadefonds Geweldsmisdrijven, en organisaties van buiten de strafrechtsketen, zoals verzekeraars, organisaties van media en de Nederlandse en Amsterdamse Orde van Advocaten, werkten mee aan het onderzoek door interviews af te geven en aanvullend informatie te verschaffen. Zonder hun zeer welwillende medewerking had dit rapport niet geschreven kunnen worden.

Daarnaast vulden 43 slachtoffers van ernstige criminaliteit en hun naasten een vragenlijst in en werkten mee aan aanvullende interviews. Hun ervaringen en verhalen vormen een belangrijk onderdeel van dit rapport. Zij geven veel inzicht in de behoeften aan privacy en de effectiviteit van maatregelen die worden genomen om het slachtoffer af te schermen. Wij zijn hen zeer erkentelijk hiervoor. *Slachtofferhulp Nederland* en (advocaten aan gesloten bij het) *Landelijk Advocaten Netwerk Gewelds- en Zedenslachtoffers (LANGZS)* zijn zeer behulpzaam geweest bij het verspreiden van de vragenlijsten onder slachtoffers en hun naasten.

Voor het onderzoek is een deskundige begeleidingscommissie ingesteld onder de bezielende leiding van voorzitter prof.mr. Tijs Kooijmans. De andere leden van de commissie zijn mr.drs. Patricia van der Valk–van Ginneken, mr. Maarten Vos, mr.dr. Eric Schreuders, mr.drs. Eric Schreijen en drs. Annemarie ten Boom. De adviezen van de begeleidingscommissie hebben geholpen om om het onderzoek de richting te geven die het nodig had en de onderzoekers te voorzien van zinvolle suggesties.

De auteurs

Inhoudsopgave

Samenvatting

Slachtoffers van criminaliteit hebben de laatste decennia een steeds prominentere rol gekregen binnen het strafproces. Zij treden niet alleen op als aangever, maar ook als getuige en/of als spreekgerechtigde; zij dienen regelmatig een vordering tot schadevergoeding in tijdens het strafproces. De toegenomen aandacht voor slachtoffers raakt hun persoonlijke levenssfeer en daarmee hun mogelijkheden tot zelfbeschikking. Zodra een slachtoffer aangifte doet of een verklaring aflegt, worden zijn persoonsgegevens geverifieerd, waaronder naam, geboortedatum en mogelijk woonadres. Deze gegevens komen meestal in het strafdossier dat vervolgens wordt verstrekt aan de ketenpartners en de verdachte. Het is niet uitgesloten dat gevoelige informatie tijdens de zitting aan de orde komt die een slachtoffer liever onbesproken had gelaten. Als slachtoffers, naasten of nabestaanden ter zitting aanwezig zijn, kunnen de verdachte, het publiek en journalisten hen bekijken en luisteren naar hun verklaring. Media en publiek verspreiden deze persoonlijke informatie mogelijk verder in de maatschappij.

Schending van de persoonlijke levenssfeer van slachtoffers is vrijwel per definitie inherent aan de belangrijke rol die zij in het strafproces innemen. Sommige inbreuken op de privacy kunnen worden voorkomen door beschermingsmaatregelingen. De EU-richtlijn minimumnormen voor slachtoffers (2012/29/EU) spoort Europese landen aan om extra maatregelen te treffen die de secundaire victimisatie van slachtoffers voorkomen, onder andere doorhet privéleven actief te beschermen. Dit betekent dat tijdens de zitting ongewenste confrontaties tussen slachtoffer enerzijds en verdachte en het publiek anderzijds, moeten worden voorkomen, maar ook dat identiteit en verblijfplaats van het slachtoffer niet of slechts in beperkte mate openbaar worden gemaakt.

De juridische uitwerking van het recht op privacy van slachtoffers in Nederland, België en Engeland is ter hand genomen in Van der Leij (2015). In het hier voorliggende rapport wordt het empirische onderzoek naar de privacy van slachtoffers binnen het Nederlandse strafproces besproken. Privacy is daarbij omschreven in twee vormen: de informationele en de ruimtelijke privacy. De eerste vorm heeft betrekking op de verwerking van (persoons)gegevens van slachtoffers, de tweede op de fysieke afscherming van slachtoffers. Het centrale concept bij de bescherming van de privacy van slachtoffers van criminaliteit is *afscherming*: van gegevens en beeldmateriaal, maar ook de (fysieke) afscherming van het slachtoffer en zijn naasten.

Onderzoeksvragen en –methoden

De centrale vraag die in dit onderzoek is gehanteerd luidt:

Hoe worden privacy en de identiteit van slachtoffers en hun naasten beschermd binnen het strafproces en hoe wordt omgegaan met de persoonsgegevens van slachtoffers en hun naasten in en rondom het Nederlandse strafproces?

Deze centrale vraag is uitgewerkt in de volgende vier deelvragen.

1. Wat is het *beleid* van politie, openbaar ministerie en gerechten/rechters met betrekking tot de bescherming van de privacy van slachtoffers en hun naasten op het punt van de informationele privacy en de mogelijkheden tot herkenning voor zover voortvloeiend uit hun betrokkenheid bij een strafzaak?

2. Hoe wordt binnen de *praktijk* van de strafrechtspleging omgegaan met de bescherming van de privacy van slachtoffers en hun naasten op het punt van de informationele privacy en de mogelijkheden tot herkenning voor zover voortvloeiend uit hun betrokkenheid bij een strafzaak? Is dit in overeenstemming met het beleid?

3. Wat zijn de *ervaringen van slachtoffers en hun naasten* met deze bescherming van de privacy op het punt van de informationele privacy en de mogelijkheden tot herkenning voor zover voortvloeiend uit hun betrokkenheid bij een strafzaak? Hoe definiëren zij hun belangen op dit punt?

4. Welke *maatschappelijke organisaties en bedrijven* buiten de strafrechtspleging gaan, uit hoofde van hun taak, om met gegevens over en van slachtoffers en hun naasten? Welke normen hanteren zij daarbij?

De gebruikte methoden van onderzoek zijn *deskresearch*, *semigestructureerde interviews* en de verspreiding van een *vragenlijst* onder slachtoffers. Voor het beantwoorden van Vraag 2 zijn 15 functionarissen van politie, het OM en de rechtspraak bevraagd over hun ervaringen in de praktijk. Voor Vraag 4 zijn interviews gehouden met twee advocaten, twee vertegenwoordigers van de (Nederlandse en Amsterdamse) Orde van Advocaten, twee medewerkers van Slachtofferhulp Nederland (SHN), een vertegenwoordiger van het Verbond van Verzekeraars, een beleidsjurist van het Schadefonds Geweldsmisdrijven en vijf journalisten (van twee kranten en twee audiovisuele media). De slachtoffervragenlijst is verspreid onder een groot aantal slachtoffers via SHN en slachtofferadvocaten. In totaal 43 respondenten (slachtoffers en naasten) hebben de vragenlijst ingevuld. De respondenten waren slachtoffers/naasten van geweldsdelicten, zedendelicten, stalking/bedreiging, (poging tot) moord en inbraak. Naar aanleiding van de vragenlijst is aan elf slachtoffers een telefonisch interview afgenomen. Voor het beantwoorden van de eerste en laatste deelvraag zijn verschillende (interne) aanwijzingen en beleidsrichtlijnen onderzocht.

Het beleid van politie, openbaar ministerie en gerechten/rechters

De huidige beleidsregels die bescherming van privacy kunnen bieden laten een grote variëteit zien. Daarbij laten de regels veel ruimte aan de individuele functionarissen voor het al dan niet aanbieden en toepassen van beschermingsmaatregelen.

Er zijn in het huidige beleid van politie en OM vier mogelijkheden aan om de identiteit van slachtoffer/aangever af te schermen tijdens de strafprocedure: aangifte op een ander adres ('domiciliekeuze'), aangifte onder nummer (waarbij er geen enkel identificerend gegeven in het proces-verbaal komt), de beperkt anonieme getuige en de bedreigde getuige. Deze mogelijkheden van (gedeeltelijke) anonimiteit worden aan een zeer beperkte groep van slachtoffers aangeboden: er moeten 'gegronde redenen' zijn om gegevens van slachtoffers af te schermen. Aangifte onder nummer wordt volgens de huidige richtlijn bijna uitsluitend aangeboden aan slachtoffers die werknemer zijn in de publieke sector. Wel bestaan er speciale aanwijzingen voor slachtoffers van huiselijk geweld, mensenhandel en zedenzaken, die onder meer verplichten tot het aanbieden van domicilie, en/of een extra informatief gesprek voorschrijven.

Er bestaan momenteel geen specifieke richtlijnen of aanwijzingen over hoe om te gaan met (gegevens van) slachtoffers en overige derden bij (bijzondere) opsporingsbevoegdheden. Op grond van artikel 126bb Strafvordering (Sv) bestaat er een wel verplichting om gebruikers van een communicatiemiddel ervan op de hoogte te stellen als er bijzondere opsporingsbevoegdheden zijn toegepast waarbij informatie over hen is verzameld, denk aan de telefoontap. Bij het uitbrengen van persberichten moet rekening worden gehouden met de privacybelangen van slachtoffers: zij moeten hierover (indien mogelijk) worden ingelicht en de berichtgeving bevat doorgaans geen identificerende gegevens van slachtoffers. Gegevens over slachtoffers die worden aangemerkt als strafvorderlijke gegevens, kunnen volgens het huidige beleid voor bepaalde doelen worden verstrekt aan organisaties zoals de KNVB, vervoersbedrijven, of overheidsinstellingen. Voor het verlenen van hulp aan slachtoffers kunnen ook strafvorderlijke gegevens worden verstrekt aan vertrouwensartsen, bureau Jeugdzorg, Slachtofferhulp Nederland of de Raad voor de Kinderbescherming. In het kader van ZSM (de procedure 'Zo Snel Mogelijk', waarbij door politie, OM en andere betrokken organisaties in strafzaken zo spoedig mogelijk na de aanhouding

beslissingen worden genomen in verband met de afdoening van de zaak)[1] worden gegevens over slachtoffers tussen politie, SHN, reclassering, Slachtofferhulp en de Kinderbescherming gedeeld.

Om confrontaties tussen slachtoffers en verdachten binnen rechtbanken en hoven te voorkomen, zouden volgens een modelregeling van de Rechtspraak alle gerechten moeten beschikken over een aparte kamer waar slachtoffers kunnen worden opgevangen. Ook moeten volgens deze regeling slachtoffers van een andere dan de gebruikelijke ingang van het gerechtsgebouw gebruik kunnen maken om een confrontatie met de verdachte te voorkomen.

Sinds 2013 zijn de mogelijkheden voor journalisten tot het maken van opnamen tijdens zittingen verruimd. Er mogen echter geen beeld- en geluidsopnames worden gemaakt van getuigen, deskundigen, slachtoffers en publiek. Namen van betrokkenen (verdachte, slachtoffer, getuige) moeten worden gewist of vervangen door een geluidssignaal.

De praktijk van privacybescherming binnen het strafproces

Hoewel vrijwel alle geïnterviewde functionarissen (politieambtenaren, officieren van justitie/Advocaten Generaal, rechters) aangeven globaal bekend te zijn met de beleidsrichtlijnen en deze in principe ook wel te onderschrijven, baseren de meesten zich hier in de praktijk naar eigen zeggen niet of nauwelijks op. Bescherming van de privacy van slachtoffers hangt in aanzienlijke mate af van de inzet van individuele functionarissen. Bij grotere zaken met veel slachtoffers blijken vaak ruimere beschermingsmaatregelen mogelijk te zijn, terwijl bij kleinere zaken slachtoffers die mogelijkheden niet aangeboden krijgen.

De meeste functionarissen hebben in de praktijk nog nooit te maken gehad met een aangifte onder nummer, terwijl ook domiciliekeuze lang niet altijd wordt aangeboden. Een effectieve afscherming van slachtoffergegevens (waaronder de identiteit van slachtoffers), zou in de praktijk niet of moeilijk te realiseren zijn volgens de geïnterviewde functionarissen. Vaak kennen verdachte en slachtoffer elkaar al, waardoor anonimisering zinloos zou zijn. Bij een slachtoffer dat een anonieme verklaring heeft afgelegd, bestaat er ook een grotere kans dat de raadsman van de verdachte verzoekt om deze alsnog te (laten) horen als getuige. Het blijkt bovendien goed mogelijk om via openbare of semiopenbare bronnen informatie over slachtoffers op te zoeken, waardoor eveneens privacygevoelig informatie kan worden verkregen.

In zaken betreffende ernstiger criminaliteit worden volgens respondenten van de politie regelmatig telefoons van slachtoffers en hun naasten getapt. Er zijn zowel respondenten die zeggen dat slachtoffers na afloop standaard genotificeerd worden (op de hoogte gebracht dat hun telefoon is getapt), als respondenten die zeggen dat dat niet gebeurt. Verslagen van tapgesprekken worden over het algemeen in het dossier opgenomen.

Hoe meer ketenpartners betrokken zijn bij de zaak, hoe moeilijker het is om het werkelijke woonadres afgeschermd te laten. Soms wordt de identiteit van een slachtoffer tijdens of na afloop van het strafproces toch onbedoeld alsnog bekend. Op het politiebureau wordt post voor het slachtoffer met domiciliekeuze wel eens per ongeluk weggegooid omdat gedacht wordt dat dit verkeerd is geadresseerd. Bij een voeging als benadeelde partij bestaan er risico's dat het adres toch opduikt, bijvoorbeeld als er (geadresseerde) bijlagen bij het voegingsformulier zijn, zoals medische nota's en correspondentie met de verzekeraar.

OM-medewerkers maken soms in bepaalde stukken alsnog gegevens van of over het slachtoffer met een zwarte stift onzichtbaar of laten gegevens die niet relevant (maar wel privacygevoelig) zijn uit het dossier. Extra maatregelen, zoals getuigenverklaringen van slachtoffers onder code, het anonimiseren van intiem beeldmateriaal, het weghouden van de pers of het gebruik van video-

[1] ZSM staat voor: Zo Snel, Slim, Selectief, Simpel, Samen en Samenlevingsgericht Mogelijk.

verbindingen vanuit een andere zaal (waar slachtoffers en familie zitten) naar de zittingszaal, komen in de praktijk voor, maar uitsluitend bij geruchtmakende zaken.

Verdachten en slachtoffers gaan het gerechtsgebouw in door dezelfde ingang en staan regelmatig samen in de rij voor de security check. In de praktijk wordt de mogelijkheid om een *andere* ingang te gebruiken weinig aangeboden, zo zeggen de geïnterviewde functionarissen. Aparte wachtruimtes voor slachtoffers bevinden zich in sommige gerechten ergens weggestopt in het gebouw. Het is wel eens voorgekomen dat een slachtoffer dat in afwachting van de zitting in een dergelijke ruimte heeft plaatsgenomen, vervolgens is 'vergeten', waardoor deze de zitting misliep.

In de meeste zaken worden identificerende gegevens van het slachtoffer voorgelezen tijdens de zitting. Slachtoffers verzoeken soms om hun naam niet te noemen tijdens de behandeling van de zaak, en rechters kunnen zelf besluiten om daar gevolg aan te geven. Op die manier kan bijvoorbeeld ook de slachtofferverklaring zonder het vermelden van de naam van het slachtoffer worden voorgelezen. Wel blijft oplettendheid vereist omdat de naam (onbedoeld) toch genoemd kan worden door een andere procespartij. Volgens de respondenten wordt vanuit de rechtszaal steeds vaker live verslag gedaan van de zitting, inclusief de slachtofferverklaring.

Ervaringen van slachtoffers met bescherming van hun persoonlijke levenssfeer

Uit het vragenlijstonderzoek en de interviews blijkt dat veel slachtoffers afscherming tegenover de verdachte het belangrijkste vinden. Zij zijn vaak bang voor represailles van de verdachte, zijn familie en zijn vrienden. Sommigen vinden het een principekwestie dat de verdachte hun gegevens niet hoeft te weten. Er is een klein aantal slachtoffers dat het niet nodig vindt dat wie dan ook hun persoonlijke gegevens te zien krijgt.

Van vrijwel alle slachtoffers die meededen aan het onderzoek is de naam en het eigen adres opgenomen in de aangifte. Geen enkele respondent heeft aangifte gedaan onder nummer, en twee slachtoffers hebben aangifte gedaan onder domicilie. Driekwart van de respondenten wist vóórdat ze naar de politie gingen niet dat een (gedeeltelijk) anonieme aangifte (in de vorm van domiciliekeuze of aangifte onder nummer) mogelijk was. Bijna de helft van de respondenten wist niet dat hun persoonsgegevens in het strafdossier zouden komen nadat ze aangifte hadden gedaan. Meer dan een kwart van de respondenten geeft aan dat zij liever hun persoonlijke gegevens tijdens de aangifte of het verhoor hadden willen afschermen voor de verdachte. Het gaat daarbij om naam, adres, telefoonnummer of de verklaring in zijn geheel, die zij liever achterwege hadden gelaten. Slechts een derde van de respondenten vond dat er genoeg mogelijkheden waren om naam en adres af te schermen.

Een groot aantal slachtoffers is (bewust) niet naar de zitting gegaan om confrontaties met de verdachte te vermijden. In verreweg de meeste zaken werd de naam en/of het adres van het slachtoffer of de naaste voorgelezen tijdens de zitting. Een derde had niet verwacht dat deze gegevens zouden worden voorgelezen. Deze slachtoffers/naasten ervoeren dit als een inbreuk op hun privéleven. De schriftelijke slachtofferverklaring werd in een klein aantal zaken voorgelezen zónder dat de naam van het slachtoffer werd genoemd. In totaal ervoer een derde van de respondenten de zitting als (emotioneel) zwaar, omdat zij hierdoor, soms onverwacht, geconfronteerd werden met de verdachte. Bij een aantal slachtoffers vond deze confrontatie al voorafgaand aan de zitting plaats, in de gangen van het gerechtsgebouw.

De behoeften van slachtoffers op het punt van media-aandacht verschillen van elkaar. Er zijn slachtoffers die behoefte hebben aan afscherming, maar ook slachtoffers die veel media-aandacht willen hebben voor wat er is gebeurd. Als een slachtoffer of nabestaande ontevreden was over de media, dan kwam dat omdat de volledige naam van het slachtoffer was gepubliceerd, of omdat foto's van sociale media waren gehaald en gepubliceerd. De helft van de slachtoffers geeft aan van tevoren te zijn voorbereid op de te verwachten media-aandacht door politie, OM of SHN.

Slachtoffers zijn overwegend positief over de bescherming die geboden is door politie, justitie en rechters. Twee derde van de slachtoffers en naasten heeft, terugkijkend op het strafproces, het gevoel dat hun privéleven voldoende is beschermd. Als reden voor een minder positief oordeel geven enkele slachtoffers aan dat zij niet goed zijn voorgelicht over mogelijkheden tot afscherming van hun identificerende gegevens, zoals naam en/of adres. Anderen hadden liever niet met de verdachte geconfronteerd willen worden in het gerechtsgebouw, en verwachtten fysieke afscherming rondom de zitting. Daarnaast vinden slachtoffers het van belang voor hun gevoel van veiligheid en voor hun privéleven om geïnformeerd te worden over het verloop van de vervolging, de zittingsdatum, de uitspraak en het verblijf van de veroordeelde daarna. Zij worden echter over deze onderwerpen lang niet altijd goed geïnformeerd. Soms wordt hun niet de datum van de zitting doorgegeven.

Maatschappelijke organisaties en bedrijven buiten de strafrechtspleging

Verzekeraars, het Schadefonds Geweldsmisdrijven, SHN, advocaten en journalisten lijken behoedzaam om te gaan met gegevens van slachtoffers. Daarbij spelen hun interne richtlijnen, leidraden en andere vormen van normontwikkeling een rol. Die rol varieert sterk per type organisatie: een sturende rol van de regels bij de Nederlandse Orde van Advocaten en de verzekeraars, en een minder sterke rol van de regels bij de media. Uit de interviews en de vragenlijsten blijkt niet dat slachtoffers negatieve ervaringen hebben met deze organisaties als het gaat om hun privacy, op een enkele negatieve ervaring met de media na.

Het *verzekeringsbedrijf* kent geen bijzondere regels voor slachtoffers van criminaliteit. Een anonieme schadeclaim is echter niet mogelijk: om een claim te kunnen beoordelen heeft een verzekeraar bepaalde gegevens nodig zoals identificerende gegevens van de claimant. Binnen het verzekeringsbedrijf geldt een gedragscode die onder andere verplicht tot toestemming van de cliënt (slachtoffer) als gegevens extern worden gedeeld. Voor medische gegevens gelden extra waarborgen. Volgens het Verbond van Verzekeraars bestaat binnen de verzekeringsmarkt veel aandacht voor privacy van cliënten (slachtoffers) en zijn er nauwelijks klachten.

Bij de aanvraag voor een financiële tegemoetkoming bij het *Schadefonds Geweldsmisdrijven* moeten slachtoffers of naasten hun contact- en persoonsgegevens doorgeven, en verschillende bewijsstukken meesturen. Bij de omgang met persoonsgegevens is het Schadefonds gebonden aan de Wet bescherming persoonsgegevens. Alle medewerkers hebben een geheimhoudingsplicht. Gegevens worden niet verstrekt aan de verdachte of derden, tenzij het slachtoffer daar zelf toestemming voor geeft. Wel kan het fonds zelf informatie over het slachtoffer inwinnen bij andere organisaties zonder toestemming van het slachtoffer: de politie, het OM en het Centraal Justitieel Incassobureau.

Het Privacyreglement van *Slachtofferhulp Nederland* (SHN) bevat regels voor de omgang met en bescherming van slachtoffergegevens. Daarnaast is iedere medewerker van SHN gebonden aan een geheimhoudingsplicht. Als gegevens over het slachtoffer door SHN verstrekt worden aan andere organisaties, dient het slachtoffer hiervoor een machtiging te tekenen. Bij ZSM worden (contact)gegevens van het slachtoffer door de politie en het OM (automatisch) aan SHN verstrekt. De vele gegevens van en over slachtoffers die beheerd worden door SHN omvatten niet alleen naam, adres, woonplaats gegevens (NAW gegevens), maar vaak ook gegevens over letsel, psychosociale problemen, therapie, de gezinssituatie en de financiële situatie van het slachtoffer.

De *Nederlandse Orde van Advocaten*, waarbij iedere Nederlandse advocaat verplicht is aangesloten, kent dwingende gedragsregels voor advocaten. In die gedragsregels staat onder meer dat de advocaat geen afschrift van processtukken verstrekt aan de media, en terughoudend is met het geven van inzage in die stukken. Bij nalatigheid bij het in acht nemen van de Gedragsregels is het mogelijk dat de advocaat zich voor de deken of tuchtrechter moet verantwoorden. Volgens de landelijke Orde van Advocaten zijn de Gedragsregels voldoende als bescherming van de gerechtvaardigde belangen van het slachtoffer op het punt van de privacy. Er zijn geen klachten

bekend bij de Amsterdamse Orde van Advocaten over de omgang door advocaten met persoonlijke gegevens of de persoonlijke levenssfeer van slachtoffers van criminaliteit. Volgens de geïnterviewde advocaten gaan zij terughoudend om met gegevens over het slachtoffer.

De *media* kennen regels voor journalisten met betrekking tot privacy, maar deze zijn niet bindend. Uit de interviews blijkt dat journalisten grotendeels zelf bepalen hoe ze het slachtoffer benaderen. Zij beschrijven zichzelf als behoorlijk terughoudend hierin. Er worden discussies op redacties gevoerd over hoe om te gaan met de privacy van slachtoffers, maar die worden niet vastgelegd in normen. Tegenwoordig is het eenvoudiger om reportages te maken volgens de geïnterviewde journalisten, omdat slachtoffers zelf veel op internet zetten en ook makkelijker te bereiken zijn. Slachtoffers en hun naasten lijken ook eerder bereid om in de openbaarheid hun verhaal te doen.

Conclusies

Maatregelen ter bescherming van de privacy van het slachtoffer zijn weliswaar beschikbaar, maar zij worden niet altijd (effectief) toegepast. Er is veel beleid en regelgeving ter bescherming van het slachtoffer, maar op het punt van de bescherming van de privacy is dit nog weinig dwingend. Het hangt deels af van de individuele ambtenaar, maar ook van het type zaak/slachtoffer en de fase van het strafproces, in hoeverre privacybescherming plaatsvindt. Slachtoffers worden niet altijd goed geïnformeerd, en maatregelen ter afscherming worden hun niet altijd aangeboden.

Functionarissen in het strafproces erkennen weliswaar de behoeften van slachtoffers aan (gedeeltelijke) anonimiteit, maar kunnen of willen daar niet altijd aan tegemoet komen. Het vragen naar, en in het strafdossier opnemen van, identificerende gegevens van het slachtoffer is op dit moment een automatisme. Het zit ingebakken in het strafproces om het zo te doen. Slachtoffers realiseren zich niet altijd welke consequenties het verstrekken van deze persoonlijke gegevens kan hebben. Deze komen via het strafdossier immers ter beschikking van, onder anderen, de verdachte, maar dat is lang niet altijd bekend bij slachtoffers. Veel van deze identificerende gegevens zijn waarschijnlijk niet noodzakelijk voor het strafproces. Als slachtoffers maar identificeerbaar zijn en gevonden kunnen worden door de functionarissen in het strafproces, kunnen hun identificerende gegevens voor het overige buiten het dossier blijven. Sommige stappen in het strafproces zouden best kunnen worden gezet zonder steeds dit soort identificerende informatie te vermelden. Het zou goed zijn als uniforme uitgangspunten worden geformuleerd over wat er met betrekking tot het slachtoffer precies in het dossier moet worden opgenomen.

Vooral slachtoffers van minder ernstige criminaliteit moeten het op dit moment doen zonder zorgvuldige privacybescherming. Zij komen soms pas later tot de ontdekking dat hun persoonlijke gegevens via het dossier bekend zijn geworden bij de verdachte, en zij realiseren zich soms niet wat het optreden ter zitting voor consequenties kan hebben. De speciale maatregelen die ter bescherming van de privacy van sommige 'bijzondere' slachtoffers, zoals in zeden- mensenhandel- en huiselijk geweldzaken, worden genomen, zouden daarom eveneens voor andere ('reguliere') slachtoffers beschikbaar moeten zijn. De denken valt hier onder meer aan de verplichting tot het aanbieden van een domiciliekeuze.

Sommige vormen van privacybescherming zijn relatief eenvoudig te realiseren, zoals een betere informatievoorziening. Informatie over de zittingsdatum en de manieren waarop het slachtoffer een fysieke confrontatie met de verdachte kan vermijden, is essentieel voor een goede voorbereiding op de zitting. Ongewenste confrontaties met de verdachte kunnen behoorlijk ingrijpend zijn voor slachtoffers of nabestaanden, maar zij zijn veelal vermijdbaar.

De politie zou slachtoffers beter moeten informeren over mogelijkheden om identificerende gegevens weg te laten. Slachtoffers moet worden verteld dat hun persoonlijke gegevens in het strafdossier komen en daarmee te lezen zijn voor de verdachte, dat hun naam wordt genoemd op de openbare zitting, en dat hun naam en mogelijk ook adres op de tenlastelegging staan die ter

inzage ligt voor journalisten. Nagedacht zou moeten worden over hoe de scheve verhouding tussen privacybescherming van de verdachte en van het slachtoffer meer gelijkgetrokken kan worden.

Het is onvermijdelijk dat het strafproces inbreuk maakt op de privacy van slachtoffers. Het gaat er daarbij om dat er geen *onnodige* inbreuken worden gemaakt op de privacy. Die kunnen immers leiden tot secundaire victimisatie. Op het punt van bescherming van slachtoffers, ook wat betreft hun privacy, zijn de laatste decennia diverse beleidsmaatregelen in het leven geroepen. Dit beleid lijkt echter soms te verwateren op het moment dat het op een praktische uitvoering aankomt. Het systeem wordt als weinig dwingend ervaren, en daarom vinden individuele funtionarissen daarbinnen hun eigen weg. Dat kan betekenen dat het slachtoffer veel bescherming krijgt. Maar het kan ook betekenen dat het slachtoffer wordt 'vergeten', zelfs op momenten waarop deze juíst de aandacht verdient. Denk aan de zitting, die voor slachtoffers heel belangrijk kan zijn, of eerder al, de aangifte, waarbij het slachtoffer in vertrouwen persoonlijke gegevens verschaft aan de verbalisant. Op deze momenten gaat het soms mis, en dan is het kwaad geschied en kan het niet meer worden hersteld. Nederland lijkt op dit moment nog niet te voldoen aan een correcte implementatie van de EU-richtlijn die dwingt tot meer aandacht voor bescherming van de privacy van slachtoffers.[2]

De individuele initiatieven van functionarissen om met een stift gegevens zwart te maken, of om ze zelf uit het dossier te halen, laten veel goedwillendheid zien. Dit soort initiatieven zou echter vervangen moeten worden door een meer *structurele* bescherming. Slachtoffers zouden standaard moeten worden geïnformeerd over mogelijkheden om hun identiteit en andere persoonlijke gegevens te beschermen. Binnen gerechtsgebouwen zouden slachtofferruimtes altijd aanwezig moeten zijn, niet 'weggestopt' in het gebouw moeten zijn, aantrekkelijk moeten zijn om te verblijven en vooral: daadwerkelijk gebruikt moeten worden. Ook een aparte ingang voor het slachtoffer zou een eenvoudig realiseerbare mogelijkheid moeten zijn. Het slachtoffer dat van zijn rechten gebruik wil maken en wil participeren in het strafproces, kan dan op basis van deze informatie en deze maatregelen een weloverwogen beslissing nemen.

[2] Europese Richtlijn 2012/29/EU, minimumnormen voor de rechten, de ondersteuning en de bescherming van slachtoffers van strafbare feiten.

Summary

Over the past decades, victims of crime have played a more prominent role in Dutch criminal proceedings. Victims can assume the role of a witness, but they can also draw up a written victim statement or speak at the hearing of the criminal case. On top of that, they can act as a claimant of damages during the criminal proceedings. This more prominent role may exert a negative influence on victims' private life. Once a victim officially reports a crime to the police, his personal information, including name and residential address, are automatically included in the criminal file. These and other data, such as recordings of phone tapping and other information gathered through the pre-trial investigation, can then be shared with the accused and others. Certain sensitive information may be read aloud during public court hearings that a victim might prefer not to be disclosed. Victims and relatives of victims who attend the hearing and make victim statements are visible for the accused, the public, and the press, and they may be recognized or contacted afterwards. Personal information that is uncovered during the hearing of the case may be disseminated or forwarded to others.

Violation of privacy of victims is inherent to criminal investigations when information is gathered and processed for the purposes of the prosecution. However, some privacy breaches can be prevented by protection measures. Laws and policy guidelines that strengthen the rights of victims may offer victims of crime protection of their private life. The EU Directive on minimum standards for victims (2012/29/EU) provides that European countries take additional measures to prevent secondary victimization of victims, including the protection of privacy. The Directive points towards measures that should be made available to victims of crime to prevent distress during court proceedings, in particular as a result of visual contact with the offender, his family, associates, or members of the public. In view of this Directive, the Research and Documentation Centre of the Dutch Ministry of Justice and Security commissioned the undertaking of research into the legal and practical aspects of privacy protection of victims in the Netherlands. The findings are presented in this report.

A separate study was conducted on the legal rules regarding privacy of victims. This study discusses the legal frameworks of the right to privacy for the Netherlands, Belgium, and England (Van der Leij, 2015). The Netherlands Institute for the Study of Crime and Law Enforcement (NSCR), together with VU University, have undertaken empirical research, which is presented in this report, into the practical implications of privacy protection of victims. Privacy is thereby defined as relating to: (a) information or data that may identify a person ('informational privacy') and (b) the physical exposure that may lead to recognition of the victim and undesirable contacts with, among others, the defendant ('spatial privacy'). These definitions of privacy amount to the basic concept of *shielding* (of appearance, identity, activities). 'Shielding off' thus appears to be a concept that may cover all kinds of privacy protection measures.

Research questions and methods

The central question in this research reads:

How is the privacy and identity of victims and their relatives protected within the criminal process and how are personal data of victims and their relatives being dealt with in and around the Dutch criminal procedure?

The central question is divided into the following sub questions:

1. What is the *policy* of the police, prosecutors and courts/judges regarding the protection of the privacy of victims and their relatives in terms of the informational privacy and the spatial privacy, as arising from their involvement in a criminal case?

2. How do officials protect the privacy of victims and their relatives in *practice* in terms of the informational privacy and the spatial privacy, as arising from their involvement in a criminal case? Is this consistent with the policy?

3. What are the *experiences of victims* and their relatives with the protection of privacy in terms of informational privacy and spatial privacy, as arising from their involvement in a criminal case? How do they define their interests at this point?

4. How do *organizations and companies* outside the criminal justice system (but related to it), deal with data about victims and their relatives?

The methods of research used in order to answer these questions are *desk research*, *semi-structured interviews* and the distribution of a *survey* among victims. To answer Question 2, 15 officers from the police, the prosecution, and the judiciary were interviewed about their experiences. To answer Question 4, interviews were held with two lawyers (one for defendants and one for victims), two representatives of the (National and Amsterdam) Bar Association, two officials of Victim Support Netherlands, a representative of the Dutch Association of Insurance Companies, a policy advisor at the Criminal Injuries Compensation Fund, and five journalists. The victim survey was distributed to a large number of victims via Victim Support Netherlands and lawyers who support victims. In total 43 respondents (victims and relatives) completed the survey. The respondents were victims and relatives of victims of various violent crimes, sexual offenses, stalking/threats, (attempted) murder and burglaries. Following the completion of the questionnaire, additional telephone interviews were held with 11 victims.

The policy of the police, prosecutors and courts/judges

Policy guidelines that may provide protection of privacy for victims vary greatly. The rules that they contain do not guarantee a full privacy protection of victims; on the one hand because it would restrict the rights of the accused to a fair trial, on the other hand because the current policy may not (yet) sufficiently take into account all privacy interests of victims. The guidelines provide individual officers with a lot of freedom to decide whether or not to offer/apply protective measures for victims.

There are currently four options to shield the identity of victims during criminal proceedings: reporting/testifying under a different address (residential address is shielded); reporting/testifying under a number (name is shielded, as well as the victim’s address); testifying as a partially anonymous witness (an option included in the law whereby identifying information is shielded); and testifying as a threatened witness (an option included in the law whereby all information is shielded; the victim is not present at the hearing of the case). All four possibilities are made available to only a very limited group of victims, because they require "legitimate reasons" for being applicable. Reporting a crime while using a number instead of a name is almost exclusively available to victims who are employees in the public sector. There are, however, special guidelines of the Public Prosecution Office for specific victims, such as of domestic violence, human trafficking, and sexual abuse, which require that the address of those victims should always be shielded.

There are no specific policy guidelines or instructions on how to deal with the privacy of victims and other third parties when (special) investigative techniques, such as telephone taps, are conducted. Article 126bb of Dutch Code of Criminal Procedure requires notification of *users* of, for example, telephones, from which information was collected via special investigative techniques.

In issuing press releases on a crime, officials must take into account the privacy interests of victims: they must inform the victim (if possible) of the press release, and the coverage usually cannot contain identifying information. Current policy guidelines allow for some information about victims, in certain instances, to be shared with third parties such as football organizations, transport companies, or government agencies. If support is to be offered to victims, their

information can be provided to medical doctors, Victim Support, the Youth Welfare Office or the Child Protection Board. A careful balancing of the relevant interests is always required in such situations.

Policy guidelines of the Council for the Judiciary instruct that all national courts provide for a separate room where victims can wait for the trial without being confronted by the defendant. Moreover, victims should be offered the possibility to make use of a different entrance to the courthouse on request in order to avoid meeting the accused before or after court hearings. Since 2013, the possibilities for press to take photos or video footage during public hearings in Dutch courts have been expanded. However, the policy guidelines do not allow for photos, video or audio recordings to be taken of witnesses, experts, victims, or the public. Names of those involved (accused, victim, witness) mentioned in recordings should be deleted or replaced by a beep.

The practice of privacy protection within criminal proceedings

Even though almost all interviewed officials have indicated that they are familiar with the mentioned policy guidelines and that they endorse them in principle, most of them rarely explicitly rely on them in practice. The results of the interviews suggest that the protection of victims' privacy greatly depends on the commitment of individual processing officials. For more voluminous cases including large numbers of victims, more protection measures appear to become possible, while for cases with less serious crime, victims do not receive the same protection.

Most interviewed law enforcement official have never dealt with or offered any of the four mentioned victim/witness identity protection measures. It would be very difficult, if not impossible, to effectively shield the identity of victims during the criminal proceedings. Anonymous statements by victims are more likely to be subject to requests for cross-examination by the defence counsel. Moreover, personal information about victims appears to be readily available on (semi)public internet websites, causing anonymity to be threatened. In larger cases, police regularly tap phones of victims and their families. The practice of informing victims about whether their telephone has been tapped is indistinct: some police officers state that victims are always notified, while others say they never inform them. Sensitive information gathered through phone tapping a victim may later appear in the criminal file.

Sometimes, the victim's identity is initially shielded, but is then unintentionally revealed during or after the criminal trial. The more processing officials are involved in the case, the harder it becomes for this information to remain shielded. If the residential address is shielded, it may nevertheless appear in the criminal file if it is mentioned in, for instance, a claim for damages (i.e., medical bills or communication with insurance companies) that is included in the case file. Prosecution officials sometimes make an effort to censure certain information (e.g., name, address) that is found on documents in the file with a black marker. Additional privacy protection measures such as anonymizing testimonies of victims, censuring intimate photo/video footage, shielding off the press or making it possible for victims to follow the court hearings from a different room via a live-video streaming, all have occurred according to the interviewed officials. However, these additional efforts are only made in certain high profile cases.

In practice, victims are not always given the possibility to use another entrance to the court building. Although almost all courts in the Netherlands have a separate waiting room for victims, in some courts this room is tucked away somewhere in the building with inadequate facilities for victims to feel comfortable. In most cases, identifying information (e.g., name, address, date of birth) of the victims is read aloud during the public hearing. Some victims do request for their name not to be mentioned during the proceedings, and judges are free to decide whether to give effect to this request. In some cases, the reading aloud of a victim statement can happen without mentioning the victim's name. Efforts to shield identifying information about the victim during public hearings will require vigilance of all parties, since there is a risk that the victim's name may (unintentionally) be mentioned by the prosecutor or the lawyer.

Experiences of victims with the protection of their private life

Many victims contend that privacy protection is particularly important with regards to the accused. Most respondents of the survey indicate that they are afraid of reprisals or retaliation by the accused, his family, or his friends. Others find it a matter of principle that the accused should not know their personal information. A small number of victims are of the opinion that no one should have access to their personal information.

Almost all respondents of the survey mention having reported the crime and/or testified without their name or other identifying information being shielded. Two victims had been offered the opportunity to shield their residential address throughout the criminal proceedings. Three quarters of respondents did not know that reporting/testifying while shielding information (address, name) was possible. Almost half of the respondents did not know that their personal information (name, address) would be in the criminal file after reporting a crime. More than a quarter of the respondents indicated that they would rather have had their personal information shielded from the accused. When asked which information they would like to have shielded, they most often mentioned their name, address, telephone number, or the entire testimony. A third of respondents felt that there were enough possibilities to shield their name and/or address during the criminal proceedings.

Most victims have attended the public hearings, but there were a substantial number of victims who deliberately did not attend court to avoid confrontations with either the accused or the public. In the vast majority of cases, the name and/or address of the victim was mentioned aloud at the public hearing. One third of the respondents did not expect that this information would be read out and experienced this as a kind of intrusion on their privacy. The presentation of the written victim statement happened in a small number of cases without mentioning the name of the victim.

One third of all respondents who attended the court hearings experienced this as emotionally heavy, because they were, sometimes unexpectedly, confronted with the accused. A number of victims experienced this confrontation already prior to the public hearings, in the corridors of the courthouse.

The needs of victims with regards to media attention differ. Some victims prefer to be shielded off from journalists, while other victims prefer having media attention for what had happened to them. Some negative experiences with media publications show that (full) names of victims are being published in newspapers, or photos of victims may be published which were taken from social media. Half of the victims said that police, prosecution, or victim support workers have helped them to prepare for, or shield off, media attention.

In general, victims are positive about the protection of their privacy that is offered by the police, prosecution officials, and judges. Two thirds of the victims and relatives felt, looking back at the criminal procedures, that their private life has been sufficiently ‘protected’. Some victims however point towards being poorly informed about their personal information being disclosed to the accused or read out during public hearings. Others would rather not have been confronted with the accused in the courthouse, and had expected some physical shielding before or after the hearing. In addition, being correctly informed about the criminal proceedings, among which the trial date, the sentence, and the whereabouts of the defendant, appear to be of great importance for victims. Being informed about these subjects makes victims feel more secure and protected, which is associated with the enjoyment of private life.

Organizations and companies outside the criminal justice system

Insurance companies, compensation funds for victims, victim support units, lawyers, and journalists seem to deal confidentially with the (private) information they receive about victims of crime. Their internal guidelines and policies play a role in respecting the right to privacy, although

guidelines appear more important for insurance companies and lawyers than for journalists. The interviews and the victim survey did not indicate that victims rate these external organizations negatively with regards to respecting their privacy, with the exception of some negative experiences with media.

Insurance companies have no special privacy guidelines tailored to clients who are victims of crime. However, it is not possible to make anonymous claims, since insurers require the identity of the claimant for judging the claim. With regard to data of victims, an internal code of conduct is handled by all insurance companies in the Netherlands, which inter alia requires the consent of the client (victim) if information is shared externally. The use of medical data is subject to additional safeguards. According to the Association of Insurers, there is much attention for the privacy of clients (victims) within the insurance companies and there are minimum, if any, privacy complaints on this point.

In order to apply for financial compensation from the *Criminal Injuries Compensation Fund* (*Schadefond Geweldsmisdrijven*), victims or relatives must give their personal information and attach various pieces of evidence to the application. When handling personal data, the Fund is bound by the Dutch Data Protection Act, whereby all employees have a duty of confidentiality and information will not be disclosed to the accused or third parties unless the victim gives consent. However, the Fund is allowed to request information about the victim from the police, the prosecution, and the Central Judicial Collection Agency (*Centraal Justitiaal Incasso Bureau*), without the victim's consent.

Victim Support Nehterlands (*Slachtofferhulp Nederland*) collects personal information about victims, which not only includes names and addresses, but often also information about injuries, psychosocial problems, therapy, the family situation, and the financial situation of the victim. The internal Privacy Regulation of Victim Support Netherlands contains rules for the handling and protection of the victim data. In addition, every employee of the Victim Support Organization is bound by a duty of confidentiality. If data on the victim by the Victim Support Organization are provided to other organizations, the victim first needs to sign a consent form.

The *Dutch Bar Association* (*Nederlandse Orde van Advocaten*) publishes Rules of Conduct, which are binding for all Dutch lawyers. Some of the rules state that lawyers may not provide court documents to the media, and have to treat such documents confidentially (also in cases where the victim is not the lawyer’s client). When this rule is not adhered to, the lawyer may be required to account for this behaviour in front of the disciplinary court. According to representatives of the National and Amsterdam Bar Associations, the Rules of Conduct adequately protect the legitimate interests of victims with regards to their privacy. Lawyers who were interviewed, note that they carefully handle victim information.

Guidelines for journalists regarding victim privacy exist, but they are not binding. Some rules have been developed by the national *Association of Journalists* (*Raad voor de Jounralistiek*), providing standards for journalists in respecting the privacy of victims. According to the interviews, journalists determine themselves how they approach victims. The journalists often describe themselves as quite cautious; they are careful in taking into account the private life of a victim. Discussions about privacy are held at various media organizations and among journalists, but particular conduct still depends on the individual journalist. According to the interviewed journalists, it appears that nowadays it has become easier to make publications, because victims more readily place information about themselves online and are more easily approachable and prepared to tell their story to journalists.

Conclusions

Measures to protect the private life of victims are available but they are not always (effectively) implemented. Whether or not this happens depends largely on the individual officers processing the case, but also on the type of case/victim and the phase of the criminal process.

Criminal procedures necessarily entail a breach of private life for those involved, among which victims of crime and their relatives. Apart from the need to expand measures, such as offering possibilities to shield name or address during testimonies, it is important that there are no *unnecessary* breaches of the private life of victims. Victims should be adequately informed about the (progress of the) case, about what they can expect in terms of the procedures infringing on their private life, and which protection measures are available to them. They can then make an educated decision about whether and how to participate in the criminal proceedings against the defendant.

Officials in the criminal justice process do recognize victim wishes with regards to privacy protection, but they are not always prepared to provide them with the relevant measures, or they feel that this would be unnecessary. Requesting identifying data of victims and noting them in registrations and data banks is standard in the various steps taken by law enforcement officials. However, such identifying data generally are not strictly necessary for proceeding with a case. Victims are not always aware that such data become visible for the defendant, and they are often not being told so. Police and other officials in the criminal justice system should make an effort to better inform victims on this point and to shield these data when their use is not necessary.

Victims of less serious crime generally have to do without the special measures that are being provided for victims of highly serious crime, although these victims also prefer to be given such protection. Thus, such measures should also be available for victims of less serious crime.

In courts, victims should be offered the opportunity to make use of a separate room as well as a special entrance of the court building, to prevent a confrontation with the defendant and his/her friends and family. When not necessary, victims' names and other identifying information should not be read aloud during the hearing of the case.

Policy guidelines are available on a large scale, but their implementation is defective at present. Sometimes a victim is simply 'forgotten', even on moments where due attention would be strictly required, for example when the case is dealt with in open court and the victim wishes to attend. A correct implementation of the EU Directive on minimum standards for victims (2012/29/EU) requires a more effective implementation in practice of the relevant policy guidelines for making possible an adequate protection of victim privacy.

Hoofdstuk 1

Inleiding

De aandacht voor het slachtoffer is de laatste decennia flink toegenomen. Het slachtoffer zou een zelfstandige positie binnen het strafproces hebben gekregen zonder daarbij ook procespartij te zijn geworden, zo wordt wel gesteld.[1] Het slachtoffer kan diverse rollen vervullen binnen het strafproces, zoals die van aangever, getuige, indiener van een vordering tot schadevergoeding (voeging benadeelde partij), spreekgerechtigde ter zitting, indiener van een klacht over niet-vervolgen en klachtgerechtigde bij een klachtdelict.[2] Sinds 2005 bestaat voor slachtoffers en nabestaanden in zwaardere zaken het spreekrecht. Zij hebben het recht om op de openbare terechtzitting te spreken over de gevolgen die het delict voor hen heeft gehad. Ook een schriftelijke slachtofferverklaring is mogelijk. Deze wordt in het strafdossier gevoegd.[3] Er wordt relatief weinig gebruik gemaakt van de mondelinge vorm van spreekrecht; de schriftelijke slachtofferverklaring komt veel vaker voor.[4] Deze diverse rollen zorgen ervoor dat slachtoffers en hun naasten tegenwoordig veel zichtbaarder zijn dan vroeger het geval was.

Schending van de persoonlijke levenssfeer van slachtoffers is vrijwel per definitie inherent aan de belangrijker rol die zij in het strafproces innemen.[5] Tijdens de openbare zitting wordt over het algemeen de volledige naam van het slachtoffer genoemd. Als een aangever/slachtoffer ter zitting als getuige optreedt, worden zijn persoonsgegevens geverifieerd, waaronder naam, geboortedatum en mogelijk woonadres. Het is niet uitgesloten dat bepaalde gevoelige informatie tijdens de zitting aan de orde komt die een slachtoffer liever onbesproken had gelaten. Als slachtoffers, naasten of nabestaanden ter zitting aanwezig zijn, kunnen publiek en pers hen bekijken en hen mogelijk op een later moment herkennen. Misschien worden zelfs foto's of opnamen van hen gemaakt ter zitting of wordt er tijdens de zitting over hen getwitterd. Tijdens het spreekrecht is alle aandacht op de spreker (slachtoffer of nabestaande) gericht. Zij brengen persoonlijke informatie naar buiten die onder meer bedoeld is voor de rechter en dient ten behoeve van het oordeel van de rechtbank.[6] Media en publiek verspreiden deze persoonlijke informatie mogelijk verder in de maatschappij. De toegenomen aandacht voor slachtoffers raakt hun privacy en daarmee hun mogelijkheden tot zelfbeschikking.

In Nederlandse strafzaken worden relatief vaak telefoons afgetapt.[7] Sinds het jaar 2000 mogen ook andere telefoons dan die van de verdachte worden afgetapt. Niet ondenkbaar is dat slachtoffers of hun naasten deelnemen aan de telefoongesprekken die worden afgetapt. Zij zijn er meestal niet van op de hoogte dat er een tap loopt op het telefoongesprek dat zij voeren.[8] Het komt ook voor dat telefoons van slachtoffers zelf worden getapt.[9] Opnamen van telefoongesprekken, sms'jes en internetverkeer kunnen in het strafdossier komen. Soms is die informatie niet ter zake doende, maar ligt deze wel gevoelig, zoals bijvoorbeeld bezoek van pornowebsites.[10] Ook andere (bijzondere) opsporingsbevoegdheden, zoals de doorzoeking van een woning, stelselmatige observatie, stelselmatig inwinnen van informatie, bevoegdheden tot opnemen van een besloten

[1] Wet Versterking van de positie van het slachtoffer in het strafproces (wet van 17 december 2009, Stb. 2010); Ministerie van Veiligheid en Justitie (2013). *Recht doen aan slachtoffers – Visiedocument*. Den Haag.
[2] Zie Van der Leij, 2009, 2014.
[3] Zie Lens et al., 2010.
[4] Lens et al., 2010.
[5] Zie Malsch & Nijboer, 2005.
[6] Slachtoffers kunnen ook als persoonlijk motief hebben dat zij de verdachte een boodschap mee willen geven.
[7] Odinot et al., 2012; Van der Leij, 2012.
[8] Odinot et al., 2012; Van der Leij, 2012.
[9] Janssen, 2015.
[10] Odinot et al., 2012, p. 94.

plaats, of van vertrouwelijke communicatie, kunnen een inbreuk op de persoonlijke levenssfeer van slachtoffers en hun naasten met zich meebrengen.[11]

De prominentere rol van slachtoffers en hun naasten gedurende het strafproces en de toenemende mogelijkheden om communicatie af te tappen zonder dat de deelnemers aan deze communicatie dit weten, maken dat slachtoffers en hun naasten tegenwoordig een veel grotere inbreuk op hun privacy moeten tolereren dan enkele decennia terug het geval was. Dit roept de vraag op of een verdergaande bescherming van hun privacy noodzakelijk is. In dit rapport wordt het onderzoek besproken dat is verricht naar dit onderwerp.

Hieronder wordt eerst ingegaan op de wensen en de verwachtingen die slachtoffers van criminaliteit hebben. Het begrip 'privacy' en wat daar onder wordt verstaan, is het onderwerp dat daarna wordt behandeld. De relevantie van privacy voor slachtoffers wordt besproken, evenals de manieren waarop hier inbreuk op kan worden gemaakt. Ten slotte wordt een overzicht gegeven van de hoofdstukken van dit rapport.

Gelijktijdig met het in dit rapport beschreven onderzoek is een analyse verricht van de wettelijke regelingen en de jurisprudentie die betrekking heeft op privacy van slachtoffers. Dit onderzoek is in een apart rapport beschreven.[12]

Wensen en verwachtingen van slachtoffers

De diversiteit van de wensen en verwachtingen van slachtoffers van criminaliteit is groot.[13] De door slachtoffers meest genoemde behoefte is die aan erkenning, emotionele ondersteuning, aan schadevergoeding en aan iemand om mee te praten. Verder worden behoeften aan informatie en aan veiligheid en bescherming vaak genoemd, evenals de behoefte om te worden gehoord in het strafproces.[14] Deze behoeften zijn alle van belang voor onderzoek naar privacy van slachtoffers. Uit onderzoek blijkt dat bijna 90% van de ondervraagde slachtoffers het meeste belang hechtte aan een vertrouwelijke omgang met persoonsgegevens door het OM en Slachtofferhulp Nederland.[15] Dit percentage was groter dan dat van andere wensen, zoals die tot een correcte bejegening, het informeren van het slachtoffer en het tonen van empathie.

Slachtoffers willen over het algemeen dat de dader wordt vervolgd en veroordeeld.[16] Maar ook herstelrechtelijke afdoeningen worden gewaardeerd.[17] Slachtoffers hebben niet altijd behoefte aan een gesprek met de dader.[18] Schadevergoeding en excuses kunnen zonder direct contact worden gerealiseerd, maar een gesprek met de dader kan dat uiteraard niet.[19] Hieruit kan worden afgeleid dat slachtoffers soms een zekere afstand willen behouden en de afhandeling van de zaak liever overlaten aan het rechtssysteem.[20] Uit een evaluatie van het spreekrecht uit 2010[21] bleek dat veel slachtoffers liever een schriftelijke slachtofferverklaring indienen dan zelf mondeling ter zitting het woord te voeren ten overstaan van onder anderen de verdachte. Het grootste deel van de slachtoffers die een schriftelijke verklaring hebben ingediend, gaat vervolgens niet zelf naar de zitting. Angst voor de verdachte en vrees voor een inbreuk op de privacy kunnen hierbij een rol spelen.

[11] Zie hierover Helsloot et al., 2014.
[12] Zie Van der Leij, 2015.
[13] Ten Boom et al., 2008; Malsch et al., 2013.
[14] Ten Boom et al., 2008.
[15] Timmermans et al., 2013.
[16] Malsch, 2002.
[17] Gromet et al., 2011.
[18] De Mesmaecker et al., 2013; Malsch et al., 2013.
[19] Akkermans et al., 2008.
[20] Zie ook Malsch et al., 2013.
[21] Lens et al., 2010.

Privacy en verschillende vormen van anonimiteit in het stafproces

Het moderne privacybegrip kan worden omschreven als een recht dat is gericht op persoonlijke vrijheid en zelfontplooiing van individuen. Het recht op zelfbeschikking van individuen is een belangrijk element van de privacy.[22] Vier aspecten kunnen worden onderkend aan de privacy, te weten: de *ruimtelijke*, de *relationele*, de *lichamelijke* en de *informationele* privacy.[23] De eerste drie worden veelal aangeduid als de 'klassieke privacy', en zij worden beschermd door de artikelen 11, 12 en 13 van de Grondwet. Zij vormen een uitwerking van het meer algemeen geformuleerde privacyrecht van artikel 10 lid 1 Grondwet, en, op internationaal niveau, artikel 8 Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM).[24] De artikelen 10, lid 2 en 3 Grondwet, en de Wet bescherming persoonsgegevens zijn op nationaal niveau van belang voor de informationele privacy. Op internationaal niveau is dat ook weer artikel 8 EVRM.

Voor slachtoffers van criminaliteit zijn vooral de ruimtelijke en de informationele privacy van belang, omdat deze het sterkste raken aan de behoefte om met rust gelaten te worden en om zelf controle te behouden over hoe er met persoonlijke gegevens wordt omgegaan. In de afgelopen decennia heeft het sociale leven zich door het toenemende gebruik van internet en sociale media zodanig ontwikkeld dat de muren van de woning als het ware 'transparant' zijn geworden. Het persoonlijke leven speelt zich steeds meer af via de smartphone, en de grenzen tussen binnen (het huis) en buiten zijn steeds vager geworden.[25] Dit heeft belangrijke consequenties voor de wijze waarop het begrip 'privacy' wordt gedefinieerd en wat er onder valt. In dit rapport verwijst de *ruimtelijke* privacy naar het recht om met rust te worden gelaten, en om zo veel mogelijk ongestoord zichzelf te kunnen zijn. In de klassieke beschrijving van de ruimtelijke privacy heeft deze voornamelijk betrekking op de bescherming van het huisrecht.[26] In het hier voorliggende onderzoek is aan de ruimtelijke privacy een bredere en modernere betekenis toegekend. De behoefte om met rust te worden gelaten heeft daarbij mede betrekking op de contacten (al dan niet fysiek) met de buitenwereld, zowel in de situatie dat het individu zich in de beslotenheid van het huis bevindt als wanneer deze zich daarbuiten begeeft. Voor zover slachtoffers en hun naasten betrokken raken in een strafproces, heeft de ruimtelijke privacy onder meer betrekking op het vermijden van confronties met de verdachte rondom en tijdens de zitting, en op het niet op een ongewenste manier willen benaderd worden door de media en door anderen.[27]

De zogenoemde *informationele privacy* heeft betrekking op het recht om zelf te beschikken over de eigen persoonsgegevens en dus ook om zelf te kunnen bepalen wanneer, hoe en in welke mate die gegevens aan anderen beschikbaar worden gesteld.[28] In het kader van dit onderzoek gaat het hierbij om het vastleggen van verschillende soorten (identificerende en/of privacygevoelige) gegevens van en over slachtoffers in het strafdossier, en op het delen van deze gegevens met de verdachte, de procesdeelnemers, en anderen. De mate van controle die slachtoffers hebben over deze gegevens tijdens het strafproces is van belang voor de informationele privacy.

De maatregelen om de ruimtelijke privacy van slachtoffers te beschermen tijdens het strafproces variëren van aparte slachtofferruimtes, gezichtsverhullende voorzieningen, stemvervorming, het afschermen van slachtoffers van de media, tot het uitsluitend toestaan om schriftelijk vragen via de rechter-commissaris te stellen, die deze dan na eventuele filtering voorlegt aan de getuige.[29] De informationele privacy wordt beschermd door bepaalde identificerende gegevens niet in het strafdossier op te nemen of deze er naderhand uit te halen, deze niet voor te lezen tijdens de zitting, en beperkingen te stellen aan het delen van deze gegevens met anderen. In de praktijk

---

[22] Akkermans et al., 1999.
[23] Doppegieter, 1993.
[24] Op de juridische regeling en uitwerking van de verschillende aspecten van de privacy wordt hier niet verder ingegaan; zie hiervoor Van der Leij, 2015.
[25] Over de afnemende relevantie van het begrip 'plaats' (in de smartphone zit het 'hele leven' van de gebruiker), en de toenemende mogelijkheden om personen te traceren en hun communicatie af te tappen, zie Koops, 2015.
[26] Zoals bedoeld in Artikel 12 GW, zie ook Blok, 2002.
[27] Zie hierover Leferink & Sessink, 2009; Malsch, 2013 .
[28] Doppegieter, 1993.
[29] Dreissen et al., 2012; zie ook Malsch et al., 2015.

komen veel maatregelen die de persoonlijke levenssfeer van het slachtoffer beschermen neer op een vorm van *afscherming* (van uiterlijke kenmerken, van identiteit, van activiteiten, van gegevens). Afscherming lijkt daarmee het meest kenmerkende aspect te zijn dat de besproken vormen van privacybescherming met elkaar verenigt.

Hieronder worden de *ruimtelijke* en de *informationele* privacy nader uitgewerkt en wordt aangegeven hoe daar mogelijk binnen een strafprocedure inbreuk op wordt gemaakt (zie Overzicht 1). Waar in het overzicht 'SO' (slachtoffer) staat, kan ook 'nabestaande' of 'naaste' worden gelezen. De grenzen tussen de verschillende typen privacy, typen informatie, en typen mogelijkheden om informatie te verspreiden zijn niet strikt. Het overzicht heeft vooral ten doel de verschillende soorten privacy en de mogelijkheden om informatie te verspreiden, te *typeren*. In het overzicht komen ook de zogenoemde 'privacygevoelige gegevens' voor. Hierbij kan worden gedachte aan gegevens over de intieme relatie van het slachtoffer met de verdachte, gegevens over het persoonlijke leven waarvan men het liever niet heeft dat deze algemeen bekend worden, zoals gegevens over pornogebruik, gedrag tijdens dronkenschap dat op beeld staat, gegevens over conflicten met anderen, een vroegere werkomgeving waar men zich voor schaamt, situaties die men gênant vindt, enzovoort.

In Nederlandse strafzaken wordt de meeste informatie verzameld door de politie en de rechter-commissaris (RC) (tijdens het *voorbereidend onderzoek*). Bij de politie wordt aangifte gedaan, en soms hoort de politie de aangever/het slachtoffer op een later tijdstip nader. Daarbij verschaft de aangever identificerende gegevens, en daarnaast ook wellicht intieme gegevens over het eigen privéleven die privacygevoelig kunnen zijn. Deze informatie wordt opgenomen in processen-verbaal. Het risico van *visuele* of *auditieve* herkenning (ruimtelijke privacy) is in deze fase meestal nog beperkt. Datzelfde geldt tijdens een eventueel slachtoffergesprek met de officier van justitie (ovj). Aangezien het verslag van een slachtoffergesprek met de ovj niet in het strafdossier komt en daarmee waarschijnlijk ook niet verder wordt verspreid, is de officier van justitie niet apart genoemd in Overzicht 1.

Veel van de gegevens die worden geverbaliseerd in de processen-verbaal (identificerende gegevens en mogelijk ook privacygevoelige gegevens) komen in het dossier van de strafzaak terecht, evenals (soms) foto's, medische informatie en andere informatie van en over het slachtoffer. Dit heeft als gevolg dat de verdachte en zijn advocaat deze informatie kunnen inzien en rechters dit op de zitting kunnen voorlezen of (bij foto's e.d.) tonen aan procesdeelnemers, publiek en pers. Ook kan de rechter bepaalde deskundigenrapportages voorlezen die (tevens) informatie over het slachtoffer bevatten; denk hierbij aan pro Justitia rapportage over de toerekeningsvatbaarheid van de verdachte waarin ook het slachtoffer ter sprake komt, of aan letselschaderapportages. Door het voorlezen en zichtbaar maken op de zitting, ontstaat de mogelijkheid dat dit soort informatie verder wordt verspreid (bijvoorbeeld via de media, of door middel van twitteren). Ook zouden advocaten, of verdachten zelf, gegevens uit het dossier of gegevens die ter sprake zijn gekomen tijdens de zitting mogelijk verder kunnen verspreiden.

Het risico van herkenning van het slachtoffer wordt door dit alles vergroot. Deze herkenning kan zowel visueel/auditief zijn (ruimtelijke privacy) als plaatsvinden op basis van de informatie die openbaar wordt gemaakt (informationele privacy). Slachtoffers vinden het bovendien wellicht niet prettig dat bepaalde informatie met een privékarakter (privacygevoelige gegevens) verder wordt verspreid.

Overzicht 1. Soorten (schendingen van) privacy van slachtoffers

		Ruimtelijke privacy	**Informationele privacy**
Politie	Aangifte en verhoor	*Opname aangifte/verhoren*	*NAW-gegevens, verklaring en intieme gegevens in pv*
	Opsporingsonderzoek	*Camerabeelden SO; observatie SO; doorzoeking woning SO; persberichtgeving met beeldmateriaal*	*In beslag genomen spullen SO; letselschaderapportage SO; tapverslagen, verslagen van andere opsporingsbevoegdheden; berichtgeving via de pers*
OM	Vervolging	*Berichtgeving via pers met beeldmateriaal*	*NAW-gegevens en privacygevoelige gegevens in strafdossier; voegingsformulier vordering benadeelde partij (VBP); berichtgeving via pers; informatie verspreid door anderen, onder wie advocaat*
OM/ZM	Verhoor door RC	*Confrontatie met (raadsman) verdachte (indien aanwezig)*	*NAW-gegevens, verklaring en intieme gegevens in strafdossier*
	Zitting	*Confrontatie met verdachte in en buiten gerechtsgebouw; zichtbaarheid SO voor verdachte, media en publiek; tonen beeldmateriaal*	*NAW-gegevens en privacygevoelige gegevens voorgelezen: voordragen zaak, tll en requisitoir; slachtofferverklaring/SSV; deskundigenrapportages over verdachte of slachtoffer; behandeling VBP*
	Uitspraak	*Confrontatie met verdachte, vrienden en familie in en buiten gerechtsgebouw; zichtbaarheid SO voor verdachte, media en publiek*	*NAW gegevens en privacygevoelige gegevens in vonnis/arrest; publicatie gegevens op www.rechtspraak.nl*
Algemeen	Media-aandacht	*Publicaties/verspreiding beeldmateriaal; twitteren; gebruik gegevens/beeldmateriaal van sociale media; benaderen/lastigvallen van SO*	*Publicaties/verspreiding NAW gegevens; twitteren; gebruik gegevens van social media; informatie verspreid door anderen, onder wie advocaat*
	Gegevensverstrekking	*Benaderen van SO door derden*	*NAW gegevens, verklaring en privacygevoelige gegevens (zonder toestemming) gedeeld met verdachte/justitie/media/derden; niet-vernietigen van gegevens*

Tijdens de *zitting* in de strafzaak is zowel de ruimtelijke als de informationele privacy in het geding. De zichtbaarheid van het slachtoffer verschaft de mogelijkheid van (visuele, auditieve) herkenning op een later tijdstip, en identificerende en privacygevoelige gegevens worden besproken en verspreid (zie Overzicht 1). In hoeverre dat gebeurt is onder meer afhankelijk van de vraag of de voorzitter deze verschillende vormen van informatie toont of voorleest, of het slachtoffer aanwezig is ter zitting, of deze het spreekrecht uitoefent, een vordering benadeelde partij indient en misschien toelicht, en of hij wellicht als getuige wordt gehoord. In ieder geval zal de voorzitter eerdere aangiftes en verhoren van het slachtoffer als getuige of aangever voorhouden of kort samenvatten, en deze kunnen diverse identificerende en wellicht ook privacygevoelige gegevens bevatten.

De media benaderen slachtoffers op verschillende momenten, en dit gebeurt vaak op of rondom de zitting. Zij verspreiden persoonlijke informatie over hen. De mogelijkheden om te voorkómen dat ongewenst of onbedoeld identificerende of privacygevoelige gegevens worden verspreid, voorgelezen of getoond zullen in de diverse hoofdstukken van dit rapport ter sprake komen.

Na de zitting kunnen privacygevoelige gegevens over het slachtoffer in het vonnis of arrest worden neergelegd. Rechterlijke uitspraken kunnen op diverse manieren worden verspreid.[30] Uitsprakenzittingen worden soms opgenomen en uitgezonden. Dan kan eveneens identificerende en privacygevoelige informatie worden verspreid.

Vraagstelling

De centrale vraag die wordt gehanteerd voor dit deel van het onderzoek (Deel B) luidt:

> *Hoe worden privacy en de identiteit van slachtoffers en hun naasten beschermd binnen het strafproces en hoe wordt omgegaan met de persoonsgegevens van slachtoffers en hun naasten in en rondom het Nederlandse strafproces?*

Deze centrale vraag is uitgewerkt in de volgende vier deelvragen.

1. Wat is het *beleid* van politie, openbaar ministerie en gerechten/rechters met betrekking tot de bescherming van de privacy van slachtoffers en hun naasten op het punt van de informationele privacy en de mogelijkheden tot herkenning voor zover voortvloeiend uit hun betrokkenheid bij een strafzaak?

2. Hoe wordt binnen de *praktijk* van de strafrechtspleging omgegaan met de bescherming van de privacy van slachtoffers en hun naasten op het punt van de informationele privacy en de mogelijkheden tot herkenning voor zover voortvloeiend uit hun betrokkenheid bij een strafzaak? Is dit in overeenstemming met het beleid?

3. Wat zijn de *ervaringen van slachtoffers en hun naasten* met deze bescherming van de privacy op het punt van de informationele privacy en de mogelijkheden tot herkenning voor zover voortvloeiend uit hun betrokkenheid bij een strafzaak? Hoe definiëren zij hun belangen op dit punt?

4. Welke *maatschappelijke organisaties en bedrijven* buiten de strafrechtspleging gaan, uit hoofde van hun taak, om met gegevens over en van slachtoffers en hun naasten. Welke normen hanteren zij daarbij?

[30] Malsch, 2013.

Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk (Hoofdstuk 2) worden de methoden uiteengezet die zijn toegepast om de vraagstelling te beantwoorden. In Hoofdstuk 3 wordt de literatuur weergegeven die van toepassing is op de (bescherming van de) persoonlijke levenssfeer van de specifieke groep die centraal staat in dit boek: slachtoffers van criminaliteit en hun naasten, onder wie de nabestaanden in de situatie dat het slachtoffer zelf om het leven is gekomen.

In de hoofdstukken daarna worden de resultaten van het onderzoek weergegeven. Hoofdstuk 4 bespreekt het beleid dat de diverse instanties binnen het strafproces hanteren bij de omgang met de persoonlijke levenssfeer van slachtoffers en hun naasten. Zo bestaan er diverse aanwijzingen, richtlijnen en leidraden van respectievelijk politie, openbaar ministerie en rechters die bepalingen bevatten die van belang zijn voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer van aangevers, slachtoffers, getuigen en spreekgerechtigden ter zitting. Het hoofdstuk geeft hier een overzicht van.

In Hoofdstuk 5 wordt gekeken naar de praktijk van de privacybescherming van slachtoffers binnen de strafrechtsketen. De belangrijkste bevindingen worden weergegeven uit de interviews met functionarissen van de politie, het openbaar ministerie en rechters over de toepassing van genoemd beleid. In totaal zijn 13 interviews afgenomen aan 15 functionarissen. Daarnaast worden in dit hoofdstuk ook bevindingen weergegeven uit een interview met een casemanager van Slachtofferhulp Nederland (SHN) en een slachtofferadvocaat.

Slachtoffers en hun naasten staan centraal in Hoofdstuk 6. Zij vulden vragenlijsten in over hun eigen ervaringen met en percepties van hoe met hun persoonlijke levenssfeer wordt omgegaan binnen het strafproces. In totaal hebben 43 slachtoffers de vragenlijst ingevuld. Aan elf van hen zijn naderhand ook telefonische interviews afgenomen.

In Hoofdstuk 7 wordt de omgang met de privacy van slachtoffers door organisaties buiten de strafrechtsketen besproken. Naast (interne) richtlijnen worden ook de interviews weergegeven die zijn afgenomen aan vertegenwoordigers van deze organisaties. Gesproken is met twee strafadvocaten, vertegenwoordigers van de Nederlandse Orde van Advocaten en van de Amsterdamse Orde van Advocaten, beleidsjuristen van SHN en van het Schadefonds Geweldsmisdrijven, een vertegenwoordiger van het Verbond van Verzekeraars en vijf journalisten van vier verschillende media.

In Hoofdstuk 8 worden de resultaten van het onderzoek samengevat, de onderzoeksvragen beantwoord en worden de implicaties voor beleid en praktijk weergegeven.

Hoofdstuk 2

Methoden

Om de diverse onderzoeksvragen betreffende beleid en praktijk van bescherming van de persoonlijke levenssfeer van slachtoffers van criminaliteit en hun naasten te beantwoorden zijn verschillende methoden gehanteerd. Zij worden hieronder per deelvraag beschreven. Voordat het onderzoek is aangevangen, is een literatuurstudie verricht naar het onderwerp 'privacy van slachtoffers'. Er bestaat veel literatuur over slachtoffers en hun positie en rechten in het strafproces, maar naar hun privacy is niet veel gericht onderzoek gedaan. Van deze literatuurstudie wordt in Hoofdstuk 3 verslag gedaan.

Deelvraag 1: Beleid politie, OM en rechters bij privacy slachtoffers en naasten

Wat is het beleid van politie, openbaar ministerie en gerechten/rechters met betrekking tot de bescherming van de privacy van slachtoffers en hun naasten op het punt van de informationele privacy en de mogelijkheden tot herkenning voor zover voortvloeiend uit hun betrokkenheid bij een strafzaak?

Met behulp van de methode van *deskresearch* is gezocht naar de relevante richtlijnen, aanwijzingen, leidraden en andere beleidsdocumenten die betrekking hebben op de omgang met (de privacy van) slachtoffers in het strafproces. Hierbij stonden de politie, de diverse functionarissen die bij het openbaar ministerie zich bezighouden met onder meer de gegevens van slachtoffers en hun begeleiding, en de rechters centraal.

Door middel van de analyse van deze beleidsdocumenten werd een beeld verkregen van de wijze waarop de betrokken functionarissen geacht worden met de persoonlijke levenssfeer van het slachtoffer om te gaan. Vragen over het vigerende beleid van de betrokken organisaties zijn tevens gesteld tijdens de interviews met de functionarissen binnen de strafrechtsketen (zie Deelvraag 2). Van dit deel van het onderzoek wordt verslag gedaan in Hoofdstuk 4.

Deelvraag 2: Praktijk van bescherming van privacy van slachtoffers en naasten

Hoe wordt binnen de praktijk van de strafrechtspleging omgegaan met de bescherming van de privacy van slachtoffers en hun naasten op het punt van de informationele privacy en de mogelijkheden tot herkenning voor zover voortvloeiend uit hun betrokkenheid bij een strafzaak? Is dit in overeenstemming met het beleid?

Beleid en praktijk hoeven niet altijd met elkaar overeen te komen. Bovendien geven beleidsregels vaak een zekere vrijheid tot invulling aan de functionarissen die belast zijn met de uitvoering ervan. Het is daarom van belang om inzicht te krijgen in hoe verschillende functionarissen in de praktijk omgaan met de regels die er gelden ten aanzien van de privacybescherming. Ook reeds verricht onderzoek naar (aspecten van) de privacy van slachtoffers van criminaliteit is van belang, en dit wordt tevens bsproken.

Semi-gestructureerde interviews zijn afgenomen aan 15 functionarissen werkzaam bij politie (5), OM (6) en aan rechters (4) aan de hand van topiclijsten[1] die zijn opgesteld op basis van de literatuur en de uitkomsten van de deskresearch. Ten behoeve van deze deelvraag zijn ook interviews afgenomen aan advocaten en medewerkers van Slachtofferhulp Nederland (SNH). De

[1] Zie Bijlage II.

interviews zijn telkens bij het bureau, parket of rechtbank van de geïnterviewde afgenomen. De meeste interviews zijn *face-to-face* afgenomen, een kleiner deel is *telefonisch* afgenomen. De interviews duurden tussen de 60 en 90 minuten. Ook zijn elf slachtofferloketten in Nederland telefonisch benaderd over de aanwezigheid van (slachtoffer)opvangruimten in de gerechtsgebouwen.

De functionarissen aan wie verzocht is mee te werken aan dit onderdeel van het onderzoek hebben ruime ervaring in hun functie in de strafrechtspraktijk. De onderwerpen waarover de respondenten zijn bevraagd betreffen het beleid dat hun organisatie heeft op het punt van bescherming van de privacy van slachtoffers en hun naasten, de wijze waarop dat beleid in de strafrechtspraktijk gestalte krijgt, discrepanties tussen beleid en praktijk, de redenen hiervoor en de percepties van de respondenten dienaangaande. Van deze deelvraag wordt verslag gedaan in Hoofdstuk 5.

Deelvraag 3: Ervaringen van slachtoffers en hun naasten

Wat zijn de ervaringen van slachtoffers en hun naasten met deze bescherming van de privacy op het punt van de informationele privacy en de mogelijkheden tot herkenning voor zover voortvloeiend uit hun betrokkenheid bij een strafzaak? Hoe definiëren zij hun belangen op dit punt?

Vragenlijst

Op basis van de literatuur is een *vragenlijst* geconstrueerd voor slachtoffers en hun naasten om hun ervaringen met en percepties van privacybescherming vast te stellen. Van deze vragenlijst is een elektronische en een schriftelijke versie gemaakt. Om na te gaan of de conceptvragenlijst aan de eisen voldeed is een beperkte pilot onder twee slachtoffers van criminaliteit afgenomen. De respondenten vulden de vragenlijst in en verschaften tevens suggesties ter verbetering aan de onderzoekers. Tijdens de pilot zijn diverse opmerkingen over formuleringen in en de indeling van de vragenlijst gemaakt. Deze zijn verwerkt in de definitieve vragenlijst (zie Bijlage III).

De vragenlijst richtte zich op:

- Mogelijke privacyschendingen tijdens de strafprocedure
- Daadwerkelijke beschermingsmaatregelen genomen door politie, OM en rechtbank/hof
- Effectiviteit van deze beschermingsmaatregelen
- Contacten met de media en hoe deze zijn ervaren
- Behoeften en wensen aangaande bescherming persoonlijke levenssfeer

Invulling van de vragenlijst kostte maximaal 45 minuten tijd en geschiedde geheel anoniem.

Verspreiding vragenlijst

De vragenlijst is verspreid door zowel *Slachtofferhulp Nederland* als door advocaten aangesloten bij het *Landelijk Advocaten Netwerk Gewelds- en Zedenslachtoffers (LANGZS)*. Slachtofferhulp Nederland heeft een papieren versie per post verspreid onder een steekproef van 200 slachtoffers uit een door de organisatie samengestelde database. Advocaten die zijn aangesloten bij LANGZS is verzocht de vragenlijst elektronisch te verspreiden onder hun cliënten door middel van een email waarin een URL-link naar de vragenlijst stond. Onbekend is hoeveel en welke advocaten dit verzoek hebben gehonoreerd.

De elektronisch ingevulde vragenlijsten kwamen automatisch in een geanonimiseerde online *database* terecht. De schriftelijke vragenlijsten konden met behulp van een antwoordenveloppe via de gewone post aan de onderzoekers worden geretourneerd.

Respondenten

Respondenten waren slachtoffers en hun naasten van zwaardere criminaliteit bij wie in de strafzaak (in de meeste gevallen) maximaal twee jaar geleden uitspraak was gedaan (hetzij in eerste aanleg, hetzij in hoger beroep). Deze selectie is gemaakt om slachtoffers te bereiken die de zitting in de strafzaak konden hebben bijgewoond. Een belangrijk deel van hen had ook de keuze om wel of niet het spreekrecht uit te oefenen.

De reden om te kiezen voor zwaardere delicten is dat deze over het algemeen veel aandacht ontvangen van de media en omdat verwacht kan worden dat daarbij inbreuken op de persoonlijke levenssfeer als ernstiger worden ervaren.

Steekproef Slachtofferhulp Nederland (SHN)

Slachtofferhulp Nederland heeft een steekproef getrokken uit het eigen bestand van slachtoffers/naasten aan wie in het verleden hulp en ondersteuning is geboden. Deze steekproef bestond uit:

- Slachtoffers die gebruik hebben gemaakt van de ondersteuning bij het voegen als benadeelde partij en/of spreekrecht/schriftelijke slachtofferverklaring
- Slachtoffers ouder dan 16 jaar
- Slachtoffer van zware delicten
- Slachtoffers wier zaak zes maanden of langer geleden is afgesloten bij SHN

In totaal hebben 43 slachtoffers de vragenlijst ingevuld. De antwoorden zijn ingevoerd in MS Excel en geanalyseerd met SPSS. Aanvullend zijn elf telefonische interviews afgenomen aan slachtoffers die onderaan de vragenlijst hadden aangegeven dat zij hieraan mee wilden werken. Tijdens deze interviews is nader ingegaan op de ervaringen van de respondenten met (mogelijke) privacy-schendingen, de beschermingsmaatregelen tijdens het strafproces en hoe zij deze hebben ervaren.

Omdat de vragenlijsten deels trapsgewijs zijn verspreid, is onbekend of de responsgroep representatief is voor alle slachtoffers van ernstige delicten in Nederland. Het doel van het onderzoek was echter niet om een representatieve afspiegeling te verkrijgen van alle ervaringen van slachtoffers van criminaliteit binnen het strafproces, maar om een eerste beeld te verkrijgen van ervaringen en problemen met de (privacy)bescherming van deze groep. De antwoorden geven relevante indicaties voor de wijze waarop privacyschendingen plaats kunnen vinden, van de manieren waarop afscherming wordt geconstrueerd en van de contacten van slachtoffers met de media, waarmee tot zinvolle conclusies kan worden gekomen.

Deelvraag 4: Organisaties buiten de strafrechtspleging

Welke maatschappelijke organisaties en bedrijven buiten de strafrechtspleging gaan, uit hoofde van hun taak, om met gegevens over en van slachtoffers en hun naasten. Welke normen hanteren zij daarbij?

De laatste deelvraag wordt beantwoord met behulp van *deskresearch* en *semi-gestructureerde interviews*. De deskresearch richtte zich op de bestudering van relevante documenten, richtlijnen, aanwijzingen, leidraden en zelfregulering van de betreffende organisaties. De interviews zijn gehouden met vertegenwoordigers van onder meer SHN, verzekeraars, media en de advocatuur . In een beperkt aantal gevallen zijn (aanvullend) vragen gesteld via e-mail of telefoon. Er zijn interviews met een beleidsmedewerker en een casemanager van Slachtofferhulp Nederland gehouden, met vijf journalisten vankranten en audiovisuele media, vertegenwoordigers van de Nederlandse en de Amsterdamse Orde van Advocaten, een slachtofferadvocaat van LANGZS, een

strafadvocaat, een beleidsjurist van het Schadefonds Geweldsmisdrijven en een medewerker van het Verbond van Verzekeraars. De interviews duurden 20 tot 60 minuten. Zij werden *face-to-face* of *telefonisch* afgenomen.

De onderwerpen waarover de organisaties zijn bevraagd omvatten:

- Typen persoonsgegevens van slachtoffers/naasten waarover zij beschikken en die zij mogelijk verwerken
- Wijze van verwerking van deze gegevens
- Beleid en praktijk ten aanzien van bescherming van privacygevoelige informatie
- Beleid en praktijk ten aanzien van publicatie van privacygevoelige informatie
- Normen ten aanzien van verwerking van deze gegevens

De resultaten van het onderzoek zijn verwerkt met behulp van het statistische programma SPSS en met Excel. Van de interviews zijn verslagen gemaakt. Deze verslagen zijn verwerkt in de rapportage over de interviews.

Geen van de resondentengroepen is representatief voor de populaties waaruit zij afkomstig zijn. Het onderzoek heeft een kwalitatief, exploratief karakter, en daarvoor is representativiteit van de respondenten niet vereist. De antwoorden van de respondenten geven in onderling verband en in combinatie met de bestudering van de literatuur en de richtlijnen een goed inzicht in de wensen, behoeften en ervaringen met privacy en privacybescherming van slachtoffers en hun naasten in de praktijk. Deze inzichten kunnen leiden tot nieuwe onderzoeksvragen en kunnen een basis vormen voor maatregelen in de praktijk om de bescherming van de persoonlijke levenssfeer beter of anders vorm te geven zonder daarbij tekort te doen aan de processuele rechten van de verdachte.

Hoofdstuk 3

Slachtoffers en privacy in het strafproces: een literatuuroverzicht

Inleiding

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van eerder verricht onderzoek naar privacy en slachtoffers binnen het strafrecht. Er is voor zover bekend geen onderzoek dat zich specifiek richt op privacybescherming van slachtoffers in het strafproces. Wel zijn diverse rapporten en artikelen verschenen over de behoeften van slachtoffers[1] en mogelijke inbreuken op hun persoonlijke levenssfeer tijdens de verschillende fasen van het proces. Tevens zijn meer algemene onderzoeken verricht naar de ervaringen van slachtoffers met diverse instanties.[2] Ook zijn er verschillende studies verricht naar de betekenis van het concept 'privacy' in de moderne maatschappij.[3] Voor zover het gaat om onderwerpen die mede betrekking hebben op privacy van slachtoffers, is er onderzoek gedaan naar gegevensverwerking,[4] opsporingsbevoegdheden,[5] letselschaderapportages,[6] regelingen voor het afleggen van anonieme getuigenverklaringen,[7] de schriftelijke slachtofferverklaring[8] of de uitoefening van het spreekrecht,[9] de openbaarheid van zittingen[10] en ervaringen met mediaberichtgeving.[11] De belangrijkste bevindingen voor zover zij betrekking hebben op de privacy van slachtoffers komen in dit hoofdstuk aan de orde.

Het zijn van slachtoffer van een misdrijf impliceert vaak zelf al een ernstige inbreuk op de persoonlijke levenssfeer.[12] Een nieuwe inbreuk hierop door het strafproces moet daarom zoveel mogelijk worden vermeden. Door de toenemende belangstelling voor het slachtoffer is er volgens Groenhuijsen een geheel nieuwe dynamiek ontstaan in het strafproces. Nieuwe concepten zoals onder meer 'secundaire victmisatie' laten zien dat slachtoffers door het strafproces geraakt kunnen worden, waardoor zij het gevoel kunnen krijgen andermaal slachtoffer te zijn geworden.[13] Groenhuijsen noemt als belangrijkste instrumenten om secundaire victimisatie - zoals privacyschendingen - tegen te gaan: een betere training van de professionals, een goede en tijdige informatievoorziening aan het slachtoffer en het slachtoffergesprek met de behandelende officier van justitie.[14] Inmiddels is het terugdringen van secundaire victimisatie van slachtoffers binnen het strafproces een belangrijke taak geworden voor de ketenpartners.

Behoeften van slachtoffers

Privacy is een complex begrip dat samenhangt met een groot aantal achterliggende waarden: zelfstandigheid; bewegingsvrijheid; ongestoord leven; het vrij blijven van stigmatisering; het vrij blijven van manipulatie; eigenwaarde; gelijkheid; integriteit en autonomie.[15] Deze waarden zijn

---

[1] Ten Boom et al., 2008.
[2] Zie onder meer Timmermans et al., 2012, 2013.
[3] Zie Doppegieter, 1993; Smink et al., 1999. Zie voor een meer recente interpretatie van het privacybegrip Blok, 2002; Van der Staak, 2014.
[4] Zie bijvoorbeeld Helsloot et al., 2014; Smits et al., 2013; Kielman, 2010.
[5] Zie Van der Leij, 2014 en 2012; Odinot et al., 2012.
[6] Zie bijvoorbeeld Sas, 2014.
[7] Zie bijvoorbeeld Dreissen et al., 2012.
[8] Zie bijvoorbeeld De Mesmaecker, 2012.
[9] Zie voor een eerste evaluatie Lens et al., 2010.
[10] Zie Malsch & Nijboer, 2005; Malsch, 2013.
[11] Zie hiervoor Leferink & Sessink, 2009. Dit onderzoek wordt later in dit hoofdstuk besproken.
[12] Zie bijvoorbeeld Sas, 2014.
[13] Groenhuijsen, 2008.
[14] Idem, p. 131-132; Sas, 2014.
[15] Smink et al., 1999.

van belang voor iedere burger. Slachtoffers van criminaliteit hebben daarbij hun eigen behoeften, die waarschijnlijk sterk gekleurd worden door hun positie binnen het strafproces.

Uit een meta-evaluatie van 33 empirische studies bleek dat de behoefte van slachtoffers aan informatie en de behoefte om te worden gehoord in het strafproces, het vaakst voorkwamen.[16] Veel slachtoffers zijn er niet van op de hoogte welke instanties hun gegevens beheren. De slachtoffermonitor[17] laat zien dat bijna 90% van de ondervraagde slachtoffers veel belang hecht aan een vertrouwelijke omgang met hun persoonsgegevens door het OM en Slachtofferhulp Nederland.[18] Slachtoffers vonden dit zelfs nog belangrijker dan een correcte bejegening of het juist geïnformeerd worden. Sommige slachtoffers oefenen graag een vorm van controle uit over het strafproces door hier actief in te participeren. Als zij echter het zicht kwijtraken op wie hun persoonlijke informatie gebruikt en wat ermee gebeurt, kunnen zij hierdoor juist de controle kwijtraken. Dit kan worden ervaren als een schending van de persoonlijke levenssfeer. Hoewel sommige slachtoffers dus graag een rol spelen in het strafproces, zijn zij zich niet altijd bewust van de gevolgen die dit kan hebben voor hun privacy.

Uit recent onderzoek naar de uitvoering in de praktijk van de Wet versterking positie slachtoffers (2011), blijkt dat niet alle slachtoffers even tevreden zijn over informatievoorziening en bejegening.[19] Vooral in de zogenoemde 'bulkzaken' zijn slachtoffers minder positief over de wijze waarop zij zijn bejegend en ondersteund. Zo is de informatievoorziening over de vervolging vaak niet tijdig en ook niet volledig. Deze 'bulkzaken' komen volgens de huidige criteria niet in aanmerking voor een 'maatwerkaanpak', die alleen geldt voor nabestaanden van levensdelicten en slachtoffers van ernstige gewelds- en zedendelicten.[20] Niet ieder slachtoffer heeft het volledige pakket aan ondersteuning nodig in dit soort zaken. Een betere informatievoorziening kan echter wel leiden tot een betere privacybescherming van slachtoffers. Zo blijkt dat politieambtenaren zich nog vaak onvoldoende realiseren welke gevolgen de manier waarop zij een aangifte opnemen in het proces-verbaal heeft voor de rest van de keten, en daarmee voor de rechten van het slachtoffer.[21]

In het jaarlijks uitgebrachte Zwartboek van het Landelijk Advocaten Netwerk Gewelds- en Zedenslachtoffers (LANGZS) stellen slachtofferadvocaten dat een incorrecte informatievoorziening kan zorgen voor (onnodige) schendingen van de privacy van slachtoffers.[22] Soms wordt het slachtoffer niet op de hoogte gebracht van het verblijf van de verdachte of de veroordeelde, in andere gevallen wordt het slachtoffer niet of te laat geïnformeerd over (bijvoorbeeld) een uitzending over het delict via *Opsporing Verzocht*. Er is volgens de slachtofferadvocaten momenteel te weinig aandacht voor de privacy van slachtoffers. Vooral in *grooming*- en cybercrimezaken wordt niet behoedzaam genoeg met de privacy van het slachtoffer omgesprongen, terwijl daar wel behoefte aan is.

De behoeften aan privacybescherming verschillen van slachtoffer tot slachtoffer, en van delict tot delict. Slachtoffers van ernstiger delicten hebben vaak sterkere behoeften die, vergeleken met bijvoorbeeld slachtoffers van vermogensdelicten, ook nog eens fundamenteler van aard zijn.[23] Verwacht kan worden dat de mate waarin privacyproblemen daadwerkelijk worden ervaren, eveneens verschilt tussen slachtoffers.

---

[16] Ten Boom et al., 2008.
[17] Een onderzoek onder slachtoffers dat periodiek wordt herhaald, zodat trends kunnen worden waargenomen.
[18] Timmermans et al., 2013.
[19] Drost et al., 2014.
[20] *Protocol Maatwerk*. *Betreft omgang met nabestaanden van slachtoffers van levensdelicten en slachtoffers van ernstige gewelds- en zedendelicten*. April 2011: Kerngroep Slachtofferbeleid. De politie, het Openbaar Ministerie en Slachtofferhulp Nederland dragen zorg voor de implementatie van dit protocol binnen hun eigen organisatie. Zie ook Hoofdstuk 5.
[21] Idem, p. 56.
[22] Zwartboek deel IV, LANGZS, februari 2015.
[23] Ten Boom et al., 2008.

Privacy binnen het strafproces

Van der Staak onderscheidt een aantal mogelijke inbreuken op de privacy binnen het strafproces, zoals het openbaar maken van gegevens tegen de wil van de betrokkene, het (risico op het) ontstaan van een verkeerd beeld van een persoon, het verstrekken aan derden van persoonsgegevens zonder dat de betrokkene dit weet, het observeren en stelselmatig volgen van een persoon, en het aftappen van communicatie tussen personen.[24] Ook het slachtoffer kan te maken krijgen met dit soort inbreuken op de privacy. Opsporingsbevoegdheden zoals afluisteren of observeren kunnen bijvoorbeeld als gevolg hebben dat (persoons)gegevens van slachtoffers of hun naasten in het strafdossier terechtkomen.[25]

Uit onderzoek naar hoe politie, justitie en de rechter omgaan met (persoons)gegevens in het kader van opsporing, vervolging en berechting, blijkt dat er onduidelijkheid bestaat over verwerkings-, bewaar- en vernietigingstermijnen van politiegegevens, waardoor er verschillende praktijken zijn ontstaan rondom die termijnen.[26] Helsloot et al. stellen dat justitiële en strafvorderlijke gegevens lang niet altijd tijdig worden vernietigd.[27] Aan de bescherming van privacy van (onder andere) slachtoffers zou niet altijd voldoende gewicht worden toegekend: persoonsgegevens worden ruim gedeeld en lang niet altijd vernietigd als dat moet, terwijl de externe controle hierop gebrekkig lijkt.[28]

De mogelijkheden om anoniem (of deels anoniem) aangifte te doen dan wel een anonieme getuigenverklaring af te leggen, blijken niet vaak te worden gebruikt, en het gebruik ervan wordt niet goed gedocumenteerd.[29] Getuigen die bij het eerste verhoor hadden aangegeven dat zij niet wilden dat er identificerende gegevens van hen vermeld zouden worden, zouden soms later toch met hun persoonsgegevens in het strafdossier belanden. Als dat eenmaal het geval is, is het te laat om alsnog tot anonimisering over te gaan.

Recent is een onderzoek afgerond naar de toepassing van aangifte onder nummer in de praktijk.[30] Uit deze evaluatie blijkt dat er verschillen zijn tussen politiebureaus als het gaat om het aanbieden en toepassen van deze vorm van anonieme aangifte. Niet alle medewerkers van de politie zijn op de hoogte van deze mogelijkheid. In 66 van de 243 zaken waarin aangifte onder nummer was gedaan, is de zaak voorgelegd aan de rechter. In geen enkele zaak is de anonimiteit alsnog verloren gegaan, bijvoorbeeld als gevolg van een aanvullende verklaring of (administratieve) fouten.[31]

Hoewel de regeling aangifte onder nummer bedoeld is voor medewerkers met een publieke taak, zijn er volgens de onderzoekers ook slachtoffers en getuigen buiten de context van de publieke taak die op de hoogte van deze optie zijn en deze willen benutten. Bij 'publieke taak'-zaken wordt 4,7 procent onder nummer afgedaan, en bij andere zaken 0,01 procent. De onderzoekers adviseren om de maatregel ook vaker onder de aandacht te brengen van slachtoffers buiten de 'publieke taak'.[32]

Uit onderzoek naar de aangiftebereidheid onder slachtoffers blijkt dat velen zich er niet van bewust zijn dat de verdachte hun gegevens kan lezen in het strafdossier. Als aan slachtoffers bekend zou worden gemaakt dat een (normale) aangifte niet anoniem is, zou de aangiftebereidheid waarschijnlijk dalen, aldus Tolsma.[33] De conclusie uit zijn onderzoek is dat de bereidheid om

---

[24] Van der Staak, 2014.
[25] Zie hierover Helsloot et al., 2014; Hoofdstukken 4 en 5.
[26] Smits et al., 2013.
[27] Helsloot et al., 2013.
[28] Zie ook Van der Leij, 2014.
[29] Dreissen et al., 2012. Zie ook: http://www.nrc.nl/nieuws/2013/10/11/justitie-wil-privacy-slachtoffers-zedenzaak-cuijk-beschermen/ [geraadpleegd op 20 februari 2015].
[30] Bruinsma et al., 2015.
[31] Idem.
[32] Idem.
[33] Tolsma, 2011.

aangifte te doen zal toenemen als de mogelijkheden tot het doen van anonieme aangifte worden verruimd.

Onderzoek van Odinot en anderen laat zien dat in Nederland telefoons vaker worden getapt dan in andere Westerse landen.[34] Het gaat niet alleen om telefoons van verdachten die worden getapt, maar vaak ook om telefoons van slachtoffers. Slachtoffers worden meestal niet genotificeerd (ervan op de hoogte gesteld) dat hun telefoon is getapt. Inmiddels bestaat een verplichting op grond van artikel 126bb Sv om 'betrokkenen' op de hoogte te stellen van de toepassing van bepaalde opsporingsmethoden. Onder het begrip 'betrokkene' vallen de *gebruikers* van een communicatiedienst. Dat zijn de personen die feitelijk de beschikking hebben over en gebruik maken van het communicatiemiddel, bijvoorbeeld de verdachte of iemand die niet verdachte is, van wie de telefoon in het belang van het onderzoek wordt afgetapt. Een slachtoffer (of willekeurig andere persoon) van wie gesprekken zijn getapt, maar die niet zelf de gebruiker is van het getapte communicatiemiddel, behoort niet tot de kring van personen (betrokkenen) die genotificeerd moeten worden op grond van artikel 126bb Sv.[35]

Informatie verkregen uit telefoontaps wordt regelmatig gebruikt in andere onderzoeken en wordt niet altijd vernietigd. Volgens Janssen leidt een tap op de verdachte tot een olievlek van taps. Het tappen van het slachtoffer en zijn familie zou bij ernstige geweldsmisdrijven eerder regel dan uitzondering zijn.[36] Er wordt door rechters-commissarissen en officieren van justitie wel meer waarde gehecht aan het privacybelang van derden dan aan dat van verdachten: de lat voor het tappen ligt bij derden hoger.[37]

Letselschaderapportages over het slachtoffer maken vaak onderdeel uit van het strafdossier. Volgens Sas wordt er een zekere druk uitgeoefend op slachtoffers om mee te werken met letselschadeonderzoek, onder meer om een vervolging beter mogelijk te maken.[38] Zodra de letselschaderapportage er ondertekend ligt, is er echter geen blokkeringsrecht meer voor het slachtoffer; het slachtoffer kan niet meer verhinderen dat het rapport in het dossier komt. Het rapport kan dan worden gelezen door de verdachte en zijn raadsman, en het kan op de zitting ter sprake worden gebracht. Een letselschaderapportage bevat medische gegeven, en het is niet ondenkbaar dat het hier om privacygevoelige informatie kan gaan. De verdediging kan het rapport ook gebruiken om het eigen standpunt te onderbouwen; de betrouwbaarheid van de verklaring van het slachtoffer als getuige kan met behulp van het rapport ter discussie worden gesteld, bijvoorbeeld als het slachtoffer psychisch labiel of verstandelijk beperkt is.[39]

[34] Odinot et al., 2012.
[35] Tekst & Commentaar Strafvordering, aantekening 2 bij artikel 126bb.
[36] Janssen, 2015.
[37] Odinot et al., 2012, p. 136.
[38] Sas, 2014, p. 6.
[39] Idem, zie ook Wilken, 2008.

Het spreekrecht

Slachtoffers voelen zich soms onveilig of ongemakkelijk bij het opstellen/afleggen van een slachtofferverklaring.[40] Bij een schriftelijke slachtofferverklaring (SSV) kan de verdachte deze verklaring lezen omdat deze in het dossier zit. Soms staat daar zowel de naam als het adres van het slachtoffer op. De verklaring wordt veelal voorgelezen op de openbare zitting ten overstaan van de verdachte, het publiek en de pers. Slachtoffers worden er niet altijd van tevoren van op de hoogte gesteld dat dit kan gebeuren.

Door het spreken op de openbare zitting kan privacygevoelige informatie van het slachtoffer bekend worden aan pers en publiek, terwijl de spreekgerechtigde dat misschien eigenlijk liever niet wil. Er is bij de ontwikkeling en implementatie van het spreekrecht in Nederland wel rekening gehouden met de mogelijke 'secundaire victimisatie' van slachtoffers als bijvoorbeeld de pers aanwezig is in de rechtszaal.[41] Uit onderzoek van Lens et al. is niet gebleken dat dergelijke negatieve effecten worden ervaren door slachtoffers. Er zijn slachtoffers die geen gebruik wilden maken van het spreekrecht om hun privéleven te beschermen: uit angst voor represailles, of omdat zij zich niet kwetsbaar willen opstellen tegenover derden. Het lijkt erop dat het spreekrecht met voldoende waarborgen is omgeven om het slachtoffer op zijn gemak te stellen. Slachtoffers die besluiten niet te spreken en geen schriftelijke slachtofferverklaring af te leggen, zijn in de meeste gevallen ook niet aanwezig op de zitting.[42]

Privacy en de media

De openbaarheid van het strafproces kan op gespannen voet staan met de privacy van de procesdeelnemers.[43] Of dit het geval is, is mede afhankelijk van de vraag of publiek en pers de zitting bijwonen. Een toename van het aantal beeld- en geluidsopnames tijdens zittingen[44] zou als effect kunnen hebben dat zittingen meer worden gedramatiseerd, waarbij emoties van het slachtoffer een zwaardere rol gaan spelen. Opnamen die worden gemaakt tijdens de zitting beperken zich echter meestal tot een aantal vaste onderdelen, zoals de opkomst van de rechters, het requisitoir van het OM, en de uitspraak.

In 2009 bracht Slachtofferhulp Nederland een onderzoek uit over de berichtgeving over slachtoffers in de media.[45] Het rapport geeft de (ethische) codes weer van de (organisaties van) media waarin wordt geregeld hoe journalisten dienen om te gaan met persoonlijke gegevens van betrokkenen. Deze codes zijn niet bindend en worden niet altijd (goed) nageleefd, zo blijkt uit dit onderzoek.[46] De kritiek die regelmatig wordt geuit op de berichtgeving door media over slachtoffers heeft er onder andere toe geleid dat journalisten en wetenschappers tijdens congressen discussiëren over dit onderwerp.[47] De ervaringen van slachtoffers met de media, zoals beschreven in het rapport van Slachtofferhulp Nederland, worden hieronder samengevat.

(a) Slachtoffers krijgen soms een golf van belangstelling vanuit de media over zich heen. De meesten zijn in de eerste dagen na het misdrijf nog in shock. Het kan zeer onaangenaam zijn om op een dergelijk moment te worden benaderd door journalisten. Later, tijdens het strafproces, zijn zij vaak al wat beter bestand tegen media-aandacht.

---

[40] De Mesmaecker, 2012.
[41] Lens et al., 2010.
[42] Idem, p. 76.
[43] Malsch, 2013.
[44] De mogelijkheden hiertoe zijn uitgebreid in de nieuwe *Persrichtlijn* (Rechtspraak, 2013), zie ook Hoofdstuk 4.
[45] Leferink & Sissink, 2009.
[46] Idem, p. 66.
[47] *De Dag van de Privacy,* zie: http://www.expertisecentrumjournalistiek.nl/verslag-dag-van-de-privacy/ [geraadpleegd op 20 februari 2015]; naar aanleiding van het rapport van Slachtofferhulp Nederland is een bijeenkomst georganiseerd met journalisten en wetenschappers, zie: http://www.denieuwereporter.nl/2009/02/%e2%80%98media-negeren-privacybelang-slachtoffers%e2%80%99/ [geraadpleegd op 20 februari 2015].

(b) Media vermelden slachtoffers meestal met naam en toenaam, dit in tegenstelling tot verdachten die standaard met hun initialen worden aangeduid en vaak een balkje voor hun ogen krijgen om hen onherkenbaar te maken. Dit verschil in behandeling heeft onder meer als reden dat de verdachte voor onschuldig moet worden gehouden totdat het tegendeel is bewezen. Het risico op stigmatisering van slachtoffers wordt kleiner geschat omdat zij over het algemeen vooral sympathie en medelijden oproepen.

(c) Terwijl er met afbeeldingen van dode of gewonde slachtoffers zorgvuldig wordt omgegaan en deze meestal niet worden gepubliceerd, worden wel regelmatig foto's van (andere) slachtoffers openbaar gemaakt. Dit gebeurt vaak zonder hun toestemming. Soms worden foto's van sociale media gehaald en gepubliceerd.

(d) Berichtgeving over slachtoffers bevat soms informatie die niets met het gebeurde van doen heeft, geen maatschappelijke relevantie heeft of zelfs foutief is. Dit kan een ernstige inbreuk op de privacy van slachtoffers of naasten tot gevolg hebben. Dit is bijvoorbeeld het geval als geruchten of speculaties worden verspreid. Naam en adres, en informatie over beroep, hobby's en familiale en relationele verhoudingen (met de verdachte) worden met enige regelmaat verspreid. De behoefte aan sensatie speelt hierbij een belangrijke rol.

(e) Soms twitteren journalisten vanuit de rechtszaal. Een enkele maal wordt een slachtofferverklaring op deze wijze openbaar gemaakt. Het onderzoek van Slachtofferhulp Nederland noemt een geval waarbij de slachtofferverklaring alsnog gepubliceerd werd tijdens de behandeling in hoger beroep terwijl het slachtoffer in eerste aanleg had aangegeven dit niet te willen.

Uit het onderzoek van Slachtofferhulp Nederland blijkt dat er ook veel slachtoffers zijn die het juist belangrijk en zinvol vinden dat media over hen berichten. Aandacht in de media voor hun zaak kan een vorm van erkenning, medeleven en troost betekenen voor het slachtoffer of de nabestaande.[48]

De rol van internet en de sociale media

Sinds het verschijnen van het rapport van Slachtofferhulp Nederland is er op technologisch gebied het een en ander veranderd. Smartphones met instant messaging en sociale media zoals Twitter en Facebook waren in 2009 een stuk minder populair dan zij nu zijn. Door deze ontwikkelingen lopen de publieke en de private ruimte steeds meer door elkaar heen. Hierdoor worden inbreuken op de persoonlijke levenssfeer eenvoudiger en kunnen nieuwe behoeften aan bescherming van de persoonlijke levenssfeer ontstaan binnen het strafproces.[49]

Sociale media maken het mogelijk om binnen netwerken allerlei persoonsgegevens te delen, zoals foto's, filmpjes, teksten en andere informatie. Sociale media zijn (semi-)open, wat betekent dat derden er vrij gemakkelijk toegang toe kunnen krijgen. Zij zijn mobiel en daardoor overal en altijd beschikbaar. Ze zijn bovendien ontworpen met het doel om te *delen*: hoe meer gedeeld wordt, hoe beter.[50] Opnamen via smartphones of andere apparatuur kunnen worden gedeeld in "de vijver van informatie waar derden, waaronder de politie, in kunnen vissen".[51] Ook in het kader van opsporingsonderzoek wordt het vanzelfsprekend om te kijken wat er over een slachtoffer of andere 'interessante personen' te vinden is in dit soort (semi-)open bronnen. Zowel verdachten, opsporingsambtenaren, als media en andere derden krijgen zo steeds meer toegang tot persoonlijke informatie van en over het slachtoffer.

In veel gevallen heeft het slachtoffer deze informatie zelf, in alle onschuld, op de sociale media gezet. Deze informatie kan vervolgens voor allerlei doelen worden gebruikt en gedeeld. Dit werpt

[48] Zie ook De Cock et al., 2013.
[49] Timan & Koops, 2014.
[50] Idem, p. 285.
[51] Idem, p. 286.

nieuwe vragen op over de reikwijdte van privacy en privacybescherming. Hierbij mag de belangrijke rol van de overheid als 'verzamelaar' van informatie zeker niet uit het oog worden verloren. Gebleken is dat 'de overheid' in haar verschillende verschijningsvormen, maar ook de diverse instanties die zich binnen en buiten het strafproces met personen bezighouden, op grote schaal gegevens verzamelen, waaronder gegevens die afkomstig zijn van slachtoffers en die een privacygevoelig karakter hebben.

Conclusie

Uit enkele van de hierboven besproken onderzoeken blijkt dat de behoefte aan informatie van groot belang is voor veel slachtoffers van criminaliteit, en dat daar volgens onderzoekers en advocaten niet altijd goed aan wordt voldaan. Een gebrekkige informatievoorziening, onder meer over hoe er met persoonsgegevens wordt omgegaan of wat de verblijfplaats van de verdachte/veroordeelde is, kan door slachtoffers als een privacyschending worden ervaren. Het is van belang dat slachtoffers op de hoogte zijn van wat er met hun persoonlijke gegevens gebeurt binnen het strafproces, en welke mogelijkheden zij hebben om de persoonlijke levenssfeer af te schermen. Als zij dit weten kunnen ze een beter geïnformeerde beslissing nemen om wel of niet mee te werken in de verschillende fasen van het strafproces, zodat zij niet pas *achteraf* bemerken dat er een inbreuk is gemaakt op hun hun privacy.

Uit de besproken onderzoeken blijkt bijvoorbeeld dat slachtoffers niet altijd op de hoogte worden gebracht van de mogelijkheid om gegevens af te schermen tijdens de aangifte, en dat onduidelijk is of een anonieme verklaring wel tot het einde van de vervolging anoniem blijft. Recente onderzoeken lijken aan te tonen dat (gewone) slachtoffers veel baat kunnen hebben bij een anonieme aangifte, zoals de regeling aangifte onder nummer.[52] Daarnaast blijkt dat privacygevoelige gegevens van slachtoffers via tapverslagen, letselschaderapportages of slachtofferverklaringen gelezen en gehoord kunnen worden door de verdachte, het publiek en de media tijdens de zitting. Als slachtoffers zich hier niet van bewust zijn kan dit zorgen voor secundaire victimisatie en een (onnodige) inbreuk op hun privacy. Ook mediaberichtgeving kan de privacy van slachtoffers schaden. Omdat veel mensen tegenwoordig persoonlijke informatie online plaatsen via sociale media, ontstaan er nieuwe vraagstukken op het gebied van de privacy, ook van slachtoffers.

De bevindingen van de beschreven studies worden meegenomen in het vervolg van dit onderzoek. Nagegaan wordt welke maatregelen mogelijk en wenselijk zijn om onnodige inbreuken op de privacy van slachtoffers te voorkomen. Het beleid betreffende de bescherming van de persoonlijke levenssfeer van slachtoffers wordt in het volgende hoofdstuk besproken. Hierbij kan gedacht worden aan privacybescherming tegenover de verdachte,[53] maar ook aan privacybescherming tegenover de media of andere derden, of zelfs tegenover de overheid.[54]

---

[52] Groenhuijsen, 2008; Dreissen et al., 2011; Sas, 2014.
[53] Zie bijvoorbeeld het recente onderzoek naar de bescherming tegen herhaald slachtofferschap, Lünnemann et al., 2014.
[54] Denk aan de onzekerheid over wat de overheid met de gegevens doet, of aan de situatie dat persoonlijke gegevens ook in andere onderzoeken worden gebruikt zodat het zicht erop mogelijk verloren gaat.

Hoofdstuk 4

Beleid binnen de strafrechtsketen ter bescherming van de privacy van slachtoffers

Inleiding

Dit hoofdstuk bespreekt de verschillende aanwijzingen, richtlijnen en handleidingen die het beleid betreffende bescherming van de privacy van het slachtoffer in het strafproces voorschrijven. Bij de privacy van slachtoffers speelt internationale regelgeving omtrent slachtofferbescherming een belangrijke rol. De EU-richtlijn minimumnormen voor slachtoffers moet eind 2015 in de Nederlandse reechtsorde zijn geïmplementeerd.[1] Deze richtlijn bevat maatregelen die getroffen moeten worden om secundaire victimisatie van slachtoffers te voorkomen, onder andere door de bescherming van het privéleven.[2] Dit betekent dat tijdens de zitting ongewenste confrontaties tussen slachtoffer en verdachte, de naasten van het slachtoffer, en het publiek moeten worden voorkomen, maar ook dat de identiteit en verblijfplaats van het slachtoffer niet of slechts in beperkte mate openbaar worden gemaakt.[3] Naar verwachting zal, mede als gevolg van deze EU-richtlijn, de zogenoemde 'individuele beoordeling' van slachtoffers worden ingevoerd, waarbij slachtoffers bij de aangifte worden gescreend op hun specifieke kwetsbaarheid, ter bescherming tegen onder meer secundaire victimisatie en herhaald slachtofferschap. De vraag is hoe en voor wie deze privacygevoelige informatie vervolgens zal worden verwerkt en bewaard.[4]

In Nederland zijn de Wet Bescherming persoongegevens (Wbp), de Wet Justitiële en strafvorderlijke gegevens (Wjsg) en de Wet Politiegegevens (Wpg) en het daarop gebaseerde Besluit Politiegegevens (Bpg) van belang in het kader van privacybescherming tijdens het strafproces.[5] Deze wetten richten zich niet specifiek op het slachtoffer, maar kunnen wel invloed hebben op hoe met gegevens van het slachtoffer wordt omgegaan. Recent is een evaluatie uitgevoerd van de Wpg en de Wjsg.[6] Hieruit kwam naar voren dat in de praktijk strafvorderlijke (persoons)gegevens niet altijd tijdig worden vernietigd zoals voorgeschreven door de wet, en dat er maar beperkt toezicht is op de omgang met gegevens.[7] Naar aanleiding hiervan zijn maatregelen genomen voor het versneld verwijderen en vernietigen van gegevens. Ook worden de Wpg en Wjsg op dit moment gemoderniseerd,[8] waarbij de taakuitoefening van politie en justitie op het gebied van de bescherming van de privacy van burgers zal worden versterkt.

De in 2011 ingevoerde Wet versterking positie van het slachtoffer heeft een aantal nieuwe slachtofferrechten geïntroduceerd, en de *Aanwijzing slachtofferzorg*[9] heeft deze nieuwe rechten praktisch vorm gegeven. Bij zwaardere zaken wijst de politie vaak een familierechercheur aan, het OM een zaakscoördinator en Slachtofferhulp Nederland een casemanager. Deze personen coördineren de informatievoorziening en ondersteuning, inclusief privacybescherming, aan het

[1] Europese Richtlijn 2012/29/EU die betrekking heeft op de minimumnormen voor de rechten van, de ondersteuning aan, en de bescherming van slachtoffers van strafbare feiten; Ministerie van Veiligheid en Justitie (2013). *Recht doen aan slachtoffers – Visiedocument*. Den Haag, p. 21.
[2] Zie para. 54 en artikel 21 van de Europese Richtlijn 2012/29/EU.
[3] Idem, paras. 53-54.
[4] Zie ook Lünneman et al., 2014; Van der Leij, 2015.
[5] Zie voor de wetgeving op het gebied van privacy van slachtoffers Van der Leij, 2015.
[6] Helsloot et al., 2013.
[7] Brief aan de Tweede Kamer aangaande Evaluatie Wet politiegegevens en Wet justitiële en strafvorderlijke gegevens (nr. 49 5719, 23 juni 2014).
[8] Idem.
[9] http://wetten.overheid.nl/BWBR0029135/geldigheidsdatum_19-05-2015

slachtoffer of diens naasten.[10] Bovendien gelden voor zedenzaken, mensenhandelzaken en huiselijk-geweldzaken aanvullende richtlijnen die extra bescherming bieden aan slachtoffers.[11]

In aanvulling op de bespreking van het beleid wordt in dit hoofdstuk tevens een beperkt aantal bestaande studies naar de uitvoering van het beleid aangehaald. Gekozen is voor een chronologische benadering aan de hand van de verschillende fasen binnen het strafproces. Deze structuur benadrukt de verschillende mogelijkheden van privacybescherming en de knelpunten waar het slachtoffer mee kan worden geconfronteerd. In Hoofdstuk 5 komt het verrichte onderzoek naar de *uitvoering* van het beleid aan de orde. Voor een uitvoeriger bespreking van de toepasselijke wetgeving en jurisprudentie wordt verwezen naar Van der Leij (2015).

Anonieme aangifte en anonieme getuigenverklaring

Aangifte van strafbare feiten kan worden gedaan op het politiebureau, maar dit is tegenwoordig ook mogelijk via de telefoon of het internet.[12] Aangevers verstrekken tijdens het doen van aangifte bepaalde persoonlijke gegevens aan de politie. Standaard worden de personalia en adresgegevens van het slachtoffer opgenomen.[13] Bij elektronische aangifte zou de aangever zelfs verplicht zijn om naam, voornamen, geboortedatum, geboorteplaats, en adres of feitelijke verblijfplaats door te geven.[14] In sommige gevallen wordt naar het BSN-nummer gevraagd. Een telefoonnummer geven is niet verplicht maar wordt soms gevraagd om verder contact met zowel politie als Slachtofferhulp Nederland te vereenvoudigen.[15] Dit telefoonnummer kan zo ook onderdeel worden van het dossier. Slachtoffers leggen tijdens de aangifte een verklaring af over de gebeurtenissen die mogelijk een delict vormen, en daarbij kunnen privacygevoelige gegevens aan de orde komen die door de verbalisant worden opgenomen in het proces-verbaal, zoals bijvoorbeeld over de (intieme) relatie met de dader.

Het is de taak van de politie om het slachtoffer te informeren over de mogelijkheden tot afscherming van zijn identiteit als aangever of getuige.[16] Hiervoor bestaat een speciale handleiding voor politie en OM, namelijk de *Handleiding opnemen (deels) anonieme aangifte/verklaring*.[17] Er zijn volgens de handleiding vier mogelijkheden om de identiteit van slachtoffer/aangever te beschermen tijdens de strafprocedure: aangifte op een ander adres ('domiciliekeuze' genoemd), aangifte onder nummer, de beperkt anonieme getuige en de bedreigde getuige. Daarnaast bestaat de mogelijkheid van *Meld Misdaad Anoniem*. Deze melding komt (in eerste instantie) niet bij de politie terecht maar bij een onafhankelijke stichting, en is dan ook geen aangifte. De melder blijft hierbij anoniem, óók voor de politie.

Domiciliekeuze

Bij 'domiciliekeuze' wordt een ander adres boven de aangifte of getuigenverklaring gezet dan het feitelijke adres van de aangever. Dit kan het adres van het politiebureau zijn, van de werkgever, van de slachtofferadvocaat of van het slachtofferloket. Dit voorkomt dat het (huidige) woonadres van het slachtoffer bekend wordt bij de verdachte en anderen die het strafdossier lezen. Dit is de vaakst voorkomende vorm van anonimiteit bij aangifte. Volgens de *Handleiding opnemen (deels) anonieme aangifte/verklaring* kan de verbalisant domiciliekeuze aanbieden indien er 'gegronde redenen voor overlast of belemmering in de uitoefening van zijn beroep door handelen van de

[10] Zie de Aanwijzing Slachtofferzorg (2011).
[11] Zie de Aanwijzing opsporing en vervolging inzake seksueel misbruik (2011); Aanwijzing mensenhandel (2013) en de Aanwijzing opsporing en vervolging huiselijk geweld en eergerelateerd geweld (2015).
[12] Zie aangiftesite van de politie: https://aangifte.politie.nl/e-aangifte/internetaction.do;jsessionid=FhpQJ2spDCW5Db9J2dYxyPwcW7NvkJ3bvHTPJ9r0dk2JGWjshmh3!756312061 [geraadpleegd op 20 januari 2015].
[13] Aanwijzing slachtofferzorg (2011), p. 3.
[14] Zie artikel 5 uit: http://wetten.overheid.nl/BWBR0020864/geldigheidsdatum_07-05-2015
[15] Factsheet Veilige Publieke Taak en (gedeeltelijke) Anonimiteit in het Strafproces, Augustus 2013, p. 17.
[16] Aanwijzing Slachtofferzorg (2011), p. 3.
[17] Handleiding opnemen (deels) anonieme aangifte/verklaring (2012).

(zijde van) de verdachte bij de getuige/aangever' zijn.[18] De Handleiding noemt hierbij in het bijzonder agressie en geweld tegen het slachtoffer, maar er zijn ook 'omgevingsfactoren' die een belangrijke rol spelen.[19]

Deze vorm van anonimiteit houdt het huisadres afgeschermd, ook in de situatie waarin verdachte en slachtoffer elkaar al kennen.[20] De naam van de aangever komt wel gewoon in het proces-verbaal. Deze mogelijkheid van privacybescherming doet geen afbreuk aan verdedigingsrechten van de verdachte, omdat de aangever nog steeds kan worden getraceerd en ondervraagd.[21] Het werkelijke adres van het slachtoffer moet in deze situaties altijd bekend zijn bij de politie, zodat deze hem of haar kan inlichten over een eventuele oproeping voor nader verhoor.[22] Als het slachtoffer zich voegt als benadeelde partij kan eveneens worden gekozen voor voeging op een ander adres.[23]

Aangifte onder nummer

Aangifte onder nummer is sinds 1 oktober 2012 in uitzonderlijke gevallen mogelijk.[24] De naam en overige identificerende gegevens van het slachtoffer worden hierbij vervangen door een persoonlijk identificatienummer.[25] Het betreft dus een verdergaande vorm van anonimiteit dan domiciliekeuze. Deze regeling is primair opgesteld voor functionarissen met een publieke taak, maar kan tevens worden toegepast bij burgers die daarvoor een reële grond hebben. Zo heeft het OM in de bekende Amsterdamse Zedenzaak en ook in latere grootschalige zedenzaken aan slachtoffers en hun verwanten de mogelijkheid toegekend om aangifte onder nummer te doen.[26]

Aangifte onder nummer blijft echter een regeling voor uitzonderingsgevallen.[27] Er zal telkens een afweging moeten worden gemaakt tussen de belangen van slachtoffers en getuigen enerzijds en de procesbelangen van verdachten anderzijds.[28] Recent heeft een evaluatie plaats gevonden van de aangifte onder nummer regeling.[29] Hieruit blijkt dat er per politiebureau verschillend wordt omgegaan met de aangifte onder nummer, en dat dit mede ligt aan het verschil in de mate waarin medewerkers van de politie op de hoogte zijn van deze mogelijkheid. Politiefunctionarissen geven aan dat de regeling aan aangevers vaak wordt afgeraden, omdat de anonimiteit mogelijk toch niet gewaarborgd blijft binnen het strafproces. Het slachtoffer dat onder nummer aangifte heeft gedaan kan alsnog worden gehoord door de rechter-commissaris of ter zitting,[30] waarbij overleg met de officier van justitie plaatsvindt over de wijze waarop het verhoor kan plaatsvinden.[31]

---

[18] Idem, art. 2.
[19] Idem, art. 3.1.a. De Handleiding geeft geen toelichting op de gebruikte termen.
[20] Informatieblad Slachtoffers en Justitie, Ministerie van Veiligheid en Justitie, Augustus 2014.
[21] Handleiding opnemen (deels) anonieme aangifte/verklaring (2012), art. 3.1.a.
[22] Idem.
[23] Candido et al., 2013.
[24] Aanwijzing Slachtofferzorg (2011), p. 3; Handleiding opnemen (deels) anonieme aangifte/verklaring (2012), art. 3.1.b; Informatieblad Slachtoffers en Justitie, p. 3. De bescherming die geboden wordt bij aangifte onder nummer kent geen wettelijke basis.
[25] Idem.
[26] Zie aflevering EenVandaag, 24 oktober 2013 via http://www.gezond24.nl/tv-uitzending/g24_822/Anonieme-aangifte-niet-standaard-in-zedenzaken [geraadpleegd op 20 februari 2015]; en ook de Kamervragen naar aanleiding van deze uitzending: Brief van Minister Opstelten aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, dd. 14 November 2013, 'Beantwoording Kamervragen over de mogelijkheid anoniem aangifte te doen bij zedenmisdrijven', via http://www.rijksoverheid.nl/bestanden/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2013/11/15/antwoorden-kamervragen-over-de-mogelijkheid-anoniem-aangifte-te-doen-bij-zedenmisdrijven/lp-v-j-0000004472.pdf [geraadpleegd op 20 februari 2015].
[27] Uit onderzoek van Bruinsma et al., 2015 blijkt dat tussen 1 oktober 2012 en 31 december 2013, 151 slachtofferverklaringen en 198 getuigenverklaringen onder nummer werden afgelegd. Deze hadden betrekking op 243 'incidenten'.
[28] Handleiding opnemen (deels) anonieme aangifte/verklaring (2012H003) Openbaar Ministerie, art. 3.1.b.
[29] Bruinsma et al., 2015.
[30] Candido et al., 2013, p. 42.
[31] Handleiding opnemen (deels) anonieme aangifte/verklaring (2012), art. 3.1.b.

Beperkt anonieme getuige

Een getuige of aangever kan op grond van art. 190 lid 3 Sv door de rechter-commissaris worden aangemerkt als 'beperkt anonieme getuige'. Dit gebeurt op vordering van de officier van justitie of op verzoek van de getuige of aangever. De rechter-commissaris, die hierover de beslissing neemt, moet daarbij vaststellen of er een gegrond vermoeden bestaat dat de getuige door het afleggen van zijn verklaring overlast zal ondervinden of in de uitoefening van zijn beroep zal worden belemmerd. De delicten waar deze vorm van anonimiteit voor kan worden geboden zijn niet beperkt tot bepaalde categorieën.

Bij het verhoor in het kabinet van de rechter-commissaris (RC) kan deze op basis van art. 187d lid 1 Sv. beletten dat antwoorden op vragen betreffende een bepaald gegeven ter kennis komen van de officier van justitie, de verdachte en diens raadsman als daardoor de getuige ernstige overlast zal ondervinden of in de uitoefening van zijn ambt of beroep ernstig zal worden belemmerd, dan wel een zwaarwegend opsporingsbelang wordt geschaad of het belang van de staatsveiligheid wordt geschaad. Op grond van art. 187 lid 2 kan op dezelfde basis als art. 187d lid 1 de getuige gehoord worden terwijl de verdachte (en diens raadsman) het verhoor niet bijwonen. Op grond van art. 187d lid 3 Sv kan de RC gegevens onvermeld laten in de processtukken.[32] Op basis van artikel 187d lid 3 Sv kan de rechter ook nog andere maatregelen nemen om de identiteit van de getuige af te schermen.

De beperkt anonieme getuige kan ter zitting worden opgeroepen om daar een verklaring af te leggen, waarbij door middel van videoconferentie, vermomming of stemvervorming zijn identiteit kan worden afgeschermd. Op basis van art. 293 lid 1 Sv kan de rechtbank beletten dat aan enige vraag die is gesteld door de verdachte, diens raadsman of door de officier van justitie, gevolg wordt gegeven ter zitting.

Bedreigde getuige

Een vergaande bescherming van de identiteit van getuigen (c.q. slachtoffers) wordt gevormd door de regeling van de bedreigde getuige (art. 226a Sv e.v.). Ook hier is een beslissing van de rechter-commissaris noodzakelijk, en bovendien moet het gaan om een ernstig strafbaar feit. Identificerende gegevens worden geheel uit het dossier gelaten, en de bedreigde getuige hoeft niet op de zitting te verschijnen.[33] Als identificerende gegevens van aangever of getuige reeds in het strafdossier staan, kan deze echter niet meer de status van bedreigde getuige krijgen.[34] Dit geldt ook als de getuige in de omgeving van de verdachte verkeert. In beide gevallen is de identiteit van de getuige waarschijnlijk al bekend bij de verdachte en daardoor vervalt in dat concrete geval het nut van de status van bedreigde getuige.

Uit onderzoek blijkt dat de twee laatstgenoemde vormen van anonimiteit (beperkt anonieme getuige en bedreigde getuige) in de praktijk weinig worden gebruikt: in 2011 betrof één op de 2.700 rechtbankstrafzaken beperkte anonieme getuigen en één op de 25.000 rechtbankstrafzaken betrof bedreigde getuigen.[35] De laatstgenoemde regeling werd doorgaans alleen toegepast bij gewelds- en of drugsmisdrijven. Mogelijk is de reden voor de geringe toepassing van deze regelingen dat de domiciliekeuze al enigszins de behoefte aan het gebruik van de andere twee maatregelen opvangt.

Meld Misdaad Anoniem

Via Meld Misdaad Anoniem ('MMA') kan bij een onafhankelijke stichting geheel anoniem melding worden gedaan van een delict of een verdachte situatie zonder dat persoonlijke informatie van de

---

[32] Idem.
[33] Handleiding opnemen (deels) anonieme aangifte/verklaring (2012H003) Openbaar Ministerie, art. 3.3.
[34] Idem.
[35] Dreissen et al., 2012. Het is niet duidelijk of en hoeveel van de getuigen tevens ook slachtoffer of naaste van het slachtoffer waren.

melder (mogelijk een slachtoffer) bij de politie bekend wordt.[36] Er wordt geen gebruik gemaakt van nummerherkenning en de MMA-gesprekken worden niet opgenomen. Deze mogelijkheid voor anoniem melden bestaat *naast* de mogelijkheden die de politie, OM en RC hebben en die hierboven zijn beschreven. MMA kan de tip vervolgens anoniem doorsturen naar de politie met het doel dat een nader onderzoek in gang wordt gezet. Ook (geanonimiseerde) informatie van een Criminele Inlichtingen Eenheid (CIE) die afkomstig is van een melder die mogelijk tevens slachtoffer is, kan dienen als startinformatie voor een strafrechtelijk onderzoek.

Functionarissen Veilige Publieke Taak

Bij functionarissen met een publieke taak bestaat relatief vaak behoefte aan het afdekken van persoonlijke gegevens, omdat zij een zekere kwetsbaarheid hebben tijdens hun beroepsuitoefening en het voor hen minder goed mogelijk is om anoniem te blijven tijdens hun werk. De *Handreiking aangifte doen bij de politie* van het Expertisecentrum Veilige Publieke Taak (VPT) geeft een handleiding voor het doen van aangiften door werknemers (en werkgevers) in de publieke sector, zoals ambulancepersoneel, politieambtenaren, treinpersoneel, et cetera.[37] De werkgever wordt aangeraden aan de werknemer die aangifte wil doen van een strafbaar feit domicilie aan te bieden op het adres van de organisatie.[38] Naast domicilie worden er andere opties aangeboden om anoniem aangifte te doen: aangifte *door* de werkgever, aangifte onder nummer en de beperkte anonieme aangifte, waarbij de aangever wordt verhoord op basis van art. 190 lid 3 Sv.[39] Het slachtoffer kan dan nog steeds voor nader verhoor worden opgeroepen. Net als bij niet-VPT zaken zijn de identiteit en het feitelijke adres van het slachtoffer wel bekend bij de politie en het slachtofferloket op het OM.[40]

Slachtoffers van zedenzaken, mensenhandel en huiselijk geweld

De *Aanwijzing slachtofferzorg* geldt als leidraad voor de bejegening van *alle* aangevers/slachtoffers. In het geval van zedenmisdrijven, mensenhandel en huiselijk geweld wordt specifieke deskundigheid gevergd van politie en justitie en voor deze zaken gelden aparte aanwijzingen.[41] Op basis van die aanwijzingen is het verplicht om voorafgaand aan de aangifte een informatief 'intakegesprek' te voeren met de potentiële aangever (c.q. slachtoffer) waarin de gevolgen van het doen van aangifte worden besproken.

Vanwege het bijzondere karakter van deze zaken worden bij zeden- en mensenhandelzaken zowel het informatieve gesprek en de aangifte, als alle overige verhoren auditief vastgelegd. Auditieve opnamen komen in beginsel niet in het strafdossier, maar de verdediging kan om kennisneming van de auditieve opname verzoeken. De opnamen worden bewaard totdat de zaak in hoogste instantie onherroepelijk is afgedaan.[42] Als het slachtoffer niet instemt met een auditieve opname wordt alsnog een schriftelijke aangifte of verklaring opgenomen. Bij zedenzaken moet gedurende het voorbereidende onderzoek bij de politie verplicht een tijdlijn worden opgemaakt waarin wordt weergegeven wie met wie gegevens bespreekt en op welk tijdstip specifieke informatie naar buiten wordt gebracht, bijvoorbeeld via de pers of het internet.[43]

De *Aanwijzing mensenhandel* besteedt in art. 2 expliciet aandacht aan het voorkómen van secundaire victimisatie door een grondige bescherming van de privacy tijdens het afleggen van

---

[36] Zie voor de voorwaarden van een melding bij MMA: http://www.meldmisdaadanoniem.nl/over-m/meld-misdaad-anoniem/ [geraadpleegd op 25 februari 2015]. Over het gebruik van startinformatie in het strafproces, zie Brinkhoff, 2014.
[37] Handreiking Aangifte doen bij de politie, 'Aangifte? Gewoon doen!', Expertisecentrum veilige publieke taak, November 2013.
[38] Idem, p. 16.
[39] Factsheet Veilige Publieke Taak en (gedeeltelijke) Anonimiteit in het Strafproces, Augustus 2013.
[40] Idem.
[41] Aanwijzing opsporing en vervolging inzake seksueel misbruik (2010); Aanwijzing mensenhandel (2013); Aanwijzing opsporing en vervolging huiselijk geweld en eergerelateerd geweld (2015). Zie daarnaast ook het *Protocol Maatwerk*. *Betreft omgang met nabestaanden van slachtoffers van levensdelicten en slachtoffers van ernstige gewelds- en zedendelicten*. April 2011: Kerngroep Slachtofferbeleid.
[42] Idem, zie 'registratie'.
[43] Idem, zie fase 2 van 'opsporing'.

verklaringen. Zo wordt er volgens deze aanwijzing bij het horen van het slachtoffer als getuige een belangenafweging gemaakt tussen de bescherming van de persoonlijke levenssfeer, de veiligheid en gezondheid van het slachtoffer en het recht van de verdachte op een eerlijk proces. Daarnaast "*dient vermeden te worden dat visueel contact plaatsvindt tussen slachtoffer en verdachte, dat het slachtoffer als getuige moet optreden tijdens een openbare zitting en dat nodeloos vragen over het privéleven worden gesteld*".[44] Het OM kan voorstellen het slachtoffer te horen buiten de openbare zitting en buiten de aanwezigheid van de verdachte, bijvoorbeeld met behulp van de inzet van moderne communicatiemiddelen. Alternatieven zijn verder een verhoor door de rechter-commissaris, het ter terechtzitting afspelen van de geluidsopname die is gemaakt van de belastende verklaring die het slachtoffer tegenover de politie heeft afgelegd, of het horen van de verbalisanten die het verhoor hebben afgenomen.

Bij huiselijk-geweldzaken hoort volgens de bijbehorende aanwijzing de verbalisant altijd domicilie aan het slachtoffer aan te bieden bij de aangifte.[45] De politie ziet erop toe dat de adresgegevens van een slachtoffer van huiselijk geweld niet in het proces-verbaal worden vermeld. De adresgegevens worden nooit in het proces-verbaal opgenomen als het slachtoffer zich op een schuiladres bevindt. Daarnaast moet in de aangifte worden opgenomen of het slachtoffer de wens heeft dat een straat- of contactverbod wordt opgelegd aan de verdachte.

Privacy en opsporingsbevoegdheden

Vrijwel alle opsporingsbevoegdheden maken inbreuk op de privacy van betrokkenen, onder wie slachtoffers en hun naasten. Eigendommen van slachtoffers kunnen in beslag worden genomen, hun woning kan in sommige gevallen worden doorzocht. Telefoons van de verdachte kunnen worden afgetapt, waarbij ook gesprekken met het slachtoffer kunnen worden meegenomen. Ook de telefoons van slachtoffers en hun naasten kunnen worden getapt. Slachtoffers kunnen soms (tezamen met de verdachte) worden geobserveerd. Ook camerabeelden van het delict, die bijvoorbeeld op straat zijn gemaakt, kunnen een slachtoffer zichtbaar maken. Taps en processen-verbaal die het toepassen van opsporingsbevoegdheden en de resultaten ervan relateren, komen over het algemeen in het strafdossier terecht, waarmee ze zichtbaar worden voor de verdediging, en misschien gedeeltes eruit worden voorgelezen of getoond door de rechter op de openbare zitting.

Op een enkele uitzondering na bestaan er geen specifieke richtlijnen of aanwijzingen over hoe om te gaan met (gegevens van) slachtoffers en overige derden bij dergelijke (bijzondere) opsporingsbevoegdheden. Wetgeving en aanwijzingen bieden enige garantie dat zorgvuldig met deze gegevens wordt omgegaan, maar zij zijn daarin beperkt. Bijzondere opsporingsbevoegdheden kunnen uitsluitend worden toegepast op bevel of vordering van de officier van justitie, waarbij soms ook een machtiging van de rechter-commissaris nodig is.[46] Het slachtoffer heeft bij inbeslagneming van zijn spullen net als iedere burger in deze situatie de mogelijkheid om een schriftelijk verzoek in te dienen bij de officier van justitie om deze terug te krijgen.[47] Daarnaast is de politie in zijn algemeenheid verplicht het slachtoffer gedurende de opsporing te informeren over de voortgang van het onderzoek.[48] De *Aanwijzing opsporingsbevoegdheden* bevat regels voor de procedures bij deze opsporingsbevoegdheden, maar gaat daarbij voornamelijk in op de rechten van de verdachte.[49]

[44] Aanwijzing Mensenhandel (2013), art. 2.1.
[45] Aanwijzing opsporing en vervolging huiselijk geweld en eergerelateerd geweld (2015).
[46] Zie naast de betreffende bepalingen uit het Wetboek van Strafvordering eveneens de Aanwijzing Opsporingsbevoegdheden (2014), p. 3.
[47] Zie naast de bepalingen in het Wetboek van Strafvordering ook het Informatieblad Slachtoffers en Justitie, Ministerie van Veiligheid en Justitie, Augustus 2014, p. 4.
[48] Informatieblad Slachtoffers en Justitie, Ministerie van Veiligheid en Justitie, Augustus 2014, p. 4.
[49] Aanwijzing Opsporingsbevoegdheden (2014).

Op grond van artikel 126bb Strafvordering (Sv) bestaat er een verplichting om gebruikers van een communicatiemiddel ervan op de hoogte te stellen als zij zijn getapt, of als er andere bijzondere opsporingsbevoegdheden zijn toegepast waarbij informatie over hen is verzameld.[50] Uit onderzoek blijkt dat slachtoffers er niet altijd van op de hoogte zijn als gegevens over henzelf, of gesprekken waaraan zij hebben deelgenomen, in het dossier zijn terechtgekomen.[51] Tijdens de openbare zitting kunnen gedeeltes uit tapverslagen worden voorgelezen, waardoor mogelijk identificerende gegevens en privacygevoelige zaken ter ore komen van publiek en pers. Tapverslagen kunnen ook voor *ander* onderzoek worden gebruikt, en daardoor wordt de bewaartermijn onduidelijk. Vernietiging van dergelijke tapverslagen lijkt niet systematisch plaats te vinden.[52]

Privacybescherming tijdens de zitting

Als slachtoffers de zitting in de strafzaak bijwonen, worden zij daarmee zichtbaar voor publiek, pers en de verdachte. De rechter kan op basis van art. 269, lid 1 Sv bepalen dat de zitting geheel of gedeeltelijk achter gesloten deuren plaatsvindt als dit in het belang van de goede zeden, de openbare orde of de veiligheid van de staat is, dan wel indien de belangen van minderjarigen of de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van procesdeelnemers dit eisen of de openbaarheid het belang van de goede rechtspleging ernstig zou schaden. Bij een sluiting der deuren is de zitting niet toegankelijk voor publiek en pers. Sluiting der deuren komt erg weinig voor.[53] In principe kan het slachtoffer als procesdeelnemer verzoeken om (tijdelijke) sluiting van de deuren.[54] Als de rechter besluit de zaak achter gesloten deuren te behandelen, wordt het slachtoffer alsnog toegang tot de zitting verleend.[55] In dat geval is volledige anonimiteit voor het slachtoffer minder goed mogelijk; er is bijvoorbeeld altijd een risico op herkenning op een later moment door de aanwezige procesdeelnemers.

Het staat het slachtoffer vrij om zich niet te melden bij de bode en gewoon plaats te nemen op de publieke tribune. De gerechtsbodes beschikken meestal over de (persoons)gegevens van slachtoffers die op de dag van de zitting verschijnen; zij worden hierover veelal ingelicht door het slachtofferloket of Slachtofferhulp Nederland (SHN).[56] Ook informeren zij zelf bij de wachtenden voor welke zaak zij komen, in welke hoedanigheid zij de zitting bijwonen, en eventueel hoe zij heten. De aanwezigheid en de identiteit van de slachtoffers worden meestal gemeld aan de rechter en de officier van justitie.

De *Modelregeling inzake passende verblijfsomgeving slachtoffers* is bestemd voor rechtbanken en gerechtshoven en heeft ten doel secundaire victimisatie van slachtoffers tijdens de zitting te voorkomen.[57] Alle gerechten dienen op grond van deze modelregeling te beschikken over een aparte kamer waar slachtoffers kunnen worden opgevangen.[58] De website Rechtspraak vermeldt echter dat slechts *sommige* gerechtsgebouwen over een dergelijke aparte kamer beschikken.[59] In

---

[50] Artikel 126bb Sv stelt dat de officier van justitie aan betrokkene schriftelijk mededeling doet van de uitoefening van de bevoegdheden, genoemd in de titel IVa tot en met Vc, zodra het belang van het onderzoek dat toelaat. Als betrokkenen in de zin van het eerste lid worden onder meer aangemerkt: a.De persoon ten aanzien van wie een van de bevoegdheden van titel IVa, V, Va, Vb of Vc is uitgeoefend; b.De gebruiker van telecommunicatie of de technische hulpmiddelen waarmee de telecommnicatie plaatsvindt, bedoeld in artikel 126m, derde lid, onderdeel c, artikel 126t, derde lid, onderdeel c, en artikel 126zg, tweede lid, onderdeel. Zie over dit onderwerp eveneens: Odinot et al., 2012. Zie ook Hoofdstuk 3, onder de kop 'Privacy binnen het strafproces'.
[51] Zie hierover Odinot et al., 2012.
[52] Idem.
[53] Zie hierover Van Lent, 2008; Malsch, 2013.
[54] Zie art. 290, lid1, juncto art 27a, lid 1 Sv.; Candido et al., 2013, p. 59.
[55] Idem.
[56] Modelregeling passende verblijfsomgeving slachtoffers (2012).
[57] Idem.
[58] Idem, p. 9, 13.
[59] Zie '*U bent slachtoffer*' via: http://www.rechtspraak.nl/naar-de-rechter/strafrechter/pages/u-bent-slachtoffer.aspx [geraadpleegd op 20 januari 2015].

de Modelregeling staat in een voetnoot op pagina 6 dat het slachtoffer van een andere dan de gebruikelijke ingang van het gerechtsgebouw gebruik kan maken om een confrontatie met de verdachte te vermijden.

Binnen elke zittingszaal is een vooraf vastgestelde plek gecreëerd waar slachtoffers kunnen plaatsnemen. De meeste slachtoffers geven er de voorkeur aan om achter de verdachte te gaan zitten teneinde ongewenst oogcontact te vermijden. De voorzitter kan de verdachte opdragen om oogcontact met het slachtoffer te vermijden.[60] Ook kan het slachtoffer eventueel onzichtbaar worden gemaakt met behulp van een scherm.[61]

Als het slachtoffer als getuige wordt gehoord, moet zijn identiteit worden geverifieerd. De voorzitter vraagt naar zijn naam, voornamen, geboorteplaats en geboortedatum, en naar zijn adres.[62] Er gelden geen afwijkende regels als het om een slachtoffer gaat; deze wordt 'gewoon' als getuige gehoord en moet dan verklaren en de waarheid spreken.[63] Wel kan de voorzitter extra aandacht besteden aan de rechten van het slachtoffer, zoals het recht op een correcte bejegening. Ook kan de voorzitter beslissen dat vragen van de verdediging door zijn tussenkomst aan het slachtoffer worden gesteld.

Het spreekrecht

Sinds 1 januari 2005 hebben slachtoffers van geweldsmisdrijven, dan wel misdrijven waar een gevangenisstraf van acht jaar of meer op staat, wettelijk spreekrecht op grond van art. 302 Sv. Zij kunnen op de zitting spreken over de gevolgen die het strafbare feit voor hen heeft gehad. De rechter kan hierdoor uit de eerste hand vernemen wat de gevolgen van het misdrijf voor het slachtoffer zijn geweest. Van het spreekrecht kan ook gebruik worden gemaakt in hoger beroep. Sinds 2004 bestond al de – niet wettelijk geregelde - mogelijkheid tot het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring die in het dossier wordt gevoegd. De schriftelijke verklaring wordt meestal tijdens de zitting voorgelezen. In het geval dat het slachtoffer is overleden kunnen nabestaanden het spreekrecht uitoefenen en sinds 1 september 2012 kunnen dat meerdere nabestaanden zijn.[64] In de praktijk kiezen slachtoffers die liever niet in de zittingszaal willen spreken voor het opstellen van een schriftelijke verklaring. Ze kunnen ook zowel een schriftelijke verklaring indienen als spreken op de zitting.

Uit onderzoek blijkt dat tussen 2005 en 2010 per jaar tussen de 230 en 260 slachtoffers/nabestaanden gebruik maakten van het mondelinge spreekrecht, en gemiddeld 3000 een schriftelijke verklaring opstelden.[65] In 2013 werden meer dan 4000 slachtoffers begeleid bij het uitoefenen van hun spreekrecht of het opstellen van een slachtofferverklaring door Slachtofferhulp Nederland (SHN).[66] De verklaring van de spreekgerechtigde ter zitting kan niet als bewijsmiddel worden gebruikt.[67] De schriftelijke verklaring komt als schriftelijk bescheid (artikel 344, lid 1 onder 5 Sv) in het strafdossier en kan dan – in principe – wél als bewijs worden gebruikt. De schriftelijke verklaring biedt het slachtoffer de mogelijkheid om niet zelf te hoeven spreken op de openbare zitting, of aanwezig te moeten zijn tijdens de zitting. In veel gevallen zijn slachtoffers die een schriftelijke verklaring hebben afgelegd niet aanwezig bij de zitting.[68] De *Aanwijzing Slachtofferzorg* geeft geen duidelijkheid over de vraag of het mogelijk is om identificerende gegevens af te schermen tijdens het spreekrecht of bij het opnemen van de schriftelijke slachtofferverklaring.

---

[60] Modelregeling passende verblijfsomgeving slachtoffers (2012), p. 11.
[61] Idem.
[62] Candido et al., 2013, p. 62.
[63] Idem, p. 72.
[64] Art. 51 e Sv.; Brief van de Tweede Kamer der Staten-Generaal aan de Minister van Veiligheid en Justitie inzake advies conceptvoorstel uitbreiding spreekrecht (nr. 436418, 19 december 2013).
[65] Lens et al., 2010.
[66] Slachtofferhulp Nederland, Jaarverslag 2013, p. 21, via http://www.slachtofferhulp.nl/Documents/Corporate/Jaarverslag2013/#20 [geraadpleegd op 15 februari 2015].
[67] Hoge Raad, 11 oktober 2011, ECLI:NL:HR:2011:BR2359. Zie ook Candido et al., 2013, p. 69.
[68] Lens et al., 2010.

Met het spreekrecht wordt de zichtbaarheid van het slachtoffer vergroot. Volgens de *Aanwijzing slachtofferzorg* moet dit een bijdrage leveren aan het herstel van vertrouwen in de rechtsstaat en samenleving en zal dit tot afschrikking van daders leiden.[69] Dit belang staat mogelijk op gespannen voet met het recht op bescherming van het privéleven van het slachtoffer. Zo kunnen na het afleggen van de verklaring door de verdediging en de officier van justitie nadere vragen worden gesteld aan het slachtoffer. Dit gebeurt door tussenkomst van de rechter, die ook zelf naar aanleiding van de verklaring om toelichting kan vragen bij het slachtoffer. De *Aanwijzing slachtofferzorg* schrijft expliciet voor dat reacties van de verdediging of de rol van de pers rondom het strafproces idealiter geen inbreuk mogen maken op de privacy van slachtoffers.[70] Slachtofferhulp Nederland is uitdrukkelijk aangewezen als de organisatie die het slachtoffer begeleidt en informeert over de consequenties van het spreekrecht of de schriftelijke slachtofferverklaring.[71]

Media in de rechtszaal

Tijdens openbare zittingen kunnen belangstellenden en journalisten het slachtoffer zien en horen. Ook kunnen opnamen worden gemaakt die op een later moment worden verspreid of uitgezonden, al dan niet via internet. De *Persrichtlijn* heeft in 2013 de mogelijkheid tot het maken van opnamen tijdens zittingen verruimd.[72] Journalisten mogen sindsdien vanuit de rechtszaal berichten op sociale media zoals Twitter plaatsen. De voorzitter van de rechtbank beslist uiteindelijk over het al dan niet toestaan van beeld- en geluidopnamen.[73]

Opnamen in de zittingszaal met een camera dienen in principe vanaf een vast punt gemaakt te worden om daarbij de behandeling van de zaak ter zitting minder te storen.[74] Als de rechter het goed vindt, mag de hele zitting in beeld worden gebracht, met uitzondering van het deel waarin de persoonlijke omstandigheden van de verdachte worden behandeld.[75] Journalisten kunnen ook een verzoek indienen om een zaak live uit te mogen zenden. In de brochure voor slachtoffers staat expliciet dat de pers aanwezig kan zijn tijdens de zitting.[76]

Volgens artikel 3.5.1 van de *Persrichtlijn* mogen er geen beeld- en geluidsopnamen worden gemaakt van getuigen, deskundigen, slachtoffers en publiek. Journalisten kunnen wel zelf aan deze personen toestemming vragen voor het maken van beeld- en geluidsopnamen, maar zelfs met toestemming van het slachtoffer kan de rechter nog besluiten om dergelijke opnamen niet toe te staan. Fragmenten waarin namen van betrokkenen (verdachte, slachtoffer, getuige) voorkomen, moeten worden aangepast. Dat kan bijvoorbeeld door de namen te wissen of te vervangen door een geluidssignaal. Als er reële bezwaren zijn tegen stemopnamen van de verdachte, bijvoorbeeld vanwege de angst bij slachtoffers om geconfronteerd te worden met zijn stem, kan de rechter beslissen om deze te verbieden. Die weigering moet worden toegelicht.[77] Ook stemvervorming is mogelijk. Wel kan de pers de naam en de persoonsgegevens van slachtoffers in schriftelijke publicaties overnemen als die op de zitting worden genoemd. Zij zijn in die situatie uitsluitend gebonden aan hun eigen richtlijnen.

Het delen van slachtoffergegevens tussen instanties en met de media

Door politie en OM worden met de Raad voor de Kinderbescherming, de reclassering en Slachtofferhulp Nederland in het kader van ZSM (een beslissing over afdoening van de zaak op het

[69] Aanwijzing Slachtofferzorg (2011), p. 8.
[70] Aanwijzing Slachtofferzorg (2011), p. 9; Lens et al., 2010.
[71] Zie Aanwijzing Slachtofferzorg (2011), art. 3.5 en ook *Informatieblad Slachtoffers en Justitie*, Ministerie van Veiligheid en Justitie, nr. J-24573, Augustus 2014.
[72] Persrichtlijn 2013, Raad voor de Rechtspraak.
[73] J. Candido et al., 2013, p. 58.
[74] Persrichtlijn, 2013, artikel 3.4.3.
[75] Idem, p. 9.
[76] *Informatieblad Slachtoffers en Justitie*, Ministerie van Veiligheid en Justitie, nr. J-24573, Augustus 2014.
[77] Persrichtlijn, 2013, p. 12.

politiebureau zo kort mogelijk na de aanhouding) bepaalde gegevens gedeeld, waaronder gegevens over slachtoffers.[78]

Gegevens van, en informatie over, slachtoffers kunnen door de procesdeelnemers mogelijk ook met andere instanties worden gedeeld. Daarbij moet gedacht worden aan organisaties zoals de media, verzekeraars of bijvoorbeeld een sportclub. Sommige van de organisaties hebben eigen regels over hoe om te gaan met gegevens. Advocaten (van verdachten en van slachtoffers) hebben een geheimhoudingsplicht met betrekking tot informatie over hun cliënt en anderen op basis van de Advocatenwet en de gedragsregels van de Nederlandse Orde van Advocaten. En ook de media en hun organisaties hebben regels op dit punt.[79]

De belangrijkste beleidsrichtlijn op het gebied van de voorlichting door politie en openbaar ministerie aan de media is de *Aanwijzing voorlichting opsporing en vervolging*,[80] waarin wordt aangegeven op welk moment en door wie in strafzaken informatie aan media wordt verstrekt. Tot de voorgeleiding is de berichtgeving in beginsel aan de politie, daarna is de woordvoering aan het OM. Het doel van de aanwijzing is dat de burger tijdig wordt geïnformeerd over ontwikkelingen in strafzaken en het slachtoffer wordt geïnformeerd over de ophanden zijnde mediaberichtgeving. De grote belangstelling voor een bepaalde zaak kan, evenals onjuiste berichtgeving in de media, reden zijn om een persbericht uit te brengen.[81] In beginsel worden geen persoonsgegevens verstrekt wanneer dit kan leiden tot identificatie en schending van de privacy van de betrokkene(n).[82] Volgens de aanwijzing is het uitgangspunt 'openheid waar het mogelijk is, terughoudendheid waar het nodig is'.[83]

Met de actualisering van de *Aanwijzing voorlichting opsporing en vervolging* in 2012 is er meer aandacht gekomen voor de belangen van slachtoffers en nabestaanden, en ook voor de rol van de sociale media. Tegenover slachtoffers geldt dat terughoudendheid moet worden betracht.[84] Het OM moet ten aanzien van slachtoffers en nabestaanden bij het verstrekken van hun gegevens een belangenafweging maken tussen het belang van openbaarheid en het belang van deze betrokken partijen.[85] Gegevens met betrekking tot godsdienst, levensovertuiging, ras, politieke gezindheid, gezondheid, seksuele leven en lidmaatschap van een vakvereniging van een slachtoffer zijn bijzondere persoonsgegevens die uitsluitend openbaar mogen worden gemaakt als dat geen inbreuk maakt op de persoonlijke levenssfeer.[86] Bij zwaardere of bijzondere zaken dienen OM en politie extra rekening met slachtoffers te houden door met hen – indien mogelijk – contact op te nemen vóórdat de media worden geïnformeerd.[87] Uiteindelijk is het OM eindverantwoordelijk voor het voorlichtingsbeleid van zowel OM als politie.

De persvoorlichting moet worden onderscheiden van *opsporingsberichtgeving* waarvoor een aparte aanwijzing geldt.[88] Het gaat daarbij om berichtgeving met als doel het inroepen van hulp van het publiek via media en openbare berichten om voor het opsporingsonderzoek relevante informatie te krijgen. Ook hierbij worden in principe geen, of zo weinig mogelijk, tot de persoon herleidbare gegevens gebruikt.[89]

[78] Zie https://www.om.nl/actueel/opportuun/@24445/factsheet-zsm/ voor een beschrijving van de afdoening van zaken. Zie voor de juridische aspecten van deze vorm van gegevensverstrekking Van der Leij, 2015, paragraaf 5.1.1.
[79] De regels van deze organisaties en beroepen komen in Hoofdstuk 7 aan de orde.
[80] Aanwijzing voorlichting opsporing en vervolging OM (2012).
[81] Idem, onder 3.3.
[82] Idem, p. 2.
[83] Idem.
[84] Idem, onder 2.1-2.2. In het geval van persoonsgegevens van de verdachte gaat het wel om strafrechtelijke gegevens, die als bijzondere persoonsgegevens in de zin van de Wbp worden aangemerkt.
[85] Idem, onder 2.2. Zie ook art. 10, tweede lid Wob.
[86] Idem, onder 2.2. Zie Van der Leij, paragraaf 5.1.1.
[87] Idem, onder 3.4.
[88] Aanwijzing Opsporingsberichtgeving (2009).
[89] Idem, artikel 3.

In de *Aanwijzing wet justitiële en strafvorderlijke gegevens* staat dat strafvorderlijke gegevens[90] voor bepaalde doelen naar buiten mogen worden gebracht, indien het bijvoorbeeld gaat om het voorkómen en opsporen van strafbare feiten of het handhaven van de openbare orde en veiligheid.[91] Daarbij kan worden gedacht aan het verstrekken van strafvorderlijke gegevens aan organisaties zoals bijvoorbeeld de KNVB, vervoersbedrijven, of overheidsinstellingen die specifieke criminaliteit bestrijden.[92] Voorstelbaar is dat in het kader van de openbare orde gegevens over slachtoffers bijvoorbeeld aan de burgemeester kunnen worden doorgegeven. Voor het verlenen van hulp aan slachtoffers kunnen ook strafvorderlijke gegevens worden gedeeld met vertrouwensartsen, bureau Jeugdzorg of de Raad voor de Kinderbescherming.[93] In al deze gevallen wordt steeds opnieuw een belangenafweging vereist tussen het belang dat de ontvanger heeft bij het verkrijgen van de informatie en het belang van bescherming van de persoonlijke levenssfeer van het slachtoffer.[94]

Tot slot kunnen natuurlijk slachtoffers zelf informatie (bewust of onbewust) naar buiten brengen, bijvoorbeeld aan de pers of via online sociale media. Zij kunnen zelf journalisten benaderen om verslag te doen over hun ervaringen. Onbedoeld kan dit een inbreuk op hun persoonlijke levenssfeer tot gevolg hebben, bijvoorbeeld als die andere instanties of personen deze gegevens verder verspreiden. De vraag hoe media met de verkregen informatie omgaan, is met behulp van eventuele eigen richtlijnen geregeld, die in Hoofdstuk 7 aan de orde zullen komen.

Conclusie

In dit hoofdstuk is het beleid beschreven van politie, OM en de rechters met betrekking tot de bescherming van de privacy van slachtoffers en hun naasten tijdens het strafproces. Verschillende vormen van privacybescherming zijn besproken: vormen die betrekking hebben op anonimiteit en bescherming van persoonsgegevens van slachtoffers (informationele privacy), maar ook vormen die betrekking hebben op het risico van herkenning van het slachtoffer tijdens de zitting, of de mogelijke confrontaties met de verdachte/dader (ruimtelijke privacy). De belangrijkste beleidsrichtlijn is de *Aanwijzing slachtofferzorg*. Daarnaast zijn er beleidsdocumenten zoals de *Handleiding opnemen (deels) anonieme aangifte*, en de *Modelregeling inzake passende verblijfsomgeving slachtoffers* en de *Persrichtlijn*. De regels die zij bevatten bieden geen garantie voor een volledige bescherming van het privéleven van slachtoffers: enerzijds omdat dit de rechten van de verdachte en een eerlijke procesgang teveel zou beperken, anderzijds omdat er mogelijk (nog) niet voldoende rekening wordt gehouden met privacybelangen van slachtoffers. Daarnaast laten de huidige beleidsrichtlijnen de praktische invulling veelal over aan de individuele ambtenaren die met het slachtoffer te maken krijgen. Vaak moet een belangenafweging worden gemaakt alvorens wordt besloten tot een verstrekking. Of slachtoffers op de hoogte worden gebracht van de mogelijke maatregelen tot bescherming van hun privacy – zoals de mogelijkheid van domiciliekeuze of die van een aparte ingang en een aparte opvangkamer in gerechtsgebouwen – moet uit het empirische onderzoek blijken. Het volgende hoofdstuk besteedt hier aandacht aan.

[90] Strafvorderlijke gegevens zijn persoonsgegevens of gegevens over een rechtspersoon die zijn verkregen in het kader van een strafvorderlijk onderzoek en die het openbaar ministerie in een strafdossier of langs geautomatiseerde weg verwerkt (art. 1(b) WJsg).
[91] Aanwijzing Wet justitiële en strafvorderlijke gegevens (2014), onder III, p. 2. Zie ook art. 39f van de Wjsg.
[92] Aanwijzing Wet justitiële en strafvorderlijke gegevens (2014), artikel 3(a).
[93] Idem, artikel 3(f).
[94] Idem, artikel 1.

Hoofdstuk 5

De praktijk van privacybescherming binnen het strafproces

Inleiding

Zonder de speciale beschermingsmaatregelen die zijn besproken in het vorige hoofdstuk, komt het slachtoffer met naam en andere identificerende en eventueel privacygevoelige gegevens in het dossier. De naam van het slachtoffer staat vrijwel altijd op de tenlastelegging; naam, adres en andere persoonlijke gegevens komen meestal in het strafdossier. De verdachte en zijn raadsman kunnen deze gegevens dan inzien. Ook tijdens de zitting wordt veelal de naam en soms ook het adres van het slachtoffer genoemd. De dagvaarding met naam en bij sommige delicten ook het adres van het slachtoffer ligt soms vóór de zitting ter inzage voor de pers.

In dit hoofdstuk wordt stilgestaan bij de praktijk van privacybescherming van slachtoffers binnen de strafrechtsketen. Hiertoe zijn 15 functionarissen bevraagd over hun ervaringen met slachtoffers en hun privacy in de dagelijkse praktijk: vijf politiemedewerkers (rechercheurs en teamleiders) uit verschillende regio's, twee officieren van justitie en een advocaat generaal, een privacymedewerker en een zaakscoördinator van het parket, een medewerker van het Informatiepunt Detentieverloop (vallend onder het openbaar ministerie (hierna: OM)) en vier rechters uit verschillende rechtbanken. Ook is met twee medewerkers van Slachtofferhulp Nederland (SHN) en een slachtofferadvocaat gesproken over hun ervaringen met het begeleiden van slachtoffers tijdens het strafproces.[1] De respondenten is gevraagd naar de geldende richtlijnen en beleidsregels, en naar de wijze waarop het beleid in de strafrechtspraktijk gestalte krijgt. De getrokken steekproef is niet representatief voor de organisaties waar zij werkzaam zijn. De interviews werpen echter een verhelderend licht op knelpunten in de wijze waarop wordt omgegaan met privacy van slachtoffers en geven mogelijke oplossingsrichtingen aan.

Dit hoofdstuk bespreekt de resultaten van de interviews. Daarbij worden de verschillende fasen van het strafproces gevolgd: de aangifte, het verhoor, de zitting, het spreekrecht, de voeging als benadeelde partij, de media-aandacht en het bewaren en delen van slachtoffergegevens. Ten slotte staan we stil bij verbeteringen of veranderingen die de respondenten voorstaan op het gebied van privacybescherming van slachtoffers. Begonnen wordt eerst met een algemene bespreking van de bejegening van het slachtoffer tijdens het strafproces en de functionarissen die daarbij betrokken zijn.

[1] Zie voor de gebruikte topiclijsten Bijlage II.
Gehanteerde codering interviews
P1-5: Politie: 1, 2, 3, 4, 5
O1-6: Openbaar Ministerie: 1, 2 (officieren van justitie), 3 (advocaat-generaal), 4 (zaakscoördinator), 5 (privacymedewerker), 6 (medewerker Informatiepunt Detentieverloop)
R1-4: Rechters: 1, 2, 3, 4
A1-2: Advocaten: 1 (slachtofferadvocaat), 2 (strafadvocaat)
S1-2: Slachtofferhulp Nederland: 1 (beleidsadviseur), 2 (casemanager)

Maatwerk voor slachtoffers van ernstige delicten

In het *Protocol Maatwerk* staat dat bij ernstige delicten, zoals levensdelicten en zware gewelds- of zedendelicten, de familierechercheur (politie), de zaakscoördinator (OM) en de casemanager (SHN) samenwerken om slachtoffers zo goed mogelijk te informeren en te begeleiden.[2] Familierechercheurs zijn het contactpunt tijdens het politieel onderzoek en deze functie wordt overgedragen op de zaakscoördinator (OM) zodra een vervolging wordt ingesteld.[3] In hoger beroep is de slachtoffermedewerker van het parket verantwoordelijk voor de informatievoorziening en begeleiding bij het hof.[4] De casemanager van SHN staat gedurende het hele proces het slachtoffer bij in allerlei praktische zaken en is tevens beschikbaar voor de psychologische ondersteuning en begeleiding tijdens de zitting.[5] De juridische ondersteuning kan worden verzorgd door een advocaat, maar dit kan ook door de casemanager of een andere functionaris van SHN gebeuren.

De verantwoordelijkheid voor het beschermen van de privacy van slachtoffers van ernstiger delicten ligt volgens het *Protocol Maatwerk* bij deze drie contactpersonen. Zij adviseren en begeleiden slachtoffers en hun naasten als er aandacht van de media is voor hun zaak, en zij proberen de identiteit van slachtoffers zo veel mogelijk af te schermen tegenover de verdachte of tijdens de zitting.[6] Volgens een casemanager van SHN vormt de manier waarop slachtoffers van zwaardere delicten worden benaderd mogelijk op zichzelf al een inbreuk van privacy: "*Ze worden van alle kanten gecontacteerd en spontaan opgebeld door ketenpartners of schadefondsen".*[7] Een andere respondent heeft het over "*Een overdosis aan hulpverleners*".[8] De casemanager spreekt altijd met het slachtoffer af of zij liever telefonisch, in persoon of via email contact houden en hoe vaak dit contact plaatsvindt. [9] De behoeften van slachtoffers zijn zo verschillend dat hier sensitief mee om moet worden gegaan, zo stellen deze respondenten.

Volgens een officier van justitie zit er momenteel een groot gat bij de begeleiding van slachtoffers en de mogelijkheden om hen te helpen bij het beschermen van privacy, tussen maatwerkzaken en bulkzaken.[10] Er zijn veel slachtoffers van delicten die geen begeleiding krijgen (ter bescherming van hun privacy) die wel bestaat voor slachtoffers van zwaardere delicten.[11]

Bescherming of schijnzekerheid?

Aan de respondenten is gevraagd of zij bekend zijn met de beleidsrichtlijnen die zijn besproken in Hoofdstuk 4, en of er wellicht andere, interne beleidsrichtlijnen zijn die betrekking hebben op privacybescherming van slachtoffers. Hoewel vrijwel alle functionarissen aangeven globaal bekend te zijn met de in Hoofdstuk 4 genoemde richtlijnen en deze in principe ook wel te onderschrijven, baseren de meesten zich hier in de praktijk naar eigen zeggen niet of nauwelijks op. Dit geldt vooral voor de geïnterviewde politieambtenaren (wat betreft de Aanwijzing Slachtofferzorg en Handleiding opnemen (deels) anonieme aangifte/verklaring) en rechters (wat betreft de Persrichtlijn en Modelregeling inzake passende verblijfsomgeving slachtoffers). De respondenten hebben geen andere richtlijnen gemeld waar ze zich in de praktijk op zouden baseren, maar hebben vaak wel interne 'gebruiken' als het gaat om de (speciale) behandeling of afscherming van slachtoffers. Deze speciale inspanningen zullen in dit hoofdstuk eveneens aan de orde komen.

---

[2] *Protocol Maatwerk*. *Betreft omgang met nabestaanden van slachtoffers van levensdelicten en slachtoffers van ernstige gewelds- en zedendelicten*. April 2011: Kerngroep Slachtofferbeleid. De politie, het Openbaar Ministerie en Slachtofferhulp Nederland dragen zorg voor de implementatie van dit protocol binnen hun eigen organisatie.
[3] P5, O2, O4.
[4] O2, O3. Deze vervult dezelfde functie als de zaakscoördinator bij de rechtbank.
[5] S2.
[6] Protocol Maatwerk, p. 6-9.
[7] S2.
[8] A1.
[9] S2.
[10] O2.
[11] O2, S2.

Diverse respondenten merken op dat veel slachtoffers anoniem willen blijven uit angst voor represailles van de verdachte of diens vrienden. De behoefte aan afscherming van identificerende gegevens tegenover verdachten wordt vaak genoemd, bijvoorbeeld in zaken van zinloos geweld of van *grooming.*[12] Advocaten en Slachtofferhulp Nederland benadrukken het belang om tegemoet te komen aan deze behoefte. Politie- en OM-functionarissen geven daarentegen aan dat (gedeeltelijke) privacybescherming in de vorm van anonimiteit lang niet altijd *kan* en ook niet *behoeft* worden geboden aan slachtoffers.

De richtlijnen die gaan over de bescherming van de identiteit van slachtoffers tijdens aangifte of verhoor geven volgens sommige respondenten een 'schijnzekerheid': ze suggereren iets wat niet haalbaar is.[13] Een politiemedewerker noemt anonimiteit van het slachtoffer – in de zin van volledige afscherming van naam en adresgegevens – in het strafproces "*een illusie anno 2015*".[14] Een aantal respondenten meent dat anonimiteit zinloos is als slachtoffer en verdachte elkaar al kennen.[15] Als de identiteit van een slachtoffer in aanvang is afgeschermd, kan deze tijdens of na afloop van het strafproces soms alsnog bekend worden.[16] Een rechter noemt een voorbeeld van een zaak waar in een slachtoffer van mensenhandel anoniem wilde blijven: "*Er werd ter zitting inderdaad geen naam of adres genoemd. Na de zitting bleek dat haar zaak was verschenen op www.rechtspraak.nl. Door de combinatie van feiten was de zaak herleidbaar tot haar persoon. Iedereen in haar directe omgeving wist binnen de kortste keren om wie het ging".*[17]

De grootste kans dat de identiteit afgeschermd blijft, bestaat in die zaken waar dader en slachtoffer elkaar niet kenden op het moment van het delict.[18] Maar ook dan is er een risico dat de naam van het slachtoffer tóch wordt genoemd, bijvoorbeeld op de zitting als deze als getuige wordt gehoord. De identiteit van de getuige wordt immers door de rechter vastgesteld.[19] Bij een slachtoffer dat een anonieme verklaring heeft afgelegd, is er tevens een grotere kans dat de raadsman verzoekt om deze te (laten) horen als getuige.[20]

Slachtoffers kunnen ook zelf uit onnadenkendheid persoonlijke informatie naar buiten brengen, bijvoorbeeld aan de media, of door dit op Facebook te zetten. Een teamleider geeft als voorbeeld een liquidatiezaak waarin de dochter van het slachtoffer tegen de media had gezegd dat zij bang was om 'de volgende' te zijn. Slachtoffers kunnen zonder na te denken de aandacht juist naar zich toetrekken en daarmee zichzelf in gevaar brengen. Als die informatie eenmaal is verspreid, is anonimiteit verkeken. Zodra een slachtoffer of nabestaande zich een keer heeft uitgelaten op Twitter of tegenover de media, kan de identiteit niet meer worden afgeschermd.[21]

De respondenten geven aan dat verdachten, maar ook journalisten, ook bijvoorbeeld informatie kunnen opvragen bij de Kamer van Koophandel of bij andere organisaties waar het slachtoffer staat ingeschreven.[22] In bijvoorbeeld stalkingszaken blijken verdachten, zelfs als zij zelf in bewaring zitten, soms via vrienden alsnog het nieuwe adres van het slachtoffer kunnen achterhalen waarna zij opnieuw berichten gaan versturen.[23]

Er is volgens de respondenten bij slachtoffers vooral veel angst voor de verdachte en zijn vrienden. Zij vrezen represailles als zij aangifte doen bij de politie. Drie politiefunctionarissen constateren echter dat represailles van verdachten/daders in werkelijkheid heel zeldzaam zijn. Deze

---

[12] A1. *Grooming* wordt door de politie gedefinieerd als het door volwassenen actief benaderen van minderjarigen via internet, met als doel seksueel contact.
[13] P1, R4.
[14] P2.
[15] P1, P2, O3.
[16] P5, R4, A1.
[17] R4.
[18] P1, O3, A1.
[19] P1, P2, P3, O3, R3, R4.
[20] R4.
[21] P4, P1, P4
[22] P2, P3, P4, O3.
[23] O3.

respondenten zijn van oordeel dat anonimiteit daarom minder hard nodig is.[24] Ook een rechter geeft een voorbeeld waarbij het slachtoffer bang was voor represailles, maar waarbij dat achteraf niet nodig bleek: "*Een fietser was aangereden door een auto. Eerst was hij achtervolgd over het fietspad, en toen aangereden. Hij had letsel en wilde schadevergoeding. De politie raadde hem aan geen schade te claimen vanwege het gevaar van represailles, maar de officier van justitie vond dat hij het wel moest doen. Hij heeft toen een claim ingediend maar is niet naar de zitting gegaan. Ter zitting is zijn vordering aan de orde geweest en heeft de voorzitter zijn naam genoemd, maar hij heeft hier geen last van gehad terwijl hij wel de schadevergoeding heeft gekregen*".[25]

Anonieme aangifte en domiciliekeuze

In de praktijk komt aangifte onder nummer (een aangifte waarbij geen enkel identificerend gegeven wordt vermeld) erg weinig voor, zo stellen de meeste respondenten. Het merendeel van de respondenten heeft hier in hun praktijk nooit mee te maken gehad.[26] Zo zegt een officier van justitie: "A*ls het niet wordt voorgelegd aan het slachtoffer, gebeurt het ook niet*".[27] Daarentegen komt domiciliekeuze (er wordt een ander adres vermeld op het proces-verbaal dan het werkelijke adres) wel regelmatig voor. Politiefunctionarissen geven aan dat dit alternatief voor veel slachtoffers voldoende is om zich veilig te voelen.[28]

Toch worden er in de praktijk ook problemen met domiciliekeuze geconstateerd. Een domiciliekeuze blijkt soms moeilijk vast te houden tijdens het proces. Hoe meer ketenpartners betrokken zijn bij de zaak, hoe moeilijker het wordt om het werkelijke woonadres afgeschermd te houden.[29] Vooral bij een voeging als benadeelde partij bestaan er risico's dat het eigen adres toch weer opduikt. Dat kan bijvoorbeeld per ongeluk gebeuren als er vele bijlagen bij het voegingsformulier zijn, zoals medische nota's en correspondentie met de verzekeraar.[30] Een zaakscoördinator geeft aan dat zij vaak nog eens extra controleert of het adres wel overal is weggehaald. Het is volgens haar onvermijdelijk dat het af en toe mis gaat.[31] Ook tijdens de zitting kan zoiets gebeuren, bijvoorbeeld op het moment dat wordt gecontroleerd of de spreekgerechtigde wel was opgeroepen. De brief die verstuurd is naar het slachtoffer moet dan worden voorgehouden, en op die brief staat het adres van het slachtoffer. Een slachtofferadvocaat geeft een voorbeeld van een niet-alerte rechter: "*Bij een stalkingszaak vroeg de rechter tijdens de zitting aan het slachtoffer of zij nu woonde op de Jansenstraat 53 of op de Pietersenlaan 97.*"[32]

Op sommige politiebureaus wordt 'onhandig' omgegaan met post die binnenkomt voor een slachtoffer dat domicilie heeft gekozen op het bureau. In de postkamer wordt deze post wel eens weggegooid vanuit het idee dat deze verkeerd is geadresseerd.[33] Een aantal politiemedewerkers is van mening dat het er wel wat oplettender mag toegaan op het bureau.[34] De zaakscoördinator belt bij een slachtofferdossier met domicilie regelmatig naar het politiebureau om na te gaan of de post over de zittingsdatum wel is verstuurd naar het slachtoffer. Bij het Informatiepunt Detentieverloop (IDV)[35] kan het eveneens verkeerd gaan als het slachtoffer domicilie of een nieuw adres heeft gekozen. Het bericht van dit Informatiepunt bereikt dan niet het slachtoffer.[36] Volgens een aantal

[24] P1, P4, P5.
[25] R1.
[26] P1, P2, P3, P4, O1, O2, O3, O4, R1, R2, S2.
[27] O2.
[28] P2, P3.
[29] R3, R4.
[30] O3, O4.
[31] O4.
[32] A1.
[33] O2, O4.
[34] P4, P5.
[35] O6. Het Informatiepunt Detentieverloop (IDV) informeert slachtoffers/nabestaanden over het soort verlof van de dader die vastzit, maar niet over de tijdstippen ervan. Het IDV geeft geen informatie over in welke kliniek of gevangenis de dader vastzit.
[36] O1.

respondenten gaat het wél goed als een slachtoffer domicilie kiest op het kantoor van de advocaat.[37]

Op sommige parketten zorgt het OM er zelf voor dat domicilie wordt gekozen via het slachtofferloket.[38] In het systeem en het strafdossier staat dan aangegeven dat er domicilie is gekozen bij het loket, en bij het loket is het persoonlijke adres van het slachtoffer bekend. Communicatie over het slachtoffer verloopt vervolgens intern via een gesloten envelop. Identificerende gegevens van het slachtoffer worden bij sommige slachtofferloketten in een apart 'slachtoffermapje' bewaard, en dit wordt niet gevoegd in het strafdossier.[39] Omdat berichten niet via de aangetekende post worden verstuurd, kan niet worden nagegaan of het slachtoffer deze daadwerkelijk heeft ontvangen en gelezen.[40] Als een slachtoffer heeft aangegeven niet op de hoogte te willen blijven van het strafproces, maar zich later bedenkt en toch informatie wil ontvangen, valt dit moeilijk te bewerkstelligen.[41]

Slachtoffers worden volgens een aantal respondenten lang niet altijd op de hoogte gesteld van de mogelijkheid van domiciliekeuze.[42] Volgens politiefunctionarissen gebeurt het aanbieden van domicilie of een andere vorm van anonimiteit niet standaard; er wordt een belangenafweging gemaakt.[43] Domicilie betekent immers extra werk, en politieambtenaren schatten de kans op represailles niet altijd hoog in. Op een gegeven moment is het dan te laat omdat de verdachte het strafdossier met daarin de identificerende gegevens van het slachtoffer al heeft ingezien.[44] Als het dossier nog niet is toegezonden aan de verdachte kunnen soms alsnog gegevens met een zwarte stift onzichtbaar worden gemaakt.[45] Op dit punt is nog veel verbetering mogelijk, zeggen verschillende respondenten. Volgens sommigen is het vermelden van adresgegevens in het strafdossier ook niet strikt noodzakelijk voor het strafproces, ondanks dat dit wel standaard gebeurt.[46] Een slachtofferadvocaat stelt: "*In principe zou iedereen die met het slachtoffer spreekt verplicht moeten zijn om te vragen of ze een ander adres zouden willen kiezen. Slachtoffers die professionals zijn, zoals hulpverleners of politieambtenaren, krijgen deze mogelijkheid wel standaard aangereikt. Dit zou ook zo moeten zijn voor andere slachtoffers*."[47]

Anonimiteit tijdens verhoren

Respondenten van de politie geven aan dat verbalisanten een sterke voorkeur hebben voor verklaringen op naam.[48] Een anonieme verklaring kan argwaan wekken, en dit kan een reden zijn om deze persoon juist op te roepen voor nader verhoor.[49] Maar in zeer ernstige zaken schermt de politie de identificerende gegevens wel af. Soms zorgt de politie er op eigen initiatief voor dat de naam niet bekend wordt in het proces-verbaal: "*Ik, verbalisant X, verklaar dat ik met de getuige – waarvan de persoonsgegevens bij mij bekend zijn – heb gesproken over wat hij/zij heeft gezien, namelijk…*".[50] Soms worden getuigen alleen met nummers of codes aangeduid, bijvoorbeeld in zeer ernstige zedenzaken.[51] Een enkele maal waarschuwt de politie het slachtoffer om geen 'domme

---

[37] O2, S2, A1.
[38] O2. In dit geval heet het loket het 'IBS': Informatie Bureau Slachtoffers.
[39] O4. Het is niet zeker of dit bij alle slachtofferloketten in Nederland gebeurt.
[40] O2, O4.
[41] O2.
[42] S1, S2.
[43] P1, P2, P3, P4.
[44] P2, P3, P4, R2, S1, S2, O4.
[45] P4, P5, O4.
[46] R2, S1. Volgens enkele respondenten is de reden dat het adres toch wordt opgenomen in het dossier dat adresgegevens van het slachtoffer nodig zijn om hen op de hoogte te stellen van het verloop van het strafproces, zittingsdata, uitspraken e.d..
[47] A1.
[48] P1, P4, P5, zie ook interne notitie Verbaliseren Onder Nummer, oktober 2011.
[49] P4.
[50] P4.
[51] P2, P3.

dingen' te zeggen omdat dit hem of haar herleidbaar kan maken.[52] Dit blijft echter een persoonlijke inschatting die de politieambtenaar maakt.

Bij de bedreigde-getuigenregeling is zelfs de politie niet op de hoogte van de identiteit van de getuige.[53] Maar deze regeling wordt zelden toegepast.[54] Een rechter noemt de 'softere' maatregelen, waarbij getuigen (of slachtoffers) die bij de politie aangaven anoniem te willen blijven, hetzij door domiciliekeuze, hetzij door afscherming van hun naam, ook bij de rechter-commissaris (beperkt) anoniem kunnen blijven.[55] Dit betekent dat bij aanvang van het verhoor de rechter-commissaris de identiteit en/of de woonplaats van de getuige verifieert op een zodanige wijze dat de verdachte niet van op de hoogte raakt van deze gegevens.[56] Ook maakt de rechter-commissaris soms gebruik van een blad of een apart mapje met persoonsgegevens. De griffier zorgt dan dat dit niet in het dossier wordt gevoegd. Het gaat hier niet om een processtuk, aldus een geïnterviewde rechter.[57]

De rechter-commissaris kan het slachtoffer als getuige horen zonder dat de verdachte erbij is. De raadsman is er dan wel en deze kan na afloop van het getuigenverhoor dit met zijn cliënt bespreken.[58] Het feit dat slachtoffers in de beslotenheid van het kabinet van de rechter-commissaris hun verhaal kunnen doen, wordt van belang gevonden omdat ze daar meer op hun gemak zijn dan op de openbare zitting.[59] Een rechter stelt vast dat de advocaat van de verdachte er meestal niet op uit is om de persoonlijke gegevens van het slachtoffer door te spelen aan zijn cliënt.[60] Een zaakscoördinator vertelt dat zij bij een zeer angstig slachtoffer wel eens met de advocaat van de verdachte heeft gebeld met de vraag of deze de slachtoffergegevens voor de cliënt wilde afschermen.[61] Een aantal respondenten vertelt dat advocaten op dit punt vaak coöperatief zijn en begrip hebben voor de situatie.[62]

Het komt met enige regelmaat voor dat de rechter-commissaris belet dat antwoord wordt gegeven op bepaalde (irrelevante maar privacygevoelige) vragen aan het slachtoffer.[63] Daarmee wordt voorkomen dat bepaalde privacygevoelig of anderszins risicovolle informatie naar buiten wordt gebracht die mogelijk aanleiding geef tot overlast of represailles tegen het slachtoffer.[64]

Privacybescherming bij opsporingsbevoegdheden

Opsporingsbevoegdheden kunnen een inbreuk maken op de privacy van slachtoffers. Familierechercheurs treden soms op als buffer tussen de slachtoffers en opsporingsambtenaren: ze informeren het slachtoffer over wat er gaat gebeuren tijdens het opsporingsonderzoek en zorgen dat slachtoffers goede begeleiding krijgen. Zo waarschuwt de familierechercheur het slachtoffer altijd voor de opsporingsactiviteiten die plaats zullen vinden in de woning en de inbreuk op het privéleven die zo'n zoeking kan betekenen.[65] De familierechercheur kan helpen de woning na afloop weer op orde te brengen. Opsporingsteams zijn, aldus de familierechercheur, niet altijd ingesteld op het belang van het slachtoffer. Als DNA wordt afgenomen of spullen van het

---

[52] P1. Gedacht kan worden aan verklaringen waaruit blijkt dat het slachtoffer in de zelfde straat woont als de verdachte of bevriend is met bekenden van de verdachte. Dit gebeurt volgens de respondent regelmatig bij getuigen in terrorismezaken.
[53] P4.
[54] R1, R2, P4, P5.
[55] R2.
[56] Bijvoorbeeld buiten de aanwezigheid van de verdachte/raadsman.
[57] R2.
[58] R1.
[59] R1, R2.
[60] R2.
[61] O4
[62] R1, R2, O4.
[63] O3, R1, R3, R4.
[64] R2, P4.
[65] P5.

slachtoffer in beslag worden genomen, kan de familierechercheur vragen van slachtoffers daarover beantwoorden en deze eventueel doorspelen aan de recherche.[66]

In grotere zaken worden telefoongesprekken van slachtoffers en hun naasten soms afgeluisterd.[67] Slachtoffers worden soms afgeluisterd als zij in gesprek zijn met de verdachte, maar telefoons van slachtoffers kunnen ook direct getapt worden. Als er nog geen verdachte is wordt de aangever (mogelijk een slachtoffer of naaste) soms onder een tap geplaatst, onder vermelding van 'NN verdachte'. Dat komt best vaak voor, zeggen twee respondenten van de politie.[68] Over de vraag of slachtoffers in de praktijk worden genotificeerd (ingelicht) over het feit dat hun telefoon is getapt, zijn de politierespondenten niet eensluidend. Notificatie van het slachtoffer vindt niet in alle gevallen plaats, zo stellen twee politiefunctionarissen.[69] Als het om gesprekken gaat die onder een tap van de verdachte worden gevoerd met (onder andere) slachtoffers, geven respondenten aan dat het 'niet uitvoerbaar' is om slachtoffers te notificeren.[70] Andere politieambtenaren zeggen dat zij slachtoffers of nabestaanden wél tijdens het nagesprek inlichten, als de situatie het toelaat.[71] In die gevallen reageren slachtoffers niet altijd positief als zij horen dat hun telefoon is getapt. Soms zijn ze regelrecht geshockt. De politie nodigt hen uit op het bureau en neemt de tijd om uitleg te geven. Vaak hebben de slachtoffers dan wel begrip voor de situatie omdat zij het belang inzien van het opsporen van de dader.[72]

Taps waar een slachtoffer in voorkomt kunnen ter zitting ter sprake komen en als bewijs worden gebruikt.[73] Privacygevoelige informatie die niet relevant is voor de opsporing kan uit het dossier worden gelaten,[74] maar als (uitgebreide) tapverslagen door de verdediging worden opgevraagd, is het anonimiseren van deze verslagen heel veel werk. De kans dat privacygevoelige informatie over het slachtoffer dan toch naar buiten komt, is dan aanwezig.[75] Soms schamen slachtoffers zich voor wat er is gezegd tijdens de tap. Als taps bijvoorbeeld over 'vreemdgaan' gaan, wordt dat niet leuk gevonden.[76]

Confrontaties binnen het gerechtsgebouw

Veel slachtoffers vinden het erg onprettig als zij direct voor of na afloop van de zitting worden geconfronteerd met de verdachte. Het zou de taak moeten zijn van de officier van justitie om tijdens het slachtoffergesprek het slachtoffer te waarschuwen voor de mogelijke confrontatie in het gerechtsgebouw. Het blijkt dat dit in de praktijk niet altijd gebeurt.[77]

Verdachten en slachtoffers betreden het gerechtsgebouw door dezelfde ingang. Zij staan dan soms samen in de rij voor de security check. Op verzoek kan er een andere ingang in het gerechtsgebouw geregeld worden.[78] De meeste slachtoffers zijn echter niet op de hoogte van die mogelijkheid en het wordt ze niet altijd verteld. Er is volgens sommige respondenten geen standaardprocedure die bepaalt dat slachtoffers door een andere ingang de rechtbank of het gerechtshof binnen kunnen komen om een confrontatie te vermijden.[79]

---

66 P5.
67 P1, P2, P3, P4, P5.
68 P2, P3.
69 P1, P4.
70 P1, P4, P5.
71 P2, P3.
72 P2, P3, P5.
73 P4, R3, R4.
74 P2, P3.
75 P4.
76 P2, P3.
77 O1.
78 O3, O4, O1, R2, R3, R4. Volgens de *Modelregeling inzake passende verblijfsomgeving slachtoffers* (2012), een voetnoot op pagina 6, zou het gerecht een aparte ingang voor het slachtoffer moeten kunnen regelen.
79 O3, R2, A1.

Een officier van justitie geeft aan dat slachtoffers tegenwoordig via een brief op de hoogte worden gesteld van de mogelijkheid van extra begeleiding voor en tijdens de zitting, ter voorkoming van confrontaties met de verdachte.[80] Slachtoffers kunnen dan contact opnemen met de servicebalie van de rechtbank, waarmee zij afspreken om zich vooraf aan de zitting ergens anders te melden. Een bode begeleidt hen dan naar de zitting via een andere route, en haalt hen tijdens schorsingen en pauzes ook op.[81] De zaakscoördinator van een ander parket vertelt dat zij regelmatig haar telefoonnummer doorgeeft aan slachtoffers of naasten, zodat zij kunnen bellen als ze in de parkeergarage of nog buiten staan bij het gerechtsgebouw: "*Ik kijk dan of 'de kust veilig is' en loods het slachtoffer naar binnen zonder dat ze de verdachte tegenkomen bij de ingang*."[82] Ook de casemanager of de zittingsbegeleider van SHN kan dit doen voor het slachtoffer.

Als er niets apart is geregeld, wachten verdachte en slachtoffer in dezelfde ruimte tot de zaak wordt uitgeroepen. Bij uitloop van de vorige zaak kan dat soms lang duren. Als een zaak geschorst wordt, kan het slachtoffer de (familie van de) verdachte tegenkomen op de gang. In veel zaken betreden slachtoffers en de verdachte ook de zittingszaal door dezelfde deur.

Gerechtsgebouwen zouden een aparte (slachtoffer)wachtkamer moeten regelen, aldus vertegenwoordigers van de slachtofferloketten.[83] In sommige rechtbanken bevindt de slachtofferruimte zich ergens weggestopt in het gebouw. Ook is de ruimte niet altijd zodanig ingericht dat deze prettig is voor slachtoffers.[84] Een respondent herinnert zich een zaak waarin een slachtoffer in de opvangruimte was achtergelaten en vervolgens was vergeten. Het slachtoffer was niet opgehaald toen de zitting begon, waardoor deze de zitting miste.[85] In uitzonderlijke gevallen kunnen slachtoffers vanuit de opvangkamer de zitting per video-verbinding volgen. In geruchtmakende zaken zou gezorgd moeten kunnen worden voor meerdere opvangkamers zodat slachtoffers die niet met elkaar in één kamer willen blijven, ook gescheiden kunnen worden, zo stelden twee respondenten.[86]

Het blijft de vraag of slachtoffers op de hoogte zijn van de mogelijkheden tot afscherming voor en na de zitting. Volgens een rechter hangt het sterk van de bode af of het slachtoffer correct wordt ingelicht over deze mogelijkheden.[87] Er zijn echter verschillen tussen de bodes op dit punt: sommigen zijn heel alert, anderen zijn dat niet. Bij veel functionarissen zit het slachtoffer wel steeds meer 'tussen de oren' in vergelijking met ongeveer tien jaar geleden.[88] Maar deze attitude moet volgens de respondenten wel steeds worden onderhouden, anders wordt op den duur vergeten dat het slachtoffer een specifieke behandeling nodig heeft.[89]

Zichtbaarheid en afscherming tijdens de zitting

Veel slachtoffers en nabestaanden vinden het van belang om de zitting in de strafzaak te kunnen bijwonen.[90] Ouders komen een enkele maal naar de zitting met een fotoalbum van hun overleden kind. Als een slachtoffer van geweld op de zitting is, kan dit een bepaalde invloed hebben: "*Een beroepsmilitair die was toegetakeld en met een gebroken been met meerdere pinnen kwam de rechtszaal binnen lopen. Hij keek er tegenop om op de zitting te komen maar kwam op mijn*

---

[80] O2.
[81] O2.
[82] O4.
[83] Er zijn tien regionale slachtofferloketten, die alle telefonisch zijn benaderd. De *Modelregeling inzake passende verblijfsomgeving slachtoffers* (2012) bepaalt dat een dergelijke ruimte er moet zijn in gerechtsgebouwen (zie ook Hoofdstuk 4). Vaak gaat het om een spreekkamer die tevens wordt gebruikt als slachtofferruimte.
[84] O1, R2, A1. De slachtofferruimte die aan de onderzoekers is getoond, in een rechtbank in het Westen van het land, had geen ramen. De enige lectuur die te vinden was in deze ruimte bestond uit twee wetboeken. Voor koffie zou het slachtoffer weer de gang op moeten.
[85] A1.
[86] O3, A1.
[87] R2.
[88] R2, R3, R4, O2.
[89] R2.
[90] O3, R1.

aanraden toch. Hij heeft geen gebruik gemaakt van het spreekrecht, maar zijn verschijning maakte voor de rechters al genoeg duidelijk over de gevolgen van het delict."[91]

Tijdens het slachtoffergesprek met de behandelend officier van justitie worden slachtoffers en naasten ingelicht over hun rechten, het verloop van de zaak, en hoe het er aan toe gaat tijdens de zitting. Volgens alle OM-respondenten wordt het slachtoffergesprek erg gewaardeerd door slachtoffers en naasten. De zaakscoördinator is aanwezig bij het gesprek, maar in principe voert de officier van justitie het woord. Een medewerker van SHN of een advocaat kan het slachtoffer tijdens dit gesprek bijstaan. Soms mogen slachtoffers van tevoren de zittingszaal zien en wordt hun gewezen waar iedereen komt te zitten.[92] Ook worden slachtoffers gewaarschuwd voor de vragen die hun door de advocaat van de verdachte kunnen worden gesteld.[93] Hun wordt verteld dat hun naam in het dossier staat en dat deze ter zitting waarschijnlijk wordt genoemd.[94] Zij krijgen veelal het advies om iemand mee te nemen tijdens de zitting, zoals een medewerker van SHN of een vriend of familielid.[95]

Slachtoffers die niet gezien of gehoord willen worden, gaan vaak niet naar de zitting. Soms nemen zij onopgemerkt op de publieke tribune plaats.[96] Terwijl minderjarige verdachten veelal met gesloten deuren worden berecht – er is dan meestal geen toegang voor publiek en pers – gebeurt dat zelden bij minderjarige slachtoffers.[97] Het verzoek in een zedenzaak van een advocaat van een 13-jarig slachtoffer van een volwassen priester om de deuren te sluiten, werd afgewezen.[98]

Volgens een casemanager van SHN hebben veel slachtoffers de behoefte om niet bij naam te worden genoemd ter zitting, zodat pers en publiek die niet kunnen horen.[99] Medewerkers van het OM merkten daarentegen op dat ze nog nooit hadden meegemaakt dat een slachtoffer niet bij naam genoemd wilde worden ter zitting.[100] Volgens vier respondenten behoeven in principe de naam en het adres van slachtoffer en naasten niet genoemd te worden ter zitting, tenzij zij als getuige worden gehoord (zonder dat een van de regelingen voor anonieme getuigen wordt toegepast).[101] In de praktijk worden tijdens de zitting de namen van slachtoffers wel genoemd, zoals tijdens het voorlezen van de tenlastelegging door de officier.[102] Het adres van slachtoffers wordt daarentegen ter zitting vrijwel nooit genoemd, tenzij het om bijvoorbeeld een inbraak in hun woning gaat. Er zijn wel zaken waarin het slachtoffer alleen bij de voornaam wordt genoemd.[103] Een slachtofferadvocaat merkt op dat er ook slachtoffers zijn die juist wél bij naam genoemd willen worden. Dat is voornamelijk het geval bij levensdelicten; nabestaanden van de overledene willen diens naam dan expliciet genoemd hebben, als blijk van erkenning.[104]

Voorafgaand aan de zitting krijgen officieren en rechters soms het verzoek van, of namens, het slachtoffer om diens naam niet te noemen op de zitting.[105] Dat verzoek wordt ook wel eens gedaan tijdens het slachtoffergesprek met de officier.[106] Ook SHN of de slachtofferadvocaat doen dit verzoek wel eens aan de rechters, die hier ook gevolg aan kunnen geven.[107] Toch blijft enige oplettendheid wel vereist omdat de naam al snel (onbedoeld) genoemd kan worden door een

[91] O3.
[92] O3, O4.
[93] O1.
[94] O4.
[95] S1, S2.
[96] O3, R2, R3.
[97] De rechter kan op basis van art. 269 lid 1 Sv besluiten om de deuren te sluiten bij minderjarige slachtoffers. Sluiting der deuren bij minderjarige slachtoffers is echter, in tegenstelling tot de situatie bij minderjarige verdachten, niet gebruikelijk.
[98] A1.
[99] S2.
[100] O2, O4.
[101] O3, R1, R4, A1
[102] O2.
[103] O1, O3, O4.
[104] A1.
[105] O2, R4, S2.
[106] O2, O4.
[107] S2.

andere procespartij, zoals de raadsman van de verdachte of de officier bij het voordragen van de zaak. De zaakscoördinator zegt dat zij regelmatig vóór de zitting met de officier en voorzitter contact heeft over het slachtoffer: wat diens (persoonlijke) verhouding is tot de verdachte, of hij/zij wil spreken, of er domiciliekeuze heeft plaatsgevonden en of hij/zij misschien wil dat er geen naam wordt genoemd.[108] Een dergelijk contact kan helpen om de behoefte van het slachtoffer aan privacybescherming duidelijk te maken aan de procesdeelnemers.

Letselschaderapportages en beeldmateriaal bevatten vaak privacygevoelige informatie over slachtoffers. Rapportages worden samengevat door de voorzitter tijdens de zitting; beeldmateriaal wordt soms getoond.[109] Slachtoffers zijn zich er dan niet altijd van bewust dat deze informatie ook door de verdediging kan worden gebruikt, bijvoorbeeld om het slachtoffer in een niet al te positief daglicht te stellen.[110] Een slachtofferadvocaat kan er op letten dat bepaalde informatie niet in het dossier komt of niet wordt getoond ter zitting. Zo heeft een slachtofferadvocaat eens gevraagd om sluiting der deuren bij het afspelen van een filmpje waarbij een slachtoffer van mensenhandel tijdens haar werk werd gefilmd. Het *blurren* van het gezicht van het slachtoffer gebeurt bij zulk beeldmateriaal niet, omdat voor het bewijs het gezicht getoond moet worden aan de rechter. Respondenten van politie en OM geven aan dat zij soms privacygevoelige gegevens over het slachtoffer die niet relevant zijn voor de strafzaak (zoals bepaalde beelden of tap-gegevens), vóór de zitting handmatig uit het dossier halen.[111]

Het spreekrecht en de voeging als benadeelde partij

Het spreekrecht is voor veel slachtoffers een belangrijk moment om gehoord en gezien te worden. Volgens twee respondenten van het OM willen de meeste slachtoffers of nabestaanden die besluiten gebruik te maken van het spreekrecht hun stem laten horen aan de verdachte, de rechters of het publiek. Anonimiteit is op een dergelijk moment nauwelijks nog aan de orde.[112] De volledige naam van de spreekgerechtigde hoeft echter ook in die situatie niet genoemd te worden, zo stelt een respondent.[113]

Het is voorstelbaar dat het slachtoffer graag gebruik wil maken van het spreekrecht tegenover de rechter, maar niet tegelijkertijd ook gehoord wil worden door de pers of de verdachte.[114] Constructies die dat mogelijk maken worden echter in de praktijk nauwelijks toegepast. De verdachte betwist de verklaring van het slachtoffer regelmatig, of hij gaat gebaren maken waaruit blijkt dat hij het niet eens is met de verklaring van het slachtoffer of vindt dat deze liegt. Dat kan een heel negatieve ervaring vormen voor het slachtoffer; een rechter spreekt van 'secundaire victimisatie'.[115] Een oplettende rechter kan de verdachte op dit gedrag wijzen en het, binnen zekere grenzen, verbieden.

Als een slachtoffer een schriftelijke slachtofferverklaring (SSV) maakt voorafgaand aan de zitting zijn er meer mogelijkheden om de persoonlijke levenssfeer te beschermen. Het slachtoffer hoeft zelf niet aanwezig te zijn op de zitting als de verklaring wordt voorgelezen, of kan achterin op de publieke tribune gaan zitten.[116]

Sommige respondenten zijn van mening dat een anonieme SSV mogelijk is.[117] De voorzitter kan er voor kiezen de naam of het adres van het slachtoffer niet te noemen bij het voorlezen van de SSV. Ook kan de slachtofferadvocaat of een medewerker van SHN de SSV voorlezen zonder de naam

---

[108] O4.
[109] S1, A1.
[110] S1, A1.
[111] P2, O4.
[112] O3, R3, R4, A1.
[113] O3.
[114] Zoals homogeweld of *grooming*zaken, A1.
[115] R1.
[116] R3.
[117] O3, R2, R3, R4

van het slachtoffer te noemen: "*Namens mijn cliënt lees ik deze verklaring voor. Ik (…)*"[118] Omdat de SSV niet wettelijk is geregeld, kan het slachtoffer of de naaste de SSV in het dossier voegen zonder naam of adres te vermelden.[119]

Volgens een aantal respondenten komen via de voeging benadeelde partij allerlei privacygevoelige gegevens van slachtoffers in het strafdossier.[120] Het 'nieuwe' voegingsformulier bestaat uit twee delen, waarvan het eerste deel alle persoonsinformatie van het slachtoffer bevat. Deze pagina zou voordat de voeging in het strafdossier komt van het formulier kunnen worden afgescheurd. De verantwoordelijkheid hiervoor zou bij het OM liggen.[121]

Als het slachtoffer vergoeding van immateriële schade eist, komen er vrijwel automatisch privacygevoelige aspecten aan de orde, zoals een mogelijke arbeidsongeschiktheid of nachtmerries als gevolg van het delict. Dat komt allemaal in het dossier dat door de verdachte kan worden gelezen.[122] Soms zijn er rapporten over psychische problematiek als gevolg van het delict, die het slachtoffer niet in de openbaarheid zou willen brengen. Volgens verschillende respondenten kan de voeging als benadeelde partij om civielrechtelijke redenen echter niet anoniem gebeuren.[123] Wel zou het slachtoffer domicilie kunnen kiezen bij de voeging en een gemachtigde de vordering benadeelde partij kunnen laten afhandelen.[124] Zoals eerder aangegeven bestaat het risico dat in de bijlagen bij de voeging het adres van het slachtoffer blijft staan en zo bekend wordt bij de verdachte. Als de rechter tevens een schadevergoedingsmaatregel oplegt[125] neemt het CJIB de tenuitvoerlegging van de maatregel op zich, en hoeft het slachtoffer op dat punt niet meer in contact te treden met de verdachte.[126] Er zijn slachtoffers of nabestaanden die zich niet als benadeelde partij willen voegen omdat ze niets meer met de verdachte te maken willen hebben.[127]

Het slachtoffer en de media

De respondenten hebben zowel positieve als negatieve ervaringen met de media. Sommigen hebben ervaren dat journalisten respect hebben voor slachtoffers en bijvoorbeeld genoegen nemen met een gesprek met een woordvoerder.[128] Anderen maakten mee dat journalisten slachtoffers op een indringende manier thuis benaderden of zelfs buren betaalden voor het geven van informatie.[129]

In geruchtmakende zaken worden slachtoffers en hun naasten gewaarschuwd voor de media-aandacht die zij kunnen verwachten.[130] Sommige respondenten adviseren slachtoffers zo weinig mogelijk contact met media te hebben.[131] Volgens een officier van justitie kan dit helpen, omdat slachtoffers dan niet voor verrassingen komen te staan. In sommige gevallen adviseert hij slachtoffers zelf een foto aan de media te geven, zodat deze niet naar foto's gaan zoeken op de sociale media.[132] Slachtofferadvocaten en casemanagers kunnen bij spraakmakende zaken als 'persvoorlichter' optreden namens het slachtoffer. De politie houdt soms, als de situatie escaleert, de media weg van het slachtoffer.[133] De rechter heeft wel eens een tijdsgebonden schorsing

[118] S2.
[119] R4.
[120] O2, R1.
[121] O2, R2.
[122] R1.
[123] R1, O4, R3, R4, S1, S2.
[124] O4, S1, R2, R3, R4.
[125] Dit is gebruikelijk in strafzaken waarin de vordering benadeelde partij wordt toegewezen.
[126] R2.
[127] R3, R4, S2, O4.
[128] P2, P3, P5.
[129] O3, S2, A1.
[130] P1, P4, P5, O3, O1.
[131] P2, P3.
[132] O1.
[133] P1, P2, P3.

opgelegd aan een bepaald medium.[134] Advocaten dreigen soms met een kort geding bij een schending van de privacy.[135]

Politie en OM schakelen regelmatig een communicatiemedewerker, woordvoerder of persvoorlichter in die de contacten tussen media en slachtoffers bij geruchtmakende zaken faciliteert.[136] Directe afstemming tussen politiemedewerkers en media of medewerkers van het parket en media vindt ook regelmatig plaats.[137] Bij persvoorlichting worden er volgens de respondenten nooit namen van slachtoffers of naasten aan media doorgegeven.[138] Bovendien worden slachtoffers wanneer mogelijk ingelicht door politie of OM voordat er een persbericht wordt uitgebracht, zeker bij *cold case* zaken.[139] Bij een zaak met veel slachtoffers valt dit echter niet altijd goed te realiseren.[140] "*Het is een race tegen de klok"*, zegt een officier van justitie.[141] Soms heeft de verdachte zelf al contact gehad met de media. In andere gevallen is de uitspraak van de rechter al bekend via Twitter of andere media, voordat de zaakscoördinator terug is uit de zittingszaal om het slachtoffer te bellen.[142]

Als er filmpjes worden gebruikt voor de opsporingsberichtgeving (zoals programma's als Opsporing Verzocht), worden de beelden waar het slachtoffer herkenbaar op staat *geblurred*.[143] Politierespondenten geven voorbeelden waarbij ze camerabeelden van het slachtoffer van een overval weglieten,[144] of de straatnaam, het huisnummer of de naam van de winkel onherkenbaar maakten.[145]

Sinds de invoering van de nieuwe Persrichtlijn (2013) wordt er volgens sommige respondenten steeds vaker toestemming gegeven om te filmen tijdens de zitting.[146] Anderen geven echter aan dat rechters nog steeds zelf bepalen of zij wel of niet de Persrichtlijn volgen; meestal geven zij juist geen toestemming voor audiovisuele opnamen.[147] Het feit dat de Persrichtlijn opnamen van het slachtoffer in principe verbiedt en individuele voorzitters erg terughoudend zijn, kan er dus soms voor zorgen dat slachtoffers niet de aandacht krijgen die zij misschien zouden willen hebben tijdens het uitoefenen van het spreekrecht. Sommige slachtoffers stellen media-aandacht erg op prijs.[148] Zij willen graag hun verhaal doen. Tijdens de zitting krijgt de verdachte alle kans om zijn kant van het verhaal te doen, terwijl slachtoffers daar veel minder gelegenheid voor krijgen. Dat kan een belangrijke reden zijn om in te stemmen met een interview.[149]

Er wordt tegenwoordig vaak getwitterd uit de rechtszaal. Daarbij wordt ook regelmatig de inhoud van de slachtofferverklaring verspreid.[150] De pers houdt zich in de praktijk aan de regel om tijdens de zitting niet het slachtoffer te filmen, en de parketpolitie let er op dat telefoons uit het publiek niet omhoog worden gehouden voor het maken van foto's.[151]

---

[134] O4.
[135] S2.
[136] P2, P3, P4, O1, O3, O4.
[137] P2, P3, P5, O4.
[138] P1, P2, P3, O3.
[139] P1, P2, P3, O1, O2, O3.
[140] O1, O3.
[141] O2.
[142] O4.
[143] P1, P4.
[144] P2, P3.
[145] P4.
[146] R2, S2.
[147] R2, R3, R4, O4.
[148] A1.
[149] O4, S2, R3, R4.
[150] O4, S2.
[151] O4.

Het bewaren en verstrekken van slachtoffergegevens

Volgens een aantal respondenten van politie en OM worden identificerende gegevens van slachtoffers of naasten nooit doorgegeven buiten de strafrechtsketen.[152] Politiegegevens worden vaak wel doorgegeven aan SHN.[153] Als de openbare orde in het geding is wordt soms informatie met de gemeente gedeeld, maar dan gaat het in principe niet om identificerende gegevens van slachtoffers.[154] De zaakscoördinator kan persoons- en contactgegevens van slachtoffers met goedkeuring van de officier van justitie doorgeven aan Slachtoffer in Beeld en het Schadefonds Geweldsmisdrijven.[155] Hiervoor wordt niet expliciet toestemming gevraagd aan het slachtoffer.[156]

Elk parket heeft een privacymedewerker die gaat over het verstrekken van strafvorderlijke gegevens aan derden buiten de strafrechtspleging. Zolang de vervolging loopt, is de privacymedewerker verantwoordelijk voor de behandeling van verzoeken tot het beschikbaar stellen van stukken uit het dossier of van het vonnis aan 'derden', zoals journalisten, verzekeringsmaatschappijen, reclassering, de Raad voor Kinderbescherming, Jeugdzorg, enz.[157] In verband met fraudeonderzoeken kunnen ook gegevens aan de FIOD, de UWV of de belastingdienst worden verstrekt.[158] Volgens de privacymedewerker gaat het bij de meeste verstrekkingen vanuit het OM om verstrekkingen aan slachtoffers of nabestaanden, hun advocaten en verzekeraars ten behoeve van schadeverhaal, een civiele procedure of de rouwverwerking.

Zulke verstrekkingen vinden plaats op basis van de *Aanwijzing Wsjg*. Er vindt bij dergelijke verstrekkingen altijd een afweging plaats of de verstrekking ook het doel dient waarvoor verzocht wordt te verstrekken en of deze in verhouding staat met de privacybelangen van betrokkenen; met andere woorden of de verstrekking proportioneel is en niet in strijd met het beginsel van subsidiariteit. Soms wordt eerst een loop-pv gegeven,[159] dan misschien een aangifte en soms een kopie van het vonnis. Bij de verstrekking komt vervolgens een disclaimer te staan dat de ontvanger niet zonder toestemming de gegevens mag doorverstrekken aan een volgende instantie.[160]

In sommige gevallen kunnen verstrekte gegevens door een OM-medewerker worden geanonimiseerd: door een zwarte stift worden bijvoorbeeld naam en telefoonnummer van het slachtoffer weggehaald als deze niet relevant zijn voor de ontvanger.[161] Ook kunnen foto's of andere gegevens worden verwijderd uit de stukken die worden verstrekt. Zo vertelt een privacymedewerker: "*Te denken valt aan een situatie waarin de werkgever van een verdachte gegevens uit de strafzaak wil inzien, bijvoorbeeld omdat hij de verdachte wil ontslaan. Stel dat de verdachte zijn vriendin heeft mishandeld, en er zitten foto's van haar in het dossier. De werkgever vraagt om een verstrekking, dan zou hij ook gegevens over het slachtoffer kunnen ontvangen. Er wordt echter niet een heel dossier verstrekt, maar slechts stukken uit het dossier. Er wordt gekeken of de ontvanger een bepaald stuk ook echt nodig heeft, en dat is niet het geval met de foto's van het slachtoffer*".[162]

---

[152] P1, P2, P3, O3, O1. Opm. auteurs: dit geldt niet voor organisaties die nauwe contacten met justitie hebben of die participeren binnen de ZSM-procedure, zoals de reclassering, SHN, de Kinderbescherming. Deze organisaties ontvangen wél identificerende gegevens van slachtoffers van politie en openbaar ministerie. Zie Van der Leij, 2015, paragraaf 5.1.1.
[153] P2, P3, P5.
[154] P1.
[155] O4.
[156] Zie over de juridische aspecten van verstrekking van slachtoffergegevens tussen ketenpartners Van der Leij, 2015.
[157] O1, O5; ook in kader van ZSM worden slachtoffergegevens gedeeld met de verschillende partners. Zie hierover Hoofdstuk 4 en Van der Leij, 2015.
[158] O5.
[159] Een loop-pv geeft een overzicht van het politieonderzoek en vat de belangrijkste stukken samen.
[160] O5.
[161] O5.
[162] O5.

Privacybescherming bij grote aantallen slachtoffers

In spraakmakende zaken worden er soms extra maatregelen genomen om de privacy van slachtoffers te beschermen, en is de oplettendheid veel groter. Vaak gaat het hier om zaken waar veel slachtoffers bij betrokken zijn, zoals grootschalige zedenzaken. Deze speciale privacybescherming vindt dan niet plaats op basis van een protocol of beleidsrichtlijn, maar is het gevolg van de individuele inzet van de functionarissen die bij de zaak betrokken zijn.

In de zogenoemde 'Amsterdamse Zedenzaak' is onder meer gebruik gemaakt van geblindeerde busjes, videoverbindingen, aparte zittingen per slachtoffer waarbij de deuren waren gesloten, en van vorderingen benadeelde partij onder nummer. Dit laatste was vooral van belang tegenover de buitenwereld. De media-aandacht voor deze zaak was buitengewoon groot: de advocaat van de slachtoffers heeft meermalen de politie moeten vragen om in te grijpen omdat slachtoffers te veel werden lastig gevallen door de pers.[163] Deze zaak is echter niet illustratief voor hoe in het algemeen met de privacy van slachtoffers in strafzaken wordt omgegaan, zo zeggen verscheidene respondenten.[164] Wel toont de Amsterdamse Zedenzaak aan dat het beschermen van de privacy van slachtoffers mogelijk is, ook ten opzichte van elkaar.

Sinds deze zaak is een vergelijkbare anonimiteit van slachtoffers tijdens het strafproces niet meer voorgekomen. Wel zijn sommige elementen uit deze zaak overgenomen in andere zaken. Een zaakscoördinator vertelt dat in een ontuchtzaak tegen een zwemleraar 23 aangiften van slachtoffers waren binnen gekomen. "*Een grote zaak waarvoor een extra zaal moest worden ingericht met een videoverbinding naar de zittingszaal. De ouders in deze zaak zijn heel terughoudend met het openbaar maken van de identiteit van hun kinderen; er is daarom afgesproken dat tijdens de zitting alleen de voornamen van de kinderen worden gebruikt. Zo weten ouders en verdachte om wie het gaat, maar kan de pers de achternamen niet gebruiken om ouders te traceren*".[165] Een officier van justitie vertelt dat bij een grootschalige webcamzaak op verzoek van de slachtoffers ter zitting hun namen niet zijn genoemd en dat uitsluitend werd verwezen naar 'A, B, C…'.[166]

In een zaak waarbij ongeveer 120 vrouwen slachtoffer waren geworden van dubieuze plastische chirurgie met ernstige letselschade als gevolg, zijn de namen en foto's van de slachtoffers gescheiden van elkaar opgenomen in aparte dossiers. Zo konden de foto's met zeer privacygevoelige beelden niet door iedereen worden bekeken. De namen van de slachtoffers waren wel opgenomen in het strafdossier. Daarnaast werd een uitgebreide persvoorlichting georganiseerd voorafgaand aan de zitting.[167]

In ernstige zaken kunnen slachtoffers ook veel baat hebben bij een eigen advocaat.[168] De advocaat kan zorgen dat de rechten van het slachtoffer worden gerealiseerd en proberen te voorkomen dat gevoelige informatie lekt.[169] Een casemanager van SHN laat weten dat zij bij verzoeken aan de rechtbank, zoals het niet noemen van de naam van het slachtoffer ter zitting, de brief door een slachtofferadvocaat laat schrijven en dat dit meer effect heeft.[170] Hetzelfde geldt voor het te woord staan van journalisten, en het laten weten aan de pers dat zij te opdringerig zijn. Rechters geven aan dat een advocaat er voor kan zorgen dat de vordering benadeelde partij beter in elkaar steekt en het slachtoffer met meer zelfvertrouwen de zitting bijwoont.[171]

---

[163] Zie bijvoorbeeld *De Volkskrant*, 23 maart 2013: http://www.volkskrant.nl/dossier-archief/leven-verwoest-van-ouders-slachtoffers-robert-m~a3413966/ [geraadpleegd op 2 maart 2015].
[164] A1, S2, O4.
[165] O4.
[166] O2.
[167] P2, P3.
[168] O1, O4, R3, R4, A1.
[169] A1.
[170] S2.
[171] R3, R4.

Beter informeren of meer bescherming?

Er zijn binnen het strafproces vele momenten waarop de privacy van het slachtoffer in het geding kan zijn. Zonder extra maatregelen komt identificerende en privacygevoelige informatie van en over het slachtoffer in het strafdossier. Slachtoffers vragen regelmatig om het terugdraaien van een aangifte, of het met terugwerkende kracht anonimiseren van eerder opgemaakte pv's.[172] Vaak is het dan te laat om dit alsnog te bewerkstelligen, omdat het strafdossier, met privacygevoelige gegevens, al aan de verdachte en diens raadsman is toegezonden. Daarom is volgens diverse respondenten de aangifte het belangrijkste moment waarop kan worden besloten om de identiteit van een slachtoffer al dan niet af te schermen.[173] Zij geven diverse voorbeelden waarbij dit moment wordt gemist:

"*In een geval van een jongen die ernstig was mishandeld op een dansfeest, was de aangifte al opgenomen voordat hij besefte dat de verdachte dan alle gegevens zou krijgen. Hij was erg bang voor de zitting, omdat alle vriendjes van de verdachte aanwezig zouden zijn.*"[174]

"*De verantwoordelijkheid ligt bij de politie om het slachtoffer in te lichten dat zijn naam in het dossier kan komen en dat hij domicilie kan kiezen. Soms vragen getuigen wel eens tijdens het verhoor 'komt mijn naam er nu in?', terwijl hun naam dan al lang bekend is en in het dossier staat. Je kunt dan niets meer voor die getuigen betekenen op het punt van identiteits-afscherming*."[175]

Enkele respondenten geven aan dat het laten voortduren van afscherming van de identiteit afhangt van de vele collega's, de officier van justitie, de rechter en de raadsman van de verdachte.[176] Een aanvankelijk gegeven anonimiteit is dus een onzeker bezit.

De afweging die een politieambtenaar moet maken tussen een effectieve opsporing van de verdachte en de belangen van het slachtoffer bij afscherming is een moeilijke: "*Ik ga als politie het slachtoffer niet waarschuwen voor wat er allemaal kan gebeuren na een aangifte. Dat is de taak van de advocaat of diegene die het slachtoffer bijstaat, zoals Slachtofferhulp Nederland"*.[177] Het laten weten wat de consequenties kunnen zijn van het doen van aangifte, kan averechts werken. Het kan als gevolg hebben dat slachtoffers minder snel bereid worden om aangifte te doen.[178]

Op dit moment lijkt het slachtoffer niet adequaat te worden geïnformeerd over het automatisme dat al zijn gegevens in het strafdossier komen en over de mogelijkheden om de identiteit af te schermen. Er wordt bovendien erg wisselend met de mogelijkheden tot het geven van (gedeeltelijke) anonimiteit omgegaan. Zo vertelt een politieambtenaar dat het afhangt van de officier van justitie, de rechter én de raadsman of zij rekening houden met de anonimiteit die hijzelf in eerste instantie heeft gegeven aan het slachtoffer.[179] Een teamleider van de politie vertelt dat wel eens tóch een telefoonnummer van een slachtoffer in het strafdossier terecht kwam terwijl dat niet de bedoeling was.[180] Dit soort vergissingen kunnen plaatsvinden als gevolg van onoplettendheid of onwetendheid bij de functionaris.

Conclusie

Bewijs moet kunnen worden getoetst en de waarheid moet door de rechter kunnen worden vastgesteld. Slachtoffers kunnen weliswaar gerechtvaardigde wensen hebben om niet met hun

---

[172] P2, P3, P4, O4.
[173] O4, R2.
[174] O4.
[175] R2.
[176] P2, P3.
[177] P1.
[178] P2, P3, P4.
[179] P2.
[180] P4. In dit geval had de politieambtenaar het telefoonnummer genoteerd zodat hij gemakkelijk met het slachtoffer contact zou kunnen opnemen. Dit telefoonnummer is later niet verwijderd uit het dossier.

identificerende gegevens in het strafproces terecht te komen, maar daar staan altijd de belangen van de verdediging en van de waarheidsvinding tegenover. De verdachte heeft er recht op om getuigen die belastend voor hem verklaren te ondervragen. Dit recht stelt een grens aan de vormen van anonimiteit die kunnen worden toegepast.[181] Bovendien moeten slachtoffers wél traceerbaar blijven gedurende de strafprocedure, bijvoorbeeld omdat hun op een later moment nog vragen moeten kunnen worden gesteld. Anderzijds is het lang niet altijd noodzakelijk om de naam en andere identificerende gegevens te noemen tijdens de zitting of te vermelden in de stukken van het dossier. Het automatisme waarmee tal van identificerende gegevens worden vermeld of opgenomen in het dossier, verdient daarom heroverweging. De resultaten van de gehouden interviews laten bovendien zien dat de regels die het afschermen van de identiteit mogelijk maken, niet consequent en soms gebrekkig worden nageleefd.

Beslissingen om wel of niet identificerende gegevens af te schermen, verschillen vaak per functionaris. Dat is het geval bij het wel of niet aanbieden van domicilie, het wel of niet noemen van de naam van het slachtoffer ter zitting en het wel of niet verwittigen van het slachtoffer dat een aparte ingang of kamer bij het gerechtsgebouw kan worden gebruikt. Terwijl de (interne) richtlijnen en beleidsregels van de ketenpartners op abstract niveau wel bekend zijn, krijgt dit beleid in de praktijk een sterk subjectieve invulling. Uit de interviews komt naar voren dat de persoonlijke inspanningen van functionarissen veel kunnen bijdragen aan een betere afscherming van het slachtoffer. Anderzijds krijgen juist bij kleinere zaken slachtoffers soms minder voorlichting en begeleiding, en dit kan tot een grotere kwetsbaarheid van hun persoonlijke levenssfeer leiden.

De respondenten zijn verdeeld over de vraag waar en hoe verbeteringen kunnen worden aangebracht. Enkelen pleiten voor een betere regelgeving om afscherming van slachtoffergegevens mogelijk te maken. De meesten vinden echter dat de verschillende functionarissen meer oplettendheid moeten betrachten. Er zou "creatiever" mogen worden omgegaan met het afschermen van slachtoffergegevens:[182] domiciliekeuze zou vaker kunnen worden aangeboden door de politie,[183] en beter kunnen worden gecoördineerd bij het OM zodat gegevens inderdaad afgeschermd blijven.[184] "*Als iedereen in de strafrechtsketen zijn 'huiswerk' doet, kan het beschermen van de privacy van slachtoffers in theorie goed gaan.*"[185]

Zodra een slachtoffer besluit meer op de voorgrond te treden, is het afschermen van de persoonlijke levenssfeer minder goed mogelijk. En omgekeerd, als een slachtoffer volledig in de anonimiteit wenst te blijven, kan het eisen van schadevergoeding problematisch zijn. Ook bereiken bijvoorbeeld de tijdens de openbare zitting aangeboden excuses van de verdachte hem of haar in die situatie niet.[186] Slachtoffers die bang zijn of niet op de voorgrond willen treden, claimen vaak ook geen schade en maken geen gebruik van hun spreekrecht. Aan anonimiteit en openbaarheid zijn verschillende gevolgen verbonden voor slachtoffers. Van belang is dat zij goed op de hoogte zijn van deze mogelijke gevolgen zodat zij een weloverwogen beslissing kunnen nemen. Dat blijkt op dit moment niet altijd het geval te zijn.

---

[181] Zie voor de juridische uitwerking van dit recht Van der Leij, 2015.
[182] R3.
[183] S1, S2, A1.
[184] R3.
[185] R3.
[186] R3.

Hoofdstuk 6

Slachtoffers aan het woord

Inleiding

In totaal vulden 43 slachtoffers een vragenlijst in over privacybescherming en de gevolgen van het strafproces voor hun privéleven.[1] In dit hoofdstuk worden hun antwoorden besproken. Een deel van de slachtoffers gaf op de vragenlijst aan dat zij bereid waren om op een later moment telefonisch nadere toelichting te geven aan de onderzoekers over hun antwoorden. Met elf slachtoffers, ongeveer een kwart van alle respondenten, heeft nader telefonisch contact plaatsgevonden.[2]

Uit eerder onderzoek onder slachtoffers is naar voren gekomen dat zij veel belang hechten aan een vertrouwelijke omgang met hun persoonlijke gegevens.[3] In dit hoofdstuk wordt hier op in gegaan, en wordt tevens aandacht besteed aan andere vormen van privacybescherming. Ook zijn meer algemene vragen gesteld over de behoeften van slachtoffers wat betreft hun privacy en waar zij mogelijke verbeterpunten zien. Uit de vragenlijsten blijkt dat de respondenten overwegend tevreden zijn over de vertrouwelijke omgang met hun gegevens, maar dat zij op een aantal punten meer privacybescherming verwachten.

Eerst wordt een korte schets gegeven van de respondentengroep. Vervolgens zal worden stilgestaan bij de verschillende privacyschendingen en de bescherming van de privacy waar het slachtoffer mee te maken kan krijgen. Dit gebeurt per fase van het strafproces en per instantie: de aangifte, contacten met politie, de verhoren, de voorbereiding op de zitting, ervaringen tijdens de zitting, de omgang met slachtoffergegevens, media-aandacht, en contacten met Slachtofferhulp Nederland (SHN). Aan het eind van het hoofdstuk wordt een aantal uitspraken van slachtoffers over hun behoeften aan de bescherming van de privacy weergegeven.

Respondentengroep

De vragenlijsten zijn op verschillende manieren verspreid onder slachtoffers. Door SHN zijn de vragenlijsten op papier onder iets minder dan 200 slachtoffers verspreid. Hiervan zijn 36 vragenlijsten ingevuld geretourneerd (een respons van 18%). Daarnaast zijn vragenlijsten digitaal verspreid via slachtofferadvocaten die zijn aangesloten bij LANGZS (Landelijk Advocaten Netwerk Gewelds- en Zeden Slachtoffers). Hun werd verzocht de link naar de vragenlijst onder hun cliënten te verspreiden voor zover zij aan een aantal criteria voldoen.[4] Het is niet duidelijk aan hoeveel cliënten de slachtofferadvocaten de link hebben doorgestuurd. In totaal zijn zeven vragenlijsten ingevuld geretourneerd uit deze groep.

Van de 43 respondenten hebben drie de vragenlijst zeer beperkt ingevuld; zij zijn halverwege zijn gestopt. De redenen hiervoor zijn niet bekend. Wel geeft één van deze respondenten aan dat het een inbraak in een lege woning betrof en de meeste vragen niet van toepassing zijn.

Van alle respondenten zijn 21 slachtoffer[5] geweest bij een inbraak (precies de helft van de responsgroep), de rest van andere (ernstige) delicten (zie Tabel 1). Het is niet ondenkbaar dat deze verhouding het daadwerkelijke slachtofferschap enigszins reflecteert: inbraken komen relatief

---

[1] Zie voor de vragenlijst Bijlage III.
[2] Dit waren vijf slachtoffers van (poging tot) inbraak, waarvan één met bedreiging; een slachtoffer van huiselijk geweld; een slachtoffer van bedreiging/belaging; een slachtoffer van een gewelddadige overval; een slachtoffer van een zedendelict; een nabestaande van een slachtoffer van moord en een slachtoffer van poging tot moord.
[3] Timmermans et al., 2013.
[4] De criteria, zowel voor SHN als voor advocaten, waren: (1) het gaat om een zwaarder type delict (2) er heeft een zitting in de strafzaak plaatsgevonden. Aan dit laatste criterium is niet bij alle respondenten voldaan.
[5] Of naaste van een slachtoffer.

vaak voor in de zwaardere delictscategorieën, in vergelijking met bijvoorbeeld zeden-, en gewelds en levensdelicten.

In totaal hebben 39 slachtoffers en vier naasten van slachtoffers de vragenlijst ingevuld, van wie 62% vrouw. De meeste respondenten waren tussen de 45 en 55 jaar oud (23%) of ouder dan 65 jaar (20%).[6] De respondenten wonen verspreid over het hele land.

Tabel 1: Soorten delicten en respondenten

Slachtoffer of naaste van… (N=43)	**Aantal**	**Geslacht**	**Leeftijd[7]**	**Percentage bekende daders**
Geweld (waaronder overval, huiselijk geweld, mishandeling en bedreiging)	9	3 man, 5 vrouw	45-55	56%
Zedendelict	6 (1 naaste)	1 man, 4 vrouw	<24	50%
Moord (waaronder moord en poging tot moord)	2 (1 naaste)	2 man	55-65	100%
Stalking (waaronder stalking en bedreiging)	3 (1 naaste)	3 vrouw	35-45	100%
Inbraak (waaronder poging tot inbraak en inbraak met bedreiging)	21 (1 naaste)	7 man, 13 vrouw	55-65	5%
Diefstal (waaronder beroving)	2	2 man	45-55	0%

Dertien slachtoffers kenden de dader persoonlijk. Meestal was de dader een naaste van het slachtoffer (ex-partner, familielid of vriend), in een enkel geval ging het om een werkgever of een behandelaar. Bij de inbraken was er één slachtoffer dat de dader kende, en hierbij ging het om een verre buur. Geen van de slachtoffers van diefstal kende de dader.

Bij tien respondenten (23%) was er geen zitting geweest in de strafzaak en was er dus ook geen rechterlijke uitspraak, of wist de respondent niet of dat het geval was. In de zaken waar er wél een strafzitting was geweest (77%), was er in de helft minder dan zes maanden geleden uitspraak gedaan, en bij de overige gevallen maximaal een jaar geleden.

---

[6] In de vragenlijst konden uitsluitend categorieën van leeftijden worden aangeven (1= <24, 2=25-34 (…) 6= >65).
[7] Dit betreft de mediaan van de leeftijdscategorieën die binnen de delictgroep waren aangegeven.

De aangifte

Op vier respondenten na hebben alle slachtoffers zelf aangifte gedaan van het delict. Van de vier die zelf geen aangifte hebben gedaan, hebben drie wel een verklaring afgelegd bij de politie of de rechter-commissaris en een SSV opgesteld, en waren er twee aanwezig op de zitting.

Twee respondenten hebben aangifte gedaan onder domicilie: één slachtoffer van stalking van een haar bekende dader en één slachtoffer van een zedendelict van een onbekende dader. Het slachtoffer van het zedendelict vertelt dat de politie haar zelf had aangeboden om bij de aangifte het adres van het politiebureau als domicilie te kiezen. Anders had ze dit niet geweten. "*Ik vind dat bij slachtoffers zoals ik je adres automatisch geheim zou moeten blijven. Je wilt niet dat de dader je gegevens allemaal heeft".* Bij beide slachtoffers is de domiciliekeuze zonder verdere problemen verlopen. Wel had het zedenslachtoffer graag ook haar naam en andere persoonlijke gegevens afgeschermd: "*Als ze mijn naam ook zouden afschermen was het compleet".* Zij was er niet van op de hoogte gebracht dat er een (uitzonderlijke) mogelijkheid bestaat tot aangifte zonder naam en vond dat haar onvoldoende mogelijkheden waren aangeboden om haar naam eveneens af te schermen.

Beide slachtoffers hebben tijdens het aanvullend verhoor aangegeven dat zij anoniem wilden blijven, maar hebben toen vervolgens toch onder hun eigen naam verklaard. Het slachtoffer van stalking lichtte toe dat ook tijdens het nader verhoor haar adres was afgeschermd (domiciliekeuze) en dat de verdachte niet achter haar nieuwe adres is gekomen. Daarnaast had zij van de politie een speciaal codenummer gekregen waarmee ze de politie kan inlichten als de dader toch ineens op haar stoep zou staan. Enkele andere slachtoffers, van een zedendelict en huiselijk geweld, kregen een vergelijkbare bescherming. Een slachtoffer van een inbraak met bedreiging vertelt dat de politie haar in de gaten houdt door regelmatig langs huis te rijden.

Driekwart (29) van de respondenten die aangifte hebben gedaan wist voordat ze naar de politie gingen niet dat een (gedeeltelijk) anonieme aangifte (in de vorm van domicilie of aangifte onder nummer) mogelijk was. Op drie na zijn deze respondenten hier pas via de vragenlijst achter gekomen. Bijna de helft van de respondenten (47%) wist niet dat hun persoonsgegevens in het strafdossier zouden komen na de aangifte.[8] Een aantal slachtoffers van inbraak bleek dit achteraf niet zo erg te vinden:

"*Er werd ons niet verteld dat naam en adres in het dossier zouden komen. Dat was even schrikken toen ik het zag staan. Maar achteraf logisch. Adres is sowieso niet zo'n probleem, het betreft een inbraak dus de dader wist al waar we wonen*."

"*Bij inbraak is het normaal/nodig dat het adres wordt vermeld. En als mijn naam erbij staat vermeld, zie ik het niet als probleem*."

Twaalf respondenten, van zowel vermogensdelicten als van andere delicten, gaven daarentegen aan dat zij hun gegevens tijdens het nader verhoor liever hadden willen afschermen voor de verdachte, zoals: naam en/of adres (4 maal), telefoonnummer (6 maal), de hele verklaring (2 maal) of '*alles wat mogelijk is*'. Eén slachtoffer van inbraak schreef erbij: '*waarom moet de verdachte dit weten? Het gaat toch om het feit*?'

[8] Het gaat om 17 van de 37 respondenten die de vraag beantwoordden. Overigens is op een later moment in de vragenlijst een vergelijkbare vraag gesteld waarbij maar 9 respondenten aangaven dat ze dit niet wisten, en een ander deel 'neutraal' of 'niet van toepassing' antwoordde (zie Tabel 2). De onderzoekers hebben geen verklaring voor dit verschil tussen de antwoorden, anders dan dat er meer antwoordmogelijkheden bestonden bij de tweede vraagstelling.

Contacten met de politie

Van tien respondenten zijn spullen in beslag genomen door de politie, waaronder telefoons, laptops, gereedschap, kleding of documenten van het slachtoffer. Bij sommigen werd DNA afgenomen en/of foto's van letsel gemaakt. Deze respondenten zeiden alle dat dit voor hen geen probleem vormde: "*Het was belangrijk voor het onderzoek*" en "*Logisch, ter ondersteuning en bewijs van mijn verhaal*." Een vrouwelijk slachtoffer van een overval gaf aan hoe prettig ze het vond dat ze door vrouwelijke politierechercheurs werd bijgestaan tijdens gesprekken en opsporingshandelingen. Van 15 slachtoffers is het huis doorzocht in verband met het delict. Dit vonden deze respondenten geen probleem. Een slachtoffer van inbraak zegt: "*Ik vond dat ze mochten zien wat de dader had gedaan en hoe wij het aantroffen!*"

In totaal vond 80% van de respondenten dat de politie zorgvuldig is omgegaan met hun persoonlijke gegevens. Van de respondenten vond ruim een derde (37%) dat er genoeg mogelijkheden waren geweest om naam en adres af te schermen, en 24 procent vond dat dat niet het geval was (zie Tabel 2).[9] Een slachtoffer van een poging tot inbraak zegt: "*Ik ben niet bang dat deze dader terug zal komen maar vind het 'de omgekeerde' wereld dat hij/zij mijn naam wel (ongevraagd) kent en ik de zijne/hare niet.*" Tien respondenten gaven aan dat ze niet wisten dat hun naam en adres in het dossier zouden komen.

De respondenten stellen dat als de dader een bekende van de respondent is, afscherming zinloos is. Bij daders die het slachtoffer al kennen, kunnen laatsgenoemden vaak rekenen op extra bescherming door de politie. Een aantal slachtoffers van huiselijk geweld vertelt dat door de politie een 'contactverbod' is opgelegd tegen de verdachte.

Tabel 2: Ervaringen bij de politie

Tijdens mijn contact met de politie…	*…had ik het gevoel dat met mijn informatie zorgvuldig werd omgegaan*	*…wist ik dat mijn naam en adres in het strafdossier zouden komen*	*…had ik het gevoel dat er genoeg mogelijkheden waren om mijn naam en adres af te schermen*
Mee eens	29 (71%)	25 (62%)	10 (26%)
Gedeeltelijk mee eens	5 (12%)	1 (3%)	4 (11%)
Neutraal	4 (11%)	2 (5%)	10 (25%)
Gedeeltelijk mee oneens	1 (2%)	2 (5%)	4 (11%)
Mee oneens	1 (2%)	7 (17%)	5 (13%)
Niet van toepassing	1 (2%)	3 (8%)	6 (14%)
Totaal respondenten die de vraag beantwoordde	41[10] (100%)	40[11] (100%)	39[12] (100%)

[9] 25% staat hier neutraal tegenover, en 14% van de respondenten vindt dat deze optie niet van toepassing is (mogelijk omdat gegevens al bekend zijn bij de verdachte, of afgeschermd zijn).
[10] Twee respondenten hebben deze vraag niet beantwoord.
[11] Drie respondenten hebben deze vraag niet beantwoord.
[12] Vier respondenten hebben deze vraag niet beantwoord.

Aan de respondenten is tot slot gevraagd of ze, over het algemeen, vonden dat ze voldoende door de politie waren geholpen bij het afschermen van hun privéleven. Meestal was dit het geval. Tien respondenten waren minder positief over het optreden door de politie; deze schoot volgens hen tekort bij het beschermen van hun persoonlijke levenssfeer. Soms hadden ze meer verwacht van de politie: "*De politie is wel in mijn woning geweest na de inbraak. Ik was toen echter zelf niet thuis. Ik vond het fijn dat ze zijn binnen geweest om de schade op te nemen en mij later in te lichten bij mijn ouders thuis. Daar logeerde ik. De wijkagent beloofde me later langs te komen omdat ik me niet meer veilig voelde in mijn woning. Hij is nooit langs gekomen, dat vind ik wel kwalijk.*"

Een ander slachtoffer van inbraak vertelt:

"*Er is overdag ingebroken op mijn dochters slaapkamer. Een paar dagen later vond ik mijn sieraden bij een winkel en was mijn laptop bij een andere zaak aangeboden. Ik heb moeten wachten tot de politie belde en zei dat ik mijn sieraden kon 'terug kopen' van de winkelier! Ik vind het heel erg dat de slachtoffers zelf hun eigen spullen terug moeten kopen!*"

Uit deze voorbeelden blijkt dat slachtoffers soms afscherming van de persoonlijke levenssfeer associëren met een correcte bejegening en begeleiding tijdens het strafproces. Eén respondent – slachtoffer van poging tot moord – gaf aan dat hij onder speciale bescherming staat van de politie vanwege de bedreigende situatie waar hij zich in bevindt. Hij is hierdoor naar een nieuwe woning overgeplaatst en heeft dit als erg negatief ervaren: "*Ze halen je uit je sociale cirkel en zetten je in een andere plek. Je moet hogere (huur)rekeningen betalen waar je het geld niet voor hebt, en je familie moet zich aanpassen. Vervolgens hoor ik maanden lang niets over het vervolg van de zaak*."

Dit slachtoffer geeft aan dat hij bang is dat zijn nieuwe adres toch lekt naar de dader, en dat hij er geen vertrouwen in heeft dat politie en OM zijn adres geheim kunnen houden. Als enige samen met één andere respondent (slachtoffer van stalking) geeft hij aan dat zijn telefoon is getapt in verband met het delict. Beide slachtoffers gaven hier geen expliciet commentaar op.

Verhoren bij de rechter-commissaris

Drie respondenten melden dat zij een getuigenverklaring hebben afgelegd bij de rechter-commissaris. Deze respondenten waren slachtoffer van huiselijk geweld, van stalking en van een zedendelict. Zij hebben tijdens dit verhoor onder hun eigen naam verklaard en gaven aan tevreden te zijn met de (privacy)bescherming die de rechter-commissaris hun heeft geboden. Het slachtoffer van huiselijk geweld legt uit dat ze het heel prettig vond dat bij het verhoor alleen de advocaat van de verdachte aanwezig was en niet de verdachte zelf. Tijdens de zitting ervoer zij een veel grotere inbreuk op haar persoonlijke levenssfeer, door de aanwezigheid van publiek dat alle intieme details kon horen.

Voorbereiding op de zitting

Twaalf respondenten hebben een slachtoffergesprek gevoerd met de officier van justitie. De officier van justitie lichtte vijf van hen in over de mogelijke aanwezigheid van de pers tijdens de zitting. In totaal waren 23 respondenten (61% van diegenen die contact hebben gehad met het OM) niet geïnformeerd over het feit dat hun persoonlijke gegevens op de zitting ter sprake konden komen. In één geval kreeg het (minderjarige) slachtoffer vooraf de gelegenheid om de zittingszaal te bekijken.

Meer dan de helft van de respondenten (n=24, 57%) heeft een schriftelijke slachtofferverklaring (SSV) opgesteld voorafgaand aan de zitting, waarvan 20 wisten dat deze verklaring in het strafdossier wordt gevoegd en dus te lezen is door de verdachte. Een respondent dacht dat alleen

de advocaat van de verdachte de SSV zou lezen, en niet de verdachte zelf. Vier slachtoffers geven aan dat op hun SSV niet hun naam of adres stond vermeld. Een slachtoffer van huiselijk geweld schrijft dat SHN bij het opstellen van de SSV (en de voeging benadeelde partij) er voor zorgde dat " *het adres waar mijn vriendin en ik wonen momenteel geheim blijft voor mijn vader."*

Privacybescherming tijdens de zitting

Negentien (48%) respondenten hebben naar eigen zeggen de strafzitting bijgewoond.[13] Dertien respondenten zijn (bewust) niet naar de zitting gegaan. Het gaat hier vooral om slachtoffers van vermogensdelicten (zie Tabel 3). Slachtoffers van andere delicten bezoeken meestal wel de zitting. Het slachtoffer van een zedendelict vertelt dat ze niet naar de zitting wilde komen: "*Ik wou de confrontatie niet met hem aan. Dat ik hem dan zou tegenkomen en hij me zou aankijken*". Dit is ook de reden dat ze van tevoren een SSV heeft opgesteld, zodat ze niet aanwezig hoefde te zijn op de zitting maar wel gebruik kon maken van haar recht om iets te vertellen over de gevolgen van het delict. In totaal stelden zeven slachtoffers vooraf een SSV op, maar gingen niet naar de zitting. Zo vertelt een slachtoffer van (poging tot) inbraak: "*Ik heb een email gestuurd naar het OM met mijn versie van het verhaal, zodat ik niet op de zitting hoefde te komen. Zo hoefde de verdachte mij ook niet te zien. Van die email heb ik een bevestiging gehad van de officier."*

Tabel 3: Bijwonen van de zitting

Heeft u de zitting in de strafzaak bijgewoond?	**Ja**	**Nee[14]**
Slachtoffer geweld	6	1
Slachtoffer zedendelict	3	1
Nabestaande moord	1	0
Slachtoffer stalking	3	0
Slachtoffer vermogensdelict	6	11
Totaal	19	13

Ongeveer de helft van de respondenten die aangaven dat ze bij de zitting waren (10 van de 19), zijn van te voren ingelicht over wie er aanwezig zouden zijn ter zitting. Meestal gebeurde dit door SHN, in drie gevallen door de officier van justitie en in een enkel geval door de familierechercheur. Vijf slachtoffers werd verteld dat er mogelijk journalisten zouden zijn tijdens de zitting.

In verreweg het grootste deel van de zaken werd de naam van de respondent genoemd tijdens de zitting (14 van de 19) en in een deel van de gevallen ook het adres (6 van de 19).[15] Vijf

[13] 40 respondenten beantwoordden deze vraag. 32 slachtoffers gaven aan dat er een uitspraak was geweest in de strafzaak, en 10 slachtoffers dat er geen uitspraak is geweest of dat hij/zij hier niet van op de hoogte was. Drie slachtoffers hebben (nog) geen uitspraak ontvangen, maar zijn wel naar de zitting geweest: een slachtoffer van poging tot inbraak, een slachtoffer van een gewapende overval en een slachtoffer van mishandeling en bedreiging. Eén van hen gaf aan dat zij wel de uitspraak had ontvangen van de rechtbank, maar niet van het hof.

[14] De respondenten die aangaven dat er geen uitspraak in de strafzaak was of die hiervan niet op de hoogte waren, zijn weggelaten.

[15] Bij twee slachtoffers van inbraak, een slachtoffer van een zedendelict en een slachtoffer van een gewapende overval, werden geen persoonsgegevens van slachtoffers genoemd tijdens de zitting.

slachtoffers hebben gebruik gemaakt van het mondelinge spreekrecht en tien slachtoffers hebben de vooraf opgestelde SSV zelf voorgelezen of laten voorlezen tijdens de zitting. Van de twee respondenten die domicilie hadden gekozen was er één niet aanwezig ter zitting,[16] en gaf het andere aan dat ze het als erg prettig had ervaren dat haar adres niet werd genoemd "*omdat ze het erg vonden dat ik moest vluchten naar onbekend adres"*. Een slachtoffer van een gewapende overval vertelt dat zij van te voren had afgesproken met de officier van justitie en de rechtbank dat haar naam niet genoemd zou worden ter zitting, "*…en zo is het ook gegaan"*.

Bij acht slachtoffers was er pers aanwezig tijdens de zitting. Het ging hier om twee zedenzaken, drie overvallen, een moordzaak, een stalkingszaak en een poging tot inbraak. De vader van een minderjarig slachtoffer van een zedendelict meldt dat er opnamen met een camera werden gemaakt tijdens de zitting, en hij waardeert dit: *"goede zaak dat deze mensen aandacht geven aan de zaak"*. De andere zeven respondenten hadden evenmin bezwaar tegen de aanwezigheid van de pers tijdens de zitting. Tachtig procentvan de respondenten vindt dat zowel de officier van justitie als de rechter hen voldoende heeft geholpen met het beschermen van hun privéleven.[17]

Tabel 4: Ervaringen tijdens de zitting

Tijdens de zitting(en)…	*…had ik het gevoel dat met mijn informatie zorgvuldig werd omgegaan*	*…wist ik wie de informatie die ik gaf zou horen*	*…wist ik dat mijn naam en adres misschien zouden worden voorgelezen*	*…had ik het gevoel dat er genoeg mogelijkheden waren om mijn privéleven te beschermen*
Mee eens	11	11	9	7
Gedeeltelijk mee eens	2	1	1	1
Neutraal	3	3	1	6
Gedeeltelijk mee oneens			1	
Mee oneens[18]	1	2	4	2
Totaal	17	17	16	16

De antwoorden op de vragen over hoe de respondenten de zitting hadden ervaren, staan in Tabel 4. De meeste slachtoffers hebben de zitting niet als een inbreuk op hun privéleven ervaren. Een derde (vijf van de vijftien) wist niet dat hun naam en adres zouden worden voorgelezen. Eén slachtoffer van poging tot inbraak oordeelde negatief over alle punten in de tabel, en schreef dat ze niet had verwacht dat haar persoonlijke gegevens zouden worden voorgelezen. Een slachtoffer van huiselijk geweld wist evenmin dat haar gegevens zouden worden voorgelezen, en vond ook dat er niet genoeg mogelijkheden waren om haar privéleven te beschermen. Een ander slachtoffer van huiselijk geweld had niet verwacht dat vrienden van de verdachte ook alles op de zitting konden horen.

Acht respondenten werden door een slachtofferadvocaat bijgestaan tijdens het strafproces, van wie één slachtoffer van inbraak. Dit werd door enkele slachtoffers als heel positief ervaren: "*Zij wees*

[16] Er was geen uitspraak geweest of ze wist het niet.
[17] In dit geval 13 van de 16 respondenten.
[18] De zesde antwoordmogelijkheid 'niet van toepassing' is geen enkele keer aangekruist en is daarom weggelaten uit de tabel.

mij op mijn rechten, verzorgde de schadeclaim en bracht mij in contact met Slachtofferhulp". Een slachtoffer gaf aan dat de afwikkeling van de voeging beter via een advocaat kan lopen, dan wel via het CJIB: "*want anders moeten we zelf achter het geld aan*'.

Confrontaties met de verdachte en het publiek

Op de vraag hoe slachtoffers het ervoeren om gezien en gehoord te worden tijdens de zitting kwamen zowel positieve als negatieve reacties. Eén slachtoffer van inbraak geeft aan dat zij het prettig vond om op de zitting te verschijnen tegenover de verdachte: "*Op dat moment voelde het goed dat hij wist dat ik het was*". Een slachtoffer van een gewapende overval die gebruik maakte van haar spreekrecht, vond het "*goed dat de verdachte en diens familie de impact konden horen*". Twee slachtoffers van geweldsdelicten vonden het prima dat er publiek was.

Maar er waren ook slachtoffers die het minder prettig vonden om gezien te worden tijdens de zitting. Twee respondenten gaven aan dat zij achter in de zaal of in het publiek konden zitten om zo confrontaties te vermijden. Een slachtoffer van stalking zegt: "*Ik kon achter de verdachte zitten zodat we elkaar niet aankeken, en de rechter maakte duidelijk dat ze niets geloofde van zijn verhaal. Ik had wel wat willen zeggen tijdens de zitting, maar dat kon ik niet. Gelukkig heeft de officier het voor mij gedaan. Dat gaf een veilig gevoel*". Een slachtoffer van een zedendelict schrijft: "*Je voelt je bekeken"*, en een slachtoffer van inbraak vertelt dat het voelde "*alsof ik zelf een verdachte was"*. Zes slachtoffers – een derde van het aantal dat de zitting heeft bijgewoond – vonden de zitting (emotioneel) zwaar, omdat zij hierdoor geconfronteerd werden met de verdachte. Bij een aantal slachtoffers gebeurde dit al voorafgaand aan de zitting. Een slachtoffer van een inbraak vertelt hoe ze met opzet (onopvallend) in het publiek wilde gaan zitten, maar toen toch in de gang met de verdachte werd geconfronteerd: "*Voor de zitting begon, zat ik in de wachtkamer tegenover de dader. Dit was me niet vooraf verteld. Dit was geen fijn gevoel!*"

En slachtoffer van stalking door haar ex-echtgenoot legt uit dat ze het heel vervelend vond om in één ruimte te moeten zitten vooraf aan de zitting. Omdat de vorige zaak uitliep hebben ze daar wel een uur zo gezeten: "*Je weet niet welke kant je uit moet kijken. Je ziet hem binnenkomen met die boze blik van hem"*. Geen van de slachtoffers heeft aangegeven dat ze gebruik hebben gemaakt van een slachtofferwachtruimte.[19]

Een slachtoffer van poging tot inbraak en een slachtoffer van stalking vonden het "intimiderend" en "niet fijn" om tijdens de zitting met de verdachte te worden geconfronteerd. Twee slachtoffers van bedreiging en mishandeling door hun ex-echtgenoot vonden het naar eigen zeggen "vreselijk" en "confronterend" om op de zitting gezien en gehoord te worden. Een van hen vertelde hoe storend ze het vond dat de verdachte (haar ex-echtgenoot) een aantal vrienden had meegenomen die nu van alles te horen kregen over hoe het in hun intieme relatie er aan toe ging: "*In het bijzijn van publiek dat meegenomen was door de verdachte vond ik de zitting heel naar en moeilijk. Waarom moeten zij erbij zitten? Zelf had ik slechts één persoon mee ter ondersteuning*."

Een nabestaande van een vermoord slachtoffer laat weten dat de verdachte geen publiek wenste in de zittingszaal, waardoor alleen maar directe familieleden van het slachtoffer mochten blijven zitten. Vrienden en collega's moesten 'achter glas' de zitting volgen, wat volgens de respondent bewijst dat de privacybehoeften van verdachten prevaleren boven die van slachtoffers.

[19] Hier is niet expliciet naar gevraagd in de vragenlijst. Zie over dit onderwerp ook Hoofdstuk 4 ('Privacybescherming tijdens de zitting') en Hoofdstuk 5 ('Confrontaties binnen het gerechtsgebouw').

De omgang met slachtoffergegevens binnen het strafproces

Vrijwel alle respondenten hadden de indruk hadden dat met hun gegevens zorgvuldig was omgegaan, zowel bij de politie als bij de rechter. Volgens een aantal respondenten zijn door het OM wel fouten gemaakt. Zo vertelt een slachtoffer dat na afloop van de aangifte, toen bekend werd gemaakt dat de verdachten opgepakt waren, formulieren met betrekking tot de vervolging en de zitting zouden worden opgestuurd. Vervolgens kreeg het slachtoffer de persoonsinformatie en documenten van *andere* slachtoffers opgestuurd. *"Je vraagt je af, als er zo met andermans gegevens wordt omgegaan, waar onze eigen gegevens wel niet zijn beland"*.

Een nabestaande vertelt dat de raadsman van de verdachte tijdens de zitting speculatieve uitspraken deed over de toedracht van de moord. Vervolgens verspreidden de media deze speculaties verder: "*De advocaat van verdachte deed tijdens de eerste pro-forma zitting op basis van voorlopige en onvolledige informatie van het NFI*[20] *een aantal suggesties. Hij uitte vermoedens die kennelijk tot doel hadden mijn zoon negatief te stigmatiseren, terwijl hij eigenlijk niet inhoudelijk in mocht gaan op de zaak. Het resultaat was negatieve verslaglegging in de pers en een onzekerheid bij ons tot het moment van het inhoudelijke proces een half jaar later*".

De nabestaande had hierbij verwacht dat de officier van justitie hen in bescherming zou nemen tijdens de zitting: "*Als nabestaande ben je overgelaten aan het handelen van de officier, en verder kun je helemaal niets terwijl de pers op sensatie gericht is*". Pas twee dagen voor de inhoudelijke zitting, een half jaar na de pro forma zitting, zijn de resultaten van het opsporingsonderzoek gedeeld met de nabestaanden tijdens het slachtoffergesprek waardoor de werkelijke toedracht van de moord met hen besproken werd.

Het delen van slachtoffergegevens met instanties buiten het strafproces

Respondenten konden in de vragenlijst aangeven of ze contact hadden gehad met externe organisaties, zoals een verzekeringsmaatschappij, een letselschade-arts, een andere hulpverlener of de pers, en hoe zij die contacten hadden ervaren. Zestien respondenten gaven aan dat zij contact hadden gehad met een verzekeringsmaatschappij,[21] vijf meldden dat zij in contact waren geweest met een (letselschade)arts of psycholoog in verband met het delict,[22] twee slachtoffers van inbraak gaven aan dat ze in contact waren geweest met de woningbouwvereniging, één met de bank en één met een winkeleigenaar waar de gestolen spullen werden verkocht.

Geen van de respondenten oordeelde negatief over de contacten met deze organisaties. Meer dan 90% van de respondenten vond dat hun persoonsgegevens bij deze organisaties naar hun weten goed beschermd waren. De enige negatieve ervaringen hadden betrekking op de pers.

Media

Een deel van de slachtoffers geeft aan tijdens het strafproces te zijn voorbereid op de media-aandacht die mogelijk zou komen. Dit gebeurt door de politie (6), door het OM (7) of door SHN (10). Negen respondenten vertellen dat er in verband met het delict informatie over hen was verschenen in een krant, op tv, radio of op het internet.[23] Dit was het geval bij vier slachtoffers van een geweldsdelict, drie slachtoffers van een zedendelict, een slachtoffer van poging tot moord en een nabestaande van een slachtoffer van moord. Van hen waren er vijf al voorbereid op (mogelijke) aanwezigheid van de pers tijdens de zitting. Eén slachtoffer is niet geïnformeerd over

[20] Nederlands Forensisch Instituut.
[21] 10 slachtoffers van inbraak, 6 slachtoffers of nabestaanden van andere delicten, waaronder geweld (3), zeden (1) en moord (2).
[22] 2 slachtoffers van een zedendelict, en van respectievelijk stalking, huiselijk geweld en inbraak ieder 1.
[23] 39 respondenten hebben deze vraag beantwoord.

de mogelijke aanwezigheid van de media, terwijl de pers er wél was tijdens de zitting en vervolgens over het voorval heeft geschreven. Volgens een slachtoffer van een zedendelict dat niet naar de zitting is gekomen maar over wier zaak wel is gepubliceerd, had zij méér informatie over media-aandacht verwacht van Slachtofferhulp Nederland.

Geen van de negen respondenten over wie iets in de media is verschenen, heeft de media *zelf* benaderd. De vader van een zedenslachtoffer gaf aan dat hij tevreden was dat op hun verzoek de pers continu bij hen werd weggehouden rondom de zitting, maar wel aandacht had voor 'dit soort zaken'. Een slachtoffer van een gewelddadige overval was wel direct benaderd door een journalist, maar was hier achteraf tevreden over: "*Ze hebben me gevraagd of ze er een artikel over mochten schrijven. Ik heb er geen probleem mee gehad omdat ik een bekend figuur in het dorp ben en de hele buurt het al wist en zodoende het hele dorp het wist. Door het stuk in de krant hoefde ik het hele verhaal niet telkens opnieuw te vertellen.*"

De naam en foto van deze respondent zijn vervolgens verspreid in de (lokale) krant, en hoewel hij gebruik maakte van het spreekrecht tijdens de zitting, is er uit deze verklaring niets overgenomen in het betreffende artikel.

Van de overige slachtoffers over wie iets in de media is verschenen, gaf een slachtoffer van poging tot moord aan dat alleen zijn naam was verspreid en een slachtoffer van een gewapende overval dat beelden van hem waren getoond (zonder naam). Een slachtoffer van een inbraak vertelt hoe de media aandacht hadden besteed aan de zaak omdat er meerdere inbraken waren gepleegd in dezelfde straat. Vervolgens werd in de pers de verkeerde straatnaam genoemd, wat ze eigenlijk wel prettig vond. Een slachtoffer van een gewapende overval vertelt hoe door de pers een deel van de slachtofferverklaring was overgenomen en ook haar adresgegevens werden gepubliceerd, maar dat zij dit niet als een inbreuk heeft ervaren op haar privéleven.

Een vrouw die slachtoffer was tijdens een overval van een juwelier zei dat er later een uitzending over op *Opsporing Verzocht* was verschenen, maar dat haar persoonsgegevens niet genoemd werden. Wel waren camerabeelden gebruikt van de overval waarop ook zij kort te zien was. Dit vond ze niet storend, al werd ze later wel herkend: "*Kennissen hebben dit wel opgemerkt toen ik later bij de plaatselijke vereniging kwam. Blijkbaar hadden ook zij de beelden gezien. Maar een jaar later zijn ze het toch weer vergeten. En er is ook ontzettend veel positieve aandacht geweest na afloop van de uitzending*".

Daarnaast waren er twee slachtoffers van wie geen namen of beelden waren verspreid, maar van wie wel delen uit de slachtofferverklaring waren overgenomen. Dit waren in beide gevallen slachtoffers van zedendelicten. In het eerste geval ging het om een minderjarig slachtoffer dat op de zitting gebruik had gemaakt van het spreekrecht. In het tweede geval ging het om een slachtoffer dat bewust niet naar de zitting was gekomen, maar wel een SSV had opgemaakt: "*Het zorgde er voor dat ik zelf niet altijd het verhaal hoefde te vertellen, want mijn vrienden konden het in de krant lezen. Dit vind ik prettig*."

Van slachtoffers of nabestaanden van (poging tot) moord waren de ervaringen minder positief. De vader van een vermoord slachtoffer schrijft: "*In een aantal kranten werd bij verslaggeving de voor- en achternaam van mijn vermoorde dochter voluit genoemd, in één krant zelfs met foto. De dader werd afgeschermd en alleen met initialen genoemd. Dit komt heel erg jakhalzerig over.*"

Volgens de nabestaande was de foto van een sociale-mediawebsite geplukt. Op aanraden van de familierechercheurs hadden ze zelf geen contact opgenomen met de media. De respondent zegt dat hij in eerste instantie geen bezwaar had tegen de aanwezigheid van pers tijdens de zitting, maar het wel kwalijk vond dat de verslaggeving in de media suggestief was over feiten die niet waren bewezen: "*Naar aanleiding van de moord werd gemeld door een lokale krant dat ze met messteken om het leven was gebracht, terwijl wij wisten dat dit niet was gebeurd. Maar dit verhaal doet vervolgens wel de ronde in een kleine stad. Ik vind dit een grove schending van onze privacy. Iedereen leest die artikelen, en daar wordt ook stigmatiserend in gesproken over haar*".

Het slachtoffer van poging tot moord gaf ook aan dat er onjuiste informatie over hem was gepubliceerd. Hij voelde naar eigen zeggen onmacht omdat hij onder speciale bescherming stond van de politie en zijn eigen verhaal niet kon doen: "*Heel veel onwaarheden zonder enige manier te hebben om het tegen te spreken. Er is geschreven en gepubliceerd wat er geroddeld werd, niet wat er zich in werkelijkheid heeft afgespeeld*".

Uit de antwoorden op de vragenlijst blijkt dat de behoeften van slachtoffers met betrekking tot de media sterk van elkaar verschillen. Er zijn, naast slachtoffers die afgeschermd willen worden, ook slachtoffers die graag veel media-aandacht hebben voor wat er is gebeurd. Een slachtoffer van stalking en bedreiging door haar werkgever gaf aan dat ze niet wist of er pers aanwezig was op de zitting, maar dat ze betreurde dat er niets in de krant was verschenen over het voorval: "*Hadden ze er maar meer bekendheid aan gegeven in de media. Er is niks geen bekendheid gekomen, terwijl hij een eigen zaak heeft.*"

Privacybescherming door Slachtofferhulp Nederland

Van alle respondenten zijn 29 begeleid door Slachtofferhulp Nederland. Over deze begeleiding oordelen de respondenten gevarieerd. Bijna driekwart geeft aan niet te zijn geïnformeerd over mogelijkheden om het privéleven te beschermen tijdens het strafproces. Ongeveer de helft van de respondenten die de vraag beantwoordde, geeft aan dat SHN hen te weinig heeft geïnformeerd over de mogelijke gevolgen van het strafproces voor hun privéleven.[24] "*Ze hebben niet verteld dat onze privégegevens openbaar kunnen worden*", schrijft een respondent. Verschillende respondenten vertellen dat zij van SHN pas begeleiding kregen bij het schadeverhaal, dus pas latr in het proces. Het is dan vaak te laat om het slachtoffer nog te wijzen op eventuele privacybeschermingsmaatregelen, zoals het afschermen van naam en adresgegevens.

Over de hulp die geboden werd door SHN zijn respondenten nu eens tevreden, dan weer ontevreden. Twee slachtoffers geven aan dat ze door SHN zijn gewezen op de mogelijkheid van een aanvraag bij het Schadefonds Geweldsmisdrijven. Twee slachtoffers vonden dat er te vaak contact met hen werd opgenomen door SHN:

"*In ons geval was de begeleiding overdreven zorgzaam in verhouding tot de aard van het misdrijf. Onvoldoende afstemming waaraan behoefte bestaat bij het 'slachtoffer'!*"

"*Voor een inbraak in een leegstaande woning is er door veel mensen energie in gestopt. Ben benaderd door slachtofferhulp wat mij en andere personen tijd gekost heeft. Verzekering keert niets uit, dader staat al weer op straat*."

Gedachten over privacybescherming

Twee derde van de respondenten die de vraag beantwoordden[25] geeft aan dat zij, terugkijkend, het gevoel hebben dat hun privéleven voldoende is beschermd tijdens het strafproces, en zeven respondenten (20%) zeggen dat zij dat niet vinden. Bij de laatste groep gaat het om één slachtoffer van (poging tot) moord, en zes slachtoffers van vermogensdelicten (zie Tabel 5).

Als reden voor een minder positief oordeel geven drie slachtoffers aan dat zij niet goed waren voorgelicht over mogelijkheden tot (privacy)bescherming, of dat zij niet voldoende anoniem zijn gebleven, omdat hun naam en/of adres werden genoemd ter zitting of in het strafdossier zaten. Een slachtoffer van huiselijk geweld vertelt dat ze graag zou zien dat politie en OM met een turflijst

[24] In dit geval 14 van 30 respondenten. Omdat SHN soms de enige vorm van begeleiding is die slachtoffers krijgen, is nagegaan of deze organisatie ook een rol kan spelen in het beschermen van de privacy van slachtoffers.
[25] 36 respondenten hebben deze vraag beantwoord.

zouden werken bij het aanbieden van privacybeschermingsmaatregelen, zodat slachtoffers hiervan volledig op de hoogte zouden worden gebracht.

Tabel 5: Oordelen over privacybescherming tijdens het strafproces[26]

Heeft u achteraf gezien het gevoel dat uw privéleven voldoende is beschermd tijdens het strafproces?	**Ja**	**Nee**	**Weet niet/ ja én nee**
Slachtoffer geweld	8	0	0
Slachtoffer zedendelict	4	0	1
Slachtoffer moord[27]	1	1	0
Slachtoffer stalking	2	0	0
Slachtoffer vermogensdelict	9	6	4
Totaal	24 (66%)	7 (20%)	5 (14%)

Een slachtoffer van poging tot inbraak schrijft: "*Ik was niet voorgelicht over hoe het op de rechtszitting zou gaan. De dader keek intimiderend naar mij, zonder dat hij daar op gewezen werd. Hij zat redelijk dichtbij. Wist ook niet dat hij mijn privégegevens kan inzien; dit is mij nooit verteld door niemand. Ik ben bang dat hij mij komt opzoeken na zijn strafproces. Ik verwachtte betere voorlichting met betrekking tot het afschermen van gegevens/anoniem blijven. Nu is het kwaad geschied!*"

Andere ontevreden respondenten wijzen op specifieke fouten die zijn gemaakt door bepaalde ketenpartners. Het met rust willen worden gelaten over de strafzaak wordt hierbij ook genoemd. Een slachtoffer van een zedendelict schrijft aan het eind van de vragenlijst: "*Ik zou graag met rust gelaten worden nu. Het is niet fijn om telkens geconfronteerd te worden*".

Een slachtoffer van inbraak zegt: "*Ik had de keuze me wel of niet te mengen in het proces tegen de dader. Ik heb er toen voor gekozen me niet te mengen en dit ook doorgegeven. Maanden later kreeg ik toch bericht over zijn veroordeling. Dit vind ik uitermate slordig*".

Informatievoorziening over de vervolging en de berechting

Een aantal slachtoffers geeft aan dat zij niet genoeg informatie kregen over het verloop van het strafproces. Acht slachtoffers (19%) zijn niet (voldoende) op de hoogte gehouden van de zitting, of van de uitspraak, of van de tenuitvoerlegging daarvan. Niet alle slachtoffers worden ingelicht over de zittingsdatum: "*We kregen een brief met de zittingsdatum. Toen ik belde werd verteld dat het een pro-forma zitting was, waar we niet heen hoefden te komen. Daarna hebben we nooit meer iets gehoord, niet van OM en niet van SHN, terwijl ik juist aan beide had aangegeven dat ik wel bij de zitting wilde zijn*."

[26] 7 respondenten hebben deze vraag niet beantwoord.
[27] Slachtoffer van poging tot moord en nabestaande van een slachtoffer van moord.

Via een artikel in een regionale krant heeft een slachtoffer gelezen dat er een zitting was geweest in zijn zaak, maar hij weet nog steeds niet de uitspraak. Twee slachtoffers vertellen hoe justitie pas een paar dagen voor de zittingsdatum hen hierover had geïnformeerd, waardoor één van hen niet aanwezig kon zijn. Een slachtoffer van poging tot moord geeft aan dat hij, na meerdere verhoren en na maanden onder speciale beveiliging, nog steeds niet heeft gehoord of er een zitting ging plaatsvinden.

Volgens een aantal respondenten is er ook onduidelijkheid over wat er gebeurt na afloop van de zitting. Van de respondenten die de vragen beantwoordden[28] is 40% na de zitting niet op de hoogte gehouden over of de verdachte vast zat of vrij zou komen. Sommige respondenten geven aan dat ze deze informatie niet van OM maar wel van SHN kregen, anderen kregen van geen van beide bericht.

Uit de uitkomsten van de pilot van de vragenlijst bleek reeds dat informatievoorziening over het verblijf van de veroordeelde van groot belang kan zijn voor de privacy van slachtoffers. Mede door hun angst voor represailles hebben veel slachtoffers behoefte aan informatie over de veroordeling en tenuitvoerlegging. Zij hebben die informatie nodig om zich in hun eigen privésfeer prettig te voelen. Een slachtoffer van (poging tot) inbraak vertelt dat ze niets meer heeft gehoord over de uitspraak. Ze was bewust niet naar de zitting gegaan uit angst voor de dader. Inmiddels heeft ze een hond gekocht om zich veiliger te voelen en vindt ze dat "*daders beter weg komen dan slachtoffers"*.

Een slachtoffer van huiselijk geweld vertelt: "*Ben zeer verbolgen dat je als slachtoffer blijkbaar niet over de uitspraak van een hoger beroep wordt ingelicht. Ik had SHN al zo vaak gebeld over of ze de uitspraak hadden gehad. Na een paar weken kwam ik er achter dat mijn ex-genoot in cassatie was gegaan. Ze zeiden dat dat niet kon, nou ik had de brief van de Hoge Raad voor me liggen. Mijn ex-genoot had dus wel de uitspraak gehad, anders kon hij niet in cassatie zijn gegaan. Geeft het gevoel dat je als slachtoffer niet belangrijk bent*".

Terwijl dit slachtoffer had afgesproken dat de politie haar op de hoogte zou houden van het verblijf van de verdachte, is dat niet gebeurd.

Een slachtoffer van inbraak en bedreiging geeft aan hoe belangrijk ze het vindt om op de hoogte te worden gehouden van het verblijf van de dader: "*Ik kreeg laatst een brief in welke kliniek hij is geplaatst, en wanneer hij wordt overgeplaatst. Voorlopig zit hij nog vast en dat vind ik een prettig gevoel*".

Een respondent die niet op de hoogte was gehouden van de zitting, weet nu ook niet of de verdachten wel zijn veroordeeld, met het gevolg dat hij zijn familie niet 'gerust' kan stellen: "*Mijn kinderen hebben dagen wakker gelegen van de inbraak, die voor hen heel ingrijpend was, en ik kan ze niet vertellen dat de daders nu gepakt zijn*".

Afscherming ten opzichte van wie?

Aan de respondenten is gevraagd tegenover wie zij privacybescherming van belang vinden (zie Tabel 6). Drie kwart van de respondenten gaf aan afscherming tegenover de verdachte van belang te vinden. Op de tweede plaats komt afscherming tegenover de familie of vrienden van de verdachte (39%), gevolgd door afscherming tegenover media of pers (35%). Het belang van afscherming tegenover bepaalde personen is gelijk verdeeld over de verschillende typen delicten. Afscherming tegenover de verdachte is echter vooral voor slachtoffers van zwaardere delicten (niet zijnde vermogensdelicten) van belang.

[28] 24 respondenten.

Tabel 6: Tegenover wie privacybescherming van belang is[29]

Tegenover wie vindt u bescherming van uw persoonlijke gegevens en verklaring het belangrijkst?	**Aantal**	**Percentage van totaal**
Verdachte/dader	27	75%
Familie of vrienden van verdachte/dader	14	39%
Mijn eigen familie of vrienden	6	17%
Mijn buren	4	11%
Media of pers	13	35%
Overheid	3	8%
Anderen	2	6%

Interessant is de uitkomst dat zes respondenten privacybescherming tegenover hun eigen familie of vrienden belangrijk vonden en vier tegenover hun eigen buren. Een naaste van een minderjarig zedenslachtoffer vindt afscherming tegenover zowel eigen familie als buren het belangrijkste, belangrijker nog dan tegenover de (familie van de) verdachte of de media. Twee slachtoffers (van een zedendelict en een inbraak) achten afscherming tegenover alle genoemde personen, behalve de eigen familie, even belangrijk. Eén van hen schrijft: "*Het zijn ONZE gegevens en daar heeft niemand iets mee te maken*".

De meeste respondenten geven als reden voor behoefte aan afscherming aan dat zij bang zijn voor wraakacties of represailles van de verdachte of diens familie of vrienden[30] of "*om herhaling te voorkomen*". Anderen vinden dat de verdachte de gegevens niet hoeft te weten 'uit principe': "*Diegenen die een strafbaar feit begaan mogen wat mij betreft met naam en toenaam bekend worden binnen onze samenleving. De slachtoffers echter dienen hiervoor afgeschermd te worden. De samenleving wordt op deze manier gewaarschuwd voor deze daders. De slachtoffers hebben er in principe niks mee te maken, ze zijn onschuldig en dienen zo snel mogelijk verder te kunnen met hun leven zonder dat ze bang hoeven zijn later gewraakt te worden omdat hun naam bekend is bij de dader*".

Een slachtoffer van stalking door haar ex-echtgenoot geeft aan dat de privacybescherming van slachtoffers niet in verhouding staat tot die van verdachten: "*Ik vind het jammer dat ik niet de gelegenheid heb gekregen om mijn dossier in te zien van wat hij had te zeggen op het verhoor, omdat mijn dochter toch ook getuige was van wat hij heeft gedaan en dat is toch een stuk om te kijken of hij de waarheid heeft gesproken. Je doet uit jezelf aangifte en je legt je hele leven op tafel maar je mag niet weten hoe of wat. Dat voelt niet goed!*"

Daarnaast zijn er ook slachtoffers die het onnodig vinden dat wie dan ook hun gegevens te zien krijgt. Respondenten schrijven dat ze bang zijn dat "*anderen er mee aan de haal gaan*" of dat ze niet "*opgezocht willen worden door de media"*, of dat ze vinden dat "*niet iedereen dit hoefde te weten"*. Anderen schrijven: "*Ik ben van mening dat mijn persoonlijke gegevens alleen belangrijk zijn voor partijen die het moeten weten. Voor anderen niet.*" "*Het gaat om mijn gegevens en een*

[29] 37 respondenten hebben deze vraag beantwoord. Respondenten konden meerdere antwoorden aankruisen. Geen enkele respondent heeft alle opties aangekruist.
[30] Zeker 20 respondenten.

ander hoeft niet iets te weten over mijn privéleven." "*Het moet niet op straat komen te liggen. We zijn erg op onze privacy gesteld*", schrijft een slachtoffer van een gewapende overval.

Twee slachtoffers maken duidelijk waarom ze willen dat hun ervaringen bekend zijn in de strafrechtsketen. Een slachtoffer van een inbraak zegt dat "*de overheid zo kan inzien hoe vaak het slachtoffer benadeeld is door dader(s) en [kan zo] eventueel extra bescherming bieden aan deze persoon*". Een slachtoffer van een zedendelict schrijft: "*Ik vind het juist belangrijk dat ze bij de overheid mijn gegevens hebben. Mocht zoiets nog een keer gebeuren kunnen ze er op een andere manier op handelen*".

Conclusie

Slachtoffers hebben verschillende ervaringen en behoeften als het gaat om hun privacy tijdens het strafproces. Privacybescherming kan bovendien op verschillende momenten tijdens het strafproces van belang zijn voor het slachtoffer, zo blijkt uit dit onderzoek. De meeste slachtoffers hebben niet anoniem aangifte gedaan of een anonieme verklaring afgelegd. Vaak weten zij niet dat hun gegevens in het strafdossier, en daarmee bij de verdachte, terecht komen. De zitting wordt door een kwart van de slachtoffers als 'confronterend' ervaren, terwijl zij geen mogelijkheden kregen om een confrontatie met de verdachte en/of diens vrienden uit de weg te gaan. Er is veel angst voor de verdachte en diens vrienden.

Uit de resultaten blijkt dat slachtoffers niet altijd kunnen overzien wat er met hun gegevens gebeurt en welke vormen van afscherming zij zouden mogen verwachten. Toch hebben slachtoffers veel vertrouwen in de verschillende instanties: 80% vindt dat de politie, de officier van justitie en de rechter hen voldoende hebben geholpen met het beschermen van hun privacy. In algemene zin vond twee derde dat, terugkijkend op het strafproces, hun privéleven voldoende was beschermd tijdens het strafproces. Waar het ging om de afscherming van persoonlijke gegevens, zoals naam en adres, zijn echter diverse kritische opmerkingen gemaakt, evenals over de situatie binnen gerechten, waar slachtoffers kunnen worden geconfronteerd met de verdachte en diens vrienden. De toelichtingen die slachtoffers geven op hun antwoorden laten zien dat een effectieve privacybescherming veel samenhang vertoont met een correcte bejegening van het slachtoffer. Informatievoorziening en begeleiding tijdens het strafproces zijn van belang voor de bescherming van het privéleven van slachtoffers. De privacybeleving van slachtoffers is veelal gericht op bescherming tegenover de verdachte: slachtoffers vragen vaak om hun gegevens af te schermen tegenover de verdachte.

Ondanks de veelal positieve beoordelingen van de slachtoffers, blijkt dat zij op bepaalde punten te weinig (privacy)bescherming krijgen, vooral ten opzichte van de verdachte. De meeste privacyschendingen waar slachtoffers over vertellen, lijken daarbij te vermijden te zijn. Waar het mis gaat – een afgeschermd adres duikt ergens toch weer op, er vindt een confrontatie plaats tussen slachtoffer en verdachte binnen het gerechtsgebouw – is er sprake van een vergissing, of wordt nagelaten om een bepaalde maatregel toe te passen. Vaak gaat het ook om het ontbreken van een *structurele* aanpak, zoals bij het aanbieden van domiciliekeuze of een betere informatievoorziening in alle stadia van het strafproces. Veel slachtoffers weten bijvoorbeeld niet dat hun persoonsgegevens in het strafdossier door komen en opgelezen kunnen worden ter zitting. Het gebruik van een aparte wachtruimte is nu nog een uitzondering, terwijl daar zeker behoefte aan bestaat. Daarnaast is het geïnformeerd worden over het verloop van de vervolging, de zittingsdatum, de uitspraak en het verblijf van de verdachte/veroordeelde van groot belang voor het gevoel van veiligheid. Als slachtoffers bovengenoemde informatie tijdig ontvangen, kunnen zij mogelijk een betere beslissing nemen over hoe en op welke wijze zij willen participeren in het strafproces, of zelf bevorderen dat bepaalde maatregelen worden toegepast.

Hoofdstuk 7

Organisaties buiten de strafrechtspleging

Inleiding

In dit hoofdstuk staat de vraag centraal welke maatschappelijke organisaties en bedrijven buiten de strafrechtspleging uit hoofde van hun taak omgaan met gegevens over en van slachtoffers en hun naasten. Nagegaan is welke (beleids)regels diverse organisaties hanteren ten behoeve van de omgang met gegevens van het slachtoffer. Het hoofdstuk geeft tevens de interviews weer die zijn afgenomen aan vertegenwoordigers van deze organisaties over hoe het beleid in de praktijk vorm krijgt.

De volgende organisaties zijn benaderd voor een interview: het Verbond van Verzekeraars, het Schadefonds Geweldsmisdrijven, Slachtofferhulp Nederland, vier media, een vertegenwoordiger van de Nederlandse Orde van Advocaten (NOvA), een vertegenwoordiger van de Amsterdamse Orde van Advocaten, een slachtofferadvocaat en een strafadvocaat. Gesproken is met vijf journalisten/misdaadverslaggevers, twee van de geschreven pers en drie van audiovisuele media (waarvan twee binnen één organisatie). Drie van deze media hebben een landelijk bereik, en één respondent werkt voor een regionale krant. Met de slachtofferadvocaat, de beleidsjurist van SHN en de journalisten zijn interviews face-to-face afgenomen (6 in totaal). De interviews met de andere advocaat en de vertegenwoordigers van het Verbond en het Schadefonds zijn afgenomen via de telefoon. In een enkel geval zijn (aanvullende) vragen aan deze organisaties gesteld door middel van email.[1]

De respondenten vormen geen representatieve steekproef uit de groep van álle functionarissen binnen de ondervraagde organisaties. De interviews verschaffen inzicht in hoe wordt omgegaan met slachtoffers en hun gegevens, en wat de percepties zijn van de geïnterviewden van dit onderwerp. De praktijkvoorbeelden die de respondenten geven, illustreren de ervaringen met en de problemen rond privacybescherming van slachtoffers binnen het strafproces. Aan de respondenten zijn vragen gesteld over de typen persoonsgegevens van slachtoffers/naasten waarover zij beschikken en die zij mogelijk verwerken; hun wijze van verwerking van deze gegevens; hun beleid en praktijk ten aanzien van bescherming en publicatie van privacygevoelige informatie en de gebruikte normen ten aanzien van verwerking van deze gegevens.[2]

Verzekeraars

Verzekeraars krijgen op twee verschillende manieren te maken met slachtoffers van criminaliteit. De eigen verzekerde heeft door een strafbaar feit schade geleden, en doet een beroep doet op een verzekering bij wie die schade is gedekt (‘schadeverzekering’). Een voorbeeld is een beroep op een inboedelverzekering na een inbraak, of op een arbeidsongeschiktheidsverzekering na mishandeling met arbeidsongeschiktheid als gevolg. Maar het kan ook gaan om de min of meer spiegelbeeldige figuur waarin de eigen verzekerde door een strafbaar feit schade heeft toegebracht aan een derde,

[1] Gehanteerde codering interviews:
V1: Medewerker Verbond van Verzekeraars
V2: Beleidsjurist Schadefonds Geweldsmisdrijven
S1-2: SHN: 1 (beleidsjurist), 2 (casemanager)
JK 1-2: Journalist krant
JA 1-3: Journalist audio-visueel medium
NOvA1: Vertegenwoordiger van de Nederlandse Orde van Advocaten
AOvA1: Vertegenwoordiger van de Amsterdamse Orde van Advocaten
A1-2: Advocaten 1 (slachtofferadvocaat), 2 (strafadvocaat).
[2] Voor de gehanteerde topiclijsten, zie Bijlage II.

waarna die derde schadevergoeding vordert van de verzekerde dader, waarvoor de verzekeraar dekking moet verlenen ('aansprakelijkheidsverzekering'). Bijvoorbeeld een verkeersmisdrijf waarbij de eigen verzekerde door middel van een auto letsel heeft toegebracht aan andere verkeersdeelnemers.[3]

Het verschil tussen *schadeverzekering* en *aansprakelijkheidsverzekering* is ook relevant voor de persoonsgegevens die de verzekeraar verzamelt over slachtoffers die een aanspraak maken op een vergoeding. Bij een beroep op een *schadeverzekering* wordt de verzekeraar aangesproken door de eigen verzekerde. In dat geval zullen de persoonsgegevens (en gegevens over het verzekerde object) al bij de verzekeraar bekend zijn. Deze gegevens worden immers bij het afsluiten van de polis verzameld. Dat betekent dat alleen nog gegevens hoeven te worden verzameld over de toedracht van het (strafbare) feit en over de omvang van de schade. Betreft het schade aan goederen (bijvoorbeeld bij een inboedelverzekering) dan hoeven in de regel dus geen additionele persoonsgegevens worden verzameld. Betreft het letselschade van de verzekerde (bijvoorbeeld bij een arbeidsongeschiktheidsverzekering) dan zullen gegevens noodzakelijk zijn over het opgelopen letsel, de als gevolg daarvan optredende beperkingen, en de mate van arbeidsongeschiktheid die daaruit voortvloeit.

Bij een aanspraak op grond van een *aansprakelijkheidsverzekering* wordt de verzekeraar aangesproken door een hem tot dan toe onbekende derde. In dat geval zijn de persoonsgegevens van die derde benodigd, evenals alle andere gegevens die nodig zijn voor de beoordeling van de claim. Ook hier speelt het onderscheid tussen schade aan goederen en letselschade. Betreft het letselschade van de derde dan zullen gegevens noodzakelijk zijn over het opgelopen letsel, de als gevolg daarvan optredende beperkingen, en de mate van arbeidsongeschiktheid die daaruit voortvloeit.

Vooral bij de beoordeling van letselschade kunnen veel privacygevoelige gegevens benodigd zijn. Bij blijvend letsel is zelfs de medische voorgeschiedenis van de gekwetste persoon relevant. Dit geldt zowel voor letselschade bij de eigen verzekerde (arbeidsongeschiktheidsverzekering) als bij een derde (aansprakelijkheidsverzekering). De afweging van het privacybelang van de gekwetste tegen het belang van een adequate claimbeoordeling is een complexe materie die onderwerp is van gedetailleerde zelfregulering (zie hierna).

De uitoefening van het verzekeringsbedrijf brengt de verwerking van veel persoonsgegevens met zich mee, onder omstandigheden ook van 'bijzondere' persoonsgegevens, dat wil zeggen persoonsgegevens die in het kader van de Wet bescherming persoonsgegevens (Wbp) extra worden beschermd, zoals medische gegevens. De correcte omgang met deze persoonsgegevens is een belangrijk onderwerp binnen de verzekeringsbranche. Dit geldt voor de persoonsgegevens van alle cliënten waar verzekeraars mee te maken krijgen; slachtoffers van criminaliteit nemen in dit opzicht geen bijzondere positie in.

Wordt de identiteit van een claimant bekend aan de verdachte/dader?

Het verzekeringsbedrijf kent geen bijzondere regels voor slachtoffers van criminaliteit. Een anonieme claim is niet mogelijk: om een claim te kunnen beoordelen heeft een verzekeraar gegevens nodig, waaronder de identiteit van de claimant. Maar dit betekent niet automatisch dat die identiteit ook bekend wordt aan de verdachte/dader. Het is hierbij van belang om te melden dat er geen equivalent is van een strafdossier dat om redenen van *equality of arms* ter beschikking moet komen van de verdachte. Het antwoord op de vraag of de identiteit van een slachtoffer dat een beroep doet op een verzekering, daardoor bekend wordt aan de dader, levert een divers beeld op.

---

[3] Aansprakelijkheidsverzekeringen bieden in de regel geen dekking voor schade als gevolg van opzettelijk gepleegde strafbare feiten omdat opzettelijk toegebrachte schade op grond van de zogenoemde 'opzetclausule' in de polisbepalingen van dekking is uitgesloten. Dit speelt niet bij culpoze delicten en evenmin bij schade toegebracht met een motorrijtuig. In het laatste geval kan een uitsluiting van opzettelijk toegebrachte schade op grond van artikel 11 Wet aansprakelijkheidsverzekering motorrijtuigen (WAM) niet aan het slachtoffer worden tegengeworpen, zodat de WAM-verzekeraar in dat geval toch moet uitkeren.

Een belangrijk verschil is ook hier dat tussen schadeverzekering en aansprakelijkheidsverzekering. Bij een aanspraak op een schadeverzekering is de (vermoedelijke) dader bij de afwikkeling niet in beeld. Het gaat immers om een eigen verzekering van het slachtoffer. Alleen de verzekeraar en het slachtoffer zijn bij de polis en de afwikkeling betrokken. In beginsel zal een claim onder een schadeverzekering dus niet leiden tot onthulling van de identiteit van het slachtoffer aan de verdachte/dader. Dit kan alleen anders zijn wanneer de schadeverzekeraar, na zijn verzekerde schadeloos te hebben gesteld, voor de gedane uitkering verhaal zoekt op de dader. Bij strafbare feiten is dit vrij uitzonderlijk, onder meer omdat de verdachte vaak als onvoldoende solvent wordt ingeschat. Verhaal heeft dan geen zin.

Bij een aanspraak onder een aansprakelijkheidsverzekering is de eigen verzekerde de dader. De claim van het slachtoffer pleegt geheel buiten de eigen verzekerde om te worden afgewikkeld, maar het kan wel zijn dat de eerste aanspraak (de aansprakelijkstelling) wordt gericht aan de verdachte, en dat daarbij naam en adresgegevens van het slachtoffer bekend worden. Bij verkeersmisdrijven hoeft dit niet omdat verkeersslachtoffers een rechtstreeks vorderingsrecht hebben op de autoverzekeraar.[4] Zij kunnen zich daarom van meet af tot communicatie met de autoverzekeraar beperken. In andere gevallen kunnen adresgegevens worden afgeschermd voor de dader door in de aansprakelijkstelling domicilie te kiezen bij een rechtshulpverlener. Maar een volledig anonieme aansprakelijkstelling is niet mogelijk. Het civiele recht kent daar geen voorzieningen voor. Behalve bij verkeersongevallen, zal in elk geval de naam van het slachtoffer dus bekend worden aan de verdachte wanneer het slachtoffer een claim tot schadevergoeding indient bij een aansprakelijkheidsverzekeraar.

Na aansprakelijkstelling volgen beoordeling en afwikkeling. Zoals eerder gemeld, geschiedt dit buiten de verzekerde/dader om. De bevoegdheid tot de beoordeling van de claim, en het eventueel voeren van verweer, pleegt in de polis door de verzekerde contractueel te worden overgedragen aan de verzekeraar. Het gaat hier om standaardbepalingen en een standaardpraktijk. Er bestaat geen reden om in dit kader gegevens van het slachtoffer aan de verzekerde te verstrekken, en dit kan in geen geval zonder toestemming van het slachtoffer zelf.[5] Bij aansprakelijkheidsverzekeringen voor (grote) bedrijven en instellingen, komt het echter wel voor dat claims die onder een bepaald bedrag blijven, bijvoorbeeld tot aan het bedrag van een eigen risico, door de instelling zelf worden afgewikkeld. Dit komt bijvoorbeeld voor bij sommige grotere ziekenhuizen die een hoog eigen risico hebben en claims tot aan dat bedrag soms ook zelf beoordelen en afwikkelen. Dit is echter op zich zelf al een uitzondering, en daar komt bij dat het dan slechts bij hoge uitzondering zal gaan over criminaliteit.

Richtlijnen en regels

Hieronder wordt een beknopte schets gegeven van voor de omgang met persoonsgegevens relevante richtlijnen en regels binnen het verzekeringsbedrijf. Hierboven is al aangegeven dat er geen bijzondere regels zijn voor de slachtoffers van criminaliteit. In het kader van dit onderzoek dient dus te worden vooropgesteld, dat het hier niet specifiek gaat over de omgang met persoonsgegevens van slachtoffers van criminaliteit, maar om de persoonsgegevens van alle cliënten van verzekeraars.

Door de Nederlandse Vereniging van Banken en het Verbond van Verzekeraars is de *Gedragscode Verwerking Persoonsgegevens Financiële Instellingen* opgesteld conform de procedure van artikel 25 Wbp, dat wil dus zeggen, inclusief goedkeuring door het College Bescherming Persoonsgegevens (CBP).[6] Deze Gedragscode bevat een concretisering en nadere uitwerking van de algemene normen uit de Wbp voor de financiële sector waaronder de verzekeraars.[7] Belangrijke

---

[4] Artikel 6 Wet aansprakelijkheidsverzekering motorrijtuigen (WAM).
[5] Onder meer het doelbindingsbeginsel staat hieraan in de weg.
[6] https://www.verzekeraars.nl/overhetverbond/zelfregulering/Paginas/Gedragscodes/Gedragscode-Verwerking-Persoonsgegevens.aspx
[7] De zorgverzekeraars hebben getracht hun eigen gedragscode ex artikel 25 Wbp het licht te laten zien, de *Gedragscode Verwerking Persoonsgegevens Zorgverzekeraars*. De oorspronkelijke goedkeuring door het CBP van deze gedragscode is echter door de Rechtbank Amsterdam vernietigd (Rb. Amsterdam 13 nov. 2013,

beginselen van de Gedragscode Verwerking Persoonsgegevens Financiële Instellingen zijn dat persoonsgegevens slechts worden verwerkt voor zover voldaan is aan een van de in de Gedragscode genoemde rechtmatige grondslagen, waaronder de ondubbelzinnige toestemming van de betrokkene en de noodzakelijkheid voor het sluiten en de uitvoering van (verzekerings)overeen-komsten.[8] Persoonsgegevens worden niet verder verwerkt op een wijze die onverenigbaar is met de doeleinden waarvoor ze zijn verkregen, het zogenaamde doelbindingsbeginsel.[9] Met betrekking tot medische gegevens wordt in § 6 van de Gedragscode een systeem uitgewerkt waarin extra waarborgen worden gezocht door de verwerking van deze gegevens onder de verantwoordelijkheid te brengen van een 'Medisch adviseur', dit is een arts die gehouden is aan zijn beroepsgeheim.

Letselschade

Bij de slachtoffers van geweldsmisdrijven gaat het uiteraard vaak om letselschade, waarmee veel privacygevoelige gegevens zijn gemoeid.[10] Belangrijk voor de verwerking van persoonsgegevens bij de beoordeling van letselschadeclaims is de *Gedragscode Behandeling Letselschade* (GBL),[11] opgesteld door De Letselschade Raad,[12] welke gedragscode een *Medische Paragraaf*[13] heeft die specifiek is gewijd aan de verwerking van medische gegevens. De GBL en zijn Medische Paragraaf bevatten gedragsregels waaraan verzekeraars en andere instanties op het gebied van letselschade zich hebben gecommitteerd. In de Medische Paragraaf van de GBL worden de beginselen van proportionaliteit en transparantie op een gedetailleerde wijze geoperationaliseerd, niet alleen in goede praktijken maar ook in zogenaamde 'werkdocumenten', zoals modellen voor een medische machtiging, een medische volmacht en een toestemmingsformulier. Ook hier wordt een centrale verantwoordelijkheid toegekend aan de medisch adviseur. Uitgangspunt is dat een geïnformeerde toestemming van het slachtoffer nodig is voor zowel het verzamelen van medische gegevens, als voor het gebruik daarvan. De Medische Paragraaf bevat proportionaliteitscriteria zowel voor het opvragen van medische gegevens, als voor het verstrekken daarvan door de medisch adviseur aan andere betrokkenen.

Op de *Gedragscode Verwerking Persoonsgegevens Financiële Instellingen* is wel de kritiek geuit dat deze onvoldoende zou aansluiten bij de specifieke problematiek van de beoordeling van letselschade.[14] In het kader van de herziening die momenteel plaatsvindt van de *Gedragscode Verwerking Persoonsgegevens Financiële Instellingen*, is voorgesteld dat in de nieuwe Gedragscode de GBL en de Medische Paragraaf rechtstreeks van toepassing worden verklaard op de beoordeling van letselschade en bij eventuele strijdigheid voorgaan.

Verzekeringsfraude

Een terrein waarop privacybescherming naar zijn aard onder druk staat is dat van de bestrijding van verzekeringsfraude. Er is geen reden om te veronderstellen dat dit terrein van bijzonder belang is voor de slachtoffers van misdrijven. Het terrein is wel erg illustratief voor de privacyproblematiek in het verzekeringsbedrijf. Een belangrijk deel van de klachten over privacyschending door verzekeraars heeft hierop betrekking (zie hierna). Daarom wordt in het navolgende kort op deze problematiek ingegaan.

In het kader van het tegengaan van verzekeringsfraude kunnen verzekeraars gegevens verzamelen van personen die een verzekering willen sluiten of een uitkering willen verkrijgen. Ter regulering hiervan heeft het Verbond van Verzekeraars de *Gedragscode Persoonlijk Onderzoek* opgesteld, waarin de beginselen van proportionaliteit en subsidiariteit worden geoperationaliseerd, en een

---

ECLI:NL:RBAMS:2013:7480. http://deeplink.rechtspraak.nl/uitspraak?id=ECLI:NL:RBAMS:2013:7480) Er is nog geen nieuwe gedragscode goedgekeurd.

[8] § 4.3 Gedragscode.

[9] Artikel 7 en 9 Wbp, § 4.4 Gedragscode.

[10] Wilken, 2015.

[11] http://www.deletselschaderaad.nl/index.cfm?page=Gedragscode+Behandeling+Letselschade

[12] http://www.deletselschaderaad.nl/index.cfm?page=Home

[13] http://www.deletselschaderaad.nl/index.cfm?page=Medische+paragraaf+-+Gedragscode+Behandeling+Letselschade

[14] Wilken, 2010.

belangenafweging wordt voorgeschreven met onder meer het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer van betrokkene.[15] Deze Gedragscode sluit aan bij de voor dit type onderzoek eveneens relevante *Privacygedragscode sector particuliere onderzoeksbureaus* van de Vereniging van Particuliere Beveiligingsorganisaties.[16]

Eveneens met het oog op de bestrijding van verzekeringsfraude, of andere vormen van misbruik, worden gegevens van (rechts)personen die (pogingen tot) misbruik hebben gepleegd, door verzekeraars opgeslagen, in interne registratiesystemen van de verzekeringsmaatschappij zelf, maar ook in een zogenaamd 'Incidentenregister' dat wordt gedeeld met andere verzekeringsmaatschappijen en financiële instellingen. Hierin worden gedragingen vastgelegd van (rechts)personen die hebben geleid of kunnen leiden tot benadeling van financiële instellingen. Aan dit Incidentenregister is een Extern Verwijzingsregister gekoppeld. Dit extern verwijzingsregister bevat uitsluitend verwijzingsgegevens (bijvoorbeeld een naam en geboortedatum of KvK-nummer) die door de deelnemers aan dit systeem onder strikte voorwaarden mogen worden opgenomen. Deze voorwaarden zijn vastgelegd in het *Protocol Incidentenwaarschuwingssysteem Financiële Instellingen*.[17] Deelnemers zijn de Nederlandse Vereniging van Banken (NVB), het Verbond van Verzekeraars (Verbond), de Vereniging van Financieringsondernemingen in Nederland (VFN), de Stichting Fraudebestrijding Hypotheken (SFH), Zorgverzekeraars Nederland (ZN) en de Federatie van Onderlinge Verzekeringsmaatschappijen (FOV).

Iedere deelnemer heeft afhankelijk van het lidmaatschap van de betreffende branchevereniging toegang tot een deel of meerdere delen van het Externe Verwijzingsregister. Verzekeraars kennen een waarschuwingssysteem via de Stichting Centraal Informatie Systeem voor in Nederland werkzame verzekeringsmaatschappijen (CIS).[18] De Stichting CIS biedt de deelnemers de mogelijkheid om door middel van toetsing vast te stellen of een (rechts)persoon is opgenomen in het externe verwijzingsregister van de verzekeraars.

Om er voor zorg te dragen dat de belangen van de betrokkene op goede wijze worden beschermd, zijn opname in en raadpleging van het Incidentenregister en Extern Verwijzingsregister alleen toegestaan onder de voorwaarden van het Protocol Incidentenwaarschuwingssysteem Financiële Instellingen met de daarbij horende Annex. Het CBP heeft vastgesteld dat de Verwerking van Persoonsgegevens zoals omschreven in het Protocol rechtmatig is.[19] Het CBP heeft daartoe een voorafgaand en een nader onderzoek uitgevoerd. Het Protocol is geen Gedragscode zoals omschreven in artikel 25 WBP.

Naleving

Ten behoeve van het onderzoek is een vragenlijst voorgelegd aan het Verbond van Verzekeraars, en zijn later nog aanvullende vragen gesteld. Volgens het Verbond bestaat er binnen de verzekeringsmarkt veel aandacht voor privacy.[20] Het Verbond vraagt van haar leden veel inzet bij bescherming van privacy van hun klanten en relaties. Door middel van een self-assessment wordt jaarlijks van verzekeraars gevraagd te beoordelen hoe de uitvoering van de privacyregelgeving in hun organisaties is geborgd. Deze assessments zijn niet openbaar. Verdere vragen over naleving zoals gemaakte bezwaren en klachten zijn voor het Verbond niet te beantwoorden.[21]

Het uitgangspunt is dat de gegevens uitsluitend worden verwerkt binnen de groep waar de betreffende verzekeraar onderdeel van uitmaakt. Verwerking buiten deze groep is afhankelijk van

---

[15] https://www.verzekeraars.nl/overhetverbond/zelfregulering/Paginas/Gedragscodes/Gedragscode-Persoonlijk-Onderzoek.aspx
[16] http://wetten.overheid.nl/BWBR0010256/Bijlage6/geldigheidsdatum_14-12-2012
[17] https://www.verzekeraars.nl/overhetverbond/zelfregulering/Paginas/Protocollen/Protocol-Incidentenwaarschuwingssysteem-Financi%C3%ABle-Instellingen.aspx
[18] https://www.stichtingcis.nl/
[19] https://cbpweb.nl/nl/zelf-doen/register-zwarte-lijsten/zwarte-lijst-financiele-instellingen.
[20] Om dit na te gaan is een reactie van individuele verzekeraars nodig. Bij het verbond zijn bijna 200 verzekeringsmaatschappijen aangesloten. In verband met de beperkingen van dit onderzoek is afgezien van benadering van individuele verzekeringsmaatschappijen. V1.
[21] https://www.verzekeraars.nl/overhetverbond/leden/Paginas/overzicht.aspx

de aard van de gegevens en het doel van de doorverstrekking. In voorkomende gevallen kan het noodzakelijk zijn de persoonsgegevens aan andere partijen te verstrekken. Iedere verwerking moet daarbij voldoen aan de Gedragscode en overige relevante zelfregulering van het Verbond van Verzekeraars (voor zover de verzekeraar is aangesloten bij het Verbond).[22]

Voor een aantal branches wordt informatie dat iemand een beroep op een polis heeft gedaan, vastgelegd in de databank van Stichting CIS. De databank legt deze ongekleurde meldingen vast zodat de verzekeringshistorie getoetst kan worden als iemand een nieuwe verzekering aanvraagt (controle op nakomen mededelingsplicht, art. 7:928 BW) of schade dubbel claimt (fraudetoets). Informatie kan bijvoorbeeld ook worden verstrekt aan een particulier onderzoeksbureau op het moment dat twijfel bestaat over de juistheid van een claim.[23]

Het Klachteninstituut Financiële Dienstverlening (Kifid) publiceert op zijn website de uitspraken op ingediende klachten.[24] Op 16 april 2015 leverde het trefwoord 'privacy' in dit klachtenregister in totaal 41 klachten op. Geen van deze klachten betreft kenbaar een slachtoffer van criminaliteit. In veruit de meeste gevallen gaat het om personen die wegens fraude of andere onregelmatigheden zijn opgenomen in het interne en/of externe incidentenregister van banken of verzekeraars. De meeste van deze klachten worden afgewezen.

Schadefonds Geweldsmisdrijven

Het Schadefonds Geweldsmisdrijven behandelt aanvragen van slachtoffers voor een vergoeding of tegemoetkoming van materiële en immateriële schade na een misdrijf als zij aan bepaalde criteria voldoen.[25] Slachtoffers kunnen ook een uitkering aanvragen bij het Schadefonds als de verdachte niet veroordeeld is. Een aangifte is niet strikt noodzakelijk voor een aanmelding.

De aanvraag

Bij de aanvraag voor een financiële tegemoetkoming van het Schadefonds Geweldsmisdrijven moeten slachtoffers of naasten hun naam en BSN-nummer opgeven en een kopie van een identiteitsbewijs meesturen.[26] Bewijsstukken die mee moeten worden gestuurd zijn onder meer het proces-verbaal van aangifte (als die er is) en medische informatie van de behandelaar, indien van toepassing. Na het indienen van de aanvraag kan nog worden besproken met het slachtoffer of er nog "*aanvullende informatie bij bijvoorbeeld de politie, een arts of therapeut wordt opgevraagd*".[27]

Een beleidsjurist van het Schadefonds vertelt dat het slachtoffer niet verplicht is om ook adres en telefoonnummer op te geven bij de aanvraag.[28] Op het aanvraagformulier kan een ander worden gemachtigd om de correspondentie met het Schadefonds te voeren, zoals een politieambtenaar, een medewerker van Slachtofferhulp of een advocaat. Machtigingen komen regelmatig voor, aldus de beleidsjurist. Het slachtoffer wil dan niet gestoord worden, of wil niet dat iemand thuis kan zien dat er een aanvraag is ingediend bij het Schadefonds.[29]

Sinds oktober 2014 kent het Schadefonds een systeem van zogenaamde 'all-in' bedragen. Dit houdt in dat er niet langer onderscheid wordt gemaakt tussen immateriële en materiele schade, maar er één bedrag ter 'tegemoetkoming' wordt uitgegeven op basis van het letsel dat is toegebracht.[30] Sindsdien heeft het Schadefonds ook een nieuw aanvraagformulier waarbij niet standaard het verzoek staat om toestemming te geven voor het opvragen van medische gegevens.

---

[22] V1.
[23] V1.
[24] http://www.kifid.nl/consumenten/uitspraken
[25] Zie https://schadefonds.nl/aanvraag-indienen/alles-over-de-uitkering-aanvraag/aanvraagprocedure
[26] https://schadefonds.nl/aanvraag-indienen/alles-over-de-uitkering-aanvraag/aanvraagprocedure
[27] Idem, onder 'Hoe behandelt het Schadefonds mijn aanvraag?'
[28] V2.
[29] Idem.
[30] Idem.

Een machtiging voor het opvragen van medische gegevens wordt alleen gevraagd als die gegevens daadwerkelijk nodig zijn voor de beoordeling van de aanvraag, en dat is zeker niet altijd het geval. Volgens een medewerker van het Schadefonds sturen slachtoffers regelmatig zelf al (medische) informatie mee die van belang kan zijn.[31]

Opvragen en delen van slachtoffergegevens

Volgens het beleid van het Schadefonds worden slachtoffergegevens uitsluitend gebruikt om de aanvraag te beoordelen.[32] Gegevens worden niet verstrekt aan de verdachte/dader of derden, tenzij het slachtoffer daar zelf toestemming voor geeft. Daarnaast is het Schadefonds gebonden aan de Wet bescherming persoonsgegevens en hebben alle medewerkers van het Schadefonds een geheimhoudingsplicht.[33] Het slachtoffer kan schriftelijk vragen om een kopie van zijn dossier. Op verzoek van het slachtoffer kunnen, als bepaalde gegevens niet kloppen, deze worden gewijzigd of verwijderd.[34]

De organisaties waar het Schadefonds direct informatie kan opvragen zonder toestemming van het slachtoffer zijn de politie, het OM en het Centraal Justitieel Incassobureau (CJIB).[35] Het Schadefonds kan, zonder expliciet overleg met het slachtoffer, meer informatie opvragen bij de politie, bijvoorbeeld over wat de verdachte en getuigen hebben verklaard.[36] Ook wordt standaard bij het parket geïnformeerd of er een strafzaak bekend is bij OM. Als dat het geval is, is het mogelijk dat het slachtoffer zich heeft gevoegd om de schade te verhalen op de verdachte. Als schadevergoeding is verkregen, komt dat bedrag in mindering op de uitkering van het Schadefonds. In veel gevallen betekent dit dat er geen recht op uitkering meer bestaat.

Niet kan worden nagegaan of een eventueel schadeverhaal langs civielrechtelijke weg heeft plaatsgevonden, bijvoorbeeld als de verdachte niet is vervolgd; hiervoor is het Schadefonds afhankelijk van informatie van het slachtoffer zelf. Als het slachtoffer pas na de uitkering van het Schadefonds geld ontvangt van bijvoorbeeld een verzekering of van de dader, dan is deze verplicht dit aan het Schadefonds te melden. Waarschijnlijk moet het bedrag dat door het Schadefonds is uitgekeerd, dan worden terugbetaald.[37]

Het Schadefonds neemt geen contact op met verzekeringsmaatschappijen.[38] Ook bij de zorgverzekeraar van het slachtoffer worden geen gegevens opgevraagd; het slachtoffer geeft zelf op wat aan eigen risico/eigen bijdrage is betaald en of dit door de dader is vergoed. Volgens een medewerker vroeg het Schadefonds voorheen nog wel eens om toestemming aan het slachtoffer om gegevens op te vragen bij de werkgever of de belastingdienst – dit om na te gaan of de aanvrager inderdaad arbeidsongeschikt was geworden (als gevolg van het misdrijf) of was ontslagen.[39] Nu er niet meer wordt gekeken naar exacte materiële schade/gevolgen maar één bedrag wordt ingeschat op basis van het letsel en het misdrijf, worden deze gegevens niet meer opgevraagd.

Bekendheid identiteit bij de verdachte

Volgens het Schadefonds is het niet mogelijk dat de identiteit van een slachtoffer bij de dader bekend wordt doordat het slachtoffer een aanvraag heeft gedaan.[40] Het Schadefonds communiceert niet zelf met verdachten of daders. Het Schadefonds vraagt standaard bij het OM of

[31] Idem.
[32] https://schadefonds.nl/aanvraag-indienen/alles-over-de-uitkering-aanvraag/aanvraagprocedure, onder 'Hoe gaat het Schadefonds om met mijn gegevens?'
[33] Idem.
[34] Idem.
[35] V2.
[36] Idem.
[37] https://schadefonds.nl/aanvraag-indienen/alles-over-de-uitkering-aanvraag/aanvraagprocedure, onder 'Hoe behandelt het Schadefonds mijn aanvraag?'
[38] V2.
[39] Idem.
[40] Idem ; zie ook https://schadefonds.nl/aanvraag-indienen/alles-over-de-uitkering-aanvraag/aanvraagprocedure, onder 'Hoe behandelt het Schadefonds mijn aanvraag?'

er een vervolging is gestart, maar het OM geeft een aanvraag van het slachtoffer volgens de beleidsjurist nooit door aan de verdachte.[41] In zeer uitzonderlijke gevallen, als er wel een vervolging plaatsvindt, accepteert het Schadefonds aanvragen zónder aangifte, namelijk bij seksueel misbruik van minderjarigen.[42] In een dergelijk geval wordt géén contact opgenomen met het OM. De beoordeling vindt dan plaats aan de hand van onder meer medische informatie**.**

Slachtofferhulp Nederland

Slachtofferhulp Nederland (SHN) beheert veel gegevens van slachtoffers die begeleid worden of waar contact mee bestaat. Het Privacyreglement vormt de interne richtlijn omtrent de omgang en bescherming van slachtoffergegevens binnen SHN.[43] Met betrekking tot gegevens van slachtoffers die online worden ingevoerd of gedeeld op het discussieforum geldt de Privacyverklaring van SHN.[44] Die garandeert dat deze gegevens niet aan derden worden verstrekt. Zowel het Privacyreglement als de Privacyverklaring van SHN zijn van toepassing op de verwerking van persoonsgegevens en zij zijn in overeenstemming met de Wet Bescherming Persoonsgegevens.

Artikel 5 van het Privacyreglement geeft aan welke gegevens van slachtoffers precies worden verwerkt door SHN. Het gaat hier om, onder andere, NAW-gegevens,[45] gegevens over het delict, gegevens over het letsel of de schade die is toegebracht, gegevens over psychische en/of sociale problemen, gegevens over de gezinssituatie, gegevens over de relatie met familie en vrienden, gegevens omtrent de financiële positie en het arbeidsverleden, en gegevens over de hulpverlening.[46] Volgens artikel 7 van het Privacyreglement informeert SHN het slachtoffer als zijn persoonsgegevens zijn ingewonnen bij een derde en als deze zijn verwerkt. Daarnaast vermeldt SHN van wie de persoonsgegevens zijn verkregen in het geval dat de persoonsgegevens niet van het slachtoffer zelf zijn verkregen.[47] Het slachtoffer heeft altijd recht op inzage van zijn dossier, en het recht om te weten welke gegevens van hem of haar worden bewaard bij SHN.[48] Het slachtoffer kan aangeven dat gegevens niet kloppen, moeten worden aangepast of worden verwijderd.[49]

Verstrekken van gegevens en naleving

Alle medewerkers van SHN tekenen een geheimhoudingsverklaring.[50] Vertrouwelijke informatie dient binnen de organisatie te blijven. Als informatie van het slachtoffer wordt verstrekt aan derden (zoals bureau Jeugdzorg of verzekeraars), geldt dat het slachtoffer hiervoor toestemming moet geven via een machtiging, aldus een casemanager.[51] De speciale database van cliënten van casemanagers is bovendien niet toegankelijk voor ander personeel van SHN.[52]

In het kader van de ZSM-procedure krijgt SHN slachtoffergegevens (automatisch) doorgestuurd door politie en OM. Volgens een beleidsadviseur van SHN wordt er regelmatig nauw samengewerkt met het slachtofferloket, en stelt men elkaar op de hoogte van de stand van zaken bij

---

[41] V2.
[42] Idem.
[43] Privacyreglement Slachtofferhulp Nederland, in werking sinds juni 2009. Zie: https://www.slachtofferhulp.nl/Onderste-Links/Copyright-paginas/Privacyreglement/
[44] https://www.slachtofferhulp.nl/Onderste-Links/Bij-Forums/Privacy/
[45] Waaronder naam, voornamen, geboortedatum, leeftijd, geboorteplaats, geboorteland, geslacht, burgerlijke staat, adres, postcode, woonplaats, telefoonnummer en e-mailadres.
[46] Art. 5.1 Privacyreglement.
[47] Art. 7.2 Privacyreglement.
[48] Art. 14 Privacyreglement.
[49] Art. 15 Privacyreglement.
[50] S1, S2, art. 12 Privacyreglement.
[51] S2. Dit staat ook in het Privacyreglement: art. 9.1. Persoonsgegevens worden alleen zonder die machtiging verstrekt indien de verstrekking aan derden noodzakelijk is om een wettelijke verplichting na te komen waaraan de verantwoordelijke onderworpen is of noodzakelijk is ter vrijwaring van vitaal belang van betrokkene of noodzakelijk is voor de behartiging van het gerechtvaardigd belang van de verantwoordelijke of de derde.
[52] S2.

procedures.[53] SHN vraagt zelden informatie over het slachtoffer op bij de politie, aldus een casemanager, de meeste informatie krijgt SNH van slachtoffers zelf.[54]

Nederlandse en Amsterdamse Orde van Advocaten

De Nederlandse Orde van Advocaten, waarbij iedere Nederlandse advocaat verplicht is aangesloten, kent dwingende gedragsregels voor de advocaten. In artikel 10 van de *Gedragsregels voor Advocaten*[55] staat dat de advocaat geen afschrift van processtukken verstrekt aan de media, en terughoudend is met het geven van inzage in die stukken: "In een strafzaak verstrekt de advocaat geen afschrift van processtukken aan de media. De advocaat is terughoudend met het geven van inzage in die stukken" (Gedragsregel 10, lid 2). Bij nalatigheid in dezen is het mogelijk dat de advocaat zich voor de deken of tuchtrechter moet verantwoorden. Voor zover bekend bestaat er geen andere regelgeving voor advocaten dan deze Gedragsregels voor zover het gaat om de bescherming van de privacy van slachtoffers van criminaliteit.

Met vertegenwoordigers van de Nederlandse Orde van Advocaten en de Amsterdamse Orde hebben telefonisch gesprekken plaatsgevonden over de Gedragsregels en hoe deze in de praktijk worden nageleefd. De vertegenwoordiger van de landelijke Orde benadrukt dat de Gedragsregels voor de advocaten gelden en niet voor hun cliënten (verdachten); deze zijn hier niet aan gebonden.[56] Verdachten zouden mogelijk stukken waarin gegevens over slachtoffers staan, naar buiten kunnen brengen. De respondent weet niet of dat wel eens gebeurt, maar vermoedt dat advocaten in dat geval zullen proberen hun cliënten hiervan te weerhouden: "*Als advocaat zeg je dan tegen je cliënt: 'Ik zou het niet doen'*."[57]

De tuchtrechter oordeelt of er sprake is van laakbaar handelen in de zin van de Gedragsregels. Het is naar het oordeel van de vertegenwoordiger van de landelijke Orde denkbaar dat het naar buiten brengen van informatie over het slachtoffer hier onder valt, en dat dan de Gedragsregel is geschonden.[58] Volgens deze respondent is Gedragsregel 10 voldoende als bescherming van de gerechtvaardigde belangen van het slachtoffer op het punt van de privacy.[59] "*Artikel 10 van de Gedragsregels is een hard and fast rule binnen de advocatuur*", stelt ook de vertegenwoordiger van de Amsterdamse Orde van Advocaten.[60] Er wordt niet snel mee in strijd gehandeld door advocaten. Een enkele maal gaat een onervaren advocaat de fout in door teveel te zeggen tegen een journalist. Meestal gaat het om een incident, maar als het vaker voorkomt gaat de deken met zo'n advocaat praten. De respondent heeft echter nog niet meegemaakt dat een advocaat teveel tegen een journalist zei over een slachtoffer. Hem zijn geen klachten bekend over advocaten wat betreft hun omgang met de persoonlijke levenssfeer van slachtoffers van criminaliteit.[61]

Volgens de geïnterviewde strafadvocaat "*verstrekken advocaten geen persoonlijke gegevens van het slachtoffer aan de cliënt*".[62] Beide geïnterviewde advocaten zeggen dat het niet in belang van de advocaat is om persoonlijke gegevens van het slachtoffer naar buiten, bijvoorbeeld aan de media te verstrekken.[63]

De slachtofferadvocaat heeft ervaren dat verzekeraars en organisaties als de Raad voor de Kinderbescherming en bureau Jeugdzorg niet altijd zorgvuldig omspringen met privacygevoelige gegevens van slachtoffers. Slachtoffer vragen wel eens informatie op via de huisarts die mogelijk

---

[53] S1.
[54] S2.
[55] https://www.advocatenorde.nl/616/bedrijven/regels-voor-advocaten.html
[56] NOvA1.
[57] Idem.
[58] Idem.
[59] Idem.
[60] AOvA1.
[61] AOvA1.
[62] A2. Zie hierover eveneens Hoofdstuk 5.
[63] A1, A2.

nodig is voor het strafdossier. In die situatie wordt er dan soms teveel informatie meegegeven. De advocaat haalt de niet-relevante informatie eruit. Voorstelbaar is dat een slachtoffer van een loverboy eerder in haar jeugd wel eens mishandeld is geweest, dat dit via het patiëntendossier in het strafdossier komt, en deze informatie dan door de verdachte wordt gebruikt om zijn eigen positie te versterken, bijvoorbeeld door de betrouwbaarheid de verklaring van het slachtoffer ter discussie te stellen.[64]

Media

In 2009 verscheen een onderzoek van Slachtofferhulp Nederland over de berichtgeving in de media over slachtoffers van criminaliteit.[65] Dit rapport besprak eveneens de ethische codes van media(organisaties) die betrekking hebben op de omgang van diverse media met persoonlijke gegevens van betrokkenen in een strafproces. Deze codes zijn niet bindend en worden niet altijd (goed) nageleefd, zo blijkt uit dat onderzoek.[66]

Het rapport laat zien dat mediaberichtgeving kort nadat een delict is gepleegd erg ingrijpend kan zijn voor de slachtoffers en hun naasten. Daarbij lijkt de persoonlijke levenssfeer van slachtoffers minder goed te worden beschermd dan die van de verdachte. Verdachten worden met hun initialen aangeduid en krijgen vaak een balkje voor hun ogen om hen onherkenbaar te maken, terwijl slachtoffers met hun volledige naam worden genoemd. Regelmatig worden foto's van slachtoffers gepubliceerd, en dit gebeurt vaak zonder hun toestemming. Soms halen journalisten foto's van de sociale media en publiceren deze, veelal zonder dat de afgebeelden dat weten of er toestemming voor hebben gegeven.

Mediaberichtgeving over slachtoffers is soms onjuist, zo blijkt uit eerdergenoemd onderzoek van Slachtofferhulp Nederland. Dit kan een ernstige inbreuk op de privacy van slachtoffers of hun naasten betekenen. Anderzijds kan aandacht in de media ook een vorm van erkenning, medeleven en troost betekenen voor het slachtoffer of de nabestaande.[67] Slachtoffers en naasten zoeken soms zelf contact met de media.

Leidraad en codes

De Raad voor de Journalistiek heeft een *Leidraad van de Raad voor de Journalistiek* uitgebracht.[68] Deze Leidraad beoogt bij te dragen aan de transparantie en de overzichtelijkheid van de oordeelsvorming door de Raad ten behoeve van de journalistiek en het publiek. De Raad beoordeelt klachten over mediaberichten en baseert zich daarbij op deze Leidraad. De vraag die de Raad zich daarbij stelt, is of de aangeklaagde journalist zijn werk zorgvuldig heeft gedaan en of met de publicatie, kort gezegd, grenzen van journalistieke ethiek zijn overschreden. De uitspraken van de Raad dragen bij aan de meningsvorming over de journalistieke gedragsregels.[69]

De Leidraad bevat diverse bepalingen die van belang kunnen zijn voor berichtgeving over slachtoffers en hun naasten. Zo staat in artikel 1.1 dat de journalist geen toestemming of instemming behoeft te hebben van degene over wie hij publiceert. Wel dient hij het belang dat met de publicatie is gediend, af te wegen tegen de belangen die eventueel kunnen worden geschaad. Een belangenafweging moet ook worden gemaakt als bijvoorbeeld gebruik wordt gemaakt van verborgen opnameapparatuur, als personen met draaiende camera en openstaande microfoon

[64] A1.
[65] Leferink & Sissink, 2009. Zie ook Hoofdstuk 3.
[66] Idem.
[67] Zie ook De Cock et al., 2013.
[68] Leidraad van de Raad voor de Journalistiek (2007), meest recent gewijzigd in 2010. Via: http://www.rvdj.nl/leidraad.
[69] Idem.

worden ‘overvallen’. Dat laatste is in principe niet toegestaan maar vindt toch een enkele maal plaats om een ernstige misstand aan het licht te brengen.[70]

De Leidraad bepaalt ook dat de journalist de privacy van personen niet verder zal aantasten dan in het kader van zijn berichtgeving redelijkerwijs noodzakelijk is (artikel 2.4.1). De journalist zal geen foto’s publiceren en geen beelden uitzenden die zijn gemaakt van personen in niet-algemeen toegankelijke ruimten zonder hun toestemming, en evenmin brieven en persoonlijke aantekeningen gebruiken zonder hun toestemming (artikel 2.4.3).

De Leidraad bevat een aantal bepalingen die specifiek betrekking hebben op de berichtgeving die (mede) gaat over slachtoffers. Zo stelt artikel 2.4.8 dat in publicaties over (strafzaken betreffende) ernstige misdrijven details van het misdrijf dienen te worden weggelaten indien voorzienbaar is dat zij extra leed toevoegen aan het slachtoffer of diens naaste familieleden en de details niet noodzakelijk zijn om de aard en de ernst van het misdrijf, dan wel de gevolgen ervan, weer te geven.[71]

De Leidraad besteedt meer aandacht aan de verdachte dan aan het slachtoffer wat de bescherming van hun privacy betreft. De reden die hiervoor wordt aangevoerd is dat de verdachte er recht op heeft om voor onschuldig te worden gehouden totdat de rechter zijn schuld heeft vastgesteld, terwijl dit niet geldt voor het slachtoffer; de rol van de laatste zou min of meer ‘vast’ liggen en niet ter discussie staan.[72]

Ook het *Nederlands Genootschap van Hoofdredacteuren* heeft een code, te weten de *Code voor de Journalistiek*.[73] De leden van het genootschap zijn uitdrukkelijk niet gebonden aan de Code, maar de Code dient als uitgangspunt voor debat. In artikel 19 van deze Code staat dat de journalist de privacy van slachtoffers, nabestaanden, patiënten maar ook van verdachten en daders ontziet door de algemene herkenbaarheid van betrokkenen in de berichtgeving te vermijden. In artikel 20 staat dat de journalist geen tekst of foto’s en geen audio-opnames of beelden uitzendt die zijn gemaakt van personen in privésituaties zonder toestemming van de betrokkene. Ook gebruikt de journalist geen privédocumenten zonder toestemming (artikel 21).

Naast de Leidraad van de Raad en de Code van het Genootschap hebben individuele media soms zelf een code, of een ‘Stijlboek’. Op deze individuele vormen van regelgeving wordt hier niet nader ingegaan, en wordt verwezen naar het eerdergenoemde onderzoek van Slachtofferhulp Nederland.[74]

Naleving

De Leidraad van de Raad voor de Journalistiek, de Code van het Genootschap van Hoofdredacteuren en de individuele codes van aparte media zijn niet bindend voor journalisten. Zij moeten hun gezag ontlenen aan de vrijwillige aanvaarding door de media en aan de publicatie van hun uitspraken. Volgens het onderzoek van Slachtofferhulp Nederland worden de genoemde codes niet goed nageleefd.[75] De door Slachtofferhulp Nederland geïnterviewde journalisten spreken zich wisselend uit over het belang van de zelfregulering. Sommigen vinden deze van grote waarde, anderen zien de meerwaarde van de Leidraad van de Raad voor de Journalistiek minder. Diverse van de door Slachtofferhulp Nederland geïnterviewde journalisten en vertegenwoordigers van mediaorganisaties stellen dat de Nederlandse journalistiek in het algemeen op prudente wijze omgaat met slachtoffers en hun privacy, zeker in vergelijking met de Belgische en Britse boulevardpers.[76]

---

[70] Artikel 2.1.6, Leidraad. Zie ook artikelen 2.4.4 en 2.4.5.
[71] Artikel 2.4.9. Leidraad gaat in op het benaderen van slachtoffers van ongevallen en rampen.
[72] Zie hierover Leferink & Sissink, 2009, p. 31.
[73] Code voor de Journalistiek (2008), Nederlands Genootschap van Hoofdredacteuren. Via http://www.genootschapvanhoofdredacteuren.nl/het-genootschap/code-voor-de-journalistiek/
[74] Leferink & Sissink, 2009, p. 32 e.v.
[75] Leferink & Sissink, 2009, p. 37.
[76] De Cock et al., 2013.

Slachtofferhulp Nederland concludeert dat de bestaande voorzieningen niet afdoende zijn om slachtoffers effectief te beschermen tegenover de media.[77] Media zijn buitengewoon machtig, zo stelt het rapport.[78] Er zou een asymmetrie bestaan met de positie van het slachtoffer. De sensitiviteit van de media ten aanzien van slachtoffer kan vergroot worden, en daartoe zouden er convenanten moeten komen met veel concretere afspraken dan die er nu zijn.[79]

Het onderzoek van Slachtofferhulp Nederland verschaft veel informatie over hoe media omgaan met het slachtoffer. Sinds het verschijnen van dit onderzoek in 2009 heeft zich echter een aantal ingrijpende ontwikkelingen voorgedaan. Zo wordt sinds een paar jaar op grotere schaal het maken van opnamen toegestaan op de strafzitting.[80] Er wordt vaker getwitterd vanuit de zittingszaal. Er is op veel grotere schaal persoonlijke informatie over mensen te vinden op sociale media, ook over slachtoffers. Deze informatie is voor een grote groep personen beschikbaar en kan voor diverse doelen worden gebruikt en gedeeld. Journalisten, politieambtenaren, maar ook daders kunnen deze informatie gebruiken. Tijdens de interviews die zijn afgenomen aan journalisten is tevens op deze recente ontwikkelingen ingegaan.[81]

Interviews

In deze paragraaf worden de interviews die zijn afgenomen aan vijf journalisten besproken.[82] De interviews bevestigen deels het beeld dat eerder door Slachtofferhulp Nederland is geschetst: de *Leidraad* van de Raad voor de Journalistiek – de meest bekende normering van het handelen van journalisten - is bekend maar speelt geen zware rol in de praktijk van de berichtgeving.[83] De Leidraad wordt niet woordelijk gevolgd en journalisten bepalen zelf hoe ze het slachtoffer benaderen. De media hebben ook vaak eigen interne richtlijnen, of zij voeren onderling discussies over hoe om te gaan met de persoonlijke levenssfeer van slachtoffers.[84] Op deze wijze worden eigen normen ontwikkeld, per medium of voor de journalistiek in zijn geheel. Hoe slachtoffers benaderd worden hangt af van de zaak en van het slachtoffer. Er worden discussies over gevoerd op de redactie maar die worden niet vastgelegd in '*do's and don'ts*'.

Terughoudendheid

De geïnterviewde journalisten beschrijven zichzelf als behoorlijk terughoudend als het gaat om het benaderen van slachtoffers.[85] Verslaggevers schatten zelf in hoe ze het slachtoffer zullen benaderen. Zij zoeken de juiste toon en dringen zich niet erg op. Als een slachtoffer aangeeft anoniem te willen meewerken, dan wordt dat 100 procent gehonoreerd, stelt een journalist van een landelijke krant.[86] Er wordt altijd gevraagd of slachtoffers willen meewerken aan een reportage, en als zij dit niet willen, wordt dit geaccepteerd. Slachtoffers worden niet onaangekondigd met draaiende camera benaderd, stelt een journalist van een lokaal medium.[87] De journalist kan het slachtoffer wel wijzen op de voordelen die het heeft om het eigen verhaal te vertellen. Journalist en slachtoffer kunnen samen nagegaan hoe dat verhaal wordt vormgegeven – welke beelden er worden gebruikt of welke gegevens in de tekst komen – en zo kan controle worden behouden over de media-aandacht.[88] Als het via andere bronnen gebeurt, kan het toch anders uitpakken dan het slachtoffer wil. De journalist gebruikt dan misschien gegevens die online te vinden zijn en die het slachtoffer liever niet had willen delen. Bovenop de onmacht van het

[77] Leferink & Sissink, 2009, p. 78 e.v.
[78] Idem, p. 78.
[79] Idem.
[80] Zie hierover Hoofdstuk 4 en 5.
[81] Zie ook Hoofdstuk 6 over hoe slachtoffers hun contacten met de media ervaren.
[82] De gehanteerde codering van de interviews is als volgt: de twee journalisten die verbonden zijn aan een landelijk dagblad worden aangeduid met respectievelijk JK1 en JK2. De drie journalisten die bij een audiovisueel medium werken worden aangeduid met JA1, JA2 en JA3.
[83] JK1, JK2, JA1.
[84] JA1, JA2, JA3.
[85] JK1, JK2, JA2, JA3.
[86] JK1.
[87] JA3.
[88] JK1.

slachtoffer komt dan nog het verlies aan controle over de berichtgeving. De verslaggever kan zo de regie aan het slachtoffer geven en duidelijk maken dat het dus beter voor het slachtoffer is om wel mee te werken.[89]

Het zoeken naar informatie

Journalisten benaderen slachtoffers vaak via hun advocaat, maar dit gebeurt ook wel via de politie. Contactgegevens kunnen vaak ook online worden gevonden, bijvoorbeeld via Twitter of Facebook, of soms via de Kamer van Koophandel.[90] OM en Slachtofferhulp Nederland zijn over het algemeen heel terughoudend met het verschaffen van informatie over slachtoffers. De politie stemt soms met slachtoffers af of zij informatie kunnen doorgeven aan media, en dat gebeurt vervolgens wel eens. Zonder toestemming van het slachtoffer geven zij echter alleen de leeftijd, het soort delict en de woonplaats. "*Ze geven geen namen"*, zegt een journalist van een audiovisueel medium.[91]

Een journalist bepleit dat er een soort 'familievoorlichter' komt. Het publiek en de media willen nadat een misdrijf heeft plaatsgevonden het liefst meteen informatie. Dit kan dan beter georganiseerd worden via een aanspreekpunt dat namens de slachtoffers spreekt tijdens alle fasen van het strafproces volgens de respondent.[92] Op dit moment zijn er nog verschillende persvoorlichters per instantie: bij de politie, bij OM en bij de rechtbank. Deze voorlichters hebben vaak geen direct contact met de slachtoffers en zijn volgens de journalist bovendien niet 'onafhankelijk': het belang van de vervolging staat te allen tijde voorop.[93] Een medewerker van SHN of een advocaat vertegenwoordigt ook vaak het slachtoffer tegenover de pers, maar ook zij zijn niet (altijd) onafhankelijk.

Bij de televisie gaat een team wel eens in de buurt een reportage maken. Als het slachtoffer niet wil meewerken, kan je ook een reportage maken met anderen die wél willen meewerken, of met de informatie die de politie vrijgeeft.[94] "*Soms gebeurt het dat slachtoffers aanvankelijk niet willen meewerken, maar als ze ons in de buurt zien toch naar ons toekomen om hun verhaal te houden*."[95]

Sommige journalisten zeggen dat zij juist wat voorzichtiger zijn geworden bij het zoeken naar informatie.[96] Vroeger werden foto's die al online staan veel gemakkelijker gebruikt en gepubliceerd. Maar dat is een paar keer misgegaan, bijvoorbeeld door het plaatsen van de verkeerde foto bij een bepaalde persoon.[97] Inmiddels wordt daar altijd toestemming voor gevraagd aan degene van wie de foto van internet is geplukt via de sociale media. Dat heeft ook te maken met de angst voor imagoschade bij het medium.

Afscherming

Journalisten schermen soms het slachtoffer af. Slachtoffers kunnen ervoor kiezen niet met het gezicht in beeld te komen, of dat er uitsluitend een silhouet valt te zien. Bij het filmen op straat worden de huisnummers soms niet in beeld gebracht.[98] De omgang met slachtoffers hangt wél af van het soort delict, aldus de journalisten. Als het slachtoffer afkomstig is uit het criminele circuit (liquidaties) dan wordt anders omgesprongen met het publiceren van foto's dan bij bijvoorbeeld huiselijk-geweldszaken.[99]

---

89 JK1.
90 JA3.
91 JA3.
92 JK1.
93 JK1.
94 JK1.
95 JA1.
96 JA2, JA3.
97 JK1, JK2.
98 JA1.
99 JA1.

Soms hebben slachtoffers achteraf spijt, omdat het op tv toch anders overkomt dan zij hadden verwacht. Als het slachtoffer echt veel last ondervindt van een item kan het bij uitzondering wel van de website worden gehaald.[100] Een schrijvende journalist stelt voor dat slachtoffers net als verdachten met hun initialen worden aangeduid.[101]

Er zijn ook slachtoffers die graag voluit op tv hun verhaal willen doen, met naam en toenaam.[102] Dit kan voor hen een belangrijke therapeutische functie hebben. "*Ze vinden onze uitzending van twee minuten dan veel te kort; het liefst zouden ze tien minuten op tv verschijnen met hun verhaal*".[103] Het is dan soms zelfs de vraag of de journalist het slachtoffer niet in bescherming moet nemen. Daar wordt wel discussie over gevoerd. Slachtoffers willen vaak hun kant van het verhaal vertellen als bijvoorbeeld de advocaat van de verdachte dat al uitgebreid heeft gedaan in de rechtszaal terwijl het slachtoffer die ruimte niet had.

Journalisten bellen na afloop vaak naar het slachtoffer om te horen wat deze vond van de uitzending. Ze krijgen regelmatig positieve reacties.[104]

Makkelijker toegang

Een journalist signaleert dat het de laatste jaren makkelijker is om toegang te krijgen tot informatie en om reportages te maken.[105] De politie is 'losser' geworden en werkt makkelijker mee. Ook de maatschappij is soepeler geworden op dit punt. Er staat natuurlijk al heel veel op het internet, ook door de sociale media. Het lijkt alsof mensen sneller zelf bereid zijn informatie te delen, maar ook de behoefte hebben om meer te weten over anderen.[106] Een andere journalist stelt dat door internet en doordat het accent in praatprogramma's veelal op 'human interest' ligt, mensen veel meer gewend zijn geraakt aan aandacht en het delen van informatie. Ze zijn het veel normaler gaan vinden om hun verhaal te doen en om mee te werken met de media. Ze zijn minder terughoudend geworden, ook als ze slachtoffer zijn, of nabestaande. Wel bestaat het risico dat er 'verzadiging' optreedt, dus dat de kijker en luisteraar er genoeg van krijgt en wegzapt. Ook de rol van de kranten is aan het verschuiven. Wat nu in de *Volkskrant* komt was vroeger een verhaal dat typisch iets voor de *Telegraaf* was: "*In Nederland krijg je nog geen lens in het gezicht geduwd, maar dit kan in de toekomst veranderen*".[107]

Conclusies

Verzekeraars, het Schadefonds Geweldsmisdrijven, SHN, advocaten en journalisten lijken behoedzaam om te gaan met gegevens van slachtoffers. Daarbij spelen hun interne richtlijnen, leidraden en andere vormen van normontwikkeling een rol. Die rol varieert sterk per type organisatie: een sterke en sturende rol van de regels bij de orde van Advocaten en de verzekeraars, en een minder sterke rol van de regels bij de media. Ook de ervaringen van slachtoffers zoals besproken in het vorige hoofdstuk laten zien dat zij geen of weinig inbreuken op hun privacy ervaren in hun contacten met de verzekeraars en andere derden rondom het strafproces. Die is er een enkele maal wel bij de media.

Op grond van geheimhoudingsverplichtingen en gedragsregels die gelden binnen de onderzochte organisaties worden over het algemeen geen medische gegevens of andere persoonsgegevens verstrekt aan derden zonder dat hier expliciet toestemming voor is gegeven. Wel kunnen het Schadefonds Geweldsmisdrijven en SHN gegevens over slachtoffers opvragen bij ketenpartners, zoals de politie of het OM. Hiervoor wordt geen toestemming gevraagd aan het slachtoffer. Ook

[100] JA2, JA3.
[101] JK2.
[102] JA1, JK2.
[103] JA2, JA3.
[104] JK2.
[105] JA1.
[106] JK1.
[107] JK2.

binnen de ZSM-procedure worden gegevens van slachtoffers (zoals de aangifte) door politie en OM (automatisch) gedeeld met, onder andere, SHN.

Het is niet ondenkbaar dat áls gegevens over het slachtoffer in het bezit zijn van organisaties buiten de strafrechtsketen, deze nog verder worden verspreid. Het valt niet uit te sluiten dat NAW-gegevens of privacygevoelige informatie over slachtoffers via een schadeclaim bij een aansprakelijkheidsverzekeraar, of via een advocaat, bij de verdachte terechtkomen. Ook verdachten zouden stukken waarin gegevens over slachtoffers staan (bijvoorbeeld uit het strafdossier), naar buiten kunnen brengen. Uit de interviews is niet gebleken dat dit in de praktijk gebeurt. De instanties buiten de strafrechtspleging die met slachtoffergegevens te maken krijgen, lijken daar veelal zorgvuldig mee om te gaan.

Voor de media gelden geen bindende regels voor de omgang met gegevens over slachtoffers. De geïnterviewde journalisten beschrijven zichzelf als behoorlijk terughoudend als het gaat om publicaties waarbij ook slachtoffers aan de orde komen. Blijkbaar heeft de interne normering, ondanks de niet-bindendheid ervan, toch invloed op de journalisten, of houden zij zich uit eigen beweging aan een voorgestane terughoudendheid. De ervaringen van slachtoffers zoals beschreven in het vorige hoofdstuk laten eveneens zien dat onjuiste berichtgeving zelden voorkomt.[108] Er is, op een enkele uitzondering na, veelal tevredenheid over het optreden van de media bij de slachtoffers die meededen aan het onderzoek. Deze resultaten verschillen wel enigszins van die van Slachtofferhulp Nederland (2009). De uitkomsten van dat onderzoek waren minder positief over de media. Die zouden er soms niet voor terugdeinzen om met draaiende camera's slachtoffers te 'overvallen', en onjuiste berichtgeving zou niet geheel uitzonderlijk zijn. Beide onderzoeken hebben gebruik gemaakt van beperkte steekproeven; dat kan een verklaring vormen voor de enigszins afwijkende uitkomsten.

Doordat steeds meer informatie online of op de sociale media staat, ook van slachtoffers en naasten, wordt het journalisten gemakkelijk gemaakt om (privacygevoelige) informatie te vinden en te publiceren. Ook daders kunnen gebruik maken van deze informatie. In de interviews met de journalisten wordt een groeiende bereidheid onder slachtoffers gesignaleerd om het 'eigen verhaal' te doen, onder meer aan de pers of in de zittingszaal. Verwacht kan worden dat deze bereidheid van invloed is op zowel de privacy als op de bescherming ervan: enerzijds stellen slachtoffers en hun naasten misschien minder prijs op afscherming van hun privéleven door dit zelf naar buiten te brengen, anderzijds worden zij, juist hierdoor, wellicht soms geconfronteerd met een stevige inbreuk op hun privacy waar zij niet op zijn voorbereid.

[108] Zie Hoofdstuk 6.

Hoofdstuk 8

Conclusies

De aandacht voor het slachtoffer binnen het strafproces is de laatste decennia flink toegenomen. Het slachtoffer kan diverse rollen vervullen binnen het strafproces, zoals die van aangever, klachtgerechtigde bij een klachtdelict, getuige, indiener van een vordering tot schadevergoeding (voeging benadeelde partij), spreekgerechtigde ter zitting, en indiener van een klacht over niet-vervolgen. Deze rollen en de mogelijkheden die zij bieden voor het slachtoffer zijn door de jaren heen verruimd. Deze ontwikkelingen en verruimingen zorgen ervoor dat slachtoffers en hun naasten tegenwoordig veel zichtbaarder zijn dan vroeger het geval was, en dat zij een prominentere rol spelen in het strafproces. Daarmee zijn de risico's voor een inbreuk op de privacy van het slachtoffer vergroot.

Het begrip 'privacy' heeft betrekking op diverse aspecten van het persoonlijk leven. In dit rapport is een onderscheid gemaakt tussen ruimtelijke en informationele privacy. De *ruimtelijke* privacy heeft betrekking op het met rust gelaten worden en het zo veel mogelijk ongestoord zichzelf kunnen zijn, zowel thuis als in de situatie dat slachtoffers bijvoorbeeld een politiebureau of een gerechtsgebouw bezoeken. De *informationele* privacy verwijst naar het recht om zelf te beschikken over de eigen persoonsgegevens, zoals identificerende en andere privacygevoelige gegevens, en dus ook om zelf te kunnen bepalen wanneer, hoe en in welke mate die gegevens aan anderen beschikbaar worden gesteld.

Door de prominentere rol van slachtoffers binnen het strafproces wordt zowel hun ruimtelijke als hun informationele privacy sneller geschaad. Slachtoffers treden meer op de voorgrond en worden daardoor zichtbaarder en benaderbaarder. Er bestaan toenemende mogelijkheden om communicatie af te tappen, niet alleen van verdachten, maar ook van derden, zoals slachtoffers en hun naasten. Het tappen van – onder meer – telefoongesprekken gebeurt veelal zonder dat de deelnemers daaraan dit weten. Ook telefoons van slachtoffers worden getapt. Het maken van audiovisuele en auditieve opnamen, bijvoorbeeld tijdens de zitting, gebeurt tegenwoordig veel frequenter dan vroeger, en de verspreiding ervan gaat nu sneller en makkelijker. Gegevens over slachtoffers die privacygevoelig zijn, komen na de aangifte en eventuele verhoren in het strafdossier, en dat geldt ook voor gegevens die zijn opgenomen in de schriftelijke slachtofferverklaring of bij de voeging benadeelde partij. Facebook en Twitter vergroten de de openbaarheid en de verspreiding van gegevens en foto's. De snellere verspreiding van informatie en beelden van slachtoffers en hun naasten kan veel invloed hebben op hun persoonlijke levenssfeer. Bescherming tegen inbreuken op de privacy van slachtoffers bestaat veelal uit vormen van 'afscherming': van gegevens, van de identiteit, van beelden, van de fysieke verschijning.

De EU-richtlijn minimumnormen voor slachtoffers bepaalt dat maatregelen moeten worden getroffen om secundaire victimisatie van slachtoffers te voorkomen, onder andere door de bescherming van het privéleven. Deze richtlijn, en de boven beschreven ontwikkelingen, roepen de vraag op of een verdergaande bescherming van de privacy van slachtoffers binnen het strafproces noodzakelijk is. Deze vraag is onderzocht en in dit rapport is daar verslag van gedaan. In dit laatste hoofdstuk wordt de vraagstelling beantwoord, en wordt ingegaan op de mogelijke gevolgen van de bevindingen voor de praktijk.

De centrale vraag die is gehanteerd luidt:

> *Hoe worden privacy en de identiteit van slachtoffers en hun naasten beschermd binnen het strafproces en hoe wordt omgegaan met de persoonsgegevens van slachtoffers en hun naasten in en rondom het Nederlandse strafproces?*

Deze centrale vraag is uitgewerkt in de volgende vier deelvragen.

1. Wat is het *beleid* van politie, openbaar ministerie en gerechten/rechters met betrekking tot de bescherming van de privacy van slachtoffers en hun naasten op het punt van de informationele privacy en de mogelijkheden tot herkenning voor zover voortvloeiend uit hun betrokkenheid bij een strafzaak?

2. Hoe wordt binnen de *praktijk* van de strafrechtspleging omgegaan met de bescherming van de privacy van slachtoffers en hun naasten op het punt van de informationele privacy en de mogelijkheden tot herkenning voor zover voortvloeiend uit hun betrokkenheid bij een strafzaak? Is dit in overeenstemming met het beleid?

3. Wat zijn de *ervaringen van slachtoffers en hun naasten* met deze bescherming van de privacy op het punt van de informationele privacy en de mogelijkheden tot herkenning voor zover voortvloeiend uit hun betrokkenheid bij een strafzaak? Hoe definiëren zij hun belangen op dit punt?

4. Welke *maatschappelijke organisaties en bedrijven* buiten de strafrechtspleging gaan, uit hoofde van hun taak, om met gegevens over en van slachtoffers en hun naasten? Welke normen hanteren zij daarbij?

Hieronder worden deze vragen beantwoord. Daartoe zijn beleidsdocumenten geanalyseerd, en interviews afgenomen aan politie, officieren van justitie, rechters, en vertegenwoordigers van een groot aantal organisaties binnen en buiten de strafrechtspleging. Tevens is een vragenlijst afgenomen aan 43 slachtoffers en naasten van slachtoffers, en heeft met elf van hen een telefonisch interviews plaatsgevonden. Geen van de respondentengroepen is representatief voor de populaties waar zij uit afkomstig zijn. Het onderzoek heeft een kwalitatief, exploratief karakter, en daarvoor is representativiteit van de respondenten niet vereist. De antwoorden van de respondenten geven, in combinatie met de bestudering van de literatuur en de richtlijnen, een goed inzicht in de wensen, behoeften en ervaringen met privacy en privacybescherming van slachtoffers en hun naasten in de praktijk.

Vraag 1: Het beleid van politie, openbaar ministerie en gerechten/rechters

Om het beleid van de verschillende partners binnen het strafproces met betrekking tot de privacybescherming van slachtoffers in kaart te brengen zijn, in aanvulling op Van der Leij (2015), diverse aanwijzingen, handleidingen, leidraden, modelregelingen en andere richtlijnen bestudeerd. De regels die zij bevatten, bieden geen garantie voor een volledige bescherming van het privéleven van slachtoffers; enerzijds omdat dit de rechten van de verdachte en een eerlijke procesgang teveel zou beperken, want aangevers of getuigen die belastend verklaren, moeten soms alsnog gehoord (kunnen) worden. Anderzijds wordt mogelijk (nog) niet voldoende rekening gehouden met privacybelangen van slachtoffers. De richtlijnen laten ruimte aan de individuele functionarissen voor een belangenafweging. In specifieke gevallen kan derhalve een ruimere bescherming geboden worden, of juist een minder ruime bescherming.

Er zijn binnen het huidige beleid van politie en OM vier mogelijkheden om identificerende gegevens van slachtoffer/aangever af te schermen tijdens de strafprocedure: aangifte op een ander adres (‘domiciliekeuze’), aangifte onder nummer (waarbij er geen enkel identificerend gegeven in het proces-verbaal komt), de beperkt anonieme getuige en de bedreigde getuige.[1] Deze mogelijkheden van (gedeeltelijke) anonimiteit blijken in de praktijk maar aan een zeer beperkte groep van slachtoffers te worden aangeboden. Er moeten volgens de aanwijzingen ‘gegronde redenen’ bestaan om gegevens van slachtoffers af te schermen. Domiciliekeuze doet geen afbreuk aan de verdedigingsrechten van de verdachte, omdat de aangever nog steeds kan worden getraceerd en

[1] Deze laatste twee mogelijkheden zijn wettelijk vastgelegd, de eerste twee niet.

ondervraagd, en behalve het woonadres is de identiteit bekend. Deze mogelijkheid tot afscherming biedt de minst vérgaande anonimiteit – slechts het adres blijft verhuld. Domicilie maakt dus slechts een geringe inbreuk op de verdedigingsrechten. De aangifte onder nummer kan volgens de huidige richtlijn (vrijwel) uitsluitend aangeboden worden aan slachtoffers die werknemer zijn in de publieke sector. Er zijn speciale aanwijzingen voor slachtoffers van huiselijk geweld, mensenhandel en zedenzaken die verplichten tot het standaard aanbieden van domiciliekeuze, of een extra informatief gesprek voorschrijven. Bij deze specifieke groepen slachtoffers staat het beleid dus een ruimere vorm van afscherming voor.

Opsporingsbevoegdheden, zoals de doorzoeking van een woning, het tappen van een telefoon of het beslag op spullen, maken inbreuk op de privacy van betrokkenen, en dat kunnen ook slachtoffers of hun naasten zijn. Er bestaan momenteel geen speciale richtlijnen of aanwijzingen over hoe om te gaan met (gegevens van) slachtoffers en overige derden bij dergelijke (bijzondere) opsporingsbevoegdheden. Op grond van artikel 126bb Strafvordering (Sv) bestaat er een wel verplichting om de *gebruikers* van een communicatiemiddel er achteraf van op de hoogte te stellen als er bijzondere opsporingsbevoegdheden zijn toegepast waarbij informatie over hen is verzameld, zoals bijvoorbeeld bij een telefoontap. Wat het slachtoffer betreft, geldt deze regeling dus alleen als zijn of haar eigen telefoon wordt getapt. De regel geldt niet als het slachtoffer als gevolg van een telefoongesprek met een verdachte wiens telefoon (communicatie) wordt getapt, voorkomt in tapverslagen. In deze situatie hoeft het slachtoffer dus niet op de hoogte te worden gebracht.

Bij het uitbrengen van persberichten moet volgens de Aanwijzing Opsporingsberichtgeving rekening worden gehouden met de privacybelangen van slachtoffers. Het OM moet ten aanzien van slachtoffers en nabestaanden bij het verstrekken van hun gegevens een belangenafweging maken tussen het belang van openbaarheid en het belang van deze betrokken partijen.

Om confrontaties tussen slachtoffers en verdachten rondom de zitting te voorkomen, moeten op basis van de Modelregeling inzake passende verblijfsomgeving slachtoffers, alle rechtbanken en hoven beschikken over een aparte kamer waar slachtoffers kunnen worden opgevangen. Ook moet volgens deze Modelregeling het slachtoffer van een andere dan de gebruikelijke ingang van het gerechtsgebouw gebruik kunnen maken om een confrontatie met de verdachte te voorkomen.

Sinds het van kracht worden van de Persrichtlijn van 2013 is de mogelijkheid tot het maken van opnamen tijdens zittingen verruimd, waarbij de voorzitter van de strafkamer de uiteindelijke beslissing neemt. Er mogen echter geen beeld- en geluidsopnames worden gemaakt van getuigen, deskundigen, slachtoffers en publiek. Namen van betrokkenen (verdachte, slachtoffer, getuige) moeten worden gewist of vervangen door een geluidssignaal.

Gegevens over slachtoffers die worden aangemerkt als strafvorderlijke gegevens, kunnen volgens de wetgeving en de beleidsregels voor bepaalde doelen worden verstrekt aan organisaties zoals de KNVB, vervoersbedrijven, of overheidsinstellingen. Voor het verlenen van hulp aan slachtoffers kunnen ook strafvorderlijke gegevens worden verstrekt aan Slachtofferhulp Nederland (SHN), vertrouwensartsen, een bureau Jeugdzorg of de Raad voor de Kinderbescherming. Een belangenafweging is steeds vereist.

Vraag 2: De praktijk van de bescherming van de persoonlijke levenssfeer van slachtoffers binnen het strafproces

De tweede deelvraag richtte zich op de toepassing van het beleid in de strafrechtspraktijk.

Vrijwel alle geïnterviewde functionarissen geven aan globaal bekend te zijn met de in de vorige vraag besproken beleidsrichtlijnen en deze in principe ook wel te onderschrijven. De meesten baseren zich hier in de praktijk naar eigen zeggen echter niet of nauwelijks op. Uit de interviews blijkt dat de bescherming van de privacy van slachtoffers in aanzienlijke mate afhangt van de inzet van individuele procesdeelnemers en andere functionarissen. Bij grotere zaken met veel

slachtoffers, zoals geruchtmakende zedenzaken, blijken soms ruimere beschermingsmaatregelen geboden te worden aan het slachtoffer, terwijl bij kleinere zaken die mogelijkheden, die er wél zijn, niet beschikbaar worden gesteld.

De meeste functionarissen die zijn geïnterviewd, hebben nog nooit te maken gehad met een aangifte onder nummer, terwijl ook domiciliekeuze weinig voorkomt. Een effectieve afscherming van slachtoffergegevens (waaronder de identiteit van slachtoffers), zou in de praktijk niet of moeilijk te realiseren zijn volgens de geïnterviewde functionarissen. Vaak kennen verdachte en slachtoffer elkaar al, en dan wordt anonimisering weinig zinvol gevonden. Bij een slachtoffer dat een anonieme verklaring heeft afgelegd, zou er bovendien een grotere kans bestaan dat de raadsman verzoekt om deze alsnog te (laten) horen als getuige. Daarnaast is het via openbare of semi-openbare bronnen goed mogelijk om informatie over slachtoffers op te zoeken, met alle risico's van dien voor de anonimiteit van het slachtoffer.

Volgens de respondenten vragen slachtoffers, vanuit hun angst voor represailles van de verdachte, regelmatig om het terugdraaien van een aangifte, of het met terugwerkende kracht anonimiseren van eerder opgemaakte pv's. Vaak is het dan te laat; het strafdossier, met de identificerende en mogelijk privacygevoelige gegevens is al aan de verdachte en diens raadsman toegezonden. Soms wordt, als de identiteit van een slachtoffer in aanvang is afgeschermd, deze tijdens of na afloop van het strafproces toch onbedoeld alsnog bekend. Hoe meer ketenpartners betrokken zijn bij de zaak, hoe moeilijker het wordt om identiteit en het werkelijke woonadres afgeschermd te laten. Soms wordt op het politiebureau post voor een slachtoffer met domiciliekeuze per ongeluk weggegooid omdat gedacht wordt dat dit verkeerd is geadresseerd. Bij een voeging als benadeelde partij bestaan er risico's dat het eigen adres onbedoeld opduikt, bijvoorbeeld als er (geadresseerde) bijlagen bij het voegingsformulier zijn, zoals medische nota's en correspondentie met de verzekeraar.

Een aantal functionarissen neemt wel eens extra maatregelen om gegevens van het slachtoffer af te schermen, zo vertellen zij. OM-medewerkers maken soms in bepaalde stukken alsnog slachtoffergegevens met een zwarte stift onzichtbaar of laten gegevens die niet relevant maar wel privacygevoelig zijn uit het dossier. De rechter-commissaris (RC) kan het slachtoffer als getuige horen zonder dat de verdachte erbij is, en dat gebeurt in de praktijk ook meestal zo. RC's houden identificerende gegevens van het slachtoffer soms in een apart mapje, dat niet bij de processtukken wordt gevoegd. Daarnaast belet de rechter-commissaris met enige regelmaat dat antwoord wordt gegeven op bepaalde vragen aan het slachtoffer.

In grotere zaken worden volgens respondenten van de politie regelmatig telefoons van slachtoffers en hun naasten getapt. Er wordt zowel gezegd dat slachtoffers standaard genotificeerd worden, als dat dat níet gebeurt. Sommige slachtoffers of naasten zijn geschokt als zij horen dat zij zijn getapt. Maar als er uitleg wordt gegeven, begrijpen zij wel waarom dit is gebeurd, aldus de respondenten.

Verdachten en slachtoffers gaan het gerechtsgebouw in door dezelfde ingang en staan regelmatig samen in de rij voor de security check. De respondenten vertellen dat in de praktijk lang niet altijd een mogelijkheid wordt geboden om een andere ingang te gebruiken, en in sommige gevallen bestaat deze mogelijkheid niet. In sommige rechtbanken bevindt de slachtofferruimte zich ergens 'weggestopt' in het gebouw. Het is volgens een respondent wel eens voorgekomen dat een slachtoffer dat in de aparte ruimte is gezet, werd 'vergeten' waardoor deze de zitting misliep. Ook is de slachtofferruimte niet altijd zodanig ingericht dat deze prettig is voor slachtoffers. Volgens sommige respondenten hangt het van de bode af in hoeverre bepaalde maatregelen worden gerealiseerd in de praktijk. Zij zeggen dat het slachtoffer nu weliswaar meer 'tussen de oren' zit dan vroeger, maar dat dit bewustzijn wel goed moet worden onderhouden, anders worden belangrijke maatregelen op den duur 'vergeten'.

Meestal worden tijdens de zitting identificerende gegevens van het slachtoffer 'gewoon' voorgelezen. Soms vragen slachtoffers of hun naam niet hoeft te worden genoemd tijdens de behandeling van de zaak. Rechters kunnen zelf besluiten om gevolg aan te geven aan dit verzoek. Ook de slachtofferverklaring kan zo, zonder vermelding van de naam van het slachtoffer, worden

voorgelezen. Wel blijft oplettendheid vereist omdat de naam al snel (onbedoeld) toch genoemd kan worden door een andere procespartij.

In geruchtmakende zaken waarschuwen de diverse functionarissen slachtoffers en hun naasten voor de media-aandacht die zij kunnen verwachten. Slachtofferadvocaten en casemanagers treden bij spraakmakende zaken soms op als 'persvoorlichter' namens het slachtoffer. Sinds de huidige Persrichtlijn is ingevoerd, komt volgens sommige rechters toestemming om te filmen tijdens de zitting steeds vaker voor. Andere respondenten geven aan dat rechters zelf nog steeds bepalen of zij wel of niet camera's toestaan in de rechtszaal, en dat betekent vaak dat er geen toestemming komt. Over het geheel genomen wordt er volgens de respondenten vanuit de rechtszaal steeds vaker live verslag gedaan van de zitting, ook over de slachtofferverklaring.

Slachtoffers worden, indien mogelijk, ingelicht door politie of OM voordat er een persbericht wordt uitgebracht. Een persbericht bevat volgens de geïnterviewde functionarissen nooit namen van slachtoffers of naasten. Als gegevens van slachtoffers aan derden buiten de strafrechtspleging worden verstrekt, is er een privacymedewerker van het OM die beslist of dit in verhouding staat tot de privacybelangen van het slachtoffer. Wel ligt de tenlastelegging vóór de zitting ter inzage van journalisten, en deze bevat vaak de naam en regelmatig ook het adres (bijvoorbeeld bij een inbraak) van het slachtoffer.

Diverse respondenten signaleren dat de prominentere rol van het slachtoffer twee kanten heeft. Zodra een slachtoffer besluit meer op de voorgrond te treden, wordt het afschermen van bepaalde persoonsgegevens minder goed mogelijk. En omgekeerd, als een slachtoffer volledig in de anonimiteit wenst te blijven, kan het gebruik maken van het spreekrecht of het eisen van een schadevergoeding problematisch zijn.

De bevindingen over Vraag 2 laten zien dat het beleid wat betreft het informeren van slachtoffers over de mogelijkheden van afscherming niet altijd goed wordt nageleefd volgens de functionarissen. Functionarissen bepalen zelf hoe zij het beleid vormgeven. In diverse situaties wordt nog te weinig aan het slachtoffer gedacht; soms wordt het slachtoffer 'vergeten', en dat kan ook op cruciale momenten het geval zijn.

Vraag 3: Ervaringen van slachtoffers met bescherming van hun persoonlijke levenssfeer

Met behulp van een vragenlijst zijn de ervaringen en behoeften van 43 slachtoffers onderzocht voor zover zij betrekking hebben op privacybescherming binnen het strafproces. Slachtoffers vinden afscherming ten opzichte van de verdachte het belangrijkste. Op de tweede plaats komt afscherming tegenover de familie of vrienden van de verdachte, gevolgd door afscherming tegenover de media. Slachtoffers zijn vaak bang voor wraakacties of represailles van de verdachte, zijn familie of zijn vrienden. Sommigen vinden het een principekwestie dat de verdachte hun gegevens niet hoeft te weten. Er is een klein aantal slachtoffers dat het niet nodig vindt dat wie dan ook hun persoonlijke gegevens te zien krijgt.

Vrijwel alle respondenten hebben aangifte onder hun eigen naam en adres gedaan. Geen enkele respondent heeft aangifte onder nummer gedaan, en twee slachtoffers hebben aangifte onder domicilie gedaan. Driekwart van de respondenten wist vóórdat ze naar de politie gingen niet dat een (gedeeltelijk) anonieme aangifte (in de vorm van domicilie of aangifte onder nummer) mogelijk was. Bijna de helft van de respondenten wist niet dat hun persoonsgegevens in het strafdossier zouden komen na de aangifte, en dat de verdachte ze dan te weten zou komen. Meer dan een kwart van de respondenten geeft aan dat zij liever hun persoonlijke gegevens tijdens de aangifte of het verhoor hadden willen afschermen voor de verdachte, zoals de naam, het adres, het telefoonnummer of de verklaring in zijn geheel. Een derde van de respondenten vond dat er genoeg mogelijkheden waren om naam en adres af te schermen, en bijna een kwart vond van niet. De meeste respondenten vonden dat de politie zorgvuldig is omgegaan met hun persoonlijke gegevens.

Een groot deel van de slachtoffer is (bewust) niet naar de zitting gegaan om confrontaties te vermijden. Geen van de slachtoffers/naasten geeft aan gebruik te hebben gemaakt van een aparte slachtofferruimte of van een aparte ingang van het gerechtsgebouw. Het grootste deel van de slachtoffers heeft de zitting niet als een inbreuk op het privéleven ervaren. Meestal werd de naam en/of het adres van het slachtoffer of de naaste hardop genoemd tijdens de zitting. Een derde van de respondenten had niet verwacht dat deze gegevens zouden worden voorgelezen en ervoer dit als een inbreuk op de persoonlijke levenssfeer. Het voorlezen van de schriftelijke slachtofferverklaring gebeurde in een klein aantal gevallen zonder het noemen van de naam van het slachtoffer. Een derde van de respondenten die de zitting bijwoonden ervoer dit als (emotioneel) zwaar, omdat zij hierdoor, soms onverwacht, geconfronteerd werden met de verdachte. Bij een aantal slachtoffers vond deze confrontatie al voorafgaand aan de zitting plaats, in de wachtruimte.

De behoeften van slachtoffers op het punt van media-aandacht verschillen van elkaar. Er zijn slachtoffers die behoefte hebben aan afscherming tegenover de media, maar ook slachtoffers die graag veel media-aandacht hebben voor wat er is gebeurd. Minder positieve ervaringen met de media werden veroorzaakt doordat de volledige naam van het slachtoffer werd gepubliceerd, of doordat foto's werden gepubliceerd die van sociale media waren gehaald. De helft van de slachtoffers geeft aan van tevoren te zijn voorbereid op de te verwachten media-aandacht door politie, OM of SHN. Geen van de respondenten heeft op eigen initiatief de media benaderd.

Twee derde van de respondenten heeft, terugkijkend op het strafproces, het gevoel dat hun privéleven voldoende is beschermd. De behoefte aan privacybescherming richt zich op twee aspecten: *afscherming* (van identificerende gegevens of van de persoon), en een correcte *bejegening* in de zin van een adequate informatievoorziening. Sommige slachtoffers werden niet goed voorgelicht over mogelijkheden tot afscherming van hun identificerende gegevens, zoals naam en/of adres. Anderen hadden liever niet geconfronteerd willen worden met de verdachte, bijvoorbeeld in het gerechtsgebouw, en verwachtten fysieke afscherming rondom de zitting. Daarnaast is het geïnformeerd worden over de vervolging, de zittingsdatum, de uitspraak en het verblijf van de veroordeelde van groot belang voor het gevoel van veiligheid en de perceptie dat het privéleven voldoende is beschermd. Slachtoffers ervaren een tekortschietende informatievoorziening op deze punten, die een enkele keer voorkwam, als een inbreuk op hun persoonlijke levenssfeer.

De beantwoording van deze deelvraag laat zien dat hoewel het grootste deel van de slachtoffers vindt dat hun persoonlijke levenssfeer voldoende was beschermd tijdens het strafproces, er op belangrijke momenten dingen mis kunnen gaan. Een deel van de slachtoffers heeft niet die bescherming ontvangen die zij verwachtten, of die mogelijk was.

Vraag 4: Maatschappelijke organisaties en bedrijven buiten de strafrechtspleging

Verzekeraars, het Schadefonds Geweldsmisdrijven, SHN, advocaten en journalisten lijken behoedzaam om te gaan met gegevens van slachtoffers. Daarbij spelen hun interne richtlijnen, leidraden en andere vormen van normontwikkeling een rol. Die rol varieert per type organisatie: een sterke en sturende rol van de regels bij de Nederlandse en Amsterdamse Orde van Advocaten en de verzekeraars, en een minder sterke rol van de regels bij de media.

Verzekeraars kunnen op twee manieren te maken krijgen met gegevens over slachtoffers: via schadeverzekeringen van slachtoffers en via aansprakelijkheidsverzekeringen van daders. Vooral bij de beoordeling van letselschade kunnen privacygevoelige gegevens benodigd zijn. Dit geldt voor beide soorten verzekeraars. Een anonieme schadeclaim is niet mogelijk: om een claim te kunnen beoordelen heeft een verzekeraar gegevens nodig, waaronder de identiteit van de claimant.

Het verzekeringsbedrijf kent geen bijzondere regels voor slachtoffers van criminaliteit. Volgens het Verbond van Verzekeraars bestaat binnen de verzekeringsmarkt veel aandacht voor privacy van

cliënten (slachtoffers). Door middel van een self-assessment wordt jaarlijks van verzekeraars gevraagd te beoordelen hoe de uitvoering van de privacyregelgeving in hun organisatie is geborgd. Op dit moment zijn geen klachten bekend bij het Klachteninstituut Financiële Dienstverlening die afkomstig zijn van slachtoffers van criminaliteit.

Bij de aanvraag voor een financiële tegemoetkoming van het *Schadefonds Geweldsmisdrijven* moeten slachtoffers of naasten hun contact- en persoonsgegevens opgeven. Zij moeten ook bewijsstukken meesturen, zoals het proces-verbaal van aangifte en eventueel medische informatie over het letsel. Het Schadefonds kan de aanvrager om een machtiging verzoeken voor het opvragen van medische gegevens als die nodig zijn voor de beoordeling van de aanvraag. Bij de omgang met persoonsgegevens is het Schadefonds gebonden aan de Wet bescherming persoonsgegevens. Alle medewerkers hebben een geheimhoudingsplicht. Gegevens worden niet verstrekt aan de verdachte of aan derden, tenzij het slachtoffer daar zelf toestemming voor geeft. Wel kan het schadefonds zelf informatie over het slachtoffer inwinnen bij andere organisaties zonder toestemming van het slachtoffer: de politie, het OM en het Centraal Justitieel Incassobureau. Het schadefonds kan geen gegevens opvragen bij verzekeraars. Met de nieuwe aanvraagprocedure van het Schadefonds worden vaste bedragen toegekend voor (materiële en immateriële) schade en daarom wordt ook geen informatie meer opgevraagd van derden, zoals eerder wel het geval was.

De vele gegevens van en over slachtoffers die beheerd worden door *Slachtofferhulp Nederland* omvatten niet alleen NAW gegevens, maar vaak ook gegevens over letsel, psychosociale problemen, therapie, de gezinssituatie en de financiële situatie van het slachtoffer. Het Privacyreglement van SHN bevat regels voor de omgang met en bescherming van deze slachtoffergegevens. Zo moet SHN het slachtoffer inlichten als gegevens over het slachtoffer bij derden zijn ingewonnen. Iedere medewerker van SHN is gebonden aan een geheimhoudingsplicht. Bij ZSM, een versnelde beslissing over een afdoening van een strafzaak door onder meer politie en OM, worden (contact)gegevens van het slachtoffer door de politie en het OM (automatisch) aan SHN verstrekt. Als gegevens over het slachtoffer door SHN verstrekt worden aan andere organisaties, dient het slachtoffer hiervoor een machtiging te tekenen.

Advocaten in strafzaken komen 'automatisch' in contact met gegevens over het (vermeende) slachtoffer, omdat deze in het strafdossier zitten. De *Nederlandse Orde van Advocaten*, waarbij iedere Nederlandse advocaat verplicht is aangesloten, kent dwingende gedragsregels voor de advocaten. In die gedragsregels staat onder meer dat de advocaat geen afschrift van processtukken verstrekt aan de media, en terughoudend is met het geven van inzage in die stukken. Bij nalatigheid is het mogelijk dat de advocaat zich voor de deken of tuchtrechter moet verantwoorden.Volgens de landelijke Orde van Advocaten zijn de gedragsregels voldoende als bescherming van de gerechtvaardigde belangen van het slachtoffer op het punt van de privacy. Volgens de geïnterviewde advocaten gaan zij terughoudend om met gegevens over het slachtoffer. Persoonlijke informatie van en over het slachtoffer wordt niet aan de cliënt (verdachte) doorgegeven.

De *media* kennen geen *bindende* richtlijnen voor journalisten met betrekking tot privacy. De *Leidraad van de Raad voor de Journalistiek* en de *Code voor de Journalistiek* postuleren dat journalisten rekening dienen te houden met de privacy van slachtoffers en naasten. De journalist mag bijvoorbeeld geen foto's publiceren en geen beelden uitzenden die zijn gemaakt van personen in privésituaties, of brieven en persoonlijke aantekeningen mag gebruiken zonder hun toestemming.

De interviews met journalisten en misdaadverslaggevers laten zien dat de Leidraad en de Code bekend zijn bij de journalisten, maar dat zij geen zware rol spelen in de keuzen die journalisten maken bij hun verslaggeving. Journalisten bepalen zelf hoe ze het slachtoffer benaderen. Zij beschrijven zichzelf als behoorlijk terughoudend hierin. Er worden discussies gevoerd op redacties over hoe om te gaan met de privacy van onder meer slachtoffers, maar die worden niet vastgelegd in normen. Het is tegenwoordig eenvoudiger om reportages te maken volgens de geïnterviewde

journalisten. Slachtoffers en hun naasten plaatsen zelf veel op het internet, onder andere via de sociale media. Het lijkt alsof mensen sneller bereid zijn informatie te verspreiden, maar ook behoefte hebben om meer te weten over anderen. Mensen zijn veel meer gewend geraakt aan aandacht. Er bestaat volgens sommige geïnterviewde journalisten ongelijkheid tussen de wijze waarop de privacy van verdachten wordt beschermd en hoe dat bij slachtoffers gebeurt. Slachtoffers 'krijgen' veel minder privacybescherming dan verdachten.

De bevindingen over Deelvraag 4 laten zien dat de organisaties buiten de strafrechtketen over het algemeen zorgvuldig lijken om te gaan met de privacy van slachtoffers. De beleidslijnen die de verschillende organisaties hanteren spelen daarbij een rol die varieert van direct sturend tot een rol op de achtergrond.

Slotbeschouwing

In dit rapport is verslag gedaan van een onderzoek naar privacy(bescherming) van slachtoffers binnen het strafproces. Mogelijke inbreuken op de persoonlijke levenssfeer van slachtoffers gedurende het gehele strafproces, zowel in ruimtelijke als in informationele vorm, zijn in dit rapport behandeld. Tevens is de inzet van maatregelen ter afscherming van de persoonlijke levenssfeer van slachtoffers/naasten besproken.

Slachtoffers zijn niet altijd op de hoogte van de mogelijkheden tot afscherming omdat deze hun niet worden aangeboden. De maatregelen zijn wel mogelijk, maar zij worden regelmatig niet, en ook niet altijd adequaat, toegepast. Daarnaast hebben veel initiatieven om extra bescherming van de persoonlijke levenssfeer van slachtoffers te bieden een enigszins 'houtje-touwtje' karakter, denk aan het zwartmaken van namen in documenten. Zij laten goedwillendheid zien, maar een structureel beschermingsniveau bieden zij niet.

Functionarissen vinden aanpassing van de praktijk niet altijd wenselijk of mogelijk. Zij erkennen weliswaar de behoeften van slachtoffers aan (gedeeltelijke) anonimiteit, maar kunnen of willen deze niet altijd garanderen. Naam en adres van slachtoffers, maar ook telefoonnummers, worden nu standaard opgenomen in de processtukken. Het is vooral een *automatisme* dat deze gegevens worden gevraagd en geregistreerd, terwijl het slachtoffer zich daarbij niet realiseert welke consequenties het verstrekken van deze persoonlijke gegevens kan hebben. Veel van deze identificerende gegevens lijken daarbij niet strikt noodzakelijk te zijn voor het strafproces, en het vermelden daarvan zou daarom best achterwege kunnen worden gelaten. Van belang is vooral dat het slachtoffer vindbaar is (bijvoorbeeld om geïnformeerd te worden, opgeroepen te worden voor een nader verhoor) en dat zijn identiteit vaststaat bij de instanties die met het slachtoffer communiceren. Denkbaar is dat in formulieren niet automatisch naar een hele reeks identificerende gegevens wordt gevraagd (zoals op dit moment bijvoorbeeld bij de elektronische aangifte het geval is). Identificerende gegevens zouden in een deel van de zaken buiten het procesdossier gelaten kunnen worden.

Het komt voor dat de telefoon of andere communicatie van slachtoffers in bijvoorbeeld moord-, zeden of mensenhandelzaken wordt getapt.[2] Dit vormt een inbreuk op hun privacy, waarvan zij niet altijd achteraf op de hoogte worden gebracht. Het verdient aanbeveling dat slachtoffers/naasten die in nauwe relatie tot de verdachte staan (bijvoorbeeld familie, een intieme relatie), tijdens een gesprek met de politie ervan op de hoogte worden gesteld als hun telefoon is getapt. Het is niet wenselijk dat zij pas op de zitting, als tapverslagen worden voorgelezen, te weten komen dat hun telefoon is getapt.

---

[2] Drie van de vier respondenten van de politie gaven aan dat het tappen van de telefoon van het slachtoffer 'vaak' voorkomt. Zie ook Janssen, 2015. De inzet van taps op telefoons of andere communicatie, wordt door de rechter getoetst, en deze is bij taps van communicatie van slachtoffers terughoudender bij het verlenen van een machtiging dan bij verdachten, zie Hoofdstuk 5.

De inspanningen die door individuele functionarissen bij sommige geruchtmakende zaken worden geleverd om de persoonlijke levenssfeer van slachtoffers en hun naasten te beschermen, zorgen in die zaken voor een behoorlijk volledige en effectieve privacybescherming. Slachtoffers van minder ernstige criminaliteit moeten het echter meestal doen zonder een dergelijke zorgvuldige bescherming, terwijl ook zij hier behoefte aan hebben. De speciale maatregelen die ter bescherming van de privacy van sommige 'bijzondere' slachtoffers worden genomen, zoals bijvoorbeeld in zeden-, mensenhandel- en huiselijk geweldzaken, zouden ook beschikbaar moeten worden gesteld aan andere ('reguliere') slachtoffers.

Het is onvermijdelijk dat het strafproces inbreuk maakt op de privacy van slachtoffers. Het gaat er daarbij om dat er geen *onnodige* inbreuken worden gemaakt op de privacy. Die kunnen immers leiden tot secundaire victimisatie. Sommige vormen van privacybescherming zijn relatief eenvoudig te realiseren, zoals een betere informatievoorziening. Informatie over de zittingsdatum en de manieren waarop het slachtoffer een confrontatie met de verdachte kan vermijden, is essentieel voor een goede voorbereiding op de zitting. Juist in minder ernstige zaken zijn functionarissen op dit punt soms nalatig. Daarnaast is meer symmetrie nodig tussen verdachten en slachtoffers; nu weten verdachten uit het dossier veel over het slachtoffer, maar komt andersom het slachtoffer weinig te weten over de verdachte, bijvoorbeeld hoe deze heeft gereageerd op de aangifte, of op een aanvullend verhoor. Verdachten worden in de media vrij standaard met hun initialen aangeduid en er wordt weinig beeldmateriaal van hen gepubliceerd, maar dat is soms anders bij slachtoffers. Hier zou meer balans in kunnen worden aangebracht.

Op het punt van bescherming van slachtoffers, ook wat betreft hun privacy, zijn de laatste decennia diverse beleidsmaatregelen in het leven geroepen. De wetsvoorstellen die de rechten van slachtoffers uitbreiden volgen elkaar in hoog tempo op. Deze wetgeving en het beleid ter uitvoering ervan, lijkt echter soms te verwateren op het moment dat het op een praktische uitvoering aankomt. Soms wordt het slachtoffer op een voor hem of haar zeer cruciaal moment (nog steeds) 'gewoon' vergeten. Nederland lijkt daarmee feitelijk nog ver af te staan van een correcte implementatie van de EU-richtlijn die dwingt tot meer aandacht voor bescherming van de privacy van slachtoffers.[3]

Om een correcte implementatie van deze EU-richtlijn te bevorderen, zou meer aandacht moeten uitgaan naar de volgende punten. De politie zou slachtoffers beter moeten informeren over mogelijkheden van domiciliekeuze of een verdergaande anonimisering. Slachtoffers moet standaard worden verteld dat hun persoonlijke gegevens in het strafdossier komen en daarmee te lezen zijn voor de verdachte, dat hun naam wordt genoemd op de openbare zitting, dat daar ook andere privacygevoelige informatie ter sprake komt, en dat hun naam en mogelijk ook adres op de tenlastelegging staat die ter inzage ligt voor journalisten. Beschermingsmaatregelen zouden niet van het individuele initiatief van functionarissen moeten afhangen. Binnen gerechtsgebouwen zouden slachtofferruimtes altijd aanwezig moeten zijn, niet 'weggestopt' in het gebouw moeten worden, aantrekkelijk moeten zijn om te verblijven en vooral: daadwerkelijk gebruikt moeten worden. Ook een aparte ingang voor het slachtoffer zou een eenvoudig realiseerbare mogelijkheid moeten zijn, die ook medegedeeld wordt aan betrokkenen.

Slachtoffers die besluiten om gebruik te maken van hun rechten en om te participeren in het strafproces kunnen niet om een inbreuk op hun privéleven heen. Maatregelen ter bescherming zijn voorhanden, maar de toepassing ervan vraagt telkens *extra* energie van functionarissen in het strafproces. Het strafproces is nog steeds niet werkelijk ingericht op een substantiële rol van het slachtoffer, ondanks de verbalde adhesie die het slachtoffer al sinds decennia krijgt. Dat betekent dat bescherming van de privacy van slachtoffers er soms bij in schiet. De vraag hoe bevorderd kan worden dat het beleid wél wordt nageleefd, gaat het bestek van dit rapport te buiten. Het is wel een punt dat aandacht verdient.

---

[3] Europese Richtlijn 2012/29/EU, minimumnormen voor de rechten, de ondersteuning en de bescherming van slachtoffers van strafbare feiten.

Veel slachtoffers willen liever niet op de voorgrond treden. Mogelijk gaat het hier zelfs om het merendeel van de slachtoffers en hun naasten, zowel in geruchtmakende zaken (waar er meestal wél mogelijkheden tot afscherming worden geboden) als in de zogenoemde 'bulk'-zaken (waarbij privacybescherming grotendeels afwezig is). Deze slachtoffers en naasten moeten de mogelijkheid krijgen om op de achtergrond te blijven, terwijl zij wel hun rechten kunnen uitoefenen.

Literatuur

Akkermans, P.W.C., Bax, C.J. & Verhey, L.F.M. (2005). *Grondrechten. Grondrechten en grondrechtsbescherming in Nederland*. Deventer: Kluwer.

Akkermans, A.J., Uijttenbroek, E.M., Wees, K.A.P.C. & Hulst, J.E. van (2008). Excuses in het privaatrecht, *Weekblad voor Privaatrecht, Notariaat en Registratie, 139*, 778-784.

Boom, A. ten, Kuijpers, K.F. & Moene, M. (2008). *Behoeften van slachtoffers van delicten - Een systematische literatuurstudie naar behoeften zoals door slachtoffers zelf geuit.* Boom Juridische uitgevers (WODC).

Blok, P.H. (2002). *Het recht op privacy.* Boom Juridische uitgevers.

Brinkhoff, S. (2014). *Startinformatie in het strafproces.* Deventer: Kluwer.

Bruinsma, M., Ham, T. van den, Hardeman, M. & Ferwerda, H. (2015). *Aangifte onder nummer. Implementatie, toepassing en eerste resultaten van de nieuwe regeling 'Aangifte onder nummer'*. Den Haag: WODC/Bureau Bruinsma/Bureau Beke.

Candido, J., Hoendervoogt, M., Dam, P. van & Gest, M. (2013). *Slachtoffer en de rechtspraak – Handleiding voor de strafrechtspraktijk.* Den Haag: De Rechtspraak.

Cock, R. de, d'Haenens, L., Smedt, J. de & Schipper, A. (2013). *Pers & Slachtoffers Rapport. Onderzoek in opdracht van de Vlaamse minister van Media en de Vlaamse minister van Welzijn.* Steunpunt beleidsrelevant onderzoek, 3e generatie.

Doppegieter, R.M.S. (1993). Regelgeving aangaande informationele en ruimtelijke privacy. *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde*, 509-514.

Dreissen, W., Nauta, O. & Terpstra, J. (2012). *Anonimiteit in het strafproces – De praktijk van de regeling beperkt anonieme getuige en de regeling bedreigd anonieme getuige in het strafproces.* DSP-groep/WODC.

Drost, V., Goedvolk, M., Jongebreur, W. & Walberg, A. (2014). *Wet Versterking Positie Slachtoffers. Procesevaluatie.* Significant/WODC.

Groenhuijsen, M.S. (2008). Slachtoffers van misdrijven in het recht en in de victimologie. Verslag van een intellectuele zoektocht. *Delikt & Delinkwent, 2* (10), 121-145.

Gromet, D.M. & Darley, J.M. (2011). Political ideology and reactions to crime victims: preferences for restorative and punitive responses. *Journal of Empirical Legal Studies, 4*, 830-855.

Helsloot, I., Schmidt, A., Tholen, B., Vries, D. de, Grutters, C. & Vries, M. de (2014). *Evaluatie Wet Justitiële en Strafvorderlijke gegevens.* Den Haag: Boom / Lemma/WODC.

Janssen, S. (2015). De niet-verdachte burger in de bijzondere opsporing. *Nederlands Juristenblad, 11*, 680-684.

Kielman, H.H. (2010). *Politiële gegevensverwerking en privacy: naar een effectieve waarborging.* Leiden: Leiden University Press.

Koops, B.-J. (2015). *Communicatie, opsporing en betere privacybescherming*. Tilburg: TILT.

Landelijk Advocaten Netwerk Gewelds- en Zeden Slachtoffers (2015). *Zwartboek deel IV*, februari, online publicatie via: http://www.langzs.nl/wp-content/uploads/2015/02/Zwartboek-deel-4.pdf [bezocht op 31 maart 2015].

Lünnemann, K.D., Mein, A.G., Drost, L. & Verwijs, R. (2014). *Maatregelen ter voorkoming van secundair en herhaald slachtofferschap.* Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Leij, J.B.J. van der (2009). Het slachtoffer in de beklagprocedure van artikel 12 Sv. *Strafblad*, 464-468.

Leij, J.B.J. van der (2012). Opsporingsbevoegdheden en privacy; een internationale vergelijking. *Justitiële Verkenningen*, 40-49.

Leij, J.B.J. van der (2014). De staat van onze informationele privacy binnen het domein van opsporing, vervolging en berechting van strafbare feiten. *Strafblad*, 271-277.

Leij, J.B.J. van der (2015). *Privacyrecht en slachtoffers - Een onderzoek naar de bescherming van de privacy van het slachtoffer van strafbare feiten*. Den Haag: WODC.

Leferink, S.B.L. & Sessink, M. (2009). *Publiek bezit tegen wil en dank? Een onderzoek naar berichtgeving over slachtoffers in de media.* Utrecht: Slachtofferhulp Nederland.

Lens, K., Pemberton, A. & Groenhuijsen, M. (2010). *Het spreekrecht in Nederland: een bijdrage aan het emotioneel herstel van slachtoffers?* Tilburg: Intervict.

Lent, L. van (2008). *Externe openbaarheid in het strafproces.* Den Haag: Boom Juridische uitgevers.

Malsch, M. (2002). Compensation of non-material damage in civil and criminal law in the Netherlands. *International Review of Victimiology, 9*, 31-42.

Malsch, M. & Nijboer, J.F. (2005). *De zichtbaarheid van het recht. Openbaarheid van de strafrechtspleging.* Deventer: Kluwer.

Malsch, M. (2013). Een transparanter rechtssysteem in Nederland? Mogelijkheden en onmogelijkheden van meer openbaarheid. In D. Broeders, J.E.J. Prins, H. Griffioen, P. Jonkers, M. Bokhorst & M. Sax (eds.), *Speelruimte voor transparantere rechtspraak* (p. 265-296). Amsterdam: Amsterdam University Press.

Malsch, M., Kranendonk, R.P. & Mesmaecker, V. De (2013). Vergelding en herstel: de behoeften van het slachtoffer. *Tijdschrift voor Herstelrecht, 1*, 7-22.

Malsch, M., Kranendonk, R.P., Keijser, J. de, Elffers, H., Komter, M. & Boer, M. de (2015). *Kijken, luisteren, lezen. De invloed van beeld, geluid en schrift op het oordeel over verdachtenverhoren*. Apeldoorn: Politie en Wetenschap.

Mesmaecker, V. De (2012). Antidotes to injustice? Victim statements' impact on victims' sense of security. *International Review of Victimology, 18*, 133-153.

Odinot, G., Jong, D. de, Leij, J.B.J. van der, Poot, C.J. de & Straalen, E.K. van (2012). *Het gebruik van de telefoon- en internettap in de opsporing.* Den Haag: Boom / Lemma/WODC.

Sas, A.H. (2014). Privacybescherming van het (letselschade)slachtoffer in het strafproces, *Verkeersrecht ANWB*, april, afl. 54.

Smink, G.C.J., Hamstra, A.M. & Dijk, H.M.L. van (1999). *Privacybeleving van burgers in de informatiemaatschappij.* Den Haag: Rathenau Instituut.

Staak, M.G.J.M. van der (2014). De individuele, relationele en maatschappelijke waarde van privacy. *Strafblad,* 278-283.

Smits, J., Sibma, A., Roodnat, J., Struiksma, N. & Schel, R. (2013). *Glazen privacy – Knelpuntenonderzoek uitvoering Wet politiegegevens* (Wpg). Groningen: Arena Consulting/Pro Facto.

Timan, T. & Koops, E.-J. (2014). Sociale media en surveillance: over verschuivende rollen en vervagende grenzen. *Strafblad,* 287-290.

Timmermans, M., Tillaart, J. van den & Homburg, G. (2012). *Eerste meting slachtoffermonitor: ervaringen van slachtoffers met justitiële slachtofferondersteuning, Deel 1: Politie.* Amsterdam: Regioplan Beleidsonderzoek.

Timmermans, M., Tillaart, J. van den & Homburg, G. (2013). *Eerste meting slachtoffermonitor: ervaringen van slachtoffers met justitiële slachtofferondersteuning, Deel 2: Openbaar Ministerie, Rechtspraak & Slachtofferhulp Nederland.* Amsterdam: Regioplan Beleidsonderzoek & Ipsos Synovate.

Tolsma, J. (2011). Aangiftebereidheid: Welke overwegingen spelen een rol bij de beslissing om wel of niet aangifte te doen? In L. Smets, J. De Kinder, L.G. Moor (red.), Proces-verbaal, aangifte en forensisch onderzoek. *Cahiers Politiestudies, 4* (21), 11-32.

Wilken, A. (2008). De betekenis van de Wet Bescherming Persoonsgegevens voor het medisch beoordelingstraject bij letselschade. *Tijdschrift voor Vergoeding Personenschade, 4*, 109-117.

Wilken, A. (2010). De Gedragscode Verwerking Persoonsgegevens Financiële Instellingen herzien: een overzicht van wijzigingen en consequenties voor de personenschadepraktijk. *Tijdschrift voor Vergoeding Personenschade, 4*, 93-102.

Wilken, A. (2015). *Het medisch beoordelingstraject bij letselschade.* Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.

Beleid, richtlijnen en aanwijzingen

Aanwijzing slachtofferzorg (2010A029) per 1 januari 2011 in werking getreden, *Stcrt*. 2010, 20 476.

Aanwijzing mensenhandel (2013A012) per 1 juli 2013 in werking getreden, *Stcrt*. 2013, 16816.

Aanwijzing opsporing en vervolging huiselijk geweld en eergerelateerd geweld (2015) per 18 maart 2015 in werking getreden, *Stcrt*. 2015, 27594.

Aanwijzing opsporing en vervolging inzake seksueel misbruik (2010A026) per 1 januari 2011 in werking getreden, *Stcrt*. 2010, 19123.

Aanwijzing opsporingsberichtgeving (2009A0004) per 16 maart 2009 in werking getreden, *Stcrt*. 2009, 51.

Aanwijzing opsporingsbevoegdheden (2014A009) per 1 september 2014 in werking getreden, *Stcrt*. 2014, 24442.

Aanwijzing verstrekking van strafvorderlijke gegevens voor buiten de strafrechtspleging gelegen doeleinden (Aanwijzing Wet justitiële en strafvorderlijke gegevens) (2014A014) per 1 september 2013 in werking getreden, *Stcrt*. 2013, 24126.

Aanwijzing voorlichting opsporing en vervolging OM (2012A009) per 1 mei 2012 in werking getreden, *Stcrt*. 2012, 8161.

Brief aan de Minister van Veiligheid en Justitie inzake advies conceptvoorstel uitbreiding spreekrecht (nr. 436418, 19 december 2013).

Brief aan de Tweede Kamer aangaande Evaluatie Wet politiegegevens en Wet justitiële en strafvorderlijke gegevens (nr. 49 5719, 23 juni 2014).

Brief aan de Tweede Kamer aangaande politie en aangifte op nummer (nr. 432, 27 januari 2014).

Brief van Minister I.W. Opstelten aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, dd. 14 November 2013 betreffende 'Beantwoording Kamervragen over de mogelijkheid anoniem aangifte te doen bij zedenmisdrijven'.

Code voor de Journalistiek (2008), Nederlands Genootschap van Hoofdredacteuren.

Europese Richtlijn 2012/29/EU die betrekking heeft op de minimumnormen voor de rechten, de ondersteuning en de bescherming van slachtoffers van strafbare feiten, en ter vervanging van Kaderbesluit 2001/220/JBZ.

Factsheet Veilige Publieke Taak en (gedeeltelijke) Anonimiteit in het Strafproces, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en het Ministerie van Veiligheid en Justitie, nr. B-19818 1307, Augustus 2013.

Gedragscode Verwerking Persoonsgegevens Zorgverzekeraars (2010/bl/13170/mblom) per 26 april 2010 in werking getreden, Stcrt, 2010, 6429.

Gedragsregels voor advocaten 2010, Nederlandse Orde van Advocaten.

Handleiding opnemen (deels) anonieme aangifte/verklaring (2012H003) Openbaar Ministerie.

Handreiking Aangifte doen bij de politie, 'Aangifte? Gewoon doen!', Expertisecentrum veilige publieke taak, november 2013.

Informatieblad Slachtoffers en Justitie, Ministerie van Veiligheid en Justitie, nr. J-24573, Augustus 2014.

Leidraad van de Raad voor de Journalistiek (2007), meest recent gewijzigd in 2010.

Ministerie van Veiligheid en Justitie (2013). *Recht doen aan slachtoffers – Visiedocument*. Den Haag.

Modelregeling passende verblijfsomgeving slachtoffers (2012). Programma Strafsector, Raad voor de Rechtspraak.

Persrichtlijn 2013, Raad voor de Rechtspraak.

Privacyreglement Slachtofferhulp Nederland, in werking sinds juni 2009.

Protocol Maatwerk. Betreft omgang met nabestaanden van slachtoffers van levensdelicten en slachtoffers van ernstige gewelds- en zedendelicten. April 2011: Kerngroep Slachtofferbeleid.

Bijlagen

Bijlage I

Lijst van geïnterviewde deskundigen en slachtoffers
Enkele interviews hebben met twee respondenten tegelijkertijd plaatsgevonden.

Deskundigen

Politie

Interviews met vijf politieambtenaren, waarvan één werkzaam als familierechercheur en één als hoofd van grootschalige opsporingsteams.

OM

Interviews met twee officieren van justitie en één Advocaat-Generaal; telefonische interviews met een privacymedewerker, zaakscoördinator en een medewerker van het Informatiepunt Detentieverloop.

Rechters

Interviews met vier rechters waarvan drie zittingsrechters en één rechter-commissaris. Een rechter was kort geleden met pensioen gegaan, de andere drie waren nog in functie.

Advocaten

Interview met een slachtofferadvocaat; telefonisch interview met een strafadvocaat; telefonische interviews met een vertegenwoordiger van de Nederlandse Orde van Advocaten en een vertegenwoordiger van de Amsterdamse Orde van Advocaten.

Slachtofferhulp Nederland

Interview met een beleidsmedewerker en een telefonisch interview met een casemanager.

Media

Interviews met vijf journalisten, waarvan twee van kranten (één regionaal en één landelijk) en drie journalisten bij twee audiovisuele media.

Verzekeraars

Twee vragenlijsten via email afgenomen aan een medewerker van het Verbond van Verzekeraars.

Schadefonds Geweldsmisdrijven

Telefonisch interview met een jurist van het Schadefonds Geweldsmisdrijven

Slachtoffers/naasten

Vragenlijst op papier en elektronisch: 43 slachtoffers/naasten.

Telefonische interviews met elf slachtoffers/naasten.

Bijlage II

Topiclijsten

Topiclijst politie

Beleid

(a) domicilie/anonieme aangifte:
- Wat is het beleid betreffende het opnemen van aangifte onder domicilie/anonieme aangifte?

(b) opsporingsbevoegdheden:
- Wat is het beleid omtrent het inlichten van slachtoffers over het feit dat zij mogelijk zijn afgetapt of geobserveerd?

-Wat is het beleid wat betreft camerabeelden van geweld of andere misdrijven op straat? (c) - Wat is uw beleid betreffende het verstrekken van gegevens van slachtoffers aan anderen, zowel binnen het strafproces (OM, verdediging) als daarbuiten (media, derden)?

Media

-Spreekt u met aangevers/slachtoffers over de media-aandacht die zij misschien krijgen? Bereidt u hen daar op voor? Hoe?

-Stellen slachtoffers naar uw ervaring media-aandacht op prijs of juist niet? Zijn hun ervaringen met de media over het algemeen goed of niet goed?

Praktijk

- Zijn slachtoffers zich altijd bewust van de mogelijkheid tot anonieme aangifte/domiciliekeuze, wordt het slachtoffer hier altijd over geïnformeerd?

- Weten slachtoffers doorgaans bij aangifte dat hun gegevens in het strafdossier komen dat toegankelijk is voor de verdachte en OM?

Hoe regelmatig wordt er naar uw schatting gebruik gemaakt van anonieme aangiften?
- Hoe wordt er omgegaan met een aangifte op nummer als wordt besloten tot vervolging van de verdachte en de zaak naar OM wordt doorgestuurd?

-Hoe wordt omgegaan met *Meld Misdaad Anoniem*? Verschilt dit van het zelf personalia achterwege laten in het pv?

-Komt het wel eens voor dat de naam van de aangever later toch in de processtukken terechtkomt? Wat zijn toen de gevolgen geweest?
- Komt het voor dat slachtoffers, als zij in gesprek te zijn met een verdachte, worden afgetapt of geobserveerd? Wat gebeurt er verder met wat zij zeggen?
- Zijn er andere bijzondere opsporingsbevoegdheden waarbij de kans bestaat dat er informatie van of over een slachtoffer mede wordt opgenomen/geregistreerd? Hoe wordt hiermee omgegaan?
- In hoeverre past u beschermingsmaatregelen toe als slachtoffers hier om vragen?
- Is er een verschil tussen politieregio's, of intern tussen collega's, in hoe er met gegevens van slachtoffers wordt omgegaan?
- Hoe ervaren slachtoffers volgens u het beleid betreffende anonieme aangifte en gegevensbewaring bij de politie? Hebben slachtoffers of naasten van slachtoffers wel eens bij u geklaagd over een inbreuk op hun privacy (na afloop)?

- Worden camerabeelden van geweld of andere misdrijven op straat waarbij het slachtoffer duidelijk herkenbaar is, wel eens doorgegeven aan de media?

Percepties en behoeften

- Is er volgens u *te weinig of te veel* aandacht voor de privacy van slachtoffers binnen de politie?
- Wat zou de politie kunnen verbeteren om de privacy van slachtoffers beter of efficiënter te beschermen? Is hiervoor een verandering in het beleid nodig, of juist een betere aanpak in de praktijk?

Topiclijst officier van justitie / AG

Beleid

- Wat is uw beleid betreffende het verstrekken van gegevens van slachtoffers aan anderen, zowel binnen het strafproces (politie, verdediging) als daarbuiten (media, derden)?
- Wat is uw beleid omtrent het informeren van slachtoffers over hun mogelijkheden om anoniem te blijven binnen het strafproces, als aangever/getuige/spreekgerechtigde?

(b) schriftelijke slachtofferverklaringen:

- Is er een mogelijkheid voor slachtoffers om anoniem gebruik te maken van het spreekrecht/de schriftelijke slachtofferverklaring?

Media

- Als u contact heeft met slachtoffers, spreekt u met hen dan ook over de media-aandacht die zij misschien krijgen? Bereidt u hen daar op voor? Hoe?

- Stellen slachtoffers naar uw ervaring media-aandacht op prijs of juist niet? Zijn hun ervaringen met de media over het algemeen goed of niet goed?

Praktijk

- Hoe vaak komt het voor dat een slachtoffer anoniem wil blijven? Bij wat voor delicten? Hoe wordt daarmee omgegaan?

- Hoe wordt er omgegaan met een aangifte onder domicilie of op nummer als wordt besloten tot vervolging van de verdachte?
- Weten slachtoffers doorgaans dat hun gegevens en verklaringen in het strafdossier komen en dat dit toegankelijk is voor de verdachte en OM?

- In hoeverre past u per zaak uw beleid aan om de privacy van slachtoffers te beschermen als zij hier om vragen?
- Is er een verschil tussen parketten, of intern tussen collega's, in hoe er met gegevens van slachtoffers wordt omgegaan?
- Hoe ervaren slachtoffers volgens u het beleid betreffende getuigenverklaringrn, spreekrecht, en gegevensbewaring bij het OM? Hebben slachtoffers of naasten van slachtoffers wel eens bij u geklaagd over hoe hun privacy was beschermd (na afloop)?

Percepties en behoeften

- Is er volgens u *te weinig of te veel* aandacht voor de privacy van slachtoffers binnen het strafproces?
- Wat zou het Openbaar Ministerie kunnen verbeteren om de privacy van slachtoffers beter of efficiënter te beschermen? Is hiervoor een verandering in het beleid nodig, of juist een betere aanpak in de praktijk?

Topiclijst rechters

Beleid

-Wat is het beleid inzake het toelaten van camera's ter zitting, tekenaars, opnameapparatuur (zowel van journalisten als van het publiek)?

Praktijk

- Hoe wordt er omgegaan met slachtoffergegevens als zij anoniem wensen te blijven (bijvoorbeeld in het geval van een anonieme aangifte/getuigenverklaring of een verklaring onder domicilie)?
- Komt het wel eens voor dat anoniem een vordering benadeelde partij wordt ingediend?
- Hoe vaak komt het voor dat slachtoffers op de zitting anoniem wensen te blijven? Hoe wordt daar in de praktijk mee omgegaan door rechters en andere procesdeelnemers?

- Komt het voor dat de naam en woonplaats van het slachtoffer om privacy-redenen niet genoemd worden ter zitting?
- Is er een mogelijkheid voor slachtoffers om anoniem gebruik te maken van het spreekrecht/de schriftelijke slachtofferverklaring ter zitting?

- Weten slachtoffers doorgaans dat hun gegevens en verklaringen in het strafdossier komen dat toegankelijk is voor de verdachte en OM?

- In hoeverre past u per zaak uw beleid aan om de privacy van slachtoffers te beschermen als zij hier om vragen?
- Is er een verschil tussen rechtbanken, of intern tussen collega's, in hoe er met (de privacy van) slachtoffers wordt omgegaan ter zitting?
- Hoe ervaren slachtoffers volgens u het verschijnen ter zitting en het in het openbaar oplezen van hun slachtofferverklaring?

- Komt het wel eens voor dat de deuren gesloten worden omdat een openbare zitting de privacy van het slachtoffer te veel zou schenden?

- Worden weleens camera's geweigerd omdat dit een te grote inbreuk zou betekenen op de privacy van het slachtoffer? Wat voor afspraken worden hierover met journalisten gemaakt?

- Komt het wel eens voor dat het publiek probeert om opnamen (beeld of geluid) te maken van het slachtoffer? Wordt dat verhinderd als het wordt opgemerkt? Wat vindt u hiervan?
- Welke redenen spelen mee bij het beslissen over toelating van journalisten in de rechtszaal waar ook slachtoffers aanwezig zijn, en het toelaten van (audio) opnames of fotografie?
- (Hoe) kan de privacy van het slachtoffer (persoonsgegevens/herkenning) worden beschermd ter zitting tegenover de verdachte of de publieke tribune (en media)?
-Wat vindt u van het beleid inzake het toelaten van camera's ter zitting, tekenaars, opnameapparatuur (zowel van journalisten als van het publiek)? Wat zijn uw eigen besluiten op dit punt?

Percepties en behoeften

- Is er volgens u *te weinig of te veel* aandacht voor de privacy van slachtoffers binnen het strafproces?
- Wat zou de zittende magistratuur kunnen verbeteren om de privacy van slachtoffers beter of efficiënter te beschermen? Is hiervoor een verandering in het beleid nodig, of juist een betere aanpak in de praktijk?

-Wat zijn de positieve en negatieve aspecten van de berichtgeving door de media over de zitting?

Topiclijst advocaten

Richtlijnen en regels

- Zijn er naast de Gedragsregels voor Advocaten voor advocaten nog andere richtlijnen/regels die van toepassing kunnen zijn op privacy van slachtoffers van criminaliteit?

- Gaan die gedragsregels óók over hoe advocaten dienen om te gaan met privacy van slachtoffers/gegevens over slachtoffers en hun naasten? Gelden zij ook voor de situatie waarin de advocaat de verdachte bijstaat?

- Hoe wordt binnen uw praktijk rekening gehouden met de privacy van slachtoffers (van zwaardere delicten), als de advocaat de verdachte bijstaat?

- Wordt er wel eens bezwaar gemaakt tegen hoe advocaten omgaan met de privacy van slachtoffers? Welk bezwaar?

Dossiers in strafzaken

- Vindt u het van belang dat advocaten voorzichtig met gegevens van het slachtoffer omgaan, ook indien zij de verdachte bijstaan?

- Heeft u de indruk dat advocaten hier in de praktijk voorzichtig mee omgaan?

- Is het voor zover u weet wel eens voorgekomen dat uit dossiers privacygevoelige informatie van/over het slachtoffers is uitgelekt? Wat is er toen gebeurd?

Doorgeven van informatie aan derden

- Weet u of advocaten wel eens slachtoffergegevens doorgeven aan derden? Wie/welke instanties?

- Weet u hoe advocaten verder omgaan met slachtoffergegevens?

Gedragsregels

- Bent u bekend met gevallen waarbij advocaten zich tuchtrechtelijk, of bij de Orde/deken, moesten verantwoorden voor het verstrekken van stukken (slachtoffer persoonsgegevens) aan media? Hoe is dat toen afgelopen?

Algemeen

- Vindt u dat de privacy van het slachtoffer op dit moment goed is beschermd, door welke organisatie dan ook? Wat zijn de problemen op dit punt?

- Is het naar uw mening nodig dat advocaten meer rekening houden met de privacy van slachtoffers dan nu gebeurt?

Topiclijst Nederlandse/Amsterdamse Orde van Advocaten

Richtlijnen en regels

- Zijn er naast de Gedragsregels voor Advocaten voor advocaten nog andere richtlijnen/regels die van toepassing kunnen zijn op privacy van slachtoffers van criminaliteit?

- Gaan die gedragsregels óók over hoe advocaten dienen om te gaan met privacy van slachtoffers/gegevens over slachtoffers en hun naasten? Gelden zij ook voor de situatie waarin de advocaat de verdachte bijstaat?

- Hoe wordt er in de praktijk door advocaten rekening gehouden met de privacy van slachtoffers (van zwaardere delicten), als de advocaat de verdachte bijstaat?

- Is er een verschil tussen de beide situaties (advocaat staat slachtoffer bij vs. staat verdachte bij)?

- Wordt er wel eens bezwaar gemaakt tegen hoe advocaten omgaan met de privacy van slachtoffers? Welk bezwaar?

Dossiers in strafzaken

-Vindt de Orde het van belang dat advocaten voorzichtig omgaan met gegevens over het slachtoffer?

-Heeft u de indruk dat advocaten hier voorzichtig mee omgaan?

-Is het wel eens voorgekomen dat uit dossiers privacygevoelige informatie van/over het slachtoffers is gelekt?

-Wat vindt u dat de rol van de Orde hierin zou moeten zijn, nu het door internet en de sociale media veel makkelijker is om gegevens door te geven?

Doorgeven van informatie aan derden

-Als een advocaat optreedt voor het slachtoffer van een strafbaar feit, valt dan onder de Gedragsregels ook de verstrekking aan derden van slachtoffergegevens?

- Weet u of advocaten wel eens slachtoffergegevens doorgeven aan derden?

- Weet u hoe advocaten verder omgaan met slachtoffergegevens?

- Bent u bekend met gevallen waarbij advocaten zich tuchtrechtelijk of bij de Orde/deken moesten verantwoorden voor het verstrekken van stukken (persoonsgegevens van het slachtoffer) aan media? Hoe is dat toen afgelopen?

Algemeen

- Vindt u dat de privacy van het slachtoffer op dit moment goed is beschermd?

- Is het volgens u nodig dat advocaten en andere organisaties meer rekening houden met de privacy van slachtoffers?

Topiclijst Slachtofferhulp Nederland

Interne richtlijnen en regels

- Welke interne richtlijnen en regels zijn er om de privacy van slachtoffers die bekend zijn bij SHN te beschermen?

- Hoe wordt in de praktijk van SHN rekening gehouden met de privacy van slachtoffers (van zwaardere delicten)?

- Welke gegevens verzamelt SHN over de slachtoffers/naasten die van haar diensten gebruik maken? Hoe worden die gegevens opgeslagen, bewerkt?

- Worden die gegevens wel eens doorgegeven aan ander instanties? Hoe? (anoniem/niet anoniem, individueel, geaggregeerd)? Welke instanties?

- Heeft u wel eens gehoord dat slachtoffers of anderen bezwaar hebben tegen hoe SHN omgaat met hun privacy? Wat was precies het bezwaar?

Hulp bij bescherming privacy

- Hoe verhoudt de taak van slachtofferhulp zich t.o.v. slachtofferloket/familierechercheurs/-zaakscoordinatoren/advocaten van slachtoffers?

Taak van SHN is om slachtoffers bij te staan en ongewenste inbreuken op hun privacy te helpen voorkomen

- Hoe wordt deze taak vormgegeven? Lukt het SHN altijd om de privacy afdoende te beschermen?

- Houdt u bij het begeleiden van de schriftelijke slachtofferverklaring rekening met de privacy van slachtoffers? Kunnen slachtoffers hierbij hun gegevens afschermen? Hoe/in welke gevallen?

- Op welke manier bereidt u het slachtoffer voor op de zitting? Kunt u daarbij helpen om hun privacy te beschermen? (b.v. verzoeken om een aparte wachtruimte slachtoffer, afscherming gegevens slachtoffer)

- Houdt u bij het voorbereiden van het mondelinge spreekrecht rekening met de privacy van slachtoffers? Kunnen slachtoffers hierbij hun gegevens afschermen? Hoe/in welke gevallen?

- Kunt u slachtoffers helpen bij het beschermen tegen aandacht van de media? Zo ja, hoe doet u dat?

Algemeen

- Wat zijn, volgens uw ervaring met slachtoffers, de belangrijkste problemen bij de bescherming van de privacy?

- Klagen slachtoffers wel eens bij u over een privacyschending? Waarover? Komt dit regelmatig voor?

- Vindt u dat de privacy van het slachtoffer op dit moment goed is beschermd (door welke organisatie dan ook)?

- Zo neen, hoe zou het beter moeten/kunnen?

Topiclijst media

Richtlijnen en regels

- Zijn er binnen uw (krant, omroep) interne richtlijnen over hoe om te gaan met privacy van slachtoffers/gegevens over slachtoffers en hun naasten?

- Hoe houdt u in de praktijk rekening met de privacy van slachtoffers (van zwaardere delicten)?

- Houden journalisten zich doorgaans aan de interne richtlijnen?

- Kent u de Leidraad van de Raad voor de Journalistiek? Houden u en uw collega's zich hier meestal aan? Wat vindt u van die Leidraad?

Inhoud van publicaties

- Hoe komt u meestal aan informatie over een slachtoffer?

- Ontvangt u wel eens informatie van politie of een andere instantie, zoals verzekeraars, e.d.? Hoe gaat dat in zijn werk?

- Hoe vaak gebruikt u informatie die op internet staat, zoals foto's? Bij wat voor sites komt die informatie vandaan? (andere media, Facebook, google)

- Benaderen u en uw collega's wel eens direct een slachtoffer of familie? Zo ja, hoe?

- Vraagt u eerst toestemming aan slachtoffers of naasten voordat u naam, woonplaats, foto of ander privacygevoelige informatie publiceert?

- Verifieert u informatie over slachtoffers? Hoe?

- Wordt er wel eens verkeerde informatie gepubliceerd? Wat voor gevolgen kan dat hebben?

Het strafproces

- Over welke fasen in het strafproces publiceert u het meest? (vlak na het delict/als onderzoek bezig is/zitting/uitspraak en daarna)

- Gaat u vaak naar strafzittingen toe? Zo ja, op welke manier bericht u daar dan over? (direct via sociale media/Twitter; pas achteraf verslag opmaken)

- Maakt u wel eens foto's of cameraopnames tijdens de zitting?

- Zouden naar uw mening vaker beeldopnames gemaakt moeten kunnen worden tijdens de zitting dan nu het geval is? Waarom?

- Zou informatie over slachtoffers makkelijker of moeilijker te krijgen moeten zijn voor de pers? Wie zou deze informatie het beste kunnen geven aan media?

- Zouden strengere of minder strenge richtlijnen moeten gelden voor publicatie van slachtoffergegevens door media?

Algemeen

- Hebben slachtoffers volgens u wel eens last van publicaties over hun slachtofferschap in de media?

- Wat zijn de positieve kanten van media-aandacht voor slachtoffers? Waar ligt het verschil tussen beide?

- Hoe kan er voor gezorgd worden dat media en journalisten voldoende rekening houden met de privacy van slachtoffers bij hun berichtgeving?

Topiclijst verzekeraars

Taak verzekeraar

- Op wat voor manier krijgt u als verzekeraar te maken met slachtoffers van criminaliteit?

- Wat is de taak van de verzekeraar?

- Welke gegevens verzamelt de verzekeraar over de slachtoffers/naasten die van haar diensten gebruik maken?

- Hoe worden die gegevens opgeslagen, bewerkt?

- Worden die gegevens wel eens doorgegeven aan ander instanties of personen? Hoe? (anoniem/niet anoniem, individueel, geaggregeerd)? Welke instanties?

Richtlijnen en regels

- Welke richtlijnen en regels zijn er wat betreft het doorgeven van gegevens van slachtoffers van criminaliteit die gebruik maken van de diensten van de verzekeraar?

- Hoe wordt in de praktijk rekening gehouden met de privacy van slachtoffers (van zwaardere delicten)?

- Hebben slachtoffers wel eens bezwaar gemaakt tegen hoe de verzekeraar omgaat met hun privacy/doorgeven van gegevens? Wat was precies het bezwaar?

Algemeen

- Vindt u dat de privacy van het slachtoffer van criminaliteit op dit moment goed is beschermd bij het doorgeven van hun persoonlijke informatie?

- Zo neen, hoe zou het beter moeten/kunnen?

Bijlage III

Vragenlijst slachtoffers

Het Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving (NSCR) doet samen met de Vrije Universiteit (VU) onderzoek naar bescherming van het privéleven van slachtoffers en hun naasten tijdens strafzaken. Dat onderzoek wordt gedaan in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatie Centrum (WODC) van het Ministerie van Veiligheid en Justitie. Het gaat over vragen als: als u op een zitting komt, wat vindt u ervan dat iedereen u kan zien en uw verhaal kan horen? Wat vindt u ervan dat uw persoonlijke gegevens en wat u aan de politie vertelt in het dossier komen? Hoe zijn uw eventuele contacten met de media verlopen? Wij onderzoeken hoe de rechter, de politie, het openbaar ministerie en andere instanties omgaan met het privéleven van slachtoffers. En ook hoe dit misschien anders kan.

Wij vinden het belangrijk om uw ervaringen en uw mening als slachtoffer of naaste te horen over dit onderwerp. De vragenlijst is zo ingedeeld dat u uw ervaringen kunt invullen voor uw contacten met politie, slachtofferhulp, medewerkers van het openbaar ministerie, de rechtbank en ook met de media. Ook hebben we een paar algemene vragen vooraf en achteraf

De vragenlijst wordt onder een grote groep slachtoffers en hun naasten verspreid. U vult de vragenlijst geheel anoniem in. Wij weten dus niet wie welke vragenlijst heeft ingevuld. De vragenlijsten zullen gebruikt worden om een rapport te schrijven. In het rapport zullen ook aanbevelingen worden gedaan. De informatie die u hier geeft zal niet worden gebruikt voor een ander doel dan voor het onderzoek zelf. Het duurt ongeveer 45 minuten om de vragenlijst in te vullen. Het kan zijn dat niet alle vragen op u van toepassing zijn. In dat geval duurt het invullen van de vragenlijst korter. Na afloop kunt u de vragenlijst terugsturen door gebruik te maken van de bijgevoegde envelop. U hoeft daar geen postzegel op te plakken.

U kunt de vragenlijst ook online invullen via de volgende link: **www.unipark.de/uc/privacySHN**.

Als u de vragenlijst invult geeft u daarmee toestemming om uw informatie te gebruiken voor het onderzoek. Vragen die u niet wilt invullen kunt u natuurlijk openlaten.

Alvast heel erg bedankt voor uw medewerking!

Om te beginnen stellen we u graag een paar algemene vragen over uw situatie.

1.Welke situatie is op u van toepassing?

☐ Ik ben zelf slachtoffer

☐ Ik ben een naaste van het slachtoffer, namelijk: ……………………………………

2.Om wat voor delict gaat het?

Vul in, bijvoorbeeld 'mishandeling', 'bedreiging', 'doodslag', 'zedendelict', 'inbraak'.

………………………………………………………………………………………

3.Wanneer heeft de rechter uitspraak gedaan in de strafzaak?

Als er ook in hoger beroep uitspraak is gedaan, graag die uitspraak aanhouden.

☐ Tussen nu en drie maanden geleden

☐ Drie tot zes maanden geleden

☐ Zes tot twaalf maanden geleden

☐ Tussen één en twee jaar geleden

☐ Meer dan twee jaar geleden

☐ Er is geen uitspraak geweest/ik weet het niet

4.Kende u (of als u naaste bent: kende het slachtoffer) de dader persoonlijk voordat het delict plaats vond? Vul indien mogelijk uw relatie tot de dader in, bijvoorbeeld 'familie', 'vriend', 'kennis', 'buurman'.

☐ Nee

☐ Ja, namelijk: ……………………………………………………………………………..

☐ Dat weet ik niet

Er volgen nu een paar vragen over uw contact met de politie.

5.Heeft u (of als u naaste bent: het slachtoffer) zelf aangifte gedaan bij de politie?

☐ Ja

☐ Nee

Indien 'Nee', ga door naar vraag 6.

In sommige (uitzonderlijke) gevallen kan iemand redenen hebben om alleen aangifte te willen doen als zijn of haar identiteit of persoonlijke gegevens niet bekend worden bij de verdachte(n) of anderen. Bijvoorbeeld in gevallen waar het slachtoffer bang is voor vergelding of nieuwe aanvallen van de dader. Of gevallen waarbij slachtoffers zich schamen tegenover familie, anderen of de dader voor wat er is gebeurd, en niet willen dat hun naam verder wordt verspreid. De politie heeft daarom de mogelijkheid om in zulke bijzondere gevallen anonieme aangiften op te nemen van slachtoffers. Dit kan gebeuren door de aangifte onder nummer op te nemen, of om de adresgegevens van slachtoffers af te schermen (dit heet 'domiciliekeuze').

5.1Heeft u bij de aangifte aangegeven dat u graag anoniem wilde blijven?

☐ Nee, ik heb gewoon aangifte gedaan onder mijn naam en adres.

☐ Ja, ik heb een ander adres opgegeven ('domicilie').

☐ Ja, ik heb aangifte onder nummer gedaan.

5.2Was u ervan op de hoogte dat u anoniem aangifte kon doen vóórdat u naar de politie ging?

☐ Ja

☐ Nee, maar de politie heeft me hier wel op gewezen.

☐ Nee, iemand anders heeft me hier op gewezen/ikzelf ben hier achter gekomen.
☐ Nee, ik hoor dat nu pas.

5.3Was u zich ervan bewust dat uw aangifte met uw persoonsgegevens in het strafdossier zouden komen en dat de verdachte en de advocaat dit kunnen lezen?

☐ Ja

☐ Nee

6. Heeft u, naast de aangifte, een nadere verklaring afgelegd bij de politie, zoals een verhoor of een getuigenverklaring?

☐ Ja

☐ Nee

Indien 'Nee', ga door naar vraag 7.

6.1 Heeft u bij de verklaring aangegeven dat u graag anoniem wilde blijven?

☐ Ja

☐ Nee

6.2 Was u zich ervan bewust dat uw verklaring met uw persoonsgegevens in het strafdossier zouden komen en dat de verdachte en de advocaat dit kunnen lezen?

☐ Ja

☐ Nee

6.3 Zou u uw gegevens hebben willen afschermen?
Vul indien mogelijk in welke gegevens u had willen afschermen, bijvoorbeeld 'naam', 'telefoonnummer', 'hele verklaring'.

☐ Nee

☐ Ja, namelijk: …………………………………………………………………………………..

6.4 Wist u dat in uitzonderlijke gevallen het mogelijk was uw gegevens af te schermen, net als bij een anonieme aangifte?

☐ Ja

☐ Nee, maar de politie heeft me hier wel op gewezen.

☐ Nee, iemand anders heeft me hier op gewezen/ikzelf ben hier achter gekomen.
☐ Nee, ik hoor dat nu pas.

6.5Heeft de politie inderdaad een anonieme verklaring opgenomen?

☐ Ja, ik heb een anonieme verklaring afgegeven.

☐ Nee, ik heb gewoon een verklaring afgegeven onder mijn naam.

☐ Nee, ik hoor dat nu pas.

Soms neemt de politie spullen van het slachtoffer in beslag, bijvoorbeeld als bewijsmateriaal voor het onderzoek tegen de verdachte.

7.Is er bij u (of het slachtoffer) wel eens wat in beslag genomen door de politie in verband met het delict?
Vul indien mogelijk in wat er van u in beslag is genomen.

☐ Nee

☐ Ja, namelijk: …………………………………………………………………………………..

7.1Zo ja, wat vond u hiervan?

7.2Is, om bewijsmateriaal te verzamelen, uw woning (of indien u naaste bent: de woning van het slachtoffer) wel eens doorzocht door de politie in verband met het delict?

☐ Nee

☐ Ja

7.3Zo ja, kunt u uitleggen wat u hiervan vond?

8.Heeft de politie u voorbereid op de media-aandacht die u mogelijk zou kunnen krijgen naar aanleiding van het misdrijf en het strafproces?

☐ Ja

☐ Nee

☐ Niet van toepassing

De politie gebruikt af en toe bepaalde bijzondere opsporingsmethoden om bewijs te verzamelen tegen verdachten. Zo worden verdachten wel eens (in het geheim) geobserveerd of wordt hun telefoon- of internetgebruik afgeluisterd of bekeken. Daarmee wordt soms een telefoongesprek waar het slachtoffer aan meedoet, óók opgenomen, of wordt het slachtoffer tegelijk met de dader geobserveerd door de politie. Het zelfde kan gebeuren bij de naasten van het slachtoffer.

9.Is, voor zover u weet, wel eens een telefoongesprek van u afgetapt of uw internetgebruik gevolgd in verband met het delict?

☐ Nee

☐ Ja

9.1Zo ja, wat vond u hiervan? Heeft de politie u hierover geïnformeerd?

10.Tijdens mijn contact met de politie...

Kruis bij iedere stelling het vakje aan wat voor u van toepassing is.

	mee eens	Gedeelte- lijk mee eens	neutraal	Gedeelte- lijk mee oneens	mee oneens	niet van toepassing
Had ik het gevoel dat met mijn informatie zorgvuldig werd omgegaan						
Wist ik dat mijn naam en adres in het strafdossier zouden terecht komen						
Had ik het gevoel dat er genoeg mogelijkheden waren om mijn naam en adres af te schermen						

11. Vond u, achteraf gezien, dat de politie u voldoende heeft geholpen met het beschermen van uw privéleven?

☐ Ja

☐ Nee

Indien mogelijk, kunt u aangeven waarom u vindt dat de politie u (on)voldoende heeft geholpen?

Er volgt nu een paar vragen over uw contacten met de officier van justitie.

De officier van justitie is een vertegenwoordiger van het openbaar ministerie (‘OM’) die bij zware misdrijven de leiding geeft aan het politieonderzoek. Hij of zij neemt het besluit om een vervolging tegen de verdachte te starten. De officier is ook tijdens de zitting aanwezig en vertelt daar tegen de rechters waar de verdachte voor terecht staat en hoeveel straf iemand hoort te krijgen.

12. Heeft u een slachtoffergesprek gevoerd met de officier van justitie?

☐ Ja

☐ Nee

Indien ‘Nee’, ga door naar vraag 14.

13.1 Heeft de officier van justitie of een medewerker van het OM u voorbereid op de rechtszitting? Vul indien mogelijk in hoe u bent voorbereid op de rechtszitting.

☐ Nee

☐ Ja, namelijk: ……………………………………………………………………………..

☐ Niet van toepassing

13.2 Heeft de officier van justitie of een medewerker van het OM u verteld dat er publiek en pers aanwezig kan zijn bij de zitting?

☐ Ja

☐ Nee

☐ Niet van toepassing

13.3 Heeft de officier van justitie of een medewerker van het OM u verteld dat uw persoonlijke gegevens op de zitting ter sprake kunnen komen?
Vul indien mogelijk in wat u is verteld door het OM over wat er op de zitting over u ter sprake komt.

☐ Nee

☐ Ja, namelijk: ……………………………………………………………………………..

☐ Niet van toepassing

13.4 Bent u na afloop van de zitting op de hoogte gehouden door de officier van justitie of een medewerker van het OM over of de verdachte vast zit, misschien wordt overgeplaatst of vrij komt?

☐ Ja

☐ Nee

☐ Dat weet ik niet.

De volgende vragen gaan over uw (mogelijke) contact met Slachtofferhulp Nederland.

Bent u begeleid door Slachtofferhulp Nederland?

☐ Ja

☐ Nee

Indien 'Nee', ga door naar vraag 15.

14.1 Heeft Slachtofferhulp Nederland u geïnformeerd over mogelijkheden om uw privéleven te beschermen tijdens het strafproces?

☐ Ja

☐ Nee

14.2 Zo ja, kunt u vertellen waarover Slachtofferhulp Nederland u heeft geïnformeerd?

14.3 Heeft Slachtofferhulp Nederland u verteld dat er publiek en pers aanwezig kunnen zijn bij de zitting?

☐ Ja

☐ Nee

☐ Niet van toepassing

14.4 Heeft Slachtofferhulp Nederland u verteld dat uw persoonlijke gegevens op de zitting ter sprake kunnen komen?

☐ Ja

☐ Nee

☐ Niet van toepassing

14.5 Vond u, achteraf gezien, dat Slachtofferhulp Nederland u voldoende heeft ingelicht over de mogelijke gevolgen van het strafproces voor uw privéleven?

☐ Ja

☐ Nee

14.6 Indien mogelijk, kunt u aangeven waarom u vindt dat Slachtofferhulp Nederland u (on)voldoende heeft geholpen?

14.7 Heeft u een (schriftelijke) slachtofferverklaring gemaakt voorafgaand aan de zitting?

☐ Ja

☐ Nee

Indien 'Nee', ga door naar vraag 16.

15.1 Was u er van op de hoogte dat de schriftelijke slachtofferverklaring wordt toegevoegd aan het strafdossier en dus te lezen is door de verdachte en diens advocaat?

☐ Ja

☐ Nee

15.2 Wist u dat uw naam of persoonsgegevens zouden staan op de slachtofferverklaring die u heeft gemaakt?

☐ Ja

☐ Nee

15.3 Was er een mogelijkheid om de slachtofferverklaring af te leggen zonder dat uw naam of adres werden genoemd?

☐ Ja

☐ Nee

☐ Dat weet ik niet.

Er volgen nu een paar vragen over uw (mogelijke) contact met de rechter-commissaris.

De rechter-commissaris is een bijzondere rechter. Deze rechter behandelt niet de uiteindelijke strafzitting, maar kan belangrijke beslissingen nemen tijdens het opsporingsonderzoek. De rechter-commissaris houdt zich bijvoorbeeld bezig met het horen van getuigen of het beslissen of de verdachte langer in voorlopige hechtenis mag worden gehouden.

Heeft u een getuigenverklaring of verhoor afgelegd bij de rechter-commissaris?

☐ Ja

☐ Nee

☐ Dat weet ik niet.

Indien 'Nee' of u het niet weet, ga door naar vraag 18.

16.1 Heeft u toen aangegeven dat u graag anoniem wilde blijven?

☐ Nee, ik heb verklaard onder mijn eigen naam.

☐ Ja, mijn identiteit is tijdens de verklaring afgeschermd.

☐ Anders

16.2 Heeft de rechter-commissaris toen inderdaad uw verklaring anoniem opgenomen? Vul indien mogelijk in waarom de verklaring ondanks uw wens toch niet anoniem is opgenomen.

☐ Ja

☐ Nee, omdat: ………………………………………………………………………………..

16.3 Wat heeft de rechter-commissaris verder gedaan om uw anonimiteit te beschermen?

Tijdens mijn contact met de rechter-commissaris...

Kruis bij iedere stelling het vakje aan wat voor u van toepassing is.

	mee eens	gedeeltelijk mee eens	neutraal	gedeeltelijk mee oneens	mee oneens	niet van toepassing
Had ik het gevoel dat met mijn informatie zorgvuldig werd omgegaan						
Wist ik dat mijn naam en adres in het strafdossier zouden terecht komen						
Had ik het gevoel dat er genoeg mogelijkheden waren om mijn naam en adres af te schermen						

17.1 Vond u, achteraf gezien, dat de rechter-commissaris u voldoende heeft geholpen met het beschermen van uw privéleven?

☐ Ja

☐ Nee

17.2 Indien mogelijk, kunt u aangeven waarom u vindt dat de rechter-commissaris u (on) voldoende heeft geholpen?

Er volgt nu een aantal vragen over uw (mogelijke) ervaringen in de rechtszaal.

18.Heeft u de rechtszitting(en) in de strafzaak bijgewoond?

☐ Ja

☐ Nee

Indien 'Nee', ga door naar vraag 21.

18.1 Is u vooraf verteld wie er allemaal aanwezig zouden zijn tijdens de zitting?

Vul indien mogelijk in door wie u is verteld wie er aanwezig zouden zijn op de zitting.

☐ Nee

☐ Ja, dit is mij verteld door:.…..…………………………………………………………..

18.2 Is u toen ook verteld of de pers wel of niet aanwezig zou zijn tijdens de zitting?

☐ Ja

☐ Nee

18.3 Heeft u een slachtofferverklaring afgelegd tijdens de zitting(en)?

☐ Ja

☐ Nee, maar mijn schriftelijke verklaring werd wel voorgelezen.

☐ Nee, er werd geen verklaring van mij voorgelezen en ik heb het zelf ook niet gedaan.

18.4 Zijn uw naam, adres of andere persoonsgegevens van u genoemd op de zitting(en)? Vul indien mogelijk in welke gegevens van u zijn genoemd op de zitting, bijvoorbeeld 'naam' of 'adres'.

☐ Nee

☐ Ja, namelijk: ……………………………………………………………………………..

18.5 Hoe vond u het dat u in de rechtszaal te zien en te horen was voor het publiek en de verdachte?

18.6 Waren er journalisten aanwezig tijdens de zitting(en)?

☐ Ja

☐ Nee

☐ Dat weet ik niet.

Indien 'Nee' of als u het niet weet, ga naar vraag 20.

18.7 Hebben journalisten foto's of cameraopnames gemaakt tijdens de zitting?

☐ Ja

☐ Ja, maar niet van mij.

☐ Nee

☐ Dat weet ik niet.

19.1 Wat vond u ervan dat er journalisten aanwezig waren tijdens de zitting?

Tijdens de zitting(en)...

Kruis bij iedere stelling het vakje aan wat voor u van toepassing is.

	mee eens	gedeeltelijk mee eens	neutraal	gedeeltelijk mee oneens	mee oneens	niet van toepassing
Had ik het gevoel dat met mijn informatie zorgvuldig werd omgegaan						
Wist ik wie de informatie die ik gaf zou horen						
Wist ik dat mijn naam en adres misschien zouden worden voorgelezen						
Had ik het gevoel dat er genoeg mogelijkheden waren om mijn privéleven te beschermen						

20.1 Vond u, achteraf gezien, dat de officier van justitie u voldoende heeft geholpen met het beschermen van uw privéleven?

☐ Ja

☐ Nee

20.2 Indien mogelijk, kunt u uitleggen waarom u vindt dat de officier van justitie u (on)voldoende geholpen heeft?

20.3 Vond u, achteraf gezien, dat de rechter u voldoende heeft geholpen met het beschermen van uw privéleven tijdens de zitting(en)?

☐ Ja

☐ Nee

20.4 Indien mogelijk, kunt u uitleggen waarom u vindt dat de rechter u (on)voldoende geholpen heeft?

Er volgt nu een paar vragen over uw (mogelijke) ervaring met andere instanties.

21. Heeft u als slachtoffer of nabestaande in verband met het delict contact gehad met...
Er zijn meerdere antwoorden mogelijk. Vul eventueel in om wat voor media het gaat.

☐ …een verzekeringsmaatschappij?

☐ …een ziekenhuis of letselschade-arts?

☐ …een advocaat?

☐ …krant, tv, online pers?

Namelijk………

………………………………...

21.1 Heeft u het idee dat uw persoonsgegevens bij hen goed beschermd zijn?

☐ Ja

☐ Nee

☐ Dat weet ik niet.

21.2 Zo nee, kunt u per instantie aangeven waarom u het idee heeft dat uw gegevens niet goed beschermd zijn?

21.3 Heeft u ooit meegemaakt dat deze organisaties uw gegevens doorgaven aan een andere organisatie terwijl u dat niet wilde of niet wist?

☐ Ja

☐ Nee

☐ Dat weet ik niet.

21.4 Zo ja, kunt u toelichten wat er toen is gebeurd en hoe u dat heeft ervaren?

22. Is er na of voorafgaand aan de zitting in de krant, op tv, radio of internet informatie over u verschenen?

☐ Ja

☐ Nee

☐ Dat weet ik niet.

Indien 'Nee' of u het niet weet, ga door naar vraag 23.

22.1 Hebben journalisten u benaderd om verhaal te doen over uw slachtofferschap?

☐ Ja

☐ Nee

22.2 Zo ja, hoe heeft u dit ervaren?

22.3 In de media...

Kruis bij iedere stelling aan wat voor u van toepassing is. Indien mogelijk, vul in wat er nog meer van u of het slachtoffer gepubliceerd is.

	ja	nee	weet ik niet
Werd mijn (slachtoffers') naam of mijn (slachtoffers') adres verspreid of gepubliceerd			
Werden beelden van mij of het slachtoffer getoond			
Werden stukken van mijn slachtofferverklaring overgenomen			
Anders, namelijk: …………………………………………………………………………………………			

22.4 Hebben journalisten wel eens verdraaide of onjuiste informatie over u of het slachtoffer gepubliceerd?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Dat weet ik niet.

22.5 Zo ja, op welke manier is er informatie verdraaid of verkeerd gepubliceerd?

22.6 Op welk moment tijdens het strafproces vond u dat de media-aandacht het meest inbreuk maakte op uw privéleven?

Er zijn meerdere antwoorden mogelijk.

- ☐ Direct na het delict.
- ☐ Tijdens het politie- en justitie onderzoek.
- ☐ Tijdens de zitting(en).
- ☐ Na afloop van de uitspraak van de rechter.
- ☐ Media aandacht heeft nooit veel inbreuk gedaan op mijn privéleven.

22.7 Vond u het prettig of onprettig dat media (televisie, internet en/of kranten) aandacht hebben besteed aan de strafzaak en de gevolgen van het delict voor uzelf? Waarom?

23. Heeft u wel eens zelf contact gezocht met de media in verband met het delict?

☐ Ja

☐ Nee

23.1 Zo ja, hoe is dat gegaan? Hoe heeft u dit contact ervaren?

Ter afsluiting volgt nu een aantal algemene vragen.

24. Heeft u achteraf gezien het gevoel dat uw privéleven voldoende is beschermd in het strafproces?

☐ Ja

☐ Nee

24.1 Zo nee, hoe had dit het beste kunnen gebeuren en door wie?

24.2 Tegenover wie vindt u bescherming van uw persoonlijke gegevens en verklaring het belangrijkst?

☐ Dader

☐ Familie of vrienden van dader

☐ Mijn eigen familie of vrienden

☐ Mijn buren

☐ Media of pers

☐ Overheid

☐ Anderen, namelijk:…………………………………………………………………………….

24.3 Kunt u uitleggen waarom u afscherming van uw persoonlijke gegevens belangrijk vindt?

24.4 Kunt u uitleggen waarom u afscherming van uw persoonlijke gegevens juist niet belangrijk vindt?

Tot slot staat hieronder een paar vragen over uzelf. Wij hopen dat u deze vragen wilt beantwoorden.

Wat is uw geslacht?

☐ Man

☐ Vrouw

Wat is uw leeftijd?

☐ jonger dan 24 jaar

☐ tussen de 25 en 34 jaar

☐ tussen de 35 en 44 jaar

☐ tussen de 45 en 54 jaar
☐ tussen de 55 en 64 jaar
☐ ouder dan 65 jaar

In welke provincie of stad vond het delict plaats?

………………………………………………………………………………………………

Heeft u nog andere opmerkingen of ervaringen die u hier wilt opschrijven?

Hartelijk dank voor uw medewerking!

Wilt u de ingevulde vragenlijst a.u.b. retour sturen in de bijgevoegde envelop?
U hoeft hier geen postzegel op te plakken.

U kunt altijd contact opnemen met ons voor verdere vragen opmerkingen, of over de uitkomsten van dit onderzoek, via:

e-mail: ndijkman@nscr.nl of mmalsch@nscr.nl
telefoonnummer: 020 598 6944

Als u graag meer zou willen vertellen over dit onderwerp en u bereid bent met een van ons hierover in gesprek te gaan, wilt u dan uw contactgegevens hieronder achterlaten?
U kunt er voor kiezen om uw email adres of (ook) uw telefoonnummer achter te laten. Wij zullen dan binnen drie weken met u contact opnemen.

uw e-mail:……………………………………………………………………………………

uw telefoonnummer:………………………………………………………………………….

Bijlage IV

Samenstelling begeleidingscommissie

Prof.mr. T. Kooijmans, Universiteit van Tilburg (voorzitter)

Mr.drs. E.P.M. Schreijen, Ministerie van Veiligheid & Justitie / DSP

Mr.drs. P.H.M. van der Valk-van Ginneken, Nationale Politie

Mr. M.H. Vos, Openbaar Ministerie / Parket-Generaal

Mr.dr. E. Schreuders, Net2legal Consultants

Drs. A. ten Boom, Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC)